

TC
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**MAHMUT ŞEVKET PAŞA SUIKASTI ve SUIKASTIN
İSTANBUL BASININDAKİ YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mustafa ÇADIRCI**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin MERTOL**

Isparta, 2018

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	Mustafa ÇADIRCI	
Anabilim Dalı	Tarih	
Tez Başlığı	Mahmut Şevket Paşa Suikastı ve Suikastın İstanbul Basınındaki Yansımaları	
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)		
<p>Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 22.11.2018 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;</p> <p>☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU²</p> <p>ile aşağıdaki kararı almıştır.</p> <p>☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez KABUL edilmiştir. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ³ kararlaştırılmıştır. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin REDDEDİLMESİ⁴ kararlaştırılmıştır.</p>		
TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	İmza
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin MERTOL	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Abidin Temizer	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Ömer Çelikkol	
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ DÜZELTME kararı için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır.

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 28-(4) Tezi hakkında DÜZELTME kararı verilen öğrenci sınav tarihinden itibaren en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur.

⁴ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir.

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Mahmut Şevket Paşa Suikastı ve Suikastın İstanbul Basınındaki Yansımaları**” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Mustafa Çadirci".

Mustafa ÇADIRCI
22.11.2018

(ÇADIRCI Mustafa, Mahmut Şevket Paşa Suikasti ve Suikastın İstanbul Basınındaki Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2018)

ÖZET

1856 yılında Bağdat'ta dünyaya gelen Mahmut Şevket Paşa, babasının da isteğiyle askerlik mesleğine yönelmiştir. 1877'de Mekteb-i Harbiye'ye giren Paşa 1882'de mezun olmuş, çeşitli askeri görevlerde bulunduktan sonra asıl şöhretini 31 Mart olayını bastırmakla görevli Hareket Ordusu Kumandanlığı'nı üstlenmekle elde etmiştir. Ardından I.,II. ve III. Ordu Müfettiş-i Umumisi unvanını alan Mahmut Şevket Paşa İbrahim Hakkı Paşa kabinesinde Harbiye Nazırı olarak ilk kez kabineye girmiştir. Hakkı Paşa'nın istifasının ardından kurulan Sait Paşa'nın kurduğu hükümette de nazırlık görevini sürdüren paşa, 23 Ocak 1913 tarihli Babıali Baskını sonrasında İttihatçılar'ın desteği ile Sadrazamlık ve Harbiye Nazırlığı görevine getirilmiştir.

Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa; Harbiye Nezareti'ndeki çalışmalarını bitirdikten sonra yaverleri ve şoförüyle beraber Babıali'ye gitmek için tramvay yoluna geldiği sırada 11 Haziran 1913 tarihinde, otomobil içinde, Bayezit'te uğradığı bir suikast sonucu öldürülmüştür. Bu çalışmanın konusunu da, Mahmut Şevket Paşa'ya yapılan suikastın öncesindeki gelişmelerin değerlendirilmesi, suikast olayı ve ardından yaşananların basın üzerinden incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmada; suikastın kimler tarafından yapılmış olabileceğinin irdelenmesinin yanı sıra, suikastın kamuoyu üzerindeki etkisi İstanbul basını üzerinden hareketle incelenmeye çalışılmıştır.

Konunun basın ile ilgili ayağında incelenen yayın organları; dönemin önde gelen İstanbul gazetelerinden Tanin, Tasvir-i Efkar, Tercüman-ı Hakikat ve İkdam gazeteleri ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca suikastla ve suikastın faileri ile ilgili önemli görsel unsurların bulunduğu Resimli Kitap adlı dergiden de bu noktada faydalanılmıştır. Söz konusu basın organlarının konu ile ilgili nüshalarına ise dijital ortamda, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, Ankara Üniversitesi Gazeteler Veritabanı ve Milli Kütüphane üzerinden ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mahmut Şevket Paşa, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Sadrazam, Harbiye Nazırı, Suikast, İstanbul Basını, Babıali, İstanbul Muhafızlığı, Cemal Paşa, Tanin Gazetesi.

(ÇADIRCI Mustafa, Mahmut Şevket Pasha's Assassination and The Impressions of the Assassination in İstanbul Press, Pastgraduate Thesis, Isparta, 2018)

ABSTRACT

Mahmut Şevket Pahsa; who was born in Bagdat in 1856, tended to be a soldier with also his father's desire. The Pahsa, who had joined to military college in 1877, graduated in 1882. After having been in some military mission, he took his essential honour by assuming The Commender of the Action Army who is in charge quelling the continuance of the 31 March Incident. After that Mahmut Şevket Pahsa; who took the grade of First, Second and Third Army Inspector, had joined to the kabinet as War Minister in İbrahim Pasha's kabinet for the first time. Mahmut Şevket Pahsa also pressed ahead War Minister in the government which Said Pahsa formed after Hakkı Pasha's resignation. Mahmut Şevket Pahsa was assigned as Grandvizier and War Minister by supporting of the Unionists after Babiali İnvacion dated 23 January 1913.

Mahmut Şevket Pahsa, who was Grandvizier and War Minister, had been killed in a car in Bayezid as a result of assassination when he came to tramway road with his military assistants and his driver to go to Babiali in 11 June 1913. The subject of this workout contains being evaluated of the previous developments of the assassination event and the following experiences were being examined on press. In this workout, it has been tried to observe besides the research about by whom the assassination might have been committed and the impression of the assassination on the public opinion by the movement on the İstanbul Press.

Key words: Mahmut Şevket Pasha, The Union and Progress Association, Grandvizier, The War Minister, Assassination, İstanbul Press, Babiali, The Guardianship of İstanbul, Cemal Pasha, Tanin newspaper.

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI.....	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MAHMUT ŞEVKET PAŞA ve PAŞA'NIN SADRAZAMLIK DÖNEMİ

1.1. Mahmut Şevket Paşa	7
1.2. Said Paşa'nın Çekilmesi ve Büyük Kabine.....	17
1.3. Kamil Paşa Hükümeti ve Babıali Baskını	22
1.4. Mahmut Şevket Paşa Hükümeti	30
1.4.1. Yeni Kabinenin Yapısı	30
1.4.2. Mahmut Şevket Paşa Hükümeti'nin Muhaliflerle İlişkisi.....	34
1.4.3. Edirne'nin Düşmesi ve Londra Antlaşması	36

İKİNCİ BÖLÜM

MAHMUT ŞEVKET PAŞA SUİKASTI ve SUİKASTIN AYRINTILARININ İSTANBUL BASINI'NDAKİ YERİ

2.1. Suikastın Öncesinde Yaşanan Gelişmeler.....	38
2.1.1. Taklib-i Hükümet (Hükümeti Devirme) Teşebbüsü	38
2.1.2. Suikasta Dair Duyumlar ve Mahmut Şevket Paşa'nın Uyarılması	41
2.2. Suikastın Meydana Gelişi	44
2.3. Suikastın Basındaki Yansımaları	47
2.3.1. Suikast ile İlgili İlk Bilgiler	47
2.3.2. Mahmut Şevket Paşa ve Yaveri İbrahim Bey'in Cenaze Merasimleri	53
2.3.3. İlk Şokun Atlatılması ve Yeni Kabine	59
2.3.4. Suikast ile İlgili Ayrıntıların Ortaya Çıkması	68
2.3.5. Katil Zanlılarının Yakalanması ve Mahkemelerine Giden Süreçte Yaşananlar.....	82
2.3.6. Katil Zanlılarının Hayat Hikayelerinden Bazı Kesitler.....	100
2.3.7. Zanlıların Mahkemesi	109
2.3.8. Mahkemenin Sonucu ve Cezaların İnfazı	123
2.4. Suikastın Farklı Basın Kuruluşlarındaki Yankıları	128
2.4.1. Mahmut Şevket Paşa Suikastı ve Alman Basını	128
2.4.2. Mahmut Şevket Paşa Suikastı ve Fransız Basını	135
2.4.3. Mahmut Şevket Paşa Suikastı ve İngiliz Basını.....	140
2.4.4. Mahmut Şevket Paşa Suikastı ve Rum Basını	143

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İSTANBUL BASINI'NDA SUİKASTA İLİŞKİN YORUMLAR ve
DEĞERLENDİRMELER

3.1. Suikastın Başlıca Azmettiricileri Olarak Görülenler İle İlgili Değerlendirmeler.....	148
3.1.1. Damat Salih Paşa ile İlgili Değerlendirmeler	148
3.1.2. Prens Sabahattin Bey ile İlgili Değerlendirmeler	150
3.1.3. Şerif Paşa ile İlgili Değerlendirmeler.....	153
3.1.4. Reşit Paşa ile İlgili Değerlendirmeler	154
3.2. Basında Suikast Olayına İlişkin Çeşitli Yorumlar	155
3.3. Mahmut Şevket Paşa'nın Şahsiyeti ve Faaliyetleri İle İlgili Basında Yazılanlar	161
3.4. Avrupalı Elçilerin Taziyelerinin İstanbul Basınında Ele Alınışı	167
SONUÇ.....	173
KAYNAKÇA	177
EKLER.....	180
ÖZGEÇMİŞ.....	204

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.t	: Adı geçen tez
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
k.	: Kısım
M:	: Miladi
No:	: Numara
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
vb.	: ve benzeri

GİRİŞ

Suikastlar, tarih boyunca çeşitli sebeplerle gerçekleştirilmiştir ve bazı hallerde devletlerin ve toplumların kaderi üzerinde etkili olabilecek özelliğe sahip cinayetler olmuşlardır. 1914 yılında Avusturya-Macaristan veliahdına karşı düzenlenen ve I. Dünya Savaşı'nın fitilini ateşleyerek özellikle Asya ve Avrupa kıtaları başta olmak üzere dünyanın önemli bir kısmını ateşler içinde bırakan suikast olayı bu duruma önemli bir örnek olarak gösterilebilir. Yapılış amaçlarına göre siyasi özellik gösteren suikast türlerinde ise, bazı durumlarda, belirli bir plan dahilinde hareket edilerek devletin ve toplumun önde gelen şahsiyetleri hedef alınıp meşru iktidarları düşürme fikri önemli bir hareket noktası olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde; Sultan II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesiyle sonuçlanan 1909 yılındaki 31 Mart Olayı'nın ardından başlayan ve Padişah'ın gücünü yitirip İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidar üzerinde etkili olmaya başladığı bir dönemde, ismi söz konusu cemiyet ile anılan Selanik'teki Üçüncü Ordu Komutanı Mahmut Şevket Paşa da ön plana çıkmıştır. Hareket Ordusu'nun başında İstanbul'a gelerek 31 Mart Olayı'nın bastırılmasında önemli rol oynaması, Bab-ı Ali Baskını ile Kamil Paşa hükümetinin düşürülmesinin ardından sadrazamlık ve harbiye nazırlığı görevlerini birlikte üstlenmesi ise Paşa'nın tarih ve siyaset sahnesinde yıldızının parlamasında etkili olmuştur. Ancak; 23 Ocak 1913 yılında gerçekleştirilen Bab-ı Ali Baskını sonucunda Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın ölümü ve mevcut hükümetin düşürülmesi, aynı zamanda ileride dönemin Harbiye Nazırı ve Sadrazamı olacak Mahmut Şevket Paşa'nın bir suikastla öldürülmesi ile neticelenecek olayların da başlangıcını oluşturmuştur.

11 Haziran 1913 tarihinde, Mahmut Şevket Paşa gibi tarihi kimliğe sahip bir Osmanlı askeri ve devlet adamının uğradığı suikast sonucunda hayatının son bulmasına yönelik bilgilerin ve olayın kamuoyu üzerindeki yankılarının ortaya konulması bu çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Çalışmada, özellikle basın ayağı incelendiğinde fark edileceği gibi, suikastın ayrıntılarının İstanbul basını üzerinden günü gününe takibinin yapılması suretiyle mümkün olduğunca olayın

ayrıntlarına ulaşılmaya ve suikastın gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında kamuoyu üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı; Mahmut Şevket Paşa'nın tarihsel kimliğinin önemini vurgulayarak kendisine karşı yapılan suikastın ayrıntılarını ortaya koymaktır. Ayrıca; dönemin İstanbul basını üzerinde inceleme yaparak, suikastın ne amaçla ve kimler tarafından yapılmış olabileceğini araştırmak, suikastın yurt içinde ve yurt dışında kamuoyu üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Mahmut Şevket Paşa'nın tarihsel kimliği nedir ve Paşa'ya karşı düzenlenen suikast öncesinde Osmanlı Devleti'nde yaşanan siyasal gelişmeler nelerdir?
2. Suikast nasıl gerçekleşmiştir? Suikastın ayrıntıları İstanbul basınında nasıl yer bulmuştur? Konuyla ilgili yorumlar nelerdir?
3. Suikast sonrasında kamuoyu etkisi nasıldır?

Çalışma konusunun bilimsel araştırma projesi kapsamında incelemek istenmesinin nedeni; Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde meydana gelen ve bir siyasal cinayetle sonuçlanan iç çekişmelerin ülkeye hiç bir yararının olmadığı ve tüm bu yaşananların yıkılmakta olan bir devletin sonunun daha hızlı gelmesine sebep olmaktan öteye gitmediğinin bilinmesinin gerekliliğidir.

2.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada, 1913 yılında Osmanlı Devleti'nin iç bünyesinde meydana gelen siyasi ve toplumsal gelişmeler içerisinde "darbe ile hükümet değişikliği" fikrinin bir tezahürü olan Mahmut Şevket Paşa suikastının yurt içi ve yurt dışı kamuoyundaki yankılarını ortaya çıkaran bir yaklaşıma gidilmiştir. Çalışma; literatür taraması yöntemiyle yapılmış; bu amaçla ilgili dönemde İstanbul basınında önde gelen gazetelerine yönelik süreli yayın araştırması yapıp, konu ile ilgili Osmanlı Türkçesi ile yazılmış haberler ve yorumlar günümüz Türkçesine çevrilip sunulmuştur. Osmanlı Türkçesi ile yazılmış gazete haberlerinin çevrilmesi sırasında

anlaşılmasında güçlük çekilmeyeceği düşünülen kısımlar aynen alıntılanmış, diğer kısımlar anlaşılabilir şekilde getirilerek günümüz Türkçesi ile aktarılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde Mahmut Şevket Paşa'nın tarihsel kimliğine değinildikten sonra, Paşa'ya karşı düzenlenen suikast öncesinde Osmanlı Devleti'nde yaşanan siyasal gelişmelerden bahsedilmiştir. İkinci bölümde suikastın nasıl meydana geldiği açıklanmış, konuyla ilgili İstanbul basınında yer alan haberler ve yorumlar ortaya konulmuştur. Üçüncü ve son bölümde suikast sonrasında gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında suikastın kamuoyu üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu üzerinde durulmuştur.

3.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

20.yy başları Osmanlı Devleti için ülke içinde ve dışında, gerek askeri gerekse siyasi yönden oldukça sancılı bir dönem olmuştur. Bu tez çalışması 20.yy başlarındaki bu çalkantılı dönemde meydana gelen Mahmut Şevket Paşa suikastı öncesinde meydana gelen siyasi gelişmeler ve suikast olayı ve bunun İstanbul basınındaki yansımaları ile sınırlandırılmıştır.

Mahmut Şevket Paşa'ya karşı girişilen suikast ile ilgili farklı görüşleri ortaya koyabilmek ve suikastın kamuoyunda meydana getirdiği etkiyi tespit edebilmek için bu dönemde İstanbul'da yayımlanan gazeteler de çalışmanın kapsamı içindedir. Çalışmada yer alan gazeteler dönemin önde gelen ve tirajı yüksek İstanbul gazetelerinden Tanin, Tasvir-i Efkâr, Tercüman-ı Hakikat ve İkdâm gazeteleri ile sınırlandırılmıştır.

4.KAYNAK TAHLİLİ

Çalışmada; Mahmut Şevket Paşa'nın hayat hikayesinden, kendisine karşı yapılan suikast girişiminin öncesi ve sonrasındaki gelişmelere kadar yaşananlarla ilgili olarak çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kaynaklar ışığında suikastın ayrıntılarına değinilmiştir. Gerek Mahmut Şevket Paşa'nın hayat hikayesinden bahsedilen giriş bölümünde, gerekse paşanın suikasta uğradığı döneme kadar yaşanan siyasal gelişmelerin anlatıldığı birinci bölümde ve suikastın hemen öncesi ve

sonrasındaki olaylarla ilgili ayrıntıya girilen ikinci bölümde suikastın yaşandığı dönemdeki gelişmelere yakından tanık olmuş kişilere ait eserlerden faydalanılmıştır.

Bu eserler; Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın emrinde dönemin İstanbul Muhafızı olarak görev yapmış Cemal Bey'in (Paşa) "*Hatırat*" İstanbul, 2012, dönemin hükümdarı Sultan Mehmet Reşat'ın mabeyn başkatibi olan Ali Fuat Türkgeldi'nin "*Görüp İştiklerim*" Ankara, 2010, İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinden Ziya Şakir Soku'nun "*Mahmut Şevket Paşa*" İstanbul, 2011, Ahmet Emin Yalman'ın "*Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*" İstanbul, 1997, İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın "*Son Sadrazamlar*" İstanbul, 1982, Rıza Nur'un "*Cumhuriyet Öncesinin Perde Arkası, Hayat ve Hatıratım*" İstanbul, 2010, Celal Bayar'ın "*Ben de Yazdım, Milli Mücadeleye Gidiş*" İstanbul, 1997 isimli eseridir.

Ayrıca çalışmada bunlara ek olarak, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ülkenin kaderine hakim olduğu ve suikast olayını da içine alan dönemde yaşananlar konusunda söz sahibi olan yazarların da eserlerine yer verilmiştir. Bunlar; Tarık Zafer Tunaya'nın "*Türkiye'de Siyasal Partiler*" İstanbul, 2011, Sina Akşin'in "*Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*" Ankara, 2014, Feroz Ahmad'ın "*İttihat ve Terakki 1908-1914*" İstanbul, 2007, Ali Birinci "*Hürriyet ve İtilaf Fırkası- II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar*" İstanbul, 1990 isimli eserlerdir.

Çalışmada yararlanılan Murat Bardakçı'nın "*Mahmut Şevket Paşa'nın Sadaret Günlüğü*" İstanbul, 2014 isimli eseri; Osmanlı Devleti'nin sadrazamlık makamında bulunduğu sırada günü gününe yaşanan gelişmeleri not tutarak günlük oluşturan tek sadrazam olan Mahmut Şevket Paşa'nın kaleminden dökülenlerin günümüz Türkçesine çevrilmiş halidir. Günlüğün orijinal el yazması da tam metin olarak bu kitapta okuyucuya sunulmuştur.

Tez çalışmasının basın ayağı ise; dönemin İstanbul basınının önde gelen ve yüksek tirajlı gazetelerinden *Tanin*, *Tasvir-i Efkar*, *Tercüman-ı Hakikat* ve *İkdam* gazeteleri ile sınırlandırılmıştır.

Tanin gazetesi İttihat ve Terakki'nin fikirlerine yürekten inanan Hüseyin Cahit Yalçın tarafından kurulmuştur. Gazete cemiyetin çok etkili ve uzun süreli

savunucusu olmuş ve adete söz konusu cemiyetin yarı resmi yayın organı sayılmıştır. İstanbul'da 1862'de günlük siyasi gazete olarak yayın hayatına başlayan *Tasvir-i Efkar* gazetesi bir süre Şinasi, Namık Kemal gibi kişilerce çıkarılmıştır. 1910 yılında Ebuzziya Tevfik tarafından tekrar yayımlanan gazete çeşitli hükümetlere muhalefeti nedeniyle defalarca kapatılmıştır. 1894-1928 yılları arasında günlük siyasi ve ilmi gazete olarak yayımlanmış olan *İkdam* gazetesi II. Abdülhamid dönemi gazeteleri içinde kendine önemli bir yer edinmiş ve önemli miktarda tiraj yakalamıştır. İttihat ve Terakki döneminde ise muhalefete geçmiştir. Ahmet Midhat Efendi tarafından 1878 yılında çıkarılmaya başlanan ve 1921 yılına kadar yayın hayatını sürdüren *Tercüman-ı Hakikat* gazetesi II. Abdülhamid döneminin önemli gazetelerinden biri olmuş, ilerleyen dönemde ise İttihat ve Terakki yanlıları ile yapılan tartışmaların yayın aracı olmuştur. Ayrıca 1908-1914 yılları arasında yayımlanan ve bu dönemin siyasi, sosyal, kültürel ve sosyo-ekonomik durumunu yansıtan *Resimli Kitap* adlı dergiden de çalışmada yararlanılmıştır.

Gerek o dönemde ülkenin kaderinde söz sahibi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti yanlısı gerekse bu etkili gücün karşısında muhalefette yer alan söz konusu gazetelerin Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'ya yapılan suikastla ilgili ortaya koydukları çok dikkat çekici ve ilginç bilgiler bulunmaktadır. Ancak tüm gazetelerde haberlerin ardından yapılan yorumlara bakıldığında en çok dikkati çeken nokta; ülkenin içeride ve dışarıda oldukça zor günler geçirdiği söz konusu dönemde birlik ve beraberlik içinde bu zorluklara karşı koymak yerine iktidar hırsıyla hareket edilerek ülkenin daha kötü yerlere sürüklenmesi karşısında duyulan hayret, nefret ve hayıflanma noktasında birleşilmesidir.

Yukarıda belirtilen kaynaklara ek olarak konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar da gözden geçirilmiştir. Togay Seçkin Birbudak', Ahmet Yesevi Üniversitesi, Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi'nde 2013 yılında yayımlanan "*Osmanlı Basını'nda Mahmut Şevket Paşa Suikastı*" adlı makalesinde yaptığı analizde; etkili soruşturmalara suikast olayının faillerinin kısa sürede yakalandığını belirtmiştir. Ayrıca; suikastın ardından İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, kendisine çok daha fazla bağlı olan Said Halim Paşa'yı sadrazam yapmak ve güvenliği yeniden sağlamak adına çok sayıda kişiyi sürgüne göndermek fırsatını

yakalayarak bu durumu bir fırsat haline getirdiği sonucuna varmıştır. Nevzat Artuç da Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde 2005 yılında yayınlanan *"Bir Siyasal Cinayet rneği: Mahmut şevket Paşa Suikastı"* başlıklı makalesi ile suikastın ayrıntılarına değinmiştir. Kemal Yakut ise, *"Mahmut şevket Paşa ve Dönemi"* adlı doktora tezinde Mahmut şevket Paşa'nın tarihsel kişiliğinden ve o dönemin siyasal olaylarından bahsetmiştir. Suikast olayı sonucunda da, İttihat ve Terakki tarafından ülkedeki muhalefetin tasfiye edilmesiyle zgrlk ve çoğulcu siyasal yapının sona erdirildiğini belirtmiştir. Çalışma alanı olarak özellikle, suikastın yurt içi ve yurt dışı kamuoyu üzerindeki etkilerinin İstanbul basını üzerinden incelendiği göz önünde bulunduğunda bu alanda henüz yeterince çalışma yapılmadığı ve alanın çalışmaya oldukça müsait olduğu görülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MAHMUT ŞEVKET PAŞA ve PAŞA'NIN SADRAZAMLIK DÖNEMİ

1.1. Mahmut Şevket Paşa

Birkaç nesil önce Hristiyan olan ve daha sonra Müslümanlığa geçen Gürcü bir ailenin mensubu olan Mahmut Şevket Paşa, 1858'de¹ Bağdat'ta doğmuştur. Yedi yaşındayken Kafkasya'dan İstanbul'a getirildikten sonra dönemin Bağdat valisine satılan ve Müslüman edilerek Talip adını alan Paşa'nın dedesi olan Kethüda Hacı Talip Ağa, askeri eğitim görmüş ve ilerleyen dönemde Bağdat'ta askeri birliklerin kumandanlığını üstlenmiştir. Paşa'nın babası Kethüdazade Süleyman Bey ise Basra vilayetine bağlı Müntefik mutasarrıflığı yapmıştır. Annesi de aslen Türk olan ve 16.yüzyılda Bağdat'ta iskan ettirildiği söylenen bir ailedendir.²

Paşa'nın babası Kethüdazade Süleyman Bey, Sultan Abdülaziz döneminde İstanbul'a gelip uzun zaman ikamet ettikten sonra şair Namık Kemal ile samimi ilişki kurmuş ve devrin aydınları arasında yer almıştır. Müntefik mutasarrıflığı sırasında Bağdat'ın bilinen ailelerinden Cin Murat ailesi denilen ve aslen Anadolu Türkü olup IV. Murat'ın maiyetinde Bağdat'a gelmiş olan aileye mensup bir kızla evlenmiş ve bu evlilikten Mahmut Şevket Paşa dünyaya gelmiştir.³

¹ Mahmut Şevket Paşa'nın doğum tarihi ile ilgili çeşitli kaynaklarda farklı tarihlere rastlamak mümkündür. Örneğin; "Mahmut Şevket Paşa'nın Sadaret Günlüğü (İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014)"nü yayınlayan Murat Bardakçı Paşa'nın doğum tarihini 1858, "Bir Siyasal Cinayet Örneği: Mahmut Şevket Paşa Suikastı (Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2005)" adlı makalesinde Nevzat Artuç 1857, "Mahmut Şevket Paşa (Akıl Fikir Yayınları, İstanbul, 2011)" adlı kitabında Ziya Şakir 1857, "Son Sadrazamlar (Dergah Yayınları, İstanbul, 1982)" adlı eserinde Mahmut Kemal İnal 1856 olarak vermektedir. 12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde verilen, Paşa'nın tercüme-i halinde ise doğum tarihi 1856 olarak belirtilmektedir.

² Murat Bardakçı, *Mahmut Şevket Paşa'nın Sadaret Günlüğü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s.8-9.

³ Ziya Şakir, *Mahmut Şevket Paşa (Yayına Hazırlayan: Serkan Erdal)*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul, 2011, s.36-37.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere Mahmut Şevket Paşa, aslen Arap soyundan değildir. Ancak, Paşa'nın doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği topraklar dikkate alınarak bir Arap olarak bilindiği, tanımlandığı durumlar olmuştur.

Baba tarafından Gürcü, ana tarafından da Türk olan Paşa'yı; arkadaşlarından bazıları mektep künyesine uygun olarak "Bağdatlı Şevket", bunun yanında bazıları da Bağdatlı olmasından hareketle "Arap Şevket" olarak isimlendirmişlerdir.⁴

Mahmut Şevket Paşa'nın eğitim- öğretim hayatında ve bilhassa askerlik mesleğine yönelmesinde babasının önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Oğlunun iyi bir eğitim alması ve nitelikli bir insan olarak yetişmesi düşüncesinde olduğu anlaşılan Mahmut Şevket Paşa'nın babası Kethüdazade Süleyman Bey, onun özellikle askerlik mesleğine duyduğu ilgiyi ve bu konudaki yeteneğini fark etmiş ve bu yönde ilerlemesinde etkili olmuştur.

Basra'da babası Süleyman Bey'in yanında o dönemin adeti gereğince hatim indirmek suretiyle ilköğretim çağını bitiren Mahmut Şevket Paşa, öğrenimine devam etmek üzere Bağdat'a gönderilmiştir. Burada dönemin valisi olan Mithat Paşa'nın gayretiyle kurulan ilk rüştiye mektebinin ilk öğrencilerinden biri olmuştur. Bu okulda bir yıl kadar okuduktan sonra kendisinde asker olmak kabiliyetini ve bu alana yönelme isteğini fark eden babası tarafından İstanbul'a gönderilmiştir.⁵

Üsküdar Atlamataşı Askeri Rüştiyesi'ni ve sonra Kuleli İdadisi'ni bitirip Harbiye Mektebi'ne giren Mahmut Şevket Paşa, 1882 yılında sınıf birincisi olarak Erkân-ı Harbiye Yüzbaşılığı rütbesi ile okulu bitirmiştir. Kısa bir süre Erkân-ı Harbiye'de Tercüme ve Telif Dairesi'nde görev yapmış, Arabî Paşa İsyanı nedeniyle Mısır'a gönderilmek üzere Girit'te toplanan birlikte yer almış ve bir sene kadar Girit'te kalmıştır.⁶

Mahmut Şevket Paşa'nın; aldığı askerlik eğitiminin yanı sıra, yabancı dile duyduğu merak ve araştırmacı ruhunun da mesleğinde yükselmesinde ve önemli aşamalar kaydederek ön plana çıkmasında etkili birer unsur olduğunu söylemek

⁴ Şakir, *a.g.e.*, s.35.

⁵ Şakir, *a.g.e.*, s.37-38.

⁶ Togay Seçkin Birbudak, "Osmanlı Basımında Mahmut Şevket Paşa Suikastı", Ahmet Yesevi Üniversitesi, Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar 2013, S.65, s.69-70.

gerekir. Nitekim Mahmut Şevket Paşa gösterdiği gayretle Fransızca ve Almanca dillerini, bu dillerde tercüme yapabilecek derecede öğrenmiş ve güzel bir şekilde de kullanmıştır.

1883'te Mekteb-i Harbiye'de fen dersleri vermekle görevlendirildikten bir süre sonra Osmanlı ordusunun ıslahı ile ilgili olarak kendilerine görev verilen Alman Von Der Goltz ve Kompofner Paşalar'ın maiyetine getirilmiştir. 1884'te yüzbaşı, 1886'da binbaşı rütbelerini alan Mahmut Şevket Paşa bir yandan Mekteb-i Harbiye'deki görevine devam ederken, diğer yandan askeri konularda incelemelerde bulunmak amacıyla 1887'de Almanya'ya, 1894'te de Fransa'ya gönderilmiştir. Ardından da rütbesi tuğgeneralliğe yükseltilmiştir.⁷

Sağlık sebepleri nedeniyle 1896'da İstanbul'a dönen ve bir kıta görevi isteyen Mahmut Şevket Paşa bu isteğine rağmen Tophane'ye (Tophane-i Amire Tecrübe ve Muayene Dairesi Reisliği) tayin edilmiştir. 1901'de korgeneralliğe terfisinin ardından Hicaz demir yolunun Mekke ve Medine arasındaki telgraf hattının inşasıyla görevlendirilmiştir.⁸

Burada bir sene kadar görev yapmasına rağmen Mekke Şerifi Avnülrefik ve Hicaz valisi Ahmet Ratip Paşalar'ın aralarındaki anlaşmazlıktan dolayı başarılı olamamış ve 1902'de İstanbul'a dönmüştür. Tophane'deki eski memuriyetine dönen Mahmut Şevket Paşa'nın, kutsal topraklardaki uygunsuz haller hakkında yazdığı ayrıntılı raporu Meclis-i Vükela'da okunduysa da bu sorunları ortadan kaldıracak tedbirler alınamamıştır.⁹

Mahmut Şevket Paşa'nın bundan sonra atanacağı görevler, hem ülke açısından hem de kendisi açısından önemli birer dönüm noktası olacak gelişmelerin yaşanacağı bir döneme rast gelmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Paşa'nın yollarının kesişmesine neden olacak gelişmelerin yaşanması sağlayacak süreç de yaklaşmıştır. Söz konusu süreçte Mahmut Şevket Paşa; hızla yayılmakta olan İttihat ve Terakki hareketi karşısında aceleci bir tavır göstermemiş, cemiyetin kurulmasına

⁷ Nevzat Artuç, "Bir Siyasal Cinayet Örneği: Mahmut Şevket Paşa Suikastı", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2005, S.12, s.73-74.

⁸ Bardakçı, a.g.e., s.10.

⁹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadrazamlar*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1982, c.4, s.1870.

zemin hazırlayan ülkenin içinde bulunduğu şartları ve cemiyete mensup insanların sahip oldukları ruh halini anlamaya çalışmıştır.

1905'te orgeneralliğe terfi eden Mahmut Şevket Paşa, o sene 1908'e kadar sürdüreceği Kosova valiliğine tayin edilmiştir. Kosova valiliğinde bulunduğu dönemde, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bölgede yayılıp geliştiği bir süreç yaşanmıştır. Meşrutiyet'in ilanından sonra, önce Selanik'teki Üçüncü Ordu Kumandanlığı'na getirilen Mahmut Şevket Paşa'ya ardından görevine ek olarak Rumeli Vilayetleri Umumi Müfettişliği görevi verilmiştir.¹⁰

Meşrutiyetin ilanı sırasında Kosova valiliği görevinde bulunan Mahmut Şevket Paşa; ordudaki subaylar ve bazı sivil kişilerin katılımıyla Selanik ve Manastır'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurulmakta olduğunu, meşrutiyetin ilanından sekiz ay önce haber almıştır. Fakat O da, Rumeli kıtasının yabancı eller tarafından parçalanmakta olduğuna kanaat getirmiş ve kısa sürede harekete geçtiğini haber aldığı ve vatanseverlikten ileri geldiğini düşündüğü bu harekete karşı hoşgörü göstermiştir. Olayların gelişim sürecini izleyerek sonucu beklemiş ve İstanbul'a sezdirmeyecek şekilde cemiyetin ileri gelenlerine mümkün olduğunca yardım etmiştir.¹¹

Hızla yayılıp etkinliğini artıran İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Mahmut Şevket Paşa arasındaki ilişki ve Paşa'nın cemiyete olan mesafesi bu çalışmanın konusu açısından da önemli bir noktadır. Zira; bundan sonra ülkenin kaderi üzerinde söz sahibi olmaya başlayacak olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, Mahmut Şevket Paşa'nın ölümüne kadar yaşanacak süreçte meydana gelecek ve Paşa'nın öldürülmesi ile neticelenecek gelişmelerin ortaya çıkmasında da etkili olacaktır.

Mahmut Şevket Paşa'nın İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olup olmadığı konusunda; cemiyetin üyelerinden olup çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazmış, başyazarlık yapmış olan Ziya Şakir Soku şunları söylemiştir: "(...) Mahmut Şevket Paşa'nın, meşrutiyetten evvel İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne intisap etmiş olduğuna dair bazı rivayetler vardır. Fakat cemiyet erkanından bir çok zatların bize verdikleri

¹⁰ Bardakçı, *a.g.e.*,s.10.

¹¹ "Büyük Kumandan Mahmut Şevket Paşa Hazretleri'nin Hayat-ı Faaliyeti", Tanin, 18 Haziran 1913, s.3. ; Şakir, *a.g.e.*,s.73.

malumata nazaran, bu rivayetlere inanmamak lazımdır. Çünkü Mahmut Şevket Paşa ne meşrutiyetten evvel ne de sonra, şahsen cemiyete girmemiş, cemiyetin hiçbir şubesinde tahlif-i icra edilmemiştir. O sadece meşrutiyete tam manasıyla sadakat göstereceğine yemin etmekle iktifa etmiştir. (...)"¹²

17 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde yayınlanan bir haberde, Mahmut Şevket Paşa'ya karşı düzenlenen ve Paşa'nın ölümü ile sonuçlanan suikast olayı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Gazete haberinde; İngiliz Times Gazetesi'nden alıntılanan ve Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi olayı üzerine yapılan yorumların yer aldığı kısımda da, Paşa'nın İttihat ve Terakki Cemiyeti ile olan ilişkisi hakkında yukarıdakilere benzer bilgilere rastlamak mümkündür.

Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde belirtildiği kadarıyla Times Gazetesi'nde konu ile ilgili olarak şu satırlara yer verilmiştir: "(...) Mahmut Şevket Paşa; İttihat Komitesi azasından olmamakla beraber, Abdülhamit'in sukutunu intac eden inkılaba kıymetli bir hizmet ve müzaherette bulunmuş ve 31 Mart İhtilali'ni teskin etmiş olan Hareket Ordusu'nu kemal-i şecaat ve maharetle idare eylemiştir.(...)"¹³

Ziya Şakir'e göre; meşrutiyetin ilan edildiği gün birden bire cemiyet erkânı arasına karıştıran bazı vali ve mutasarrıfların hareketleri yanında Mahmut Şevket Paşa'nın sırf askerlik disiplinini ihlal etmemek ve makamının ciddiyetini muhafaza eylemek için ağır başlılığını muhafaza etmesi dikkat çekicidir. Bu durum karşısında Paşa'nın Sultan Hamit'ten gördüğü pek çok lütuflar nedeniyle meşrutiyetin ilanı hareketine fiilen iştirak etmediği şeklinde düşünenler bile olmuştur. Oysa yaşı, deneyimleri ve Avrupa tecrübesi ile Mahmut Şevket Paşa bu dönemde yaşanan gelişmeler karşısında soğukkanlılıkla ve ihtiyatla hareket etmeyi tercih etmiştir. Mahmut Şevket Paşa küçük hataların bile hem kendisi hem de ülke açısından önemli sorunlar doğurabileceği düşüncesindedir. Durum son derece naziktir ve ülkenin geleceği üzerinde etkili olacak insanların hangi anlayışta olduklarının farkında olan Mahmut Şevket Paşa, ülkeye zarar verecek hareketleri engellemekten yanadır. Bir takım genç subayların, meşrutiyeti ilan ettirme başarısı karşısında bir zafer sarhoşluğu içinde olduğunu hisseden olan Mahmut Şevket Paşa sergilediği tavırları

¹² Şakir, a.g.e.,s.73.

¹³ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "İngiliz Matbuatı", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.3.

ve yayınladığı beyannameleriyle bu genç zabitelerin taşkınlıklarının önüne geçmeye çalışmıştır.¹⁴

Yine 17 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nin; Neue Freie Presse Gazetesi'nden aktardığı haberde de, Mahmut Şevket Paşa ile İttihat ve Terakki Cemiyeti arasındaki ilişki konusuna değinilmiştir. Söz konusu haberde Mahmut Şevket Paşa'nın İttihat ve Terakki için anlamından bahsedilmiştir.

Söz konusu haberde konu ile ilgili olarak şu ifadeler geçmektedir: “(...) Mahmut Şevket Paşa, Genç Türkler'in keskin kılıcı mesabesinde idi. Müşarünileyh, Genç Türkler'e şahsiyetini vermiş ve kendi kuvvetini bahşetmiş idi. Mahmut Şevket Paşa, memleketin en buhranlı zamanlarında hükümetin kuvvetini tezyid etmeye ve son defa da yıkılan kuvveti yeniden tesis eylemeye gayret etmiştir.(...)”¹⁵

1909 tarihinde 31 Mart İsyanı'nın patlaması ve İstanbul'a yayılması üzerine o sırada Selanik'teki 3.Ordu'nun komutanı olan Mahmut Şevket Paşa'nın Hareket Ordusu adını alan birliklerin başına geçerek İstanbul'a girip isyanın bastırılmasını sağlaması, Paşa'nın tarih ve siyaset sahnesindeki asıl yükselişini sağlamıştır. İstanbul'a girip sıkıyönetim ilan etmesinin ardından isyan birkaç gün içinde sert bir şekilde bastırılmış ve ardından Sultan Abdülhamit tahttan indirilmiştir. İsyanın bastırılmasının ardından Mahmut Şevket Paşa, 18 Mayıs 1909 tarihinde 1., 2. ve 3. Ordular Genel Müfettişliği görevine getirilmiş, ancak bu dönemden itibaren de İttihat ve Terakki ile arasındaki güç çatışması başlamıştır.¹⁶

Sultan Abdülhamit'in tahttan indirilmesi konusunda Mahmut Şevket Paşa'nın düşüncelerine 18 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde rastlanmaktadır. Mahmut Şevket Paşa'nın hayat hikayesine yer verilen söz konusu gazetede haberde, Sultan Abdülhamit'in hal edilmesi sırasındaki Paşa'nın hareket tarzına da değinilmiştir.

Buna göre; Mahmut Şevket Paşa asker olmak sıfatıyla ne kendisinin ne de ordusunun bu işe karışmasını uygun görmemiş ve meselenin çözümünü meclise havale etmiştir. Meclisin Padişah II. Abdülhamit'in hal edilmesi kararını alması

¹⁴ Şakir, *a.g.e.*,s.75.

¹⁵ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Avusturya Matbuatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

¹⁶ Bardakçı, *a.g.e.*,s.10.

üzerine karara saygı duymuş ve O da, herkes gibi tahta yeni oturan Sultan VI. Mehmet Reşat'a Harbiye Nezareti'nin büyük salonunda biat etmiştir.¹⁷

12 Ocak 1910'da kurulan İbrahim Hakkı Paşa kabinesine Harbiye Nazırı olarak dahil olan Mahmut Şevket Paşa; 25 Nisan 1910'da Yaver-i Ekrem payesi almış, Hakkı Paşa'nın istifasının ardından kurulan Sait Paşa hükümetlerinde de Harbiye Nazırlığı görevini sürdürmüştür.¹⁸

Tarık Zafer Tunaya'ya göre; Hareket Ordusu Kumandanı ve Osmanlı tarihinin en büyük gericilik eylemlerinden birini bastıran kumandan olarak İstanbul'a girişi Mahmut Şevket Paşa'ya karizmatik bir kişilik ve güç sağlamıştır. Mahmut Şevket Paşa'nın meşrutiyetin en kuvvetli adamı olmasında ve bu başarısının ardından politika sahnesinin de en güçlü bir unsuru durumuna gelmesinde ordunun payı büyüktür.¹⁹

Bu aşamadan itibaren Mahmut Şevket Paşa ve İttihat ve Terakki'nin askeri kanadı arasındaki ilişkiyi Sina Akşin, 27 Mayıs Devrimi'nde Milli Birlik Komitesi'ni oluşturan subaylarla Cemal Gürsel arasındaki ilişkiye benzetmiştir.

Sina Akşin bu konuda şunları söylemiştir: “(...) Hareket Ordusu Kumandanlığı onu bir anda çok güçlü ve çok ünlü yaptı. Daha önceki bölümlerde, paşanın yüklendiği bu görevin kendisini bir bakıma diktatör kıldığı söylenmişti. Bu, aslında İttihat ve Terakki'nin askeri kanadının istediği bir şeydi. Mahmut Şevket ile İttihat ve Terakkili genç subaylar arasındaki ilişki 27 Mayıs Devrimi'nde Milli Birlik Komitesi'ni oluşturan subaylarla Cemal Gürsel arasındaki ilişkiye benzetilebilir. Genç cuntacıların başında yaşlı ve saygıdeğer bir ağabeyin (hatta babanın) olması cuntacılar arasındaki başkanlık çekişmelerini önlediği gibi, yaşa ve deneye önem veren kamuoyunun önünde cuntanın saygınlığını da artırıyordu. Bundan başka, ordudaki yaşlı subaylara İttihat ve Terakki'nin askeri kanadının istediğini yaptırmasını, aynı zamanda bu kanadın, İttihat ve Terakki'nin sivil kanadı karşısında

¹⁷ “Büyük Kumandan Mahmut Şevket Paşa Hazretleri'nin Hayat-ı Faaliyeti”, Tanin, 18 Haziran 1913, s.4.

¹⁸ Bardakçı, *a.g.e.*, s.10-11.

¹⁹ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, c.3, s.158.

oransız derecede ağır basmasını sağlıyordu. Zira sivil kanadın Mahmut Şevket Paşa gibi güçlü ve nüfuzlu bir ağabeyi yoktu. (...)"²⁰

Oysa ki, Mahmut Şevket Paşa'nın, eski dönemde yetişmiş bir kişi olarak yetişme tarzı ve yaşı gereği, ittihat ve Terakkili subayların arzularını gerçekleştirirken ağabey sıfatıyla bu arzuları ılımlılaştırmanın yanında törpülediği de oluyordu. Paşa'nın; askeri disiplini bozduğu gerekçesiyle subayların siyasete karışmamalarını savunması, İttihat ve Terakki'nin askeri kanadının pek hoşuna gitmeyecek girişimlerinden biriydi. Bunlar İttihat ve Terakki'nin askeri kanadının Mahmut Şevket Paşa sayesinde elde ettiği yararları karşılık bir bedel olmuştur. Mahmut Şevket Paşa'nın düşüncesine göre; bu durumda genç İttihat ve Terakkili subaylar siyasetten uzak duracak fakat kendisi ordunun fiili başkomutanı olarak siyasetin içinde olacaktır.²¹

18 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde de; "*Büyük Kumandan Mahmut Şevket Paşa Hazretleri'nin Hayat-ı Faaliyeti*" başlığı altında Mahmut Şevket Paşa'nın hayatından bahsedilirken; Paşa'nın orduyla siyaset arasındaki ilişkisi ve subayların siyasete karışması konularındaki düşüncelerine yer verilmektedir.

Gazetede; Mahmut Şevket Paşa'nın 31 Mart İsyanı sırasında İstanbul'a girdikten sonra, ordunun hiçbir siyasi parti ile alakası olmadığını ve özellikle hükümetin destekçisi ve dayanağı olduğunu ilan ettiği yazılmıştır. Bu ilanın gayet tedbirli ve akıllıca olduğu ve dışarıda da çok olumlu bir etki meydana getirdiği ancak subayların ise siyasetle uğraşmaya başladığı belirtilmiştir. Bu durumun meşrutiyetin ilanından beri Mahmut Şevket Paşa'nın dikkatini çekmekte olduğu ve bir müddet sonra da bu konuda fiilen harekete geçme zamanının geldiğini düşünmeye başladığı ifade edilmiştir.²²

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin sivil kanadı ise; mevcudiyetini ve bütün gücünü kendisini destekleyen subaylara borçlu bulunması ve ordunun desteğini kaybettiği takdirde bir hiçten ibaret kalacağı gerçeğinden hareketle Mahmut Şevket

²⁰ Sina Akşin, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2014, s.226.

²¹ Akşin, *a.g.e.*, s.227.

²² "Büyük Kumandan Mahmut Şevket Paşa Hazretleri'nin Hayat-ı Faaliyeti", Tanin, 18 Haziran 1913, s.4.

Paşa'nın, askeri siyasetten ayırma teşebbüsünü kabul edilemeyecek bir hareket olarak görmüştür.²³

İttihat ve Terakki'nin orduya dayanan ve onunla kaynaşık bir rejime yönelmesi, bu rejimin temsilciliğini de Mahmut Şevket Paşa'nın üstlenmesi onu muhalefetin boy hedefi haline getirmiştir. İttihatçılar'a karşı biriken ve Sait Paşa hükümetleri döneminde zirveye ulaşan muhalefet, İttihat ve Terakki'nin genel politikalarının da sonuç vermemesi üzerine Mahmut Şevket Paşa'ya var gücüyle saldırmıştır.²⁴

Bu konu ile ilgili önemli olaylardan bir tanesi gensoru olayıdır. Kendisine karşı hazırlanan gensorunun bazı İttihatçı milletvekilleri tarafından bile imzalanması karşısında Mahmut Şevket Paşa, oldukça zor durumda kalmıştır.

Paşa'yı çeşitli faaliyetlerinden dolayı tenkit eden muhalif mebuslardan biri olan Dersim Mebusu Lütfi Fikri Bey'in, 1911 yılında Divan-ı Harb-i Örfi²⁵'de tutuklanması yönünde karar alınması ve bu kararının Mahmut Şevket Paşa'dan gelen emir üzerine alındığının anlaşılması üzerine son derece sınırlanan muhalif mebuslar şiddetli bir gensoru hazırlamışlardır. İttihatçı mebuslardan birçoğunun da imzaladığı bu gensoru nedeniyle Mahmut Şevket Paşa, hiç beklemediği bir şekilde meclisin çoğunluğu karşısında kalmıştır.²⁶

“Hareket Ordusu Kumandanı, 1., 2., 3. Ordular Müfettiş-i Umumisi Birinci Ferik Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa” gibi unvanlarına ve parlak mazisine rağmen neredeyse güvenoyuna başvurularak düşürülme aşamasına gelen Paşa'nın bu zor durumda imdadına o sırada devam etmekte olan Trablusgarp Savaşı 27 ile ilgili cepheden gelen haberler yetişmiştir. Bingazi Mebusu Yusuf Şetvan Bey'in mecliste günün anlam ve önemini belirten konuşmasının ardından birlik ve beraberlik vurgusu yapması alkışlarla karşılanmıştır. Rıza Nur gibi bazı mebusların muhalefetine rağmen Mahmut Şevket Paşa hakkında bu kez yeterlik önergesi verilmiş ve Paşa'ya

²³ Bardakçı, *a.g.e.*, s.11.

²⁴ Tunaya, *a.g.e.*, s.159.

²⁵ Sıkı Yönetim Mahkemesi

²⁶ Samih Nafiz Tansu, *İttihat ve Terakki İçinde Dönerler*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1960, s.66.

²⁷ 1911-1912 yıllarında İtalyanlar ile yapılan ve Trablusgarp'ın elden çıkmasıyla neticelenen savaştır.

muhalefet eden diğer mebusların güvensizlik oyu kullanmaktan vazgeçmeleri üzerine durum düzelmiştir.²⁸

Takvimler 1912'yi gösterdiğinde ise artık ülkede durum bazı tehlikelere gebedir. Arnavutluk'ta isyan²⁹ yayılmış ve başkentte de İttihat ve Terakki yönetimini yıkıp meşrutiyetin işlerliğini sağlamak ve ordunun siyasete karışmasını artık kesin olarak önlemek amacıyla olduğunu iddia eden Halaskar Zabitan Grubu adlı gizli bir örgüt ortaya çıkmıştır.

Bu kritik dönemde; Talat Paşa'nın önderliğindeki sivil kanadın vardığı kader tayin edici karara göre İttihat ve Terakki hem Arnavutluk işini çözmek hem de 31 Mart'tan beri birçok konularda engellemeleri ile karşılaştığı askeri ağabeyi Mahmut Şevket Paşa'dan kurtulmak üzere harekete geçmiştir. İzmir Mebusu Seyit Bey ile Hacı Adil Bey, Paşa'yı ziyaret ederek meclisin, ordunun levazım reisi İsmail Hakkı Paşa'nın yolsuzluklarını ele almak istediğini, kendisinin de Harbiye Nazırı olarak zor durumda kalmaması için istifa etmesi gerektiğini söylemeleri üzerine Paşa hiçbir zorluk çıkarmadan 9 Temmuz 1912'de istifa etmiştir.³⁰ Ardından da Ayan Meclisi üyeliğine atanmıştır.³¹

Mahmut Şevket Paşa'nın istifayı kabul etmesinde; gensoru olayında İttihatçıların gevşek davranışları ve onu muhalefete teslim edip hırpalamalarına göz yumarak bunu bir parti meselesi yapmamaları önemli bir etken sayılabilir. Çünkü Paşa bu durumda kendisinin feda edilmesinde sakınca görülmediği düşüncesine kapılarak kırık ve küskün bir hal almış olabilir. Yine Halaskar Zabitan sorununun kamuoyundaki ve ordudaki olumsuz etkisi de bu olayda önemli bir etkidir. Sadrazam Sait Paşa ise; Mebusan Meclisi'nde istifanın nedeni olarak; Mahmut Şevket Paşa'nın, kendisinin getirdiği askeri siyasetten uzak tutmaya yönelik tasarının başka bir Harbiye Nazırı tarafından uygulanmasını istemesini göstermiştir. Böylece

²⁸ Tunaya, *a.g.e.*, s.171.

²⁹ Meşrutiyetin ilan edilmesine rağmen, İttihat ve Terakki yönetiminin verdikleri sözde durmadıkları ve özellikle Arnavut milletvekillerinin meclis içerisinde yer almasına müsaade etmedikleri iddiasıyla ortaya çıkan bir isyandır.

³⁰ Mahmut Şevket Paşa'nın istifanamesi için bkz. Tunaya, *a.g.e.*, s.733.

³¹ Akşin, *a.g.e.*, s.312-313.

Mahmut Şevket Paşa, Babıali Vakası'na kadar siyaset sahnesinde biraz daha geri planda kalacaktır.³²

12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde "*Merhumun Tercüme-i Hali*" başlığı altında Mahmut Şevket Paşa'nın hayatı ile ilgili bilgiler verilmektedir. Kendisinden Doğu aleminin yetiştirdiği büyük zekalardan biri olarak bahsedilen gazetede, O'nun kaleme aldığı önemli eserlerden de söz edilmektedir.

Gazetede konu ile ilgili bölümde Mahmut Şevket Paşa'nın hazırladığı başlıca eserler olarak; "Logaritma Cetveli Risalesi, Usul-ü Hendese, Hendese-i Mücesseme, Fen-i Esliha, Seferber Zabitana Mahsus Muhtıra, Küçük Çaplı Mavzer Tüfekleri" ile en son yayınladığı belirtilen ve derin bir ilim ve araştırma ürünü olduğu hatırlatılan üç büyük ciltlik "*Şimdiye Kadar Osmanlı Teşkilat ve Kıyafet-i Askeriyesi*" gibi eserleri sayılmaktadır.³³

Tanin Gazetesi'nde sadece Mahmut Şevket Paşa'nın eserlerine yer verilmemiş; sahip olduğu gerek Osmanlı, gerekse yabancı ülke nişan ve madalyaları da sıralanmıştır.

Gazetedeki Mahmut Şevket Paşa'nın hayatı ile ilgili yazıda; Paşa'nın sahip olduğu Osmanlı nişan ve madalyaları olarak "Birinci Osmani Murassa, Mecidi, Altın ve Gümüş İmtiyaz Madalyaları ile Altın Liyakat ve Sanayi, Yunan Muharebesi Madalyaları" sayılmaktadır. "İtalya'nın Birinci Rütbeden Kuron Ditali, Avusturya'nın Birinci Dereceden Ayjerne Krone, Sırbistan'ın Birinci Dereceden Sen Sava Nişanları" ise Mahmut Şevket Paşa'nın sahip olduğu yabancı ülke nişanları olarak gösterilmektedir.³⁴

1.2. Said Paşa'nın Çekilmesi ve Büyük Kabine

1912 yılının Haziran ayı sonuna gelindiğinde Trablusgarp'taki savaş ve Arnavutluk'taki isyan durumunun da tehlikeli bir boyuta ulaşmasıyla beraber Sait Paşa idaresindeki İttihatçı hükümete yönelik eleştiriler hızla artmıştır.

³² Tunaya, *a.g.e.*, s.176.

³³ "Merhumun Tercüme-i Hali", Tanin, 12 Haziran 1913, s.1-2.

³⁴ "Merhumun Tercüme-i Hali", Tanin, 12 Haziran 1913, s.1-2.

Artık meclise yeterince sempatik görünmeyen ve özellikle Arnavutluk olaylarını hafife aldığı düşünülen Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın Temmuz ayındaki istifası da eleştirileri durdurmaya yetmemiştir. Aslında mecliste, Sadrazam Sait Paşa ve Hariciye Nazırı Asım Bey'in de söz konusu olaylarda ciddiyetle hareket etmedikleri düşünülmekteyse de Mahmut Şevket Paşa bu istifasıyla arkadaşlarından önce harekete geçmiştir.³⁵

Yaşanan tüm bu gelişmeler neticesinde hükümetin meclisten güvenoyu almasını gerektirecek bir durum ortaya çıkmıştır. Oybirliğine yakın bir sonuçla neticelenen oylama sonucunda 198 oydan sadece 4'ü muhalif oy olarak çıkmış; fakat fırka disiplininin beklenen sonucu olarak alınan bu 194 oya rağmen olay, beklenilmeyen bir son ile neticelenmiştir. Oylamanın ertesi günü istifa eden Sait Paşa, İttihatçılar'ın bütün ısrarlarına rağmen yeniden sadrazamlığı kabul etmemiştir. Sait Paşa'dan ümidini kesen İttihatçılar'ın güven duydukları hiçbir ismin sadrazamlığı kabul etmemesi üzerine de İttihatçılar şaşkınlığa düşmüşlerdir.³⁶

Sait Paşa'nın istifasında; 1912 yılı ilkbaharında yapılan ve tarihe "Sopalı Seçim" olarak geçen seçimin ardından Meclis-i Mebusan'ın İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin itaatkar bir aleti durumuna gelmesinin ve bu duruma karşı gelişen muhalefet hareketinin de etkisini görmezden gelmemek gerekir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin şiddet ve gözdağıyla çoğunluk sağladığı 1912 seçimlerinde sadece bir avuç muhalif aday seçilebilmiştir ve bu durum meclisin, muhalefetin gözünde meşruiyetini yitirmesine neden olmuştur. Yaşanan gelişmeler; Mayıs ve Haziran 1912 tarihinde ordu içinde oluşan ve Halaskar Zabitan adındaki grubun hükümetin istifasını isteyip, razı olunmadığı takdirde silahlı müdahalede bulunulacağı tehdidini ortaya çıkarmıştır. Bu durumda; İttihatçı çoğunluğun bulunduğu söz konusu meclis, Sait Paşa'ya güvenoyu verse de meclise güveni kalmayan Paşa'nın istifasını engelleyememiştir.³⁷

³⁵ Tunaya, *a.g.e.*, s.175.

³⁶ Tunaya, *a.g.e.*, s.132.

³⁷ Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s.153.

Uzun yıllar Sultan Reşat ile Sultan Vahdettin'in mabeyn başkatipliğini yapan Ali Fuat Türkgeldi de, “*Görüp İşittiklerim*” adlı eserinde Sait Paşa'nın güvenoyu almasına rağmen istifa etmesi olayına yer vermiştir.

Söz konusu eserde Türkgeldi konu ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir: “(...) Sait Paşa istifasından birkaç gün sonra Zat-ı şahaneyi ziyarete gelip Padişah kendisine; ‘ Paşa size emniyetleri vardır, niçin istifa ettiniz?’ diye sorması üzerine başını önüne eğerek bir müddet düşündükten sonra, ‘onların bana emniyetleri var ama benim onlara emniyetim yoktu!’ demiş olduğunu avdetinden sonra Sultan Reşat bana hikaye eyledi.”³⁸

Sait Paşa'nın istifasının nedenini farklı açılardan değerlendirenler de vardır. Paşa'nın istifasını bir güven meselesinden çok, İttihatçılar'dan oluşan kabineyi düşürmek ve İttihat ve Terakki hakimiyetine son vermek şeklinde yorumlayanları da görmek mümkündür. Bu düşüncedekilerden biri de Ziya Şakir'dir.

Ziya Şakir'e göre; Sait Paşa'nın istifa sebebi olarak kendisinin ortaya koyduğu; bakanlar arasındaki anlaşmazlıklar, Arnavutluk meselesinin halledilmesinde ortaya çıkarılan sorunlar, İtalya ile harp halinde bulunulmasına rağmen Halaskar Zabitan'ın isyankar hareketleri gibi unsurlar birer bahanedir. Üyeleri tamamen İttihatçılar'dan oluşan kabineyi düşürmek onun temel amacıdır. Nitekim; İttihatçılar'ın bel bağladığı kabine, Sait Paşa'nın Sultan Reşat'a istifasını vermesiyle birlikte iktidardan çekilmiş ve İttihat ve Terakki hakimiyeti kısa süreliğine de olsa son bulmuştur.³⁹

Sait Paşa Kabinesi'nin ardından kurulan Gazi Ahmet Muhtar Paşa⁴⁰ kabinesine, içinde ünlü kişiler bulunduğu için (örneğin üç eski sadrazam; Kamil Paşa, Hüseyin Hilmi Paşa ve Avlonyalı Ferit Paşa) Büyük Kabine denilmiştir. Aynı zamanda; Gazi Ahmet Muhtar Paşa Sadrazam, oğlu Mahmut Muhtar Paşa da Bahriye

³⁸ Ali Fuat Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010, s.55.

³⁹ Şakir, *a.g.e.*, s.146-147.

⁴⁰1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Anadolu Ordusu Başkumandanı idi. Erzurum'da başarılı muharebeler yaptı ve Gazi ünvanı aldı.

Nazırlığı görevini üstlendiği için bu kabineye Baba-Oğul Kabinesi ismi de verilmiştir.⁴¹

Kabine; İttihat ve Terakki'ye karşı bir tepki kabinesi olarak ortaya çıkmış, İstanbul'da polis müdürü ve merkez kumandanının değiştirilerek yerlerine Halaskar ya da onlara yakın olanların atanmasıyla başlayan değişiklikleri birçok devlet dairelerinde yapılan benzer değişiklikler izlemiştir. Buna rağmen, hükümete güvenoyu vermekte isteksiz olsalar da, güvenoyu vermeyerek meclisin feshine gidecek olan yolu açmak istemeyen İttihat ve Terakkili büyük çoğunluk hükümete güvenoyu vermiştir. İttihat ve Terakki'nin ezici bir çoğunlukla hala Mebusan Meclisi'nde temsil edildiğini gösteren bu gelişmenin ardından İttihat ve Terakki'yi saf dışı bırakmak düşüncesinde olan hükümet, Mebusan Meclisi'nden kurtulmanın yollarını aramaya başlamıştır.⁴²

Ancak, bunu yapmak kolay bir iş değildir. Meşrutiyet yönetimi ile yönetilen ülkede bu durumda yapılması gereken şey, Kanun-i Esasi'yi temel alarak adım atmak yani meselenin halledilmesi konusunda anayasaya uygun çözüm aramaktır. Kanun-i Esasi'de aradığını bulamayan Ahmet Muhtar Paşa hükümetinin attığı adım ise ilginçtir.

Meclisin feshi konusunda kararlı olan ve Kanun-i Esasi'de durumla ilgili yeterince açıklık olmadığını gören Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesi, Hariciye Nazırı Norandonkyan Efendi'nin formülü ile Ayan Meclisi'ne başvurmuştur. Kanun-i Esasi'yi yorumlama yetkisine sahip olan Ayan Meclisi'nin 5'e karşı 28 oyla kabul ettiği karara göre, 1912'de seçilen söz konusu meclis bütün bir dönem için değil, dağıtılan 1908 meclisinin geri kalan dönemini bütünlemek için seçilmiştir ve süresi dolmuştur. Ayan Meclisi'nde alınan bu karara istinaden o gece padişah'tan fesih iradesi alınmış ve meclisin ertesi günü toplanması istenmiştir. Bu aşamadan sonra; Muhtar Paşa hükümetine en başta güvenoyu veren milletvekilleri, mecliste

⁴¹ Tunaya, *a.g.e.*, c.3, s.143.

⁴² Akşin, *a.g.e.*, s.326.

toplanarak hükümeti protesto etmişse de meclisin süresiz tatile girmesi kararının uygulanmasına engel olamamışlardır.⁴³

Meclisi feshederek yeni seçime gitme yolunu açan Ahmet Muhtar Paşa bu suretle İttihat ve Terakki Fırkası'nın düşmanlarını memnun ettiği ve diğer taraftan da İttihat ve Terakki teşkilatına öldürücü bir darbe vurduğu düşüncesindedir. Muhtar Paşa, bu durumu Meclis-i Ayan'a borçlu olduğunu söyleyerek böylece İttihatçı meclisten kurtulduğuna inanmıştır. Kaydı hayat şartı ile tayin edilmiş, mevkilerinden emin kimselerden oluşan Ayan Meclisi azası ise, bir fırkanın hükümlerine boyun eğmediklerini iddia etmişlerdir.⁴⁴

Muhtar Paşa hükümeti; meclisten ve meclisteki İttihatçı çoğunluktan Meclis-i Ayan'da alınan bir kararla kurtulmuş olsa da, mevcut tüm sorunları aşabilmiş değildir. Meclisin süresiz tatile girmesini sağlayan Sadrazam Ahmet Muhtar Paşa ve kabinesi; bu defa da bazı iç ve dış sorunlarla karşı karşıya kalmış ve bu sorunlar karşısında mevkiini korumakta güçlük çekmeye başlamıştır.

İttihatçılar aleyhindeki hareketi kendi kabinesi içinde bile bazı muhalefetlere uğrayan Ahmet Muhtar Paşa ve kabinesi ile ilgili olarak halk arasında da bu kabinenin uzun müddet mevkiini muhafaza edemeyeceğine dair bir inanç oluşmuştur. Nitekim İttihatçılar aleyhindeki bu şiddetli hareket karşısında Adliye Nazırı Hüseyin Hilmi Paşa ve Sadrazam'ın oğlu Bahriye Nazırı Mahmut Muhtar Paşa itirazda bulunurken, Dahiliye Nazırı Ziya Paşa birkaç gün sonra istifa etmiştir. Sadrazam Paşa'nın hareketlerinde daha ileriye gitmekten vazgeçmesi karşısında bu defa da Şeyhülislam Cemalettin Efendi, Şura-ı Devlet Reisi Kamil Paşa ve Harbiye Nazırı Nazım Paşa gibi İttihatçılara karşı şiddet gösterilmesinden yana olanlar Sadrazam'ı tenkit etmişlerdir.⁴⁵

Ekim 1912 ile Haziran 1913 tarihleri arasında cereyan eden ve bir yıldan fazla Osmanlı Devleti'ni oyalayan Balkan Savaşları'nın başlaması ile İttihatçılara karşı yöneltilen hareketler bir aralık azalmıştır. Sadrazam Ahmet Muhtar Paşa ile Kamil Paşa'nın savaşa girip girmeme konusundaki fikirleri belirsizken, çoğu Rumeli

⁴³ Akşin, *a.g.e.*, s.327.

⁴⁴ Tansu, *a.g.e.*, s.95.

⁴⁵ Tansu, *a.g.e.*, s.95.

doğumlu olan İttihatçıların ileri gelenleri savaştan yana olmuşlardır. Hangi fırkaya bağlı olurlarsa olsunlar bütün Osmanlıları düşmana karşı birliğe çağıran İttihatçılar, vatan topraklarının muhafazasının söz konusu olduğu bir sırada milletin şeref ve namusunun korunması için her türlü fedakarlığa hazır olduklarını belirtmişlerdir. Mitingler düzenleyerek hükümeti savaşa girmek hususunda desteklemişlerdir. Fakat; 9 Ekim 1912’de başlayan savaşta 20 gün içinde Osmanlı ordularının Balkan Müttefik Devletleri’nin orduları karşısında beklenmeyen biçimde yenilgiye uğramaları ve geri çekilmeleri nedeniyle büyük bir şaşkınlık yaşanmıştır.⁴⁶

Yaşanan gelişmeler üzerine Padişah V. Mehmet Reşat sarayda bir danışma meclisinin toplanmasını isteyince, hükümet üyelerinden başka sadrazamın uygun gördüğü eski nazırlar ve diğer bazı kimselerden oluşan danışma meclisi 26 Ekim1912’de toplanarak savaş durumunu görüşmüştür. Toplantıda, Nazım Paşa’nın yardımcısı Salih Paşa’nın karargaha gönderilerek ordunun durumunun öğrenilmesi ve ondan sonra savaşa devam edilip edilmemesi üzerine bir karar verilmesi uygun görülmüştür.⁴⁷

Karargaha giden Salih Paşa dönüşünde gayet üzgün bir halde içeri girmiş ve ordunun perişan durumunu ayrıntılarıyla açıklamıştır. Anlatırken iki gözünden yaşlar akarak “şu asker elbisesini giymekten utanıyorum” demiş ve durumun ne kadar kötü olduğunu ortaya koymuştur⁴⁸.

Bu durumda yapılacak bir şey kalmadığı konusunda fikir birliğine varılınca siyaset ve akıl yoluna gidilmesi uygun görülmüş, yani Ahmet Muhtar Paşa’nın çekilmesi ve yerine Kamil Paşa’nın sadrazam yapılması düşüncesi ortaya çıkmıştır.⁴⁹

1.3. Kamil Paşa Hükümeti ve Babıali Baskını

Bulgar ilerleyişi karşısında büyük korku yaşayan İstanbul halkı uykularını terk etmiş; camileri, medreseleri, tekkelerin avlularını, hanları, hamamları ağzına

⁴⁶ Enver Ziya Karal, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, c.5, s.185.

⁴⁷ Karal, *a.g.e.*, s.185.

⁴⁸ Türkgeldi, *a.g.e.*, s.65.

⁴⁹ Karal, *a.g.e.*,s.186.

kadar doldurmuş olan kalabalık muhacir kabileleri karşısında büyük bir şaşkınlık duyulmuştur. Tüm bunların üzerine bir de, düşman saflarında başlayıp Osmanlı hatlarına geçtikten sonra İstanbul'a ulaşan kolera salgını halkı kırıp geçirmiştir. Bu iki düşman karşısında hükümet önce Bulgarlar ile ateşkes imzalamış ardından da bu Büyük Kabine'nin meşhur sadrazamı Ahmet Muhtar Paşa istifa etmekten başka çare bulamamıştır. Bunun üzerine Sultan Reşat kabul ettiği bu istifadan sonra sadareti Kıbrıslı Kamil Paşa'ya tevcih etmiştir.⁵⁰

Rıza Nur; kaleme aldığı hatıralarında Ahmet Muhtar Paşa'nın istifasının ardından yerine Kamil Paşa'nın geçmesinden de bahsetmiştir. Eserinde Kamil Paşa'nın şahsiyetinden de söz eden Rıza Nur, sadrazamlık için adının geçmesi karşısında Paşa'nın nasıl bir ruh haline büründüğünü de tasvir etmeye çalışmıştır.

Rıza Nur konu ile ilgili olarak şunları söylemiştir: “(...) Kamil Paşa'nın cehlini öğrenmiştim. Susar herkes onu kapalı kutu sanırdı. Ağzından lakırdı dirhem dirhem çıkardı. Kim bilir içinde ne cevherler var? Ben içini görmüştüm, fakat bu sefer bir halini daha öğrendim. Halaskar işinin tertip olunduğunu, padişaha kendisinin sadrazam yapılması için bir tebliğ verileceğini söylediğim gün; o sesi çıkmayan, uyuşuk duran ihtiyar canlanmış, doğrulmuş, gözleri parlamış, ‘benim adımlı sarahaten zikrettiniz mi?’ diye bana sormuş benden ‘evet’ cevabını alınca birkaç defa ‘hah, hah’ diye zıp zıp sıçrayıp yerine oturmuştu. Adamda müthiş bir hırs-ı piri olduğunu görüp hayretle bakmışım.”⁵¹

Başta İkdam Gazetesi olmak üzere Hürriyet ve İtilaf yanlısı basın yıllardan beri Kamil Paşa'yı bu mevkide görmeyi beklemiş ve görünce de aşırı memnun olmuşlardır. Kamil Paşa'nın siyasi dehası ile İngiltere ve Fransa'nın dostluğunu kazanarak savaşın talihinin değişeceğine inanan Hürriyet ve İtilaf yanlısı basın için önemli olan nazırlar değil sadrazam olmuştur.⁵²

Oysa Kamil Paşa daha önceki savaşa giren kabinede Devlet Şurası Reisi sıfatıyla bulunmuş ve arkadaşlarının mesuliyetine iştirak etmiştir. Nitekim; ne sihir

⁵⁰ Tansu, *a.g.e.*, s.102.

⁵¹ Rıza Nur, *Cumhuriyet Öncesinin Perde Arkası, Hayat ve Hatıratım*, Editör: Ö.Andaç Uğurlu, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2010, s.383-384.

⁵² Karal, *a.g.e.*, s.187.

ne de keramet yaparak bir mucize ile imparatorluğu kurtarabilecek durumda olmayan Kamil Paşa da, sadaret makamına geçince derhal barış görüşmelerine girişerek memleketi huzura kavuşturmayı düşünmüştür.⁵³

Bu sırada en önemli meselelerden birisi Edirne'nin dahi elden çıkma tehlikesi ile karşı karşıya bulunulmasıdır. Oysa Edirne gibi stratejik ve tarihi öneme sahip bir kentin kaybı karşısında Osmanlı Devleti'nin telafisi imkansız sonuçlarla karşı karşıya kalması işten bile değildir.

16 Aralık 1912'de Londra'da başlayan ve Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki sınırları konusunda uzun pazarlıkların yapıldığı Balkan Barış Konferansı'nda Osmanlı Devleti; Edirne, Girit ve Ege Adaları üzerindeki isteklere olumlu cevap vermeyince görüşmeler kesilmiştir. 6 Ocak'ta kesilen görüşmelerin ardından 17 Ocak'ta Osmanlı Hükümeti'ne bir nota veren büyük devletler Edirne ve Adalar'dan vazgeçilmesinde diretmişlerdir.⁵⁴

Bu tehlikeli dönemde ise meclis ortada yoktur. Meclisin kapatılmış olması ve hükümetin de sorumluluğu üstlenmek istemediği bu günlerde kabul edilecek barış şartlarını kamuoyunun onayından geçirmek amacıyla Şeyhülislam Cemalettin Efendi'nin önerisiyle bir Saltanat Şurası toplanması kararlaştırılmıştır.

Toplanan bu şurada çoğunluk barış şartlarını kabule taraftar olmuş ve Saltanat Şurası'ndan bu kararı alan Kamil Paşa Babıali'de devletin cevabi notasını hazırlamaya koyulmuştur. Kapalı kapılar ardında yapılan kabine toplantıları nedeniyle ise dışarıda halkın arasında söylentiler çıkmış ve hükümetin Edirne'siz bir barış anlaşması imza etmek üzere olduğu konuşulmaya başlanmıştır.⁵⁵

Edirne tarihi bir kent ve İmparatorluğun eski başkentidir. İstanbul'un kapısı ve halkının hemen tamamının Türk olması dolayısıyla milletin gözünde özel bir değeri vardır. Bu umumi felaket karşısında hiç olmazsa Edirne'nin kurtarılarak

⁵³ Tansu, *a.g.e.*, s.103.

⁵⁴ Alpay Kabacalı, *Tanzimat'tan 12 Mart'a Türkiye'de Siyasal Cinayetler*, Güner Yayınları, İstanbul, 2007, s.153.

⁵⁵ Tansu, *a.g.e.*, s.104.

devletin bünyesi içinde kalmasını isteyen kamuoyu için, Avrupalılar'ın buranın da terk edilmesini istemeleri bardağı taşıracak bir damla niteliğinde olmuştur.⁵⁶

Görüldüğü üzere; Ahmet Muhtar Paşa hükümeti yerine büyük umutlarla kurulan mevcut hükümetin attığı adımlar da sorunun Osmanlı Devleti lehine çözümünü sağlayamamıştır. Yaşanan gelişmeler karşısında artık, mevkiini korumakta zorlanan hükümet ile yeniden iktidara geçmek için fırsat kollayan İttihatçılar karşı karşıya kalmışlardır ve aradıkları fırsat da özellikle Edirne'den vazgeçilmek üzere olduğu düşüncesinin yaygınlık kazanması olmuştur.

Osmanlı kuvvetlerinin savaşta ağır kayıplar vererek Çatalca'ya kadar çekilmeleri ile meydana gelen bozgun ve bozgunun yol açtığı ekonomik çöküntü, halkta Kamil Paşa kabinesine karşı hoşnutsuzluk sebebi olmuştur. Bu durum; kısa bir süre önce iktidardan düşen ve yeniden işbaşına gelmenin hesaplarını yapan İttihatçılar'da, yaşanan gelişmelerden yararlanmak düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Kimi İttihatçılar da, Talat Bey'in yedi ay önce Mahmut Şevket Paşa'yı görevden çekilmeye zorlamasının askeri bozguna önemli bir rolü olduğuna inanmış ve Kamil Paşa hükümetini devirmekten başka çıkar yol olmadığı kanaatine varmışlardır.⁵⁷

Dönemin askeri ve sivil yönetiminde söz sahibi kişilerinden olan ve Babıali Baskını sırasında öldürülen Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın, İttihatçıların bu planlarından haberdar olduğu ya da İttihatçılar ile anlaşığı konusunda bazı iddialara rağmen kesin bir şey söylemek zordur. Ancak söz konusu dönemde Paşa'nın giriştiği bazı icraatlar dikkat çekicidir.

Nazım Paşa'nın, İttihatçılar ile bozştuktan sonra Halaskar Zabitan Grubu ile ilişkiye geçerek Kamil Paşa hükümetinde Harbiye Nazırlığı'nı elde ettiği ve sonra yeniden İttihatçılar ile ilişki kurduğuna yönelik işaretler vardır. Kısa bir süre önce; İttihatçılar'ın önde gelen isimlerinden Enver Bey'in, bazı birlikleri İstanbul'da bulunan, Hurşit Paşa kolordusuna kurmay başkan olarak atanması, Cemal Bey'in menzil müfettişliğine getirilmesi ve tutuklanmış ya da gözaltına alınmış bazı İttihatçıların serbest bırakılması bu işaretlere örnek gösterilebilir. Çökeceği anlaşılan

⁵⁶ Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Milli Mücadeleye Gidiş*, Sabah Kitapçılık, İstanbul, 1997, c.4, s.1.

⁵⁷ Kabacalı, *a.g.e.*, s.153.

Kamil Paşa Kabinesi'nin genel tutumuna aykırı işlere yönelmesinden, günün birinde sadrazamlığa geçmek ya da en azından kurulacak yeni kabinede Harbiye Nazırlığı'nda kalmak fikrinde olduğu çıkarılabilir.⁵⁸

İktidarı kesin olarak İttihat ve Terakki'ye geçirmeye azmetmiş olan Talat Bey ise, bir baskın ile hükümeti düşürme olayının en önemli tertipçisidir.⁵⁹ Talat Bey yedi ay önce Mahmut Şevket Paşa'nın Harbiye Nazırlığı'ndan ayrılmasını sağlamış, ancak Balkan Savaşı'nda bozguna uğranılması karşısında pişman olmaya başlamıştır. Bu sırada; Rumeli'nin elden çıkmak üzere oluşu ve halkın hükümete karşı duyduğu hoşnutsuzluk durumlarını göz önünde bulunduran Talat Bey, İttihat ve Terakki merkezi ileri gelenlerini bir araya getirerek durum değerlendirilmesi yapılmasını istemiştir. 7 Ocak 1913'te Beşezade Emin bey'in Vefa'daki evinde yapılan gizli toplantıya, o sırada kurmay başkanı olduğu ordunun İzmit'teki bir tümenini denetlemekte bulunan Enver Bey yetişememiştir. Toplantıda hükümetin düşürülmesi gerektiği fikrini savunan Talat Bey karşısında İttihat ve Terakki ileri gelenleri görüş bildirmekten kaçınırken, Fethi (Okyar) Bey Talat Bey'in fikrine itiraz etmiştir.⁶⁰

Fethi Bey'in hükümetin düşürülmesi ve bu durumun ortaya çıkaracağı sonuçlar ile ilgili ciddi kaygıları bulunmaktadır. Fethi Bey, yaşanan bu kritik dönemde girişilecek böyle bir hareketin İttihat ve Terakki'yi iktidar düşkünü şeklinde göstereceğini, oysa yapılacak olan yeni seçimlerden İttihat ve Terakki'nin zaten galip olarak çıkacağını belirterek itirazda bulunmuştur.

Fethi Bey'in etkili konuşmasının ardından hükümetin düşürülmesi gereği fikrinden şimdilik vazgeçilmiştir. Talat Bey ile ertesi gün görüşerek durumu öğrenen Enver Bey, bu kez on gün sonra aynı yerde aynı kişilerle yapılan toplantıya katılma imkanı bulmuştur. Görev yerine dönmüş olan ve toplantıya çağrılmayan Fethi Bey'in katılmadığı bu toplantıda Enver Bey'in katkısıyla hükümeti devirmek için çalışmaya başlanması kararı alınmıştır. Bu oldubittinin arkasından kararın uygulanması Enver ve Talat Beyler ile İttihat ve Terakki genel merkezine bırakılmıştır.⁶¹

⁵⁸ Kabacalı, *a.g.e.*, s.154.

⁵⁹ Tansu, *a.g.e.*, s.106.

⁶⁰ Kabacalı, *a.g.e.*, s.155.

⁶¹ Kabacalı, *a.g.e.*, s.155.

Planlanan hükümet darbesinin ardından yaşanacak süreç de aslında oldukça zor ve sıkıntılı olacaktır. Ülke gerek içeride, gerekse dışarıda önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Söz konusu sürecin önemli meselelerinden biri de hükümet devrildikten sonra, kötü gidişata dur diyecek ve ülkeyi içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtaracak hükümeti kurma görevinin kime verileceğidir.

İşte, Vefa'daki toplantıda temas edilen konulardan biri de hükümeti yeniden kurma işidir ve Talat ve Enver Beyler bu görevi Mahmut Şevket Paşa'ya vermekte mutabık kalmışlardır. Bu gerçekleşirse, daha önce Harbiye Nazırlığı'ndan istifa ettirilen ve İttihatçılar'a kırılmış olan Paşa'nın gönlünün alınmasının yanı sıra ordunun ve halkın memnuniyeti temin olacaktır. Zira; iş başına getirilecek olan kişi milletin, namus ve şerefine son derece itimat ettiği Hareket Ordusu'nun ünlü kumandanıdır. Toplantıya katılan diğer tüm üyeler de hükümet başkanlığı konusunda Mahmut Şevket Paşa isminde birleşmişlerdir. Bu fikir birliğinin oluşmasında; Mahmut Şevket Paşa'dan daha dürüstünü bulmanın mümkün olmadığı düşüncesinin yanında, orduya dayanan bir hükümetin başında bulunacak hükümet başkanının da mutlaka ordudan olması lazım geldiği düşüncesi etkili olmuştur. Ayrıca toplantıda Mahmut Şevket Paşa'ya yalnız Sadaret değil, Harbiye Nazırlığı görevi de verilmesi kararlaştırılmıştır.⁶²

Beşzade Emin Bey'in Vefa'daki evinde yapılan toplantıdaki karardan sonra Mahmut Şevket Paşa ile görüşmek ve onu kazanmak amacıyla Ali Haydar Mithat, Mithat Şükrü Bleda ve Binbaşı İsmail Hakkı Beyler gibi Paşa'nın güvendiği kişiler görevlendirilmiştir. Özellikle, politika çevrelerinde söz sahibi olan İttihat ve Terakki'nin genel sekreteri Mithat Şükrü Bleda'nın gayretiyle Mahmut Şevket Paşa sadrazamlığı kabul etmiştir.⁶³

Yaşanan bu gelişmelerin ardından 23 Ocak 1913 tarihinde, Balkan Savaşı'nın en ağır döneminde Babıali Baskını gerçekleştirilmiştir. Meşrutiyetin siyasi hayatına, hükümet darbesi kavramını sokan ve bir avuç fedai ile iktidarın değiştirilebilmesinin mümkün olduğunu gösteren bu olayla birlikte, meşru olmasa bile fiili geçerliliği

⁶² Tansu, *a.g.e.*, s.110-111.

⁶³ Bayar, *a.g.e.*, s.19-21.

kabul edilmiş bir yol olarak darbe yoluyla iktidara geçmek fikri iktidar adaylarının tercih listesine girmiştir.⁶⁴

Yukarıdaki paragraflarda da kısaca yer verilen, çeşitli safhalardan geçerek artık kuvveden fiile geçme aşamasına gelmiş olan baskın olayı nasıl başlamış ve nasıl devam etmiş, sonucunda neler yaşanmıştır? Çeşitli kaynaklarda çok geniş bilgilere rastlanabilecek bu konu ile ilgili bilgiler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

22 Ocak 1913 tarihinde yani baskından bir gün önce, Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan Saltanat Şurası Balkan Harbi'ni sona erdirmek amacıyla hazırlanacak anlaşma esaslarını görüşüp kabul etmiştir. Ertesi günü öğleye kadar anlaşmanın ayrıntılarını görüşen Heyet-i Vükela, öğleden sonra da notaların hazırlanmasına başlamıştır. Baskın da 23 Ocak 1913 tarihinde öğleden sonra vekillerin Babıali'de çalıştığı esnada gerçekleşmiştir.⁶⁵

Başlarında Enver Bey'in bulunduğu İttihat ve Terakki mensuplarından oluşan bir grup Babıali üzerine yürümüş ve tarihe "Babıali Baskını" adıyla geçen hareketi meydana getirmiştir. Muhalefet cephesinin kuvvetli adamı olan Nazım Paşa'nın vurulduğu olayda hükümet mensupları da büyük korku ve şaşkınlık yaşamıştır.⁶⁶

Olayın meydana geldiği sırada orada bulunan hükümdarın Mabeyn Başkatibi Ali Fuat Türkgeldi, Babıali Baskını'nın nasıl başladığını şu şekilde ifade etmiştir: "(...) Meclisin ertesi günü Zat-ı şahane, nezdinde Şehzade Abdülmecit Efendi olduğu halde beni çağırdı. Ordunun hal-i galeyanda bulunduğu dair bir binbaşı tarafından Çatalca'dan şehzadeye takdim olunan telgrafnameyi tevdi ederek Babıali'ye gidip Sadrazama irae ile tedbir-i teyakkuzaya müsaraat eylemelerini irade etti. Abdülmecit Efendi, 'Heyet-i vükelaca verilecek cevabi nota müsveddesini kabl et-tebliğ bir kere de biz görelim; bir mütalaamız olursa beyan edelim' demiş olduğundan bu babda da Sadrazamın fikrini istihsal etmemi ilave etti. Otomobile binip Babıali'ye gittim; vükela yemek yiyip Meclis salonuna avdetle yeniden müzakereye başlamış olduklarını söylediler ve vürudumu Sadr-ı azama haber

⁶⁴Ahmet Turan Alkan, *II. Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*, Ufuk Kitap, İstanbul, 2006, s.207.

⁶⁵Hasan Babacan, *Mehmed Talat Paşa 1874-1921*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s.82.

⁶⁶Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (Yayına Hazırlayan: Erol Şadi Erdinç)*, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., İstanbul, 1997, c.1, s.213.

verdiler. Bir çeyrek saat kadar intizardan sonra Sadr-ı azam gelerek makamına oturdu. Ben de pencere önünde bulunan yanındaki koltuğa oturdum. Evvela nota müsveddesi hakkında şifahi olan iradeyi tebliğ ettikte, Sadrazam bunun kabil-i icra olamayacağını bildirdi. Ba'dehu telgrafnameyi vererek 'Mütalea buyurun da onun hakkındaki irade-i seniyyeyi de tebliğ edeyim' dedim. Kendisi telgrafnameyi okurken haricen bir gürültü işitildi. Başımı pencereye çevirince önlerinde irili ufaklı çocuklar olduğu halde sarıklı sarıksız bir takım adamların tekbir alarak Babıali'ye doğru gelmekte olduklarını gördüm. (...)»⁶⁷

Olayın en önemli görgü tanıklarından birisi olan Ali Fuat Türkgeldi, olayla ilgili açıklamalarını sürdürmektedir. Olayların bu aşamadan sonra nasıl bir seyir izlediğini anlatmaya devam eden Türkgeldi; olay sırasında silah kullanıldığını ve Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın vurulduğunu da anlatmıştır.

Ali Fuat Türkgeldi şöyle devam etmiştir: "(...) Sadrazam'a 'Bugün miting mi var? Ellerindeki bayraklarla bir çok adamlar Babıali'ye doğru geliyorlar' dedim. 'Yok öyle bir şey' diyerek telgrafnameyi okumaya devam etti. Fakat gürültü gittikçe artıyordu. Başımı çevirip de baktığımda 'içeriye girmek üzere parmaklıklara tırmanıyorlar efendim, parmaklıklardan aşılıyorlar' deyince 'Haber veriniz de kapıları kapasınlar' dedi. Düşündüm ki bunların erbab-ı kıyam olduklarına şüphe yok; ibtida Sadr-ı azamın odasına hücum edecekleri de muhakkak şu halde durmak nefsimce büyük tehlikeyi mucip. Hemen haber vermek bahanesiyle odadan çıktım; aradaki odada kapı ağaları ve hademeler toplanıp 'bu başımıza gelenler nedir!' diye ağlaşıyorlardı. Hariçteki bütün sofada da şangır şangır camlar kırılıyor, silahlar atılıyordu. Deniz tarafındaki elçi odasına gittim; orada Maliye Nazırı Abdurrahman Efendi ve Telgraf ve Posta Nazırı Mosoros Kikis Bey ile Doyçe Bank direktörleri ve Almanya Sefareti Baştercümanı avans müzakeresiyle meşgul oluyorlardı. Odaya girince bir köşeye sığınarak netice-i hale intizar eyledim. Sofadan daha şiddetli silah ve 'Ay' diye birinin feryadı işitildi. Odacılar gelip Harbiye Nazırı Nazım Paşa'yı

⁶⁷ Türkgeldi, *a.g.e.*, s.77.

vurdıklarını haber verdiler. Gerçi Babıali’de bulunan asker yetiştiyse de Nallımescid önünde silah çatarak hiçbir harekette bulunmadı. (...)”⁶⁸

Yaşananları anlatmaya devam eden Ali Fuat Türkgeldi olayda Talat ve Enver Beyler’in oynadığı rolden başka; Sadrazam Kamil Paşa’nın baskın karşısındaki tutumundan ve zorluk çıkarmadan istifasını verdiğinden de bahsetmiştir.

Türkgeldi şunları eklemiştir: “(...) Odacılar Talat ve Enver Beyler’in Sadrazamın yanına gelerek kendisine istifa teklif eylediklerini ve Enver Bey istifanameyi alıp saraya götürdüğünü haber verdiler. Ondan sonra hariçteki gürültü azaldı. Bu aralık Kamil Paşa beni nezdine çağırıp ‘Enver ile Tal’at geldiler, istifa teklif ettiler. Yazdığım istifanamede, cihet-i askeriyeden vuku bulan teklif üzerine, diye yazmış olduğum halde, ahali, tabirini de ilave ettiler’ dedi ve evvelce kendisine tevdi ettiğim telgrafnameyi iade eyledi. Bu Kamil Paşa ile son mülakatım oldu.”⁶⁹

Görüldüğü üzere Babıali Baskını, meydana gelişi ve sonuçları itibariyle tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Dönemin Harbiye Nazırı Nazım Paşa’nın ölümü ve Sadrazam Kamil Paşa hükümetinin düşürülmesi ile neticelenen baskın, aynı zamanda Mahmut Şevket Paşa’nın bir suikast sonucu öldürülmesi ile neticelenecek olaylar zincirinin de önemli bir halkasını oluşturmuştur.

1.4. Mahmut Şevket Paşa Hükümeti

1.4.1. Yeni Kabinenin Yapısı

Bu olayların ardından Enver Bey ve beraberindekiler Babıali’den çıkıp kapının önünde duran Şeyhülislam Cemalettin Efendi’nin otomobiline binerek arabayı saraya sürdürmüşlerdir. Padişahın huzuruna çıkan grubun; heyet-i vükelanın vatana hıyanetinden, Edirne’nin Bulgarlar’a terkinden, ordunun buna asla razı olmadığından bahsetmeleri karşısında padişah ‘ne yapmasını istediklerini’ sorunca onlar da ‘Mahmut Şevket Paşa’nın sadrazam olmasını istediklerini’ söylemişlerdir. Padişahın da buna rıza göstermesi ve Mahmut Şevket Paşa’nın geceleyin Üsküdar’daki evinden sadarete getirilmesiyle Babıali Baskını adı ile tarihe geçen bu

⁶⁸ Türkgeldi, *a.g.e.*, s.78.

⁶⁹ Türkgeldi, *a.g.e.*, s.78.

meşhur vaka sona ermiş, Mahmut Şevket Paşa Talat Paşa'yı dışarıda bırakarak kabinesini kurmuştur.⁷⁰

Mahmut Şevket Paşa'nın sadrazamlık görevini üstlenme konusunda hemen karar vermediği ve böyle tehlikeli bir işin olası sonuçlarını uzunca bir müddet düşündükten sonra görevi üstlendiği bilinmektedir.

Bir dönem İttihat ve Terakki'nin genel sekreterliği görevini de yerine getiren Mithat Şükrü Bleda; Babıali Baskını sırasındaki görevinin Mahmut Şevket Paşa'ya söz konusu baskın için tüm hazırlıkların yapılmış olduğunu haber verip, kendisini sadrazamlık vazifesini kabul etmeye ikna etmek olduğundan bahsetmiştir. Bleda, Mahmut Şevket Paşa'nın baskın olayını çok tehlikeli görerek olası aksiliklerden çekindiği için uzun müddet düşündüğünü belirtmiş ve sonunda kendisinin de ikna çabalarıyla Paşa'nın "*Allah muvaffak etsin!*" diyerek sadrazamlık vazifesini kabul ettiğini söylemiştir.⁷¹

Böylece, Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın hükümetinden sonra meşrutiyet devrinde ikinci defa bir askere hükümet kurma görevi verilmiştir. Ayrıca, ordunun siyasetle uğraşmaması yolunda ciddi ve samimi gayretlerin sahibi olan Mahmut Şevket Paşa bu defa zorla ele geçirilmiş bir hakkı kullanarak sadrazam olmakta mahzur görmemiştir.⁷²

Büyük umutlarla iş başına getirilen Kamil Paşa hükümetine bir baskın hareketi ile son verilmesinin ardından, yeniden İttihat ve Terakki'nin yönetime hakim olduğu bir döneme girilmiştir. Bundan sonra yapılması beklenen iş artık bir an evvel sükunetin sağlanması, şartların normale döndürülmesi ve yeni hükümetin derhal iş başı yapmasıdır. Mahmut Şevket Paşa da öyle düşünmüş ve derhal harekete geçmiştir.

Babıali'ye gelen Mahmut Şevket Paşa'nın kendileriyle konuşması ve bir an evvel dağılmaları konusunda uyarmasının ardından orada toplanmış olan kalabalık yavaş yavaş dağılmış, arz odasına geçen Paşa kendi kabinesinde Maarif Nazırı olan

⁷⁰ Samih Nafiz Tansu, *İki Devrin Perde Arkası*, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1996, s.96.

⁷¹ Mithat Şükrü Bleda, "*İmparatorluğun Çöküşü*", Destek Yayınevi, İstanbul, 2010, s.100,101.

⁷² Alkan, *a.g.e.*, s.212-213.

Şükrü Bey'i karşısına alarak yeni kabine listesini düzenlemeye başlamıştır. Ertesi gün Mahmut Şevket Paşa yeni heyet-i vükela listesini saraya götürmüştür.⁷³

Mahmut Şevket Paşa'nın Sadrazamlıktan başka Harbiye Nazırlığı vazifesini de üstlendiği kabinede; Bahriye Nezareti'ne Çürüksulu Mahmut Paşa, Dahiliye Nezareti'ne Hacı Adil Bey, Hariciye Nezareti'ne Sait Halim Paşa, Adliye Nezareti'ne İbrahim Bey, Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne Celal Bey, Evkaf Nezareti'ne Hayri Bey, Maliye Nezareti'ne Rıfat Bey, Nafia Nezareti'ne Besarya Efendi, Maarif Nezareti'ne Şükrü Bey, Posta ve Telgraf Nezareti'ne Oksan Efendi tayin kılınmıştır. Şura-ı Devlet Riyaseti'ne ise Sait Paşa getirilmiştir.⁷⁴ Nazım Paşa'dan boşalan Başkumandanlık Vekaleti'ne de Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi İzzet Paşa tayin kılınmıştır. Görüldüğü gibi; Hacı Adil, Hayri, Şükrü Beyler ve Sait Halim Paşa gibi kuvvetli İttihatçılar kabinede yer almış ise de, Talat Bey listede yoktur.

Konu ile ilgili olarak Talat Bey'in söz konusu kabinede yer almamasında; kendisini Harbiye Nezareti'nden düşürenlerin başında gelmesi sebebiyle Mahmut Şevket Paşa'nın Talat Bey'e kin tutuyor olması gerekçe gösterilmektedir. Diğer yandan Mahmut Şevket Paşa'nın Harbiye Nezareti'nden çekilmesinde doğrudan katkısı olan Hacı Adil Bey'in Dahiliye Nazırlığı görevine getirilmiş olması göz önünde bulundurulduğunda ise ortada bir kin tutma olayından ziyade İttihat ve Terakki'nin en ileri gelenlerinin ve özellikle Babıali Baskını'nda bulunmuş olanların iş başına geçmemeyi daha uygun buldukları ihtimali daha ön plana çıkmaktadır.⁷⁵

Mevcut hükümetin devrilip yerine Mahmut Şevket Paşa başkanlığında yeni bir hükümetin kurulduğu böylesine sancılı bir dönemde; ülkenin içinde bulunduğu durum ve Mahmut Şevket Paşa'nın kendisini iktidara getiren İttihat ve Terakki ile olan ilişkisi de tez konusunun daha iyi anlaşılması açısından önemle üzerinde durulması gereken konulardır.

Bulgar Ordusu'nun İstanbul'un burnuna kadar girdiği ve devletin sivil idarede çeşitli zorluklar içerisinde olduğu böyle bir dönemde, hemen her konuda

⁷³ Türkgeldi, *a.g.e.*, s.81-82.

⁷⁴ Türkgeldi, *a.g.e.*, s.98.

⁷⁵ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, c.2, k.2 s.272.

Avrupalı elçilerin fikirleri alınmakta, stratejik mevkilere getirilecek yabancı müfettişlikler aranmaktadır. Sadrazam Mahmut Şevket Paşa da bazı günler, sabahları daha Sadaret'teki ya da Harbiye Nezareti'ndeki makamına gitmeden önce Avrupa sefaretlerini ziyaretle elçiler veya elçilik tercümanları ile fikir alış verişinde bulunarak nabız yoklamaktadır. Çünkü hükümet, hemen her işe müdahale eden Büyük Avrupa Devletleri'nin elçiliklerini gücendirmeden ve muvafakatlerini almadan hiçbir işi yürütememektedir ve her alanda dikkatli bir denge politikası izlemek zorundadır.⁷⁶

Mahmut Şevket Paşa sadareti sırasında günlük tutmuş tek Osmanlı sadrazamıdır. 4 ay 19 gün süren sadareti sırasında günü gününe tuttuğu notlarla, Osmanlı Devleti'nin söz konusu dönemde içinde bulunduğu durumun bugüne aktarılmasına önemli bir katkıda bulunmuştur.

Bu dönemde İttihat ve Terakki ile Mahmut Şevket Paşa ilişkisinin dışarıdan görüldüğü kadar iyi durumda olmadığı da söylenebilir. Paşa'nın, dönemin etkin siyasi gücü olan ve Babıali Baskını ile kendisinin sadaret makamına geçmesini sağlayan İttihatçılar'dan çok hoşlanmadığı sadareti sırasında tuttuğu günlüklerine yazdıklarından da anlaşılmaktadır.

Parlamentoda bazen İttihatçı prensipleri destekler gibi görünse de Mahmut Şevket Paşa'nın 20 Mart 1913 tarihli günlüğüne yazdığı şu notlar ilgi çekicidir: “(...) İttihatçılar'ın artık adam olmayacakları kanaati bende büsbütün teessüs etti. Bu kadar felaketler üzerine hiç de akıl erdiremeyecekleri ve erdirmedikleri umur-ı askeriye bile müdahaleden vazgeçmiyorlar idi ve bu suretle idare-i memleket edebileceklerini zannediyorlardı. Şimdiye kadar Yemen hakkında, Rumeli hakkında, Yunan'a dair ne dedim ise kamilen çıkmış idi. Bunu kendileri de teslim ediyorlar idi. Fakat yine de sözümü dinlemek istemiyorlardı. Yine beyinsiz olan kafalarında birleştikleri yavan fikirlerle harekete meylediyorlardı. Bunlar böyle mecnun, muhasımları ise rezil ve ahlaksız! (...)”⁷⁷

⁷⁶ Bardakçı, *a.g.e.*, s.40-41.

⁷⁷ Bardakçı, *a.g.e.*, s.101.

1.4.2. Mahmut Şevket Paşa Hükümeti'nin Muhaliflerle İlişkisi

Mahmut Şevket Paşa kabinesinin kurulmasının ardından muhaliflere karşı bir intikam hareketine girişmeyi düşünmeyen İttihatçılar, muhaliflerin ileri gelenlerini memleketten uzaklaştırmak suretiyle kalanlarını zararsız hale getirmeyi planlamışlardır.⁷⁸

Feroz Ahmad'a göre; bu kritik durumda her şeye rağmen olgun davranan İttihat ve Terakki Cemiyeti, muhalefetten öç almak düşüncesi ile hareket edip de aradaki siyasi uçurumu daha da açmak yerine, benimsediği uzlaşıcı bir siyaset ile ülkenin yeni hükümetin yanında yer almasını sağlamaya çalışmıştır.⁷⁹

Babıali Baskını'nın ardından sadaret makamına geçen Mahmut Şevket Paşa'dan İstanbul Muhafızlığı görevini alan Cemal Bey (Paşa), hükümet darbesinin ardından muhaliflere karşı yapılan muameleler konusunda hatıralarında ayrıntılı bilgi vermektedir.

Cemal Paşa hatıralarında konu ile ilgili şu satırları yazmaktadır: “Hükümet darbesinin yapıldığı günün akşamüzeri Polis Umum Müdürlüğü, muhalefet partisi üyelerinden çoğunu geçici bir tedbir olmak üzere tutuklayarak Merkez Kumandanlığı'na göndermişti. Gerek bunlar ve gerekse Muhafızlık'ta misafir edilmiş olan Reşid Bey ve Abdurrahman Bey hakkında bir karar vermek gerekiyordu. Arkadaşlardan bazılarıyla ve özellikle de Talat Bey'le yapılan görüşmeler sonucunda onlar aleyhine şiddet politikası izlememek üzere aramızda bir dostluk sözleşmesi yapmaya karar verdik. Mahmut Şevket Paşa da bu fikirde idi. (...)”⁸⁰

Merkez Kumandanlığı'nda toplanmış olan tutukluların alınan bu kararlar serbest bırakılmalarının ardından Dahiliye Nazırı Reşit Bey ve Maliye Nazırı

⁷⁸ Karal, *a.g.e.*, s.203.

⁷⁹ Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki 1908-1914*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007, s.152.

⁸⁰ Cemal Paşa, *Hatırat (Yayına Hazırlayan: Ahmet Zeki İzgöer)*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul, 2012, s.55.

Abdurrahman Bey, Şeyhülislam Cemalettin Efendi ve Kamil Paşa haklarında ihtiyati bir tedbir olmak üzere İstanbul'dan çıkmışlardır.⁸¹

Merkez Kumandanlığı'nda bulunan Ali Kemal Bey, Dr. Rıza Nur ve Gümülcineli İsmail Hakkı Bey gibi önemli muhaliflerle de bizzat ilgilenen Cemal Bey hatıralarında konu ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur.

Cemal Bey yapılan muameleyi şöyle anlatmıştır: “(...) Her üçüne de bizimle ilgili bundan sonra yakışksız bir şekilde muhalefet yapmaktan kaçınmak şartıyla hiçbir tehlike bulunmadığımı, ülkenin bu felaketli zamanında aksine bütün aydınların birlik ve beraberlik halinde çalışmaları gerektiğini ve bu düşüncelerimi paylaştıkları takdirde kendileri için elverişli bir çalışma zemini sağlayabileceğimi belirttim. Ali Kemal Bey, Avrupa'da bir memurluk istedi. Dr. Rıza Nur Bey Paris'te tıp tahsili için yeterli miktarda aylık ödenek verilmesini rica etti. İsmail Bey ülke içinde serbest bırakıldığı takdirde durum normale dönünceye kadar hükümete karşı hiçbir muhalif tavır takınmayacağına namusu üzerine yemin etti. Tahsil masraflarını karşıladıktan sonra doktoru Paris'e gönderdim. Ali Kemal Bey'i de yol masraflarını vererek Viyana'ya yolladım.”⁸²

Basın konusunda ise, muhalif gazetelerinin kapatılması yoluna gidilmemiş, memleketin savaş ortamı içinde bulunduğu gazete başyazarlarına hatırlatılarak sükuneti bozmaya yönelik yazı yazmamaları konusunda uyarılmışlardır. Ancak, alınan bu tedbirler ülkede kalan muhalifleri felce uğratacak ve onların küçük gruplar halinde teşkilatlanarak İttihatçı liderleri ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetlerini önleyecek nitelikte olmamıştır.⁸³

Bu muhaliflerden en kudretlisi, İttihatçı düşmanlığı Meşrutiyet'ten önce Avrupa'da Abdülhamit'e karşı özgürlük savaşı yaptığı günlerde başlamış olan Prens Sabahattin⁸⁴ dir. Temsil ettiği fikirleri ve yaptığı para yardımları ile meşrutiyetin ilanından sonra kurulan muhalefet partilerinin her biri üzerinde etkili olmuş, ancak hiç birisine açıktan katılmamıştır. Onun; adem-i merkeziyet ve tevs-i mezuniyet yani

⁸¹ Bayar, *a.g.e.*, s.39.

⁸² Cemal Paşa, *a.g.e.*, s.56.

⁸³ Karal, *a.g.e.*, s.204.

⁸⁴ Osmanlı padişahlarından Sultan Abdülmecit'in torunu, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet, ve VI. Mehmed'in yeğenidir.

yerinden yönetim ve yönetim yetkilerinin genişlemesi programı, muhalefet partilerinin etrafında toplandıkları ve faydalandıkları bir program olmuştur. Bu partilere girmeyerek daima perde arkasından çalışmayı uygun bulan Prens Sabahattin'e göre, iktidara ancak fikir çalışmalarıyla gelinmesi gerekmektedir. Ancak çeşitli hükümet darbesi denemelerine isimleri karışan Satvet Lütfü, Nihat Reşat, Ahmet Bedevi gibi silahşörlerinin bulunması kendi teziyle çelişmektedir.⁸⁵

1.4.3. Edirne'nin Düşmesi ve Londra Antlaşması

Yeni hükümet siyasi ilk iş olarak, Avrupalı büyük devletlerin 17 Ocak 1913 tarihinde Babıali'ye Edirne'nin terki hakkında verdikleri nota konusunu ele almıştır. Babıali Baskını ile Mahmut Şevket Paşa'nın iktidara gelişi aslında Avrupalılar'ın tekliflerinin açıkça reddi demek olsa da, 30 Ocak 1913 tarihinde notaya verilen cevap ile Avrupalılar'ın tekliflerinin reddedilmesi resmîyet kazanmıştır. Cevabi notada Edirne ile ilgili olarak; tam bir Müslüman şehri olmasının yanında Osmanlı İmparatorluğu'nun ikinci başkenti olması nedeniyle, terk edileceği sözünün bile memlekette heyecana sebep olacağı belirtilmiştir. Ayrıca, Çanakkale'ye yakınlıkları dolayısıyla Boğaz'ın emniyeti açısından son derece önemli olan Ege Adaları'nın yanında diğer adaların da Anadolu'ya yakın birer parça oldukları ve ayrılamayacakları üzerinde durulmuştur.⁸⁶

Teklifin reddi üzerine Çatalca'da savunmada kalan Bulgar kuvvetleri Edirne'yi bombalayarak daha önce Osmanlılar ile yapılan mütarekeyi bozmuşlardır. Büyük Avrupa Devletleri; Bulgarlar'ın 4 Şubat'ta Bolayır'da bir Türk saldırısını püskürtmeleri ve 26 Mart'ta da Edirne'nin Bulgarlar'a teslim olması ile yeni bir müdahale fırsatı yakalamışlar ve Midye-Enez hattının sınır olarak kabul edilmesini isteyen söz konusu devletlerin elçileri 31 Mart'ta İstanbul'da Babıali'ye ortak bir nota vermişlerdir.⁸⁷

Büyük devletlerin kendisine yaptığı bu teklifi kabul eden Osmanlı kabinesi, 31 Mart 1913 günü durumu büyük devletlere bildirerek yeniden ateşkesin

⁸⁵ Karal, *a.g.e.*, s.203.

⁸⁶ Bayar, *a.g.e.*, s.94.

⁸⁷ Karal, *a.g.e.*, s.201.

başlamasını sağlamıştır. Bu gelişmelerin ardından 30 Mayıs 1913 tarihinde de Londra Barış Antlaşması imzalanmıştır.⁸⁸

Söz konusu antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin batı sınırı Midye-Enez Hattı olarak belirlenmiş ve bir dönem devlete başkentlik de yapmış olan tarihi Edirne kenti bu sınırların dışında kalmıştır. Şehrin bu şekilde düşman eline geçmesi, Babıali Baskını'nı Edirne'nin korunması gerekçesi ile gerçekleştiren İttihatçılar'ı ve onların desteği ile kurulan Mahmut Şevket Paşa hükümetini de halkın gözünde oldukça zor bir duruma düşürmüştür.

⁸⁸Bayar, *a.g.e.*, s.102.

İKİNCİ BÖLÜM

MAHMUT ŞEVKET PAŞA SUİKASTI ve SUİKASTIN AYRINTILARININ İSTANBUL BASINI'NDAKİ YERİ

2.1. Suikastın Öncesinde Yaşanan Gelişmeler

2.1.1. Taklib-i Hükümet (Hükümeti Devirme) Teşebbüsü

Suikast olayına geçmeden önce, yukarıda anlatılanlarla Mahmut Şevket Paşa'ya karşı girişilen suikast arasındaki bağlantıyı sağlamak için tarihe “Taklib-i Hükümet” olarak geçen olaydan bahsetmek faydalı olacaktır. Babıali Baskını'nın ardından gerçekleşen ve bir baskınla mevcut hükümetin, daha önce olduğu gibi, devrilmesinin mümkün olabileceği inancında olanların kimler olduğuna bakmak, Mahmut Şevket Paşa'ya karşı girişilen suikastta kimlerin parmağı olduğunun anlaşılmasına da kolaylık sağlayacaktır.

Sait Paşa hükümetinin düşürülmesinde etkili olan Halaskarlar yeni kurulan Mahmut Şevket Paşa kabinesini de bir karşı darbeye ortadan kaldırmayı planlamışlardır. Onlara göre; daha dün İttihatçılar zor kullanarak iktidarı ele geçirmişlerdir ve kendilerinin de bunu yapmak istemeleri suç değildir.⁸⁹

Ayrıca Prens Sabahattin, Damat Salih Paşa⁹⁰ ve Kürt Şerif Paşa⁹¹ gibi İttihat ve Terakki yönetiminden memnun olmayan isimlerin etrafında toplanan muhalifler de yeni arayışlar içine girmişlerdir. Prens Sabahattin Bey grubundan Doktor Nihat ve Satvet Lütfü Beyler tıpkı İttihatçılar gibi Babıali'yi basıp mevcut hükümeti devirerek yerine Kamil Paşa ve Prens Sabahattin Bey'in dahil olduğu yeni bir hükümet kurmayı yani bir karşı darbe fikrini ortaya atmışlardır.⁹²

⁸⁹Kabacalı, *a.g.e.*, s.166.

⁹⁰ Sultan II. Abdülhamit'in sadrazamı Tunuslu Hayrettin Paşa'nın oğlu ve Şehzade Kemalettin Efendi'nin damadıdır.

⁹¹ Eski Stockholm büyük elçisi Kürt Şerif Paşa.

⁹² Artuç, *a.g.m.*, s.77.

Babıali Baskını, baskından kısa bir müddet sonra ortaya çıkmış olan bu teşebbüse çok etkili bir örnek ve ilham kaynağı vazifesi görmüştür. Babıali Baskını'nda devrin büyük şöhretlerinden Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın da aralarında bulunduğu 11 kişi hayatından olduğu halde baskına katılanların ve baskında silah kullananların hakkında herhangi bir muamele yapılmamıştır.⁹³

Bu sırada hükümet; gayretini milletin savaşı duygularını artırmak ve Balkan müttefiklerine karşı girişilen ikinci sefer esnasında hiç olmazsa Çatalca önündeki Bulgar ordusunu yenebilecek bir ordu meydana getirebilmek gibi amaçlar için sarf etmektedir. Kurulan milli müdafaa cemiyetleri ile bir yandan, yer yer savaş araç gereçleri hazırlanmaya ve ordunun moralinin yükseltilmesine çalışılırken diğer yandan dönemin büyük Avrupa devletlerinin bazılarının Osmanlı çıkarlarına hizmet etmeleri gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.⁹⁴Ayrıca her ne kadar hükümet, muhalefete karşı mümkün olduğunca uzlaştırıcı ve yumuşak bir siyaset izleme çabasında olsa da iktidar değişikliğinin kanlı bir darbe ile yapıldığı bir gerçektir ve unutulacak gibi görünmemektedir. ⁹⁵

Tarihe Taklib-i Hükümet olarak geçen söz konusu olayla ilgili çeşitli kaynaklardan bilgiler edinmek mümkündür. Mahmut Şevket Paşa'dan aldığı görevle o dönemin İstanbul Muhafızı olan Cemal Paşa da olayın en yakın tanığı olarak yaşanan gelişmelerden hatıralarında bahsetmiştir. Cemal Bey eserinde; hükümeti devirme teşebbüsünde kimlerin parmağının olduğuna ve bunların yakalanmalarının ardından akıbetlerine yönelik bilgiler de vermiştir.

Cemal Bey hatıratında Taklib-i Hükümet olayı ile ilgili şunları yazmıştır: “(...) Hükümet Edirne'yi kurtarmak için böylece çalışıp dururken muhaliflerin hükümet aleyhine yeni bir darbe hazırlamakta olduklarına ilişkin her gün haberler alıyordum. Bu haberler o kadar sıklaştı ve o kadar kuvvetleşti ki, sonunda soruşturmaya yönelik tedbirler alınmasına mecbur oldum. Bir gün tesadüf, elimize Erzurumlu Serdar Sıtkı isminde birisini düşürdü. Bu şahıs, bir başka kimseyle birlikte Beyoğlu'nda bir matbaada bir takım bildiriler bastırmakla meşguldü. Bu grup

⁹³ Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası-II.Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1990, s.204.

⁹⁴ Cemal Paşa, *a.g.e.*, s.62.

⁹⁵ Akşin, *a.g.e.*, s.360.

Prens Sabahaddin Bey'in manevi himayesinde ve Prens'in özel sekreteri Boşnak Satvet Lütfi Bey'in başkanlığı altında çalışıyordu. Gayesi bir hükümet darbesi yaparak Sabahaddin Bey'in sadrazam olmasını sağlamaktı. (...)”⁹⁶

Cemal Bey olayla ilgisi olduğu tespit edilenler ve bu arada Prens Sabahattin Bey'in akıbeti ile ilgili olarak şunları söylemiştir: “ (...) Olaya sebebiyet verenlerden ele geçirilenler çeşitli şekillerde cezaya çarptırıldılar. Fakat daha Prens Sabahaddin Bey'e ilişmiyordum. Çünkü o sıralarda İttihat ve Terakki Cemiyeti genel sekreterliğinde bulunan Talat Bey kendisiyle bir anlaşma zemini hazırlamakta olduğundan, aleyhinde çürütülmesi mümkün olmayan güvenilir bir belge elde edilmedikçe tutuklanmasından kaçınılmasını rica etmişti. Satvet Lütfi Bey ve arkadaşlarının tevkif ve mahkumiyetleri Sabahaddin Bey'in teşebbüslerine engel olmamıştı. Bu kez de sadık dostu Dr.Nihad Reşad Bey'i işin başına geçirmişti. Dr.Nihad Reşad Bey bir taraftan hükümetle Prens Sabahaddin Bey arasında bir anlaşma zemini bulmak için Talat Bey'le konuşmaya; bir taraftan da beni, Talat Bey ile Mahmut Şevket Paşa vb. İttihat ve Terakki Cemiyeti ileri gelenlerini öldürmek için münferit ve genel komplolar düzenlenmesiyle görevlendirmişti. (...)”

Babıali Baskını'nı andırdığı kolayca görülen bu teşebbüs ile ilgili olarak Ahmet Bedevi Kuran; hazırlıklar sırasında daha sonra, Mahmut Şevket Paşa'yı öldürecek olanlardan, Yüzbaşı Kazım'ın Sabahattin'e işbirliği önerdiğini fakat onun, Kazım'ın tasarılarını çok kanlı bularak buna yanaşmadığını söylemektedir.⁹⁷

Babıali Baskını'nın rövanşını almaya yönelik olarak Prens Sabahattin ve ekibi tarafından aceleyle hazırlanan bu karşı darbe planı çok kısa bir sürede detaylarıyla ortaya çıkarılmıştır. İstanbul Polis Müdürlüğü tarafından “Taklib-i Hükümet” olarak adlandırılan bu girişimle ilgili olarak darbe fikrinin mimarlarından Satvet Lütfü ve Ahmet Bedevi Kuran yakalanmış, Doktor Nihat Reşat ise Avrupa'ya kaçmış ve böylelikle darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁹⁸

⁹⁶ Cemal Paşa, *a.g.e.*, s.63.

⁹⁷ Akşin, *a.g.e.*, s.362.

⁹⁸ Artuç, *a.g.m.*, s.77-78.

2.1.2. Suikasta Dair Duyumlar ve Mahmut Şevket Paşa'nın Uyarılması

11 Haziran 1913 tarihinde İstanbul'da Bayezit Meydanı'nda gerçekleştirilen ve Mahmut Şevket Paşa'nın ölümüyle sonuçlanan suikasttan hemen önce, yetkililerce çeşitli kaynaklardan elde edilen istihbarat doğrultusunda Mahmut Şevket Paşa'ya bazı uyarılarda bulunulmuştur. Mahmut Şevket Paşa'nın uyarıları yeterince dikkate almaması üzerine; özellikle önemli resmi binalarda çeşitli önlemler alınmışsa da Harbiye Nezareti ile Babıali arasında, üstelik otomobil ile, gerçekleştirilen bir saldırının önüne geçilememiştir. Aşağıda; söz konusu suikast olayından hemen önce yaşanan gelişmelerin yanı sıra, kimlerin ya da hangi grupların suikastta parmağının olabileceğine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

2 Mart 1913 tarihinde Sadrazam Mahmut Şevket Paşa ve Enver Bey'in Yeşilköy'de, Prens Sabahattin Bey'in aleyhte faaliyetleri ve bunlara karşı alınacak tedbirler üzerine görüştükleri sırada İstanbul Muhafızı Cemal Bey de kendilerine katılmıştır. Cemal Bey, Prens Sabahattin Bey'den başka iki grubun daha aleyhte çalıştığından bahsetmiştir.⁹⁹

Mahmut Şevket Paşa da 3 Mart 1913 tarihli günlüğünde söz konusu görüşme ile ilgili olarak; Enver Bey ile görüşürlerken İstanbul Muhafızı Cemal Bey'in geldiğini belirttiikten sonra aralarında geçenleri ayrıntılarıyla anlatmıştır.

Mahmut Şevket Paşa konuyla ilgili olarak günlüğüne şunları yazmıştır: “(...) Enver Bey ile görüşürken İstanbul Muhafızı Cemal Bey de geldi. İstanbul'da elde edilen Prens Sabahaddin Bey tarafdarından maada daha iki grubun aleyhimizde çalıştıklarından ve bu iki gruptan birisi Şehzade Vahideddin Efendi'nin riyasetinde ve diğerinin de damad-ı şehriyari Salih Bey (Paşa) taht-ı emrinde olduğunu ve bunlardan birincisinin ihtilale çalıştığını ve onunla mülazım Şaban Efendi'nin ve diğeriyile de miralay Sadık Bey'in tevhid-i mesai eylediklerini söyledi. (...)”¹⁰⁰

Son olarak 11 Haziran 1913 tarihinde, yani Mahmut Şevket Paşa'nın suikasta uğradığı gün kendisiyle görüşen Cemal Bey hatıralarında, Paşa'nın o gün çok neşeli

⁹⁹ Bayar, *a.g.e.*, s.100.

¹⁰⁰ Bardakçı, *a.g.e.*, s.78.

ve şimdiye kadar memleket işleri ile ilgili aldığı tedbirlerin sonucundan emin görüldüğünü belirtmiştir.

Cemal Bey hatıralarında görüşmenin ayrıntılardan şöyle bahsetmiştir: “(...) Paşa merhumun bazı emirlerini iyi anlamalarını ve Babıali’ye gelir giderken olağanüstü dikkatli olup uyanık bulunmalarını yaverlerine bizzat ihtar etmek için suikastın yapılacağı gün olan 11 Haziran 1913 Çarşamba günü sabahleyin Harbiye Nezareti’ne gitmiştim. Yarım saat kadar Paşa ile görüştüm. Zavallı o gün çok neşeli ve tedbirlerinin sonucundan emin görünüyordu. Telaşa sebep olmamak için, bugünlerde bazı suikastlardan bahsedildiğini, belki yarın öbür gün buna engel olmak için bazı tutuklamalar yapmaya mecbur olacağımı, başkentte emniyet ve huzurun korunması için her türlü güvenlik tedbirleri alınmış ise de münferit suikastlara karşı tamamen engelleyici karşı tedbirler bulmak mümkün olamayacağından kendilerinin de yolda giderken teyakkuz halinde bulunmalarının uygun olacağını, hatta bu konuda yaverlerine özel ihtarlarda bulunduğumu ana hatlarıyla arz ettim. ‘Adam! İş olacağına varır. Ne yapalım? Hüküm Allah’ındır.’ dedi. (...)”¹⁰¹

Ziya Şakir’e göre; Paşa’nın göstermiş olduğu tevekkülden, ölümü bile bile kabul ettiği anlaşılmaktadır. Daha sonra Mahmut Şevket Paşa’nın hanımı ile Üsküdar’daki konağında yaptığı mülakattan söz eden Ziya Şakir’e hanımefendinin anlattıklarına göre; Paşa’nın ruh hali vakadan bir hafta önce değişmiş, Paşa tedirgin bir hal almış ve kendisine adeta bir hüznün gelmiştir. Bu mülakat sonucunda Ziya Şakir’in vardığı kanı; Mahmut Şevket Paşa’nın, etrafında dolaşan ölümün soğuk havasını hissetmekte olduğu yönündedir. Fakat bu korkunç felaketin hangi yoldan geleceğini bilmediğinden her insan için kaçınılmaz son olan ölümü dindarca bir tevekkülle beklemiştir.¹⁰²

Mahmut Şevket Paşa’nın 7 Mayıs 1913 tarihli günlüğünde yazdıklarına bakılırsa Paşa’nın kendi geleceği bir yana devletin geleceği hakkında bile kafasında bazı soru işaretlerine sahip olduğu görülmektedir.

¹⁰¹ Cemal Paşa, *a.g.e.*, s.80.

¹⁰² Şakir, *a.g.e.*, s.282-283.

Paşa'nın günlüğünde konu ile ilgili olarak kayıtlı olan ifadeler şunlardır: “(...) Akşama doğru hizmetçim Kazım havanın güzel olduğunu, Babıali bahçesinde gezersem istifade edeceğimi söyledi. Vakıa çok söylemekten, dinlemekten, yazıp okumaktan başımda bir ağırlık vardı. Bahçede biraz gezmeyi pek münasip gördüm. Hizmetçimin sözünü dinleyerek Babıali bahçesine çıktım. Arkamdan birkaç yaver, polis ve hizmetçi geldi. En sadık yaverlerimden Eşref ve Şinasi Beyler arkamı bırakmadılar. Bahçeyi pek muntazam gördüm. Fakat bahçeden Babıali bir harabezara benziyordu. İki sene sadrazam kalırsam acaba burasını nasıl göreceğim diye düşündüm. Orada mamur, muntazam ve muhteşem bir Babıali tasavvur ettim. Fakat bunun için iki sene sadarete kalmalıyım ki bunu göreyim. Acaba kalacak mıyım? Acaba, Devlet-i Aliyye iki sene daha berdevam olacak mı? Bu suallere kim cevap verebilir? Herhalde cevabı müsbet vererek çalışmaya devam edeceğim.”¹⁰³

Mahmut Şevket Paşa'ya karşı yapılacak bir suikast girişiminden haberdar olduğu ve Paşa'nın bu konuda uyarıldığına dair çeşitli haberlere dönemin önde gelen İstanbul gazetelerinde de yer verildiği görülmektedir. Gazete haberlerinde bahsedildiğine göre; Mahmut Şevket Paşa son olarak suikasttan önceki Salı akşamı dikkatli olması konusunda uyarılmasına ve çeşitli güvenlik tedbirleri alınmasına yönelik çabalara olumlu cevap vermemiştir.

13 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'ndeki bir haberde, Jön Türk Gazetesi'nin de askeri makamlara dayandırarak verdiği bilgileri göre; Mahmut Şevket Paşa'ya, aleyhinde bir suikast hazırlığında bulunduğu suikasttan bir gün önceki Salı akşamı bildirilmiştir. Fakat, Paşa çevresindekilerin de ısrarlarına rağmen hiçbir şekilde özel güvenlik tedbirleri alınmasına izin vermemiştir.¹⁰⁴

Yine Jön Türk Gazetesi'nden alıntı yapılarak verilen Tanin Gazetesi'ndeki bir başka haberde ise; Mahmut Şevket Paşa'ya karşı girişilen saldırının tam anlamıyla bir suikast özelliği taşıdığından bahsedilmiştir. Katillerin; Beyoğlu'nda aranması gereken bir örgütün üyeleri oldukları ve burada birkaç haftadan beri suikast için en küçük ayrıntıların bile kararlaştırılmakta olduğu iddia edilmiştir. Buna göre; Mahmut Şevket Paşa'nın otomobilinin takip ettiği yol büyük bir dikkatle incelenmiş ve

¹⁰³ Bardakçı, *a.g.e.*, s.225.

¹⁰⁴ İkdam Gazetesi, “*Suikast Malum imiş*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

Paşa'nın hayatına kastedilmek için yapılması gerekenlerin hepsi gerçekleştirilmiştir. Haberin devamında, suikastın ciddi bir keşif ve planlama eseri olduğuna dair ayrıntılardan da bahsedilmiştir. Ayrıca, suikasttan önceki Salı akşamı Sadrazam Paşa'nın kendisine karşı bir suikast düzenleneceğinden haberdar edildiği, yakınları tarafından bir takım tedbirler alması konusunda tavsiyelerde bulunduğu anlatılmıştır. Buna rağmen, Paşa'nın uyarılara kulak asmayarak yanına alması tavsiye edilen askerleri de kabul etmediğinin altı çizilmiştir. Bunun üzerine, Babıali'de gereken tedbirler alınmış ise de Sadaret ile Harbiye Nezareti arasında hiçbir önlem alınmadığı, katillerin de en çok bu durumu dikkate aldıklarının anlaşıldığına vurgu yapılmıştır.¹⁰⁵

2.2. Suikastın Meydana Gelişi

Mahmut Şevket Paşa'nın bir suikast neticesinde öldürülmesinin kimlere ne fayda sağlayacağı sorusunun cevabını verebilmek için; gerek dönemin önde gelen siyasi gücü olan İttihat ve Terakki'nin, gerekse İttihat ve Terakki muhaliflerinin gözünden Mahmut Şevket Paşa'nın durumuna bakmak faydalı olacaktır.

Mahmut Şevket Paşa; hükümet başkanı sıfatıyla her ne kadar İttihat ve Terakki'nin temsilcisi olarak kendisini görmüş olsa da, Paşa'nın her türlü destekten mahrum olduğunu gösteren bazı unsurlar göze çarpmaktadır. Bir kere; İttihat ve Terakki'nin genel heyeti, partinin en mühim elemanlarını küçük gören ve onları eli tabancalı bir takım cüretkar komitacılar şeklinde düşünen Paşa'dan memnun olmamışlardır. Yani Mahmut Şevket Paşa'nın bu kimselere karşı duyduğu küçümseme hissi ile bu insanların Paşa'ya karşı besledikleri memnuniyetsizlik karşılıklıdır. İkinci olarak da Mahmut Şevket Paşa; İttihat ve Terakki'nin en fedakar uzuvları olan Talat Bey ve arkadaşlarının nüfuzlarını ve genel merkezin hükümet üzerindeki nüfuzunu kırmaya çalışarak, hükümeti parti genel merkezinin baskısından kurtarmayı düşünmüştür. Buna karşılık; kabineye alınmayan Talat Bey ve arkadaşları ise, genel merkezin her zaman hükümet üzerinde baskın unsur olmasından yana

¹⁰⁵ Tanin Gazetesi, "Suikast Tertibatı", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

olmuş ve her ne kadar işlerine yaramış olsa da artık Paşa'nın tahakkümüne tahammül edemez olmuşlardır.¹⁰⁶

İttihat ve Terakki ileri gelenlerinden başka, iktidar mevkiindeki Paşa'nın hakimiyetinden memnun olmayan başka unsurlar da vardır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın durumdan hoşnut olmayan unsurları, İttihat ve Terakki'yi küçük gören orta sınıf Osmanlı aristokratları, vaktiyle saraylarda büyük bir mevki işgal etmiş Arnavut, Kürt asıllı kişiler, Avrupa'ya firar etmiş ve İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesinden çok zarar görmüş kimseler bunların başında gelmektedir. Farklı fikirde ve yapıda olan bu insanları bir araya getiren ortak düşünce ise; Babıali Baskını ile iktidara gelen Mahmut Şevket Paşa hükümetini devirmek ve bunun için de en önemli unsur olan sadrazamı yerinden oynatmak fikridir.¹⁰⁷

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı gibi; devlet yönetiminin zirvesinde ve iktidar mevkiinin en önemli noktasında bulunan Mahmut Şevket Paşa, icraat ve faaliyetleriyle, ne kendi yanında gibi görünen iktidar ortaklarına ne de muhaliflere yaranabilmiş değildir.

İşte Nazım Paşa'nın öldürülmesi ve Kamil Paşa'nın zorla sadrazamlık makamından indirilmesi ile neticelenen Babıali Baskını ile iktidara gelen ve muhalifleri ve yandaşlarının gözündeki durumu yukarıda açıklanan Mahmut Şevket Paşa; 23 Ocak 1913 tarihinde başladığı sadaret görevini sürdürürken 11 Haziran 1913'te saat on bir sularında bir suikasta kurban gitmiştir. Hazırlanışı ve yapılışı itibariyle siyasi bir suikast özelliği gösteren olay, Paşa Harbiye Nezareti'nden Babıali' ye gelirken gerçekleşmiştir.¹⁰⁸

Birçok hususları halen aydınlığa kavuşmamış olan Mahmut Şevket Paşa'nın katli ile ilgili kesin hükümler vermek oldukça güçtür. Özellikle gerçek tertipçilerinin kimler olduğu konusunda hala soru işaretlerinin bulunduğu suikast aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmiştir.

¹⁰⁶ Tansu, 1960, s.146-147.

¹⁰⁷ Tansu, 1960, s.147.

¹⁰⁸ Cemal Kutay, *Örtülü Tarihimiz*, Hilal Matbaası, İstanbul, 1975, c.1., s.142.

Vaka günü Babıali'ye gitmek üzere Harbiye Nezareti'nden hareket etmiş olan Mahmut Şevket Paşa'nın otomobili, Bayezid Meydanı'nın Divanyolu'na çıkan noktasında Saka çeşmesi civarına gelmiştir. Bu sırada Saraylı Hanım denilen bir kadının cenaze alayından dolayı otomobil durmuştur. Otomobilde kendisinden başka; seryaveri Eşref ve Bahriye Mülazım-ı Evveli Yaver İbrahim Beyler ile uşağı Kazım Ağa ve şoför İsmail Hakkı bulunmaktadır. Katillerin bir kısmının içinde, bir kısmının da dışında bulunduğu katillere ait otomobil de biraz ötede tamir bahanesiyle beklemektedir. Sadrazam'ın otomobili durur durmaz; Topal Tefvik, Ziya, Nazmi, Şevki, Mehmet Ali, Abdullah Safa, Abdurrahman ve şoförleri Cevat'tan oluşan katil grubu derhal ateşe başlamıştır. İlk kurşun Mahmut Şevket Paşa'nın sağ yanağına, ikinci ve üçüncü kurşunlar ise yaver İbrahim Bey'e isabet ederek yaverin hemen orada ölümüne neden olmuştur. Dışarı çıkıp karşılık vermeye başlayan Kazım Ağa yaralanmış, Eşref Bey ile şoför İsmail Hakkı'ya bir şey olmamıştır. Bu sırada Mahmut Şevket Paşa'nın otomobilinin basamağına atlayarak pencereden Paşa'ya dört kurşun daha sıkıp beynini parçalayan Topal Tefvik yaya olarak, arkadaşları ise otomobil ile oradan kaçmışlardır. Hemen Harbiye Nezareti'ne nakledilen Mahmut Şevket Paşa burada bir saat kadar şuursuz bir şekilde kaldıktan sonra ölmüştür.¹⁰⁹

Mahmut Şevket Paşa'nın katledilmesini bir etkiye tepki durumu olarak doğal karşılayan ve beklenen bir olay olarak değerlendiren İsmail Hami Danişmend, olayların bu aşamaya gelmesinde İttihatçılar'ın sergiledikleri tutum ve davranışların da önemli bir etkisi olduğunu düşünmektedir. Hükümeti bir baskınla ve zorla ele geçirmekle suçladığı İttihatçılar'ın davranışı karşısında muhaliflerinin de aynı yolda hareket etmelerinin doğal karşılanması lazım geldiği fikrindedir.

İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi adlı eserinde Danişmend konu ile ilgili şunları söylemektedir: “Şiddet şiddetle ve kan da kanla karşılanır. Tabiatın da, tarihin de kanunu böyledir. ‘Su testisi su yolunda kırılır’ darbimeseli bu ezeli ve ebedi hakikatin amiyane bir ifadesinden başka bir şey değildir. Kanla, baskınla, çetecilikle

¹⁰⁹ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Doğu Yayınevi, İstanbul, 2011, c.4., s.557-558.

ve zorbalıkla kabine devirmek usulünü İttihatçılar icat etmiş oldukları için, muhaliflerin de kendilerine aynı silahla mukabele etmeleri pek tabiidir. (...)”¹¹⁰

İttihatçılar’ın tutum ve davranışlarının olayların bu aşamaya gelmesinde ne kadar etkili olduğu tartışılabilir, ancak Mahmut Şevket Paşa’nın katliyle İttihat ve Terakki açısından yeni bir dönemin başladığı ortadadır. Bu da İttihat ve Terakki’nin doğrudan iktidar dönemidir. Mahmut Şevket Paşa’nın ölümünün ardından hükümeti kurma yetkisinin Sait Halim Paşa’ya verilmesi bu dönemin başladığının somut delili olmuştur.

Ali Birinci’ye göre; İttihat ve Terakki meşrutiyet devrinde, Sultan Abdülhamit’in 1909’da tahttan indirilmesiyle devlet hayatında ve iktidar yolunda saltanat kurumunu devreden çıkarıp çok önemli bir dönüm noktasını gerçekleştirmiştir. Mahmut Şevket Paşa’nın katlinin ardından ise İttihat ve Terakki tarafından desteklenen değil, doğrudan doğruya onun mensubu olan kişilere sadaret yolu açılmıştır. Böylece İttihat ve Terakki’nin denetleyici yerine doğrudan iktidar devri açılmıştır.¹¹¹

Babıali Vakası tarzında bir netice vermeyen bu olayın suikastçıları yakalanmıştır. Sanıkların bir kısmı asılıp diğerler sürgüne yollanırken, bir kısmı da yabancı memleketlere savuşmuş ve muhalefet işini oradan yürütmeye koyulmuşlardır. Zorla hükümeti devirmeye çalışmak suçlaması altında bütün muhalefet cephesine karşı takibat başlamış ve İttihat ve Terakki idaresi 1918 Mondros Mütarekesi’ne kadar hiç sarsılmayacak bir şekilde devletin kaderine hakim hale gelmiştir.¹¹²

2.3. Suikastın Basındaki Yansımaları

2.3.1. Suikast ile İlgili İlk Bilgiler

Mahmut Şevket Paşa’ya yapılan suikast ile ilgili haberler, olayın meydana geldiği günden, yani 11 Haziran 1913 tarihinden itibaren İstanbul basınında yer almaya başlamıştır. Suikasta dair ilk bilgiler; gerek resmi beyannameler, gerekse

¹¹⁰Danişmend, *a.g.e.*, s.555.

¹¹¹ Birinci, *a.g.e.*, s.206.

¹¹² Yalman, *a.g.e.*, s.214.

gazetelerin kendi haber kaynaklarına dayanarak verdikleri haberler şeklinde İstanbul basınında yer bulmuştur.

Olaya dair gazetelerde yer alan haberlere bakıldığında; bazı ayrıntılar konusunda çelişkili haberler yer alsa da, suikastın nasıl meydana geldiği ve suikastçılar ile ilgili ilk bilgilere ana hatlarıyla ulaşmak mümkün olmaktadır.

Konu ile ilgili olarak 11 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat gazetesinde yayınlanan “*Beyanname-i Resmîye*” ye göre; 11 Haziran sabahı, Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa Harbiye Nezareti’nden Babıali’ye geldiği esnada, Bayezid Meydanı’nda otomobili üzerine kimliği belirsiz şahıslarca on el silah atılmıştır. Olay, Paşa’nın otomobilinin Bayezid Meydanı’ndan Divanyolu’na sapacağı sırada yol tamirâtı ve bir miktar kalabalık sebebiyle durmaya mecbur olduğu sırada meydana gelmiştir. Saldırı sebebiyle yaralı olarak Harbiye Nezareti’ne dönen Sadrazam Paşa aldığı yaralardan ötürü yarım saat sonra son nefesini vermiştir. Yaveri olarak yanında bulunan Bahriye Mülazımı İbrahim Bey de atılan mermilere hedef olarak vefat etmiştir. Olayın ardından Bakanlar Kurulu Harbiye Nezareti’nde toplanmış ve askeri birimler tarafından güvenliğin sağlanması için gereken bütün önlemler alınmıştır. Katillerden biri olduğu düşünülen Topal Tevfik isimindeki şahıs da Gedikpaşa yakınlarında bir tuvaletin içinde, yanında iki tabanca ve bir miktar mermi ile yakalanmıştır. Polis konu ile ilgili geniş bir araştırma başlatmıştır.¹¹³

Olay günü yayınladığı bir beyanname ile suikastı ana hatlarıyla ele alan İstanbul Muhafızlığı da zanlılara dair ilk bilgileri vermiştir.

Söz konusu beyannamede konu ile ilgili şunlar yazılıdır: “Bugün zevali saat on birde Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa Hazretleri, yaverleri Yüzbaşı Eşref ve Bahriye Mülazım-ı Evveleri’nden İbrahim Bey’in birlikte rakib oldukları otomobil ile Harbiye Nezareti’nden Babıali’ye esna-ı azimetinde Bayezid Meydanı’nda tramvay makası karibinde kain sebilin yanındaki köşe başında dönerken maksatları meçhul eşhas-ı leime tarafından endaht edilen beş-on el silah ile cerihadar olmuşlar ve aldıkları cerihadan müteessiren Paşa-i müşarünileyh bir saat

¹¹³ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Beyanname-i Resmîye*”, 29 Mayıs 1329(M: 11 Haziran 1913), Çarşamba, s.3.

sonra ve Bahriye mülazımı İbrahim Bey derakab vefat etmişlerdir. Cenab-ı hak garik-ı rahmet eyleye. Cinayet-i vakadan dolayı maznun bulunan eşhastan Topal Tevfik, Gedikpaşa civarında derdest edilerek Merkez Kumandanlığı'na azimet kılınmıştır. Diğer katillerin ihzar etmiş oldukları otomobil ile Davutpaşa cihetine gittikleri rivayet olunmakta ve tevessül olunan taharriyat ve takibata kemal-i azim ve faaliyetle devam edilmekte bulunduğu merhumun ile mürettip ve müşevviklerinin kariben derdest edilecekleri şüphesiz bulunmaktadır. (...)”¹¹⁴

Bu haberlerden başka; olayla ilgili diğer haberlerin, gazetelerde tamamlayıcı bilgiler şeklinde verildiği görülmektedir. Suikastın gerçekleşmesinin ardından yaralı halde bulunan Mahmut Şevket Paşa'nın ve olay yerinde vefat eden yaveri İbrahim Bey'in yeniden Harbiye Nezareti'ne götürüldüğüne dair haberler de bunların başında gelmektedir.

11 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde yer alan bu haberlerden birine göre Mahmut Şevket Paşa; yanında sadaret yaverlerinden ve Bahriye Mülazımları'ndan İbrahim ve Harbiye Nezareti yaverlerinden Eşref Bey bulunduğu halde saat on bir civarında saldırıya uğramıştır. Olay; sadarete doğru gittikleri sırada Okçularbaşı mevkiinin üst başında, tramvay şirketi tarafından yıkılan binaların önünde, otomobil köşeyi döneceği sırada meydana gelmiş ve otomobile on beş el silah atılmıştır. Atılan kurşunlardan ilki Mahmut Şevket Paşa'nın sol koluna isabet ederken, diğeri Bahriye yaverlerinden İbrahim Bey'in beynine, birkaçı da şoförün yanında bulunan Paşa'nın ağası Kazım Efendi'ye isabet etmiştir. Büyük bir metanet gösteren Yaver Eşref Bey otomobilden dışarıya atlayarak elinde silahıyla katile doğru koşmuş fakat katil kalabalığa karışarak kaçmayı başarmıştır. Ardından Eşref Bey otomobil ile Sadrazam Paşa ve saldırı sonucu ölen yaver İbrahim Bey beraberinde olduğu halde Harbiye Nezareti'ne dönmüştür.¹¹⁵

Olayın ertesi günü olan 12 Haziran 1913 tarihinde de suikasta dair haberler gazetelerin birinci sayfalarında yer bulmuştur. Gerek Mahmut Şevket Paşa, gerekse

¹¹⁴ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Beyanname-i Askeri*”, 29 Mayıs 1329(M: 11 Haziran 1913), Çarşamba, s.3.

¹¹⁵ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Tahkikat ve Malumat-ı Mütemmim*”, 29 Mayıs 1329(M: 11 Haziran 1913), Çarşamba, s.3.

olay anında yanında bulunan yaverleri ve diğer yardımcılarının durumları ile ilgili de daha net bilgiler ortaya çıkmaya başlamıştır.

12 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde olayla ilgili olarak; önceki gün Mahmut Şevket Paşa'nın saldırıya uğradığına dair bir haberin şimşek hızıyla İstanbul'un her tarafına yayıldığı belirtilmiştir. Haberin doğruluğuna inanmak istemeyenlerin her başvurdukları yerden, duyduklarını doğrulayan cevaplar aldıkları, ancak daha fazla bilgi almayı başaramadıkları ifade edilmiştir. Aradan çok geçmeden olayın ayrıntılarının bir dereceye kadar anlaşılmasına rağmen Paşa'nın hayatta olup olmadığı veya yarasının ağır olup olmadığı meydana çıkmadığından bahsedilmiştir. Gazetede; saat bir buçuk ikiye doğru Mahmut Şevket Paşa'ya karşı girişilen suikast ile ilgili gelen açıklamalar nedeniyle duyulan üzüntünün de arttığı belirtilmiştir. Özellikle; Paşa'nın, aldığı yaralardan dolayı yarım saat ya da bir saat sonra vefat ettiğinin duyulması üzerine mevcut olan derin üzüntünün yerini hüznün ve mateme bıraktığından söz edilmiştir. Ayrıca; hükümetin ve güvenlik güçlerinin alacağı ve katillerin yakalanmasıyla sonuçlanacak tedbirlerin de sabırsızlıkla beklenmeye başladığı hatırlanmıştır.¹¹⁶

12 Haziran 1913 tarihli İnkılap Gazetesi'nde "Dünkü Hadise" başlığı altında konu ile ilgili olarak; "Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, dün zevali saat on biri on geçte maiyetlerinde yaverlerinden Yüzbaşı Eşref ve Bahriye Mülazım-ı Evvelerinden İbrahim Bey olduğu halde Daire-i Harbiye'den Babıali'ye otomobile binerek Bayezit Meydanı'nda tramvay makası karibinde sebilin köşesini döndükleri sırada eşhas-ı meçhule tarafından atılan müteaddit kurşunlar ile Sadr-ı müşarünileyh tehlikeli surette mecruh olmuş ve bir saat sonra mütessiren vefat eylemiştir. Cenab-ı Hak rahmet eylesin." şeklinde ifadeler yer almıştır.¹¹⁷

Yine 12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi ise suikast haberini ve katillerden ikisinin yakalandığını "Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa Hazretleri dün Bayezit'te otomobil içinde bir yaveri ile beraber şehit edilmişlerdir.

¹¹⁶ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Faciannın Şuyuu", 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

¹¹⁷ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "İstanbul Matbuatı-İnkıdam", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

Katillerden ikisi, Topal Tevfik ile otomobil makinisti Cevat birbirini müteakip derdest edilmişlerdir.” üst başlığı ile duyurmuştur.

Haberin ayrıntı ve açıklamalarına, aynı sayfada yer alan “*Tafsilat*” başlığı altında rastlanmaktadır. Alt başlıklardan oluşan haberde; Mahmut Şevket Paşa’nın Harbiye Nezareti’nden çıkıp suikastın yapıldığı yere gelişine kadar yaşananlar anlatıldıktan sonra suikastçıların saldırısı ile ilgili bilgiler “*Harbiye Nezareti’nde*” ve “*Canilerin Taarruzu*” alt başlıkları ile verilmiştir. Buna göre; söz konusu yerde üç saatten beri tamire muhtaçmış bahanesiyle beklemekte olan otomobilden çıkan, biri sarı padesülü Ziya isimdeki öteki ise siyah ceketli orta boylu kimseler ile diğer iki kişi tarafından Mahmut Şevket Paşa’nın otomobiline doğru ateş edilmeye başlanmıştır. Ayrıca olaydan hemen önce; oradan geçmekte olan Saraylı Hanım adlı kişinin cenazesi nedeniyle Paşa’nın otomobilinin durmak zorunda kalması katillerin işini kolaylaştırmıştır. Mahmut Şevket Paşa, ilk gelen kurşunla sağ yanağından yaralanmış ardından otomobile sekiz kurşun daha atılmıştır. İşte bu sırada Paşa’nın karşısında ve sol tarafında oturan Bahriyeli Yaveri İbrahim Bey aldığı yaralar nedeniyle hemen ölmüştür. Haberin devamında “*Mukabele*” ve “*Firar*” alt başlıkları ile; Paşa’nın yanında bulunan Seryaver Eşref Bey ve Kazım Ağa’nın saldırı karşısında silahlarına davrandıkları belirtildikten sonra Kazım Ağa’nın yaralanarak yere düştüğü, Eşref Bey’in ise yara almadığı anlatılmıştır. Ayrıca otomobile¹¹⁸ binerek kaçmayı başaran katillerin Aksaray Caddesi, Taşkasap ve Topkapı yoluyla hızla sur dışına çıktıkları ifade edilmiştir. 119

12 Haziran 1913 tarihli Sabah Gazetesi; suikastın ardından “*Mahmut Şevket Paşa*” başlıklı yazının baş kısmında şu satırlara yer vermiştir: “Dün sabah zevali saat on bir buçuk raddelerinde Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa Daire-i Harbiye’den otomobille Babiali’ye geldiği sırada Parmakkapı mevkiinde bir takım eşhas tarafından revolverle üzerine mükerreren ateş edilmiş ve Paşa-i müşarünileyh mermilerin isabetiyle mecruh olduğu gibi, yaverlerinden Bahriye Mülazımı İbrahim Bey de vefat etmiştir. Otomobil Daire-i Harbiye’ye avdetle Mahmut Şevket Paşa

¹¹⁸ Katillerin kaçışını kolaylaştıran söz konusu otomobilin suikast günü akşamüzeri boş olarak elde edildiği, 12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi’nin 2.sayfasında “Tahkikat” başlığı altında belirtilmektedir. Polis müdüriyetine getirilen araç burada sorgulama işini yürüten heyet tarafından incelemeye alınmıştır.

¹¹⁹ Tanin Gazetesi, “*Tafsilat*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

nezaret odası ittisalindeki yatak odasına nakil ve tedavisine inisam edilmiş ise de yaraları ağır olmak hasebiyle maalesef takriben bir saat sonra teknil azası hayat eylemiştir. Rahmetullah-i teali rahmeten vasiaten.”¹²⁰

Olayın ardından Paşa'nın otomobilinin, şoför yardımcısı tarafından tekrar Harbiye Nezareti'ne getirilişi ve Paşa'ya burada yapılan ilk müdahale Tanin Gazetesi'nde de “*Tekrar Harbiye Nezareti'nde*” başlığı altında anlatılmıştır.

Buna göre; çalışma arkadaşlarının elleri üzerinde Şura-i Askeri Dairesi'ne çıkarılan Paşa'ya ilk müdahale burada yapılmıştır. Harbiye Nezareti Sıhhiye Reisi İsmail Besim Paşa, Teftiş-i İnsani Komisyonu Reisi Lambeki Paşa, Doktor Süleyman Numan Bey ile diğer askeri doktorlar hemen tedaviye başlamışlardır. Ancak, son mermi Paşa'nın sağ şakağını delerek beynini tahrip ettiği için gösterilen çabalar bir sonuç vermemiştir.¹²¹

13 Haziran 1913 tarihli gazetelerde de Mahmut Şevket Paşa'ya karşı girişilen suikastın nasıl yapıldığına ve suikast zanlılarına dair bilgiler verilmeye devam edilmiştir. Suikastın yapıldığı yerin özellikleri, suikast ile ilgili olarak ele geçirilen zanlılar ve bunların sorgulanmasına yönelik bilgiler okurlarla paylaşılmıştır.

13 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nde Jön Türk Gazetesi'nden alındığı belirtilen haberde suikast ile ilgili yukarıda sözü edilen bilgilere rastlanmaktadır. Söz konusu gazete haberinde; Jön Türk Gazetesi'nin resmi makamlardan edindiklerini belirttiği bilgilere göre, suikast uzun uzadıya üzerinde düşünülmüş ve tasarlanmış bir girişimdir. Yetkililerde oluşan kanaat, Mahmut Şevket Paşa'nın otomobilini durmaya mecbur eden kalabalığın da özel olarak oluşturulduğu yönündedir. Suikastçılar tarafından seçilen yol; bir kısmı inşaat malzemeleri ile kapanmış oluşu, diğer kısmı da ters istikametten gelen cenaze alayı nedeniyle pusu için ideal şartlara sahiptir. Hatta bu cenaze alayının da suikast planının bir parçası olma ihtimali üzerinde

¹²⁰ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*İstanbul Matbuatı-Sabah*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

¹²¹ Tanin Gazetesi, “*Tafsilat*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

durulmaktadır. Ayrıca, suikastın ardından faillerin kaçmalarını kolaylaştıran bir otomobil de yolun en dar kısmında durmuştur.¹²²

Olayın faileri ve suikastın gerçekleştirilmesinde katkısı olanların yakalanması ile ilgili olarak yine 13 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nde yer verilen haberde; gerek Divan-ı Harbi Örfi gerekse İstanbul Polis Müdürlüğü tarafından gerekli araştırmalar yapıldığı belirtilmektedir. Önceki günkü gazetelerde çıkan ve olayın zanlılarından oldukları gerekçesi ile tutuklananların sayılarının yüzlere ulaştığı ve tutuklamaların devam ettiğine yönelik haberler de abartılı bulunmaktadır. Gazete haberine göre; bu sayının ortaya çıkmasında şahit olarak çağrılan ve ifadesine başvuru alanların sayılarının çokluğu yanıltıcı bir etki oluşturmuştur. Soruşturma şimdilik gizli tutulduğu için de kimin zanlı, kimin şahit olarak tutulmuş olduğunun belli olmadığı bilgisi de habere eklenmiştir.¹²³

Polis Müdürlüğü'nde oluşturulan bir araştırma heyetinden de bahsedilen söz konusu gazetede; bu heyette yer alan kişiler olarak Polis Genel Müdürü Azmi Bey, Adli Kısım Müdürü Samuel Efendi, Binbaşı Nafiz Bey, Divan-ı Harp Genel Müdürü Bedri Bey gibi bazı isimler verilmiştir. Araştırma heyeti tarafından sorgulananlardan gerekli görülenlerin de Divan-ı Harbi Örfi'ye sevk edildikleri haberde belirtilmektedir.¹²⁴

2.3.2. Mahmut Şevket Paşa ve Yaveri İbrahim Bey'in Cenaze Merasimleri

Mahmut Şevket Paşa ve yaveri İbrahim Bey'in cenazeleri bir merasimle, aynı gün yani 12 Haziran 1913 Perşembe günü Ayasofya Camisi'nde öğle namazını müteakiben kılınan cenaze namazının ardından kaldırılmıştır. Cenaze merasiminin nasıl yapılacağına dair hazırlanan program ve merasimin gerçekleşmesi sırasında yaşananlar ile ilgili tüm ayrıntılar da İstanbul gazetelerinde yer bulmuştur.

Merasim ile alakalı bilgiler okunduğunda; gerek hazırlanan cenaze merasimi programının harfiyen uygulanmasına, gerekse merasime katılımın tam anlamıyla sağlanmasına büyük önem verildiği göze çarpmaktadır. Merasimle ilgili gösterilen

¹²² İkdam Gazetesi, "Suikast Malum imiş", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

¹²³ İkdam Gazetesi, "Hadise Tahkikati", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

¹²⁴ İkdam Gazetesi, "Heyet-i Tahkikiye", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

bu özen ve hassasiyetin sebebinin ise; hem yurt içindeki, hem de yurt dışındaki kamuoyuna ülkede huzur ve güvenliğin bozulmadığını ve hükümetin hala dimdik ayakta durmakta olduğunu ispatlamak olduğunu görmek mümkündür.

Mahmut Şevket Paşa'nın ölümü üzerine, İstanbul Muhafızı Cemal Bey tarafından hazırlanan cenaze merasiminin programı on maddeden oluşmaktadır. Cemal Bey bu programı hazırlamakla Sadrazam'a suikast yapılarak başkent in güvenliğinin bozulamayacağını ispat etmek amacıyla olduğunu hatıralarında belirtmiştir. Bu bağlamda ülkenin ileri gelenlerinin tamamına davetiyeler yazılmış, yüksek rütbeli devlet memurlarının ve başkentte hükümetin askeri ve sivil ne kadar görevlisi varsa hepsinin cenazede hazır bulundurulması gerekli birimlerden rica edilmiştir. Ayrıca cenazeye birçok askeri birliklerin katılımını sağlayan Cemal Paşa, yabancı devletlerin temsilcilerine de yazılar göndererek gerek kendilerinin gerekse limanda bulunan savaş gemileri komutan ve subaylarının cenazeye katılmalarını sağlamıştır. Cemal Paşa'ya göre o gün cenazeye yüz elli bin kişiden fazla insan katılmıştır.¹²⁵

Programa göre; Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın cenazesi 12 Haziran Perşembe günü Harbiye Nezareti'nden kaldırılacak ve Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ne¹²⁶ götürülecektir. Programda, cenaze alayında bulunacak askeri kıtalar ve devlet adamlarının hangi teşrifat sırası ile hareket edecekleri belirtildikten sonra; cenaze alayının Bayezid Meydanı ve Divanyolu'nu takiben Ayasofya'ya varacağı ifade edilmiştir. Ayasofya Camisi'nde, öğle namazından sonra kılınacak cenaze namazının ardından alayın Sirkeci'ye giderek orada hazır bulundurulacak vapurlara bindirileceği belirtilmektedir. Bundan sonra Dolmabahçe Rıhtımı'na çıkacak olan alayın Dolmabahçe'den Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ne ulaşması planlanmıştır.¹²⁷

12-13 Haziran 1913 tarihli İstanbul gazetelerinde Mahmut Şevket Paşa ve yaverinin cenaze merasimleri ile ilgili ayrıntılara yer verilen haberler mevcuttur.

¹²⁵ Cemal Paşa, *a.g.e.*, s.83.

¹²⁶ İstanbul'un Şişli ilçesinde bulunan ve 31 Mart Olayı'nda ölenlerin anısına dikilmiş olan Abide-i Hürriyet'in bulunduğu yerdir.

¹²⁷ Tanin Gazetesi, "Cenaze Merasiminin Programı", 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.2., Tasvir-i Efkar Gazetesi, "Cenaze Merasimi Programı", 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

Haberlerde; Paşa'nın cenazesinin yıkanmasından merasime katılanlara, cenazelerin karşı tarafa (Sirkeci İskelesi'nden Kabataş İskelesi'ne) geçirilmesinden Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ne defnedilmelerine kadar yaşananlar ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Gazetelerde belirtildiğine göre; Mahmut Şevket Paşa'nın cenazesi, Harbiye Nezareti'nin alt katındaki koridorda gasil işlemi için ayrılan bir yerde Fındık Hafız Efendi tarafından yıkanmıştır. Enderun-u Hümayun Efendileri de kendisine gereken yardımda bulunmuşlardır.¹²⁸

Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde de; Paşa'nın cenazesinin kaldırılmasından bir gece önce, özel olarak davet edilen on iki hafız efendi tarafından sabaha kadar, Mahmut Şevket Paşa'nın cenazesi yanında Kuran-ı Kerim okunduğu bilgisi okurlarla paylaşılmıştır.¹²⁹

Cenaze merasiminin bir gün önce gazetelerde ilan edilen program dahilinde icra edildiğinden bahsedilen 13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde ise, halkın ağıtları arasında samimi ve yüce bir manzaranın ortaya çıktığına ve milletin kadir bilir olduğunu ispatladığına vurgu yapılmıştır. Haberin ayrıntılarında; cenaze merasimine katılmak için gelenlerin beklemeleri için Şura-i Askeri Dairesi'nin ayrıldığı belirtilmiştir. Başta Padişah Hazretleri'nin oğulları Ziyaeddin ve Ömer Hilmi Efendiler olmak üzere merasime katılmak üzere gelenlerin isimleri sayıldıktan sonra cenazenin Harbiye Nezareti Meydanı'na getirildiğinden bahsedilmiştir. Burada, "Nasıl tanırdınız?" sorusu karşısında "İyi tanırız!" seslerinin yükseldiği ve bu arada ağlayanların olduğu bilgisi de haberde yer almıştır.¹³⁰

Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde belirtildiğine göre; cenaze Harbiye Nezareti önünde üzeri şal örtülü bir masa üzerine konulmuştur. Şehzadeler, bakanlar ve yüksek rütbeli askerler nezarete çıkan merdivende yerlerini almışlar;

¹²⁸ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "Son Rasime-i Şükran ve Veda-Harbiye Nezareti'nde", 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1. ; İkdâm Gazetesi, "Cenaze Merasimi-Daire-i Harbiye'de", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

¹²⁹ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "Cenaze Merasimi/Dün Gece", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

¹³⁰ Tanin Gazetesi, "Cenaze Merasimi", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

karşlarındaki merdivende ise birçok kişi ve memurlar bulunmuşlardır. Fındık Hafız Hoca Efendi tarafından okunan duanın ardından da cenaze alayı hareket etmiştir.¹³¹

13 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'ndeki bir habere göre de; cenaze nezaret kapısından çıkarılırken, haberde garip bir tesadüf olarak nitelenen, bir gelişme meydana gelmiştir. Buna göre, cenaze alayı hareket ettiği sırada Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi olayı ile ilgili olarak tutuklanan otuz kadar zanlı da polislerin gözetimi altında, arabalarla, Divan-ı Harb'e gönderilmek üzere Harbiye Dairesi'ne getirilmişlerdir. Bunlar cenaze merasimine katılanların geçişlerini bitirmelerine kadar nezaretin kapısının önünde bekletilmişler, ondan sonra içeri alınmışlardır.¹³²

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nin konu ile ilgili haberinde; cenaze alayını oluşturan unsurlar arasında çeşitli sınıflardan süvari ve piyade askerleri, jandarma, polis ve belediye çavuşları, merhumun akrabaları, bakanlar, elçiler, devlet adamları, askeri heyetler ve halk sayılmaktadır. Haberin devamında belirtildiğine göre; Bayezit Kapısı'ndan çıkan cenaze alayına Darülfünun öğrencilerinin de katılımıyla tekbirler eşliğinde Ayasofya'ya doğru gidilmiştir. Ayasofya Camisi'ne varıldığında cenaze musalla taşına konulmuş ve bu sırada izdiham son haddine varmıştır. Mahmut Şevket Paşa'nın cenazesi Ayasofya'ya geldiği zaman Yaver İbrahim Bey'in cenazesi de Gülhane Hastanesi'nden çıkarılmıştır. Ayasofya Camisi'nde öğle namazının ardından kılınan cenaze namazından sonra Sadrazam Paşa ile yaveri İbrahim Bey'in cenazelerinin buldukları musallalar önünde bir dua edilmiştir.¹³³

Cenaze merasimi ile ilgili ayrıntılara değinilmeye devam edilen habere göre; buradan Ayasofya Meydanı'na varan Paşa'nın cenazesinin ardından Yaver İbrahim Bey'in cenazesi gelmektedir ve cenazeler, meydandan tramvay yolunu takiben Soğukçeşme Mektep-i Rüştüyesi önünden geçerek Sirkeci'ye ulaşmıştır. Burada Bahriye Nezareti tarafından gönderilen Rehber, Kamer, İhsan, Müderrisan, Tophane

¹³¹ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "Son Rasime-i Şükran ve Veda-Dua", 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

¹³² Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Cenaze Merasimi/Nezaret Kapısında", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

¹³³ Tanin Gazetesi, "Cenaze Merasimi", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

istimbotlarından Rehber İstimbotu'na cenazeler bindirilmiştir. Kamer İstimbotu'na Heyet-i Vükela ve diğer istimbotlara da yüksek rütbeli askerler, orada bulunan Ayan Meclisi üyeleri, eski milletvekilleri ve ateşemiliterler binmişlerdir. Kabataş İskelesi'ne gelen cenazelerden Mahmut Şevket Paşa'nın cenazesi Rehber İstimbotu'ndan yaverleri tarafından, İbrahim Bey'in cenazesi ise Bahriye subay ve askerleri tarafından çıkarılmıştır. Dolmabahçe'ye hareket eden cenaze alayı buradan Kağıthane'ye ve Taşkışla yoluyla da Beyoğlu Caddesi'ne çıkmış ve Mektep-i Harbiye önünden geçilerek öğleden sonra saat dört civarında Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ne varılmıştır. Abide-i Hürriyet'in tamamıyla sol tarafında kazılan iki kabirden sağ ve iç tarafta bulunana Mahmut Şevket Paşa'nın, diğerine de yaveri İbrahim Bey'in cenazesi defnedilmiştir.¹³⁴

Cenazelerin deniz yoluyla ilerlerken, yabancı ülkelere ait gemilerin bir matem işareti olmak üzere bayraklarını yarıya kadar indirdikleri ve ayrıca gemideki askerlerin de selam durarak cenazeye olan saygılarını gösterdikleri bilgisi ise 13 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde yer almaktadır.¹³⁵

İkdam Gazetesi'nde belirtildiğine göre; gerek Mahmut Şevket Paşa'nın gerekse Yaveri İbrahim Bey'in cenaze masrafları Padişah Mehmet Reşat'ın isteği ile ceb-i hümayundan¹³⁶ karşılanmış, gereken harcama Hazine-i Hümayun Kethüdası Hafız Refik Bey tarafından yapılmıştır.¹³⁷

Mahmut Şevket Paşa'nın cenaze merasimi ile ilgili düşünceler ve Paşa'nın ölümü üzerine yaşanan duygular konusunda gazetelerde ve çeşitli basın organlarında bazı yorumlara rastlanmaktadır. Bu yorumlarda, özellikle Mahmut Şevket Paşa'nın ülkesi ve milleti için yaptığı fedakarlıklar ile Paşa'ya duyduğu sevgi ve hürmet hisleriyle cenazesine koşan milletin fertlerinin kadir ve kıymet bilirlilikleri üzerinde durulmuştur.

¹³⁴ Tanin Gazetesi, "Cenaze Merasimi", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

¹³⁵ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Cenaze Merasimi/Sirkeci'de", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

¹³⁶ Osmanlı Devleti'nde, Hazine-i Hümayun Kethüdası adlı memur tarafından idare edilen padişahın şahsına ait paradır.

¹³⁷ İkdam Gazetesi, "Teçhiz ve Tekfîn Mesarifi", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde "*Tabutun Huzurunda*" başlıklı yazıda cenaze merasimi ile ilgili olarak; Büyük Şehit Mahmut Şevket Paşa'nın fedakarlık ve vatanseverlik ile çevrili tabutunu parmakları üzerinde götürmekle milletin kadir bilir olduğunu ispatladığı belirtilmiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın; hain, pisliğe bulaşmış, memleketin kanına susamış şerirler olarak tanımlanan katillerin kurşunlarıyla, önemli devlet işlerini görmeye giderken vatani için can verdiğinden bahsedilmiştir. Ayrıca cenaze merasimi ile ilgili olarak; son yıllarda ülkede yetişen nadir insanlardan biri olan Mahmut Şevket Paşa'nın tabutunun, vatanseverlik hisleriyle kendisini tutup taşımak isteyenlerin elleri üstünde, çok sevdiği ve birçok tehlikeden kurtardığı milletini son defa selamlar gibi ebedi istirahatgahına götürüldüğü ifade edilmiştir.¹³⁸

Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde ise "*Vatanın Selameti En Büyük Kanundur*" başlıklı yazının bir bölümünde Yunus Nadi, Mahmut Şevket Paşa'nın ölümü ve cenaze merasiminde yaşananlar ile ilgili duygularını okurlarıyla paylaşmıştır.

13 Haziran 1913 tarihli gazetede Yunus Nadi; namus, fedakarlık ve vatanseverlik gibi çok önemli değerlerle bezenmiş hayatının hain ve alçak eller tarafından sona erdirildiğini belirttiği Mahmut Şevket Paşa'nın, önceki gün milletin omuzlarında büyük bir hürmetle Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ne nakledilerek cihat arkadaşlarının yanına defnedildiğini yazmıştır. Kadın ve çocuklara kadar milletin fertlerinin Mahmut Şevket Paşa'nın cenazesinin geçtiği güzergaha koşarken, ortaya çıkan üzüntü ile beraber kadir bilirlilik hislerinin ülkenin bugünü ve geleceği için büyük ümitlerin ortaya çıkmasını sağladığını vurgulamıştır. Yunus Nadi'ye göre; ortaya konan bu üzüntü hislerinin insani ve milli değeri çok büyüktür. Ayrıca; cenazeye karşı gösterilen bu duyarlılık, zaten ümitsizlikler ve sıkıntılarla dolu olan ve Mahmut Şevket Paşa'nın ölümü ile büsbütün karanlığa karışmış bir hal alan felaketler döneminde ülke insanını teselli edici olayların en başında gelmektedir. Vatanına ve milletine elinden geldiği kadar hizmet eden ve hatta bu uğurda huzur ve rahatını terk eden Mahmut Şevket Paşa, alçakların kurşunlarına kurban gitmiştir. Paşa'nın cenazesini uğurlarken milletin çoğunluğunun gösterdiği üzüntü ve döktüğü

¹³⁸ Tanin Gazetesi, "*Tabutun Huzurunda*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

gözyaşları ise, aynı zamanda bu cinayeti hazırlayanlara ve işleyenlere karşı ebedi bir kin ve düşmanlık hisleri ile doludur.¹³⁹

Yine 16 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde; Ceride-i Askeri'den alıntılanarak yayınlanan yazıda, Mahmut Şevket Paşa'nın cenaze merasimi ile ilgili ifadelere rastlamak mümkündür. Söz konusu yazının baş kısmında, cenazenin kaldırılışı şu satırlarla dile getirilmiştir: "Fedakarane bir hamaset, büyük bir kıyaset, emsalsiz bir metanetle en müşkül zamanlarda bile defaatle umur-u devleti düş-ü iktidar ve hamiyetine alan merhum, bugünkü Perşembe günü en ziyade sevdiği tabii ve bedihi bulunan ve bilhassa ruh-u necibinin en esaslı saha-i cereyanı olan Harbiye Nezareti'nden ihtifalat-ı lazıme ile kaldırıldı.(...)"¹⁴⁰

Mahmut Şevket Paşa'nın cenazesi için hazırlanan otopsi raporu da 11 Haziran 1913 tarihinde Divan-ı Harb-i Örfî savcılığına verilmiş, 12 Haziran'da ise daha anlaşılır ve açıklayıcı bir raporun savcılık makamına verileceği 12 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde "*Rapor Takdimi*" başlığı altında bildirilmiştir. Otopside, Harbiye Nezareti Sıhhiye Dairesi Reisi İsmail Besim Paşa ile Adliye ve Emniyet Doktorları Başhekimî Nikola Bey'in başkanlığında; Fen Şubesi Müdürü Lambeki, Sahra Sıhhiye Genel Müfettişi Emin Paşa, Sıhhiye Dairesi'ne memur Miralay Yanko, Binbaşı Mustafa Talat ve Adliye doktorlarından Halit, İmamettin, Hıdır ve Dimitraki Beyler'in bulunduğu bilgisi de haberde okuyucularla paylaşılmıştır.¹⁴¹

2.3.3. İlk Şokun Atlatılması ve Yeni Kabine

Mahmut Şevket Paşa'nın Bayezit Meydanı'nda uğradığı bir suikast sonucunda hayatını kaybettiği haberi kendisine iletildiği zaman Padişah Mehmet Reşat son derece üzülmüş ve sadaret kaymakamlığı görevinin derhal Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa'ya verilmesini istemiştir. Ayrıca Harbiye Nezareti'ne de, vekaleten Bahriye Nazırı Çürüksulu Mahmut Paşa getirilmiştir.

¹³⁹ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Vatanın Selameti En Büyük Kanundur*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

¹⁴⁰ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Mahmut Şevket Paşa*", 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.3.

¹⁴¹ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Rapor Takdimi*", 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde Padişah Mehmet Reşat'ın, Sait Paşa'nın sadaret kaymakamlığı görevine getirilmesi konusundaki hattı hümayunu yayınlanmıştır. Söz konusu hattı hümayunda şu ifadelere yer verilmiştir: 142

“Vezir-i Meal-i Semirim Mehmet Sait Paşa

Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın bu kere vaka-i şahadeti nezdimizde teesür ve tessüfü mucip olmuş ve sadaret kaymakamlığı rütbe-i sami-i vezaretle uhdenize tevcih kılınmış olduğundan vükela-i hazıramız ile bilittifak umuru mesalih-i devletin hüsn-ü tedvir ve temşiyetine sarf-ı meziyet itina olunması hasafet ve hamiyetinizden muntazırdır. Cenab-ı Hak tevfiakat-ı samadanisine müzahir buyursun. Amin. Mehmet Reşat.

6 Recep 1331

29 Mayıs 1329”

Padişah tarafından, kendisine önce sadaret kaymakamlığı görevi verilen Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa nihayet, 12 Haziran 1913 tarihinde sadaret makamına getirilmiş ve bu konudaki hattı hümayun da Babıali'de büyük bir merasim ile okunmuştur.

13 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nde Padişah Mehmet Reşat'ın konu ile ilgili hattı hümayunu “*Suret-i Hattı Hümayun*” başlığı ile şu şekilde yayınlanmıştır:¹⁴³

“Vezir-i Meal-i Semirim Mehmet Sait Halim Paşa

Mesned-i Sadaret bu kere asaleten uhde-i ru'yetinize tefviz kılınmış ve Meşihat-ı İslamiye'de dahi Mahmut Esat Efendi ibka edilmiş olmasıyla heyet-i vükelanın bitteşkil tasdikimize arzını irade eylerim. Tehiyye-i amalimiz vatan ve milletimizin selamet ve saadetinden ibaret olduğundan rabbimiz teala ve takaddes hazretleri bu maksadı temin edecek hizmete cümlemizi muvaffak buyursun amin, bi hürmeti seyyidel mürselin.

7 Recep 1331 ve 30 Mayıs 329

¹⁴² Tanin Gazetesi, “*Sadaret Kaymakamlığı*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

¹⁴³ İkdam Gazetesi, “*Suret-i Hattı Hümayun*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

Mehmet Reşat”

Hattı hümayunun okunma merasiminden bahsedilen 13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi’ndeki habere göre; Sadrazam Mehmet Sait Halim Paşa Ayasofya’da cenaze merasiminden ayrıldıktan sonra Padişah’ın huzuruna çıkmıştır. Ardından Babıali’ye gelmiş, hattı hümayun Padişah’ın Başkatibi Ali Fuat Bey tarafından Sadrazam Paşa’ya verilmiş, o da hattı hümayunu Sadaret Müsteşarı Adil Bey’e iletmiştir. Adil Bey tarafından hattı hümayunun okunmasıyla yapılan merasimin ardından dualar okunmuş ve orada hazır bulunanlardan gelen tebrikler kabul olunmuştur. Daha sonra sadaret odasına geçen Sadrazam Paşa eski vekillerle bir süre görüşmüştür.¹⁴⁴

Dönemin Bağdat mebusu, Mekteb-i Mülkiye’nin hukuk-ı esasiye hocası olan Babanzade İsmail Hakkı İttihat ve Terakki’nin anayasa hukuku uzmanıdır. Babanzade’nin; 12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi’nde “*Millet-i Giryan, Sadr-ı Cedit*” başlıklı yazısı yayınlanmıştır. Söz konusu yazısının başında Babanzade; Mahmut Şevket Paşa’nın cenaze töreni ve Paşa’nın ölümü karşısında milletin hislerini anlattıktan sonra kurulacak yeni hükümet ve Sait Halim Paşa hakkında görüşlerini paylaşmıştır.

Yazısında; milletin kin ve öfkesinin son bulmasını ümit ettiğini belirten Babanzade, artık bütün işi hükümete bırakmak lazım geldiğini, halkın görevinin hükümetin işleri konusunda zorluk çıkarmak değil aksine ona yardım etmek olduğunu hatırlatmıştır. Devletin ne kadar hassas bir dönem geçirmekte olduğunu, kim oldukları bilinen kötü niyetli insanların dışında, köylüye varıncaya kadar herkesin anladığını söylemiştir. Avrupa’nın, İstanbul’da hükümetin olmadığı fikrini beslemeye başladığını ve Osmanlı Ajansı’na¹⁴⁵ gelen telgraflar ile Avrupa basınının yansımalarının, yurt dışındaki bu korkulan hislerin açık ve ibret verici tercümanı olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Tanin Gazetesi, “*Sait Paşa’ya Sadaret Tevcihi*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

¹⁴⁵ Türkiye’de kurulmuş olan ilk yerli haber ajansıdır. 1911 yılında kurulan ajans daha çok Havas ve Reuter ajanslarının örtülü bir örgütü gibi çalışmıştır.

¹⁴⁶ Tanin Gazetesi, “*Millet-i Giryan, Sadr-ı Cedit*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

Memlekette ne yapıp yapıp bir hükümet kurulması gereğinden bahsedilen yazıda kurulacak hükümetin sahip olması gereken özelliklere de yer verilmiştir. Burada; otoriter değil fakat güçlü, zalim değil fakat adil ve adil olduğu kadar edepli ve icabında zorlayıcı bir hükümetten bahsedilmiştir. Sadaret kaymakamlığı makamına getirilen Sait Halim Paşa'dan da bahseden Babanzade, onu Mahmut Şevket Paşa ile uzun süre birlikte çalışıp hizmetlerini görmüş güçlü, sağlam fikirli bir vatan evladı olarak tanımlamıştır. Kendisinin; hükümet fikri her türlü fikre galip gelen hayasız ve edepsizlerin yaygaralarına, tehditlerine ve hatta kurşunlarına önem vermeyecek büyük insanlardan birisi olduğunu belirtmiştir. Hükümet makamında böyle tehlikeli bir zamanda bulunmaktan çekinmemesinin, memleketin selameti için her türlü fedakarlığa katlanmaya hazır bulunduğunun bir göstergesi sayılacağını da sözlerine eklemiştir.¹⁴⁷

Padişah tarafından Sait Halim Paşa'ya doğrudan sadrazamlık görevi verilmesi yerine, Paşa'nın öncelikle sadaret kaymakamlığı ile görevlendirilmesi de merak konusu olmuştur. Bu konu ile ilgili olarak, 13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde "*Tevcih-i Sadaret Keyfiyeti*" başlığı altında bazı bilgiler yer almaktadır. Söz konusu gazetede, Sait Halim Paşa'nın önce sadaret kaymakamı olarak görevlendirilmesinin ve kendisine sadrazamlığın asaleten verilmesinin gecikmesinin sebebi ile ilgili duyumlardan bahsedilmiştir.

Habere göre; Padişah, Mahmut Şevket Paşa'nın henüz cenazesi kalkmadan makamını fiilen boş addetmemek nezaketinde bulunmuş ama aynı zamanda hükümetin son bulmasını istemediği için de sadareti kaymakamlık şeklinde Sait Paşa'ya vermiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın cenazesinin kaldırılmasının ardından da bu durumun devam etmesine gerek kalmamış ve sadrazamlık görevi asaleten Sait Halim Paşa'ya verilmiştir.¹⁴⁸

Konu ile ilgili olarak, 13 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde de "*Teessürat-ı Şahane*" başlıklı haber ile bazı bilgiler verilmiştir. Haberde; Mahmut Şevket Paşa'nın bir suikast sonucu öldürülmesi nedeniyle Padişah'ın son derece üzüntülü olduğu ve bu üzüntüsünü de yeni sadrazamın tayini sırasında ortaya

¹⁴⁷ Tanin Gazetesi, "*Millet-i Giryân, Sadr-ı Cedid*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

¹⁴⁸ Tanin Gazetesi, "*Tevcih-i Sadaret Keyfiyeti*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

koyduğu belirtildikten sonra konu ile ilgili Padişah Mehmet Reşat'ın şu beyanatına yer verilmiştir:

“Dün sadrazam nasb ve tayin etmedim, çünkü tahiyye-i amalimiz olan saadet ve selamet-i vatan uğrunda feda-i hayat eden Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın naaşları rahmet-i ilahiyeye tevdi edilmeden makam-ı sadareti münhal addetmiyorum, halefini tayin eylemek istemiyordum. Fakat umur-u devletin temşiyet ve rüyetine bir an hanel gelmemesi matlubumuz olduğu cihetle Sait Paşa'yı sadaret kaymakamlığına nasb eyledim. Şimdi Mahmut Şevket Paşa vedia-i hak-ı rahmet kılınmıştır. Binaenaleyh halefini de tayin ediyorum.”¹⁴⁹

12 Haziran 1913 tarihinde hükümet kurma görevini alan Sait Halim Paşa derhal çalışmalara başlamıştır. Ülkenin zor günler yaşadığı söz konusu dönemde yeni hükümeti kurmak da kolay olmamıştır. Dönemin İstanbul gazetelerinde konu ile ilgili yorumlar incelendiğinde; Sait Halim Paşa'nın, ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı bir dönemde böylesine zor bir görevi üstlenmesinden övgüyle söz edildiği görülmektedir. Ayrıca gazetelerde yeni hükümetin kurulmasının 17 Haziran 1913 tarihini bulmasından ve kabinenin son şeklini almasının gecikmesinin nedenlerinden de bahsedilmektedir.

Bu gazetelerden biri olan İkdam Gazetesi'ndeki 16 Haziran 1913 tarihli haberde, önceki gece dahi son dakikaya kadar yeni kabinenin resmi şekilde kurulamamış olduğu bilgisi verildikten sonra vekiller heyetinin kesin şeklini almasının gecikmesinde, adaylardan bazılarının olumlu cevap vermelerinin beklenmesinin etkisi olduğundan bahsedilmiştir.¹⁵⁰

Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde de, yeni kabinenin son şeklini alarak oluşturulmasının gecikmesi ile ilgili bilgiler vardır. “*Kabine Hakkında*” başlıklı ve 16 Haziran 1913 tarihli habere göre; kabinenin oluşturulmasının bu kadar gecikmesinin en önemli ve belki de tek nedeni kendilerine bakanlık teklif edilen kişilerden bazılarının yurt dışında bulunmalarındır. Haberde bu duruma örnek olarak; oluşturulmak üzere olan yeni kabinede olması düşünülenlerin önde gelenlerinden

¹⁴⁹ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Teessürat-ı Şahane*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.4.

¹⁵⁰ İkdam Gazetesi, “*Heyet-i Cedide-i Vükela*”, 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.4.

Osman Nizami ve Rıfat Paşalar ile Cavit Bey gibi kişilerin yurt dışında oldukları için teklif ve karşılıklı anlaşmanın epeyce bir vakit kaybettirmesi gösterilmiş ve adı geçen kişilerin kendilerine götürülen teklife olumlu cevap vermelerinin beklendiği hatırlatılmıştır¹⁵¹.

Kabinede görev alması düşünülen kişilerle yapılan görüşmelerin tamamlanmasının ardından yeni kabine 17 Haziran 1913 tarihinde oluşturulmuştur. Yeni kabine üyelerinin kimler olduğu da gazetelerde liste halinde yayınlanmıştır.

18 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nde yer alan “*Yeni Kabine Teşekkül Etti*” başlıklı haberde, Sait Halim Paşa başkanlığında kurulan yeni kabinenin üyeleri aşağıdaki şekilde listelenmiştir.¹⁵²

Sait Halim Paşa	: Sadrazam ve Hariciye Nazırı
Mehmet Esat Efendi	: Şeyhülislam
Halil Bey	: Şura-ı Devlet Riyaseti
Talat Bey	: Dahiliye Nezareti
Başkumandan Vekili İzzet Paşa	: Harbiye Nezareti
Çürüksulu Mahmut Paşa	: Bahriye Nezareti
Rıfat Bey	: Maliye Nezareti
Süleyman Elbistani Efendi	: Ticaret ve Ziraat Nezareti
Osman Nizami Paşa	: Nafia Nezareti
Oksan Mardikyan Efendi	: Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti
Şükrü Bey	: Maarif Nezareti
Hayri Bey	: Evkaf Nezareti

¹⁵¹ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Kabine Hakkında*”, 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.4.

¹⁵² İkdam Gazetesi, “*Yeni Kabine Teşekkül Etti*”, 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.3.

Yeni kabine ile ilgili olarak 18 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde yer alan "*Yeni Kabine*" başlıklı haberde ise; iki günden beri kurulması beklenen Sait Halim Paşa Kabinesi'nin, önceki gün öğleden sonra kesin şeklini alarak oluşturulduğu belirtilmiştir. Haberde; kabinenin kurulmasının gecikme sebebi olarak, Rıfat Paşa'nın Hariciye Nezareti'ni kabul edip etmeyeceğine dair kendisiyle yapılan görüşmeler gösterilmiştir. Haberin devamında; Rıfat Paşa'nın yapılan ilk teklifi kabul etmemesi üzerine kendisine yeniden başvurulduğu, ancak önceki gün sabahleyin yine red cevabı vermesi nedeniyle Hariciye Nezareti görevini geçici bir süreliğine Sait Halim Paşa'nın üstlendiğinden bahsedilmiştir. Ayrıca, önceki gün öğleden sonra saat dörtte Padişah'a sunulan yeni kabinenin listesi ile alakalı irade-i seniyenin de çıktığı bilgisi okurlarla paylaşılmıştır.¹⁵³

Yeni kabinenin kurulmasının ertesi gününden, yani 18 Haziran 1913 tarihinden itibaren Sait Halim Paşa ve hükümeti ile ilgili gazetelerde çeşitli yorumlarda bulunulduğu görülmektedir. Konu ile ilgili olarak gazetelerdeki yorumlara genel bir bakış atıldığında, kamuoyunun Sait Halim Paşa'nın kurduğu yeni hükümetten umutlu olduğu ve kabinenin kısa sürede kurulmasından da memnuniyet duyulduğu göze çarpmaktadır. Eski ve yeni kabine üyeleri ile ilgili karşılaştırmaların yapıldığı da görülmektedir. Ayrıca, kurulan yeni kabinenin de Mahmut Şevket Paşa başkanlığındaki önceki kabinenin yolundan ilerleyeceği ve çok önemli bir program değişikliğine gidilmeyeceği yönünde yorumlarda bulunulduğu da dikkati çekmektedir.

Mahmut Şevket Paşa ve Sait Halim Paşa kabinelerinin; üyeleri bakımından çok farklılık göstermediğinin belirtildiği 18 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'ndeki "*Yeni Kabine*" başlıklı haberde; Mahmut Şevket Paşa kabinesinde görev alan Sait Paşa, Hacı Adil ve Celal Beyler ile Besarya Efendi'nin makamından ayrıldığı ifade edilmiştir. Onların yerine ise; Halil ve Talat Beyefendiler ile Süleyman Elbistani Efendi ve Osman Nizami Paşa'nın dahil olduğu bilgisi verilmiştir. Ayrıca; haberin devamında, gerek içinde bulunulan şartlar ve gerekse de

¹⁵³ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Yeni Kabine*", 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.1.

kabineyi oluşturan şahısların siyasi görüşlerinden hareketle devletin iç ve dış siyasetinde bir değişiklik yaşanmayacağını doğal olduğu yorumunda da bulunulmuştur.¹⁵⁴

19 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'ndeki "*Sait Halim Paşa*" başlıklı yazısında Babanzade İsmail Hakkı, Mahmut Şevket Paşa'nın hayatına kast edenleri adi ve sefil eller olarak tanımladıktan sonra bunların amaçlarını özetlemiştir. Hükümeti düşürerek bir karışıklık meydana getirmek ve yabancı devletlerin İstanbul'u işgallerine zemin hazırlayıp onların himayesinde iktidar makamına geçmek amacındaki katiller ve onları teşvik edenlerin, daha işe girişmelerinin ilk anından itibaren bunun bir hayal olduğunu anladıklarını belirtmiştir. Onların bu başarısızlıklarında halkın kendilerine karşı gösterdiği tepki ve öfkenin önemli bir etken olduğunu ve bu durumun onlarda ikinci bir adım atma cesareti bırakmadığını ifade etmiştir.¹⁵⁵

Yaşanan gelişmeler karşısında derhal alınan sert tedbirler neticesinde kudretli bir hükümetin yaptığı başarılı çalışmaları gören Avrupa'nın tahminlerinde yanlış olduğunu belirten Babanzade onların, ülkenin böyle bir darbeye dayanamayacağını tahmin ettiklerini yazmıştır. Babanzade'ye göre, bu hissin ortaya çıkmasında ve içeride ya da dışarıda tam bir güven ortamının sağlanamamasında, kabine oluşturulurken meydana gelen gecikmenin, hükümet kurulmasında güçlük çıktığı düşüncesini ortaya çıkarmasının önemli bir etkisi olmuştur. Kabine kurulmasının daima zor olduğu ve mevcut şartlar altında bu zorluğun bir kat daha arttığından bahsedilen yazının devamında; kabinenin kurulmasındaki güçlüğü, hükümete girme konusunda rızası alınmaya çalışılan bazı kişiler ile yapılan görüşmelerden kaynaklandığı hatırlatılmıştır. Ayrıca; sorumluluk almaktan korkup kaçmanın siyaset adamlarında bir hastalık halini aldığı bir dönemde, Perşembe günü akşamı sadaret makamına getirilen Sait Halim Paşa'nın Salı günü kabineyi oluşturma görevini tamamlaması bir başarı sayılmıştır. Yeni kurulan hükümetin temel özellikleri olarak

¹⁵⁴ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "*Yeni Kabine*", 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.1.

¹⁵⁵ Tanin Gazetesi, "*Sait Halim Paşa Kabinesi*", 6 Haziran 1329 (M: 19 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

da; öncekine oranla daha homojen nitelikte ve daha azimli ve cesur devlet adamlarından oluşmuş güçlü bir kabine oluşu gösterilmiştir.¹⁵⁶

Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nin; siyaset bölümünde yer alan bir yazıda ise, Sait Halim Paşa'nın sadareti böyle zor bir zamanda kabul edişinin medeni cesaret, fedakarlık hissi ve vatana bağlılıktan ileri geldiği belirtilmiştir. Paşa'nın; soyu ve sosyal statüsü itibariyle hiç bir makam, mevki, unvan ve rütbeyle ihtiyacı duymadığının herkesçe bilindiği ifade edildikten sonra kendisini şu felaketli günlerde en çok sorumluluk gerektiren ve en tehlikeli makamı kabule götüren etkenin sadece vatanseverlik ve fedakarlık olduğuna da kimsenin şüphe edemeyeceğine dikkat çekilmiştir.¹⁵⁷

18 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde Yunus Nadi; "*Sait Halim Paşa Hükümeti*" başlıklı yazısında, yeni kurulan hükümeti ve Sait Halim Paşa'yı değerlendirmiş ve yeni hükümetin izleyeceği genel siyaset çizgisinin değişmeyeceği yorumunda bulunmuştur. Yunus Nadi yazısında; dört-beş aydan beri devletin dış işlerini idare eden Sait Halim Paşa'nın; takip ettiği cereyanların inceliklerine hakim bulunduğunu ve ülkenin dış işlerini hallederken yürürlükteki kurallara ve bu konudaki engin bilgisine dayanarak hareket ettiğini belirtmiştir. Ayrıca iç siyasette; Sait Halim Paşa hükümetinin genel hareket tarzının, Mahmut Şevket Paşa hükümetinin gayesini devam ettirmekten ibaret olacağını ifade etmiştir. Söz konusu gaye olarak da, ülkenin geri kalan topraklarında yenilik hareketlerine girişmek ve bu toprakları imar etmek suretiyle kayıpları telafi etmek çabasını göstermiştir.¹⁵⁸

Aynı gazetenin 19 Haziran 1913 tarihli nüshasında konu ile ilgili olarak "*Yeni Kabine ve Memnuniyet*" başlığıyla bir haber yer almaktadır. Gazete haberinde, Daily Telegraph Gazetesi'nin İstanbul muhabirinin gazetesine çektiği bir telgraftan söz edilmektedir. Söz konusu telgrafın, yeni kabine ile ilgili bir içeriğinin olduğu belirtilmektedir.

¹⁵⁶ Tanin Gazetesi, "*Sait Halim Paşa Kabinesi*", 6 Haziran 1329 (M: 19 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

¹⁵⁷ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Siyasiyat-Vaziyet*", 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.1.

¹⁵⁸ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "*Sait Halim Paşa Kabinesi*", 6 Haziran 1329 (M: 19 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

Haberde belirtilen telgrafta; Sait Halim Paşa'nın sadaret makamına geçmesinin, özellikle Türkiye'nin ilerlemesi ve gelişmesinden yana olan çevrelerde çok olumlu bir etki meydana getirdiğinin yazıldığı belirtilmiştir. Ayrıca telgrafta; Sait Halim Paşa'nın köklü yenilik hareketleri hakkındaki fikirlerini ve bu hareketlerin uygulama sahasına aktarılması konusunda gerekli azim ve kararlılığı dedesi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan miras almış olmasının muhtemel olduğunun hatırlatıldığı bilgisi de okurlarla paylaşılmıştır.¹⁵⁹

Yeni kabinenin ilk toplantısını da 18 Haziran 1913 günü Sadrazam Sait Halim Paşa başkanlığında yaparak görüşmelerde bulunduğu, aynı gün Dahiliye Nazırı Talat Bey'in de makamına gelerek vazifeye başladığı ve Dahiliye memurlarının tebriklerini kabul ettiği 19 Haziran tarihli Tanin Gazetesi'nde haber verilmiştir.¹⁶⁰ Konu ile ilgili olarak Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde "*Meclis-i Vükela*" başlığı ile verilen haberde ise; yapılan bu ilk toplantıda hükümetin takip edeceği siyaset ve kabinenin programı üzerinde fikir alışverişinde bulunduğu belirtilmiştir. Haberin devamında; yaşanan gelişmeler ve alınan son haberlere bakılarak Sait Halim Paşa kabinesinin, Mahmut Şevket Paşa kabinesince takip edilmiş olan siyasetten ayrılmayacağı ve dolayısıyla kabinenin bu ilk toplantısında gerçekleşen, program hakkındaki görüşmelerin hangi esaslara dayandığının tahmin olunabileceği yolunda yorumda bulunulmuştur.¹⁶¹

2.3.4. Suikast ile İlgili Ayrıntıların Ortaya Çıkması

Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde; derhal başlanan araştırma ve soruşturmalar neticesinde Mahmut Şevket Paşa'ya karşı girişilen suikastın ayrıntılarının ortaya çıkmaya başladığı bildirilerek çeşitli açıklamalarda bulunulmuştur. 12 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde yer alan konu ile ilgili bir haberde; cinayet işlendiği sırada tesadüfen orada bulunduğu belirtilen bir kişinin, olayın seyri hakkında gazete muhabirlerinden birine bazı ifadelerde bulunduğu belirtilmektedir.

¹⁵⁹ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Yeni Kabine ve Memnuniyet*", 6 Haziran 1329 (M: 19 Haziran 1913), Perşembe, s.4.

¹⁶⁰ Tanin Gazetesi, "*Şuun*", 6 Haziran 1329 (M: 19 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

¹⁶¹ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Meclis-i Vükela*", 6 Haziran 1329 (M: 19 Haziran 1913), Perşembe, s.4.

Gazetede belirtildiğine göre söz konusu şahit şunları söylemiştir: “Tramvay yolundan Bayezit Meydanı’na çıkarken, Mahmut Şevket Paşa’nın otomobili Bayezit Meydanı’ndan Divanyolu’na döneceği sırada sol tarafta köşe başında diğer bir otomobil tevakkuf etmekteydi. Bu otomobilin hizasında birkaç el silah atıldı. Atanlar; otomobilin içinde mi bulunuyorlardı, yoksa yerde mi idiler layıkıyla fark edemedim. Yalnız; pekiyi hatırımdadır, otomobil kısmen siyah ve kısmen vişne çürüğü renginde idi. Şoförü de kumral, bıyıklı, tıknaz biri idi. Silah sesleri kesilir kesilmez otomobil derhal hareket ederek Laleli’ye doğru tam süratle koşmaya başladı. Şoförün yanında birisi oturuyordu. İçinde de şık giyinmiş, fesli iki şahıs bulunuyordu. Bunlardan birinin siyah bıyıklı ve gözlüklü olduğunu fark edebildim. Kalabalık arasında ne suretle yol açıp ilerleyebildiğine mütehayyir bulunduğum otomobil, Aksaray’a doğru uçup giderken mahal-i vakada mevcut birkaç zabıta memuru arkasından koşmaya ve takibe başlamıştı, fakat tabii yetişilemedi.”¹⁶²

Yine 12 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi’ndeki olayla ilgili “*Facianın Mahal ve Suret-i Cereyanı*” başlıklı bir başka haberde de suikastla ilgili olarak Mahmut Şevket Paşa’ya, yaveri İbrahim Bey’e ve Paşa’nın diğer adamlarına atılan kurşunlardan bahsedildikten sonra özellikle Mahmut Şevket Paşa’ya atılan kurşunların vücudunda neden olduğu tahribat ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Ayrıca Mahmut Şevket Paşa’nın hayatının son anlarında, tedavisi için getirildiği Harbiye Nezareti’nde yaşananlar da açıklanmıştır.

Haberde yazıldığına göre; katiller tarafından atılan kurşunlardan yedisi Mahmut Şevket Paşa’ya isabet etmiştir. Bu yedi kurşundan ikisi Paşa’nın omurgasına, biri şakağına, diğer dördü de vücudunun değişik yerlerine saplanmıştır. Atılan kurşunlardan bir diğeri Yaver İbrahim Bey’in gözüne isabet etmiş ve İbrahim Bey aldığı yaranın etkisiyle olay yerinde hayatını kaybetmiştir. Paşa’nın ağası Kazım Efendi de diğer bir kurşunla yaralanmışsa da yarasının tehlikeli olmadığı haber alınmıştır. Haberin devamında; vücudunun yedi yerinden ve omurga, şakak gibi bedeninin en önemli kısımlarından yaralandığı belirtilen Mahmut Şevket Paşa’nın, hemen hayatını kaybetmemekle birlikte bir söz bile söylemeyecek derecede şuurunu

¹⁶² Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Bir Şahidin İfadatı*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

yitirdiği bilgisi okurlarla paylaşılmıştır. Bu durumda, ilk müdahalesi yapılmak üzere Mahmut Şevket Paşa'nın Harbiye Nezareti'ne getirilirken Yaver İbrahim Bey'in cansız bedeni ve yaralı Kazım Ağa'nın Gülhane Hastanesi'ne nakledildiklerinden de bahsedilmiştir. Devam eden gazete haberine göre; Mahmut Şevket Paşa'nın yaralı olarak Harbiye Nezareti'ne getirilmesi üzerine hemen nezarete çağrılan doktorlar tarafından ilk müdahalesi yapılmıştır. İlk muayenede yaraları çok ağır ve tehlikeli görülmekle beraber Paşa'nın hayatından büsbütün ümit kesilmemiş, fakat her türlü müdahaleye rağmen düzelme işareti görülmemesi nedeniyle ümitler de tükenmiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın, omurgasındaki yaralar sebebiyle his ve hareketi hemen hemen tamamıyla kaybolmuş ve bu nedenle Paşa hayatta kaldığı bu az süre zarfında herhangi bir söz söyleyemediği gibi kendini bilmeden hareketsizce yatmıştır. Ölüm ve hayat arasında geçen bir saatlik sürenin ardından zaten zayıf bir şekilde çarpmakta olan Paşa'nın kalbi daha fazla dayanamayarak durmuştur.¹⁶³

Suikastın ayrıntıları ile ilgili olarak 13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde ise; önceki gün yayınlanan bütün gazetelerin, vaktin daralması sebebiyle olayın meydana gelişi hakkında fazla araştırma yapmaları mümkün olmadığı için tam olarak gerçeği yansıtan bilgiler veremediğinden bahsedilmiştir. Olayla ilgili en doğru bilgileri verdiklerini belirten gazetede; "*Vakanın Suret-i Cereyanı*" başlıklı haberde olay günü yaşananların ayrıntılarından bahsedilmiştir.

Haberde; katillerden Topal Tevfik'in uygun bir noktadan Harbiye Nezareti'ni gözetlediğinden ve saat on bir buçuğa doğru Mahmut Şevket Paşa'nın otomobiliyle nezaretin büyük kapısından çıkışını önceden aralarında kararlaştırdıkları özel bir işaretle arkadaşlarına bildirerek suikast için fırsat kollamaya başladığından bahsedilmiştir. Haberin devamında belirtildiğine göre; katillerin otomobili de suikastın meydana geldiği yere çok yakın bir çeşmenin sol köşesinde güya küçük bir tamir için on dakikadır beklemektedir ve burası Topal Tevfik'in, Mahmut Şevket Paşa'nın otomobilinin hareketi hakkında verdiği özel işaretin güzelce görülebileceği bir yerdir. Otomobilin çeşmenin bu tarafında durmasının sebebi, Paşa'nın otomobilinin tam bu hizaya geldiği sırada birden bire önüne çıkarak onu durmaya

¹⁶³ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Facianın Mahal ve Suret-i Cereyanı*", 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

mecbur etmek ve suikastı gerçekleştirmektir. Fakat bu harekete gerek kalmamıştır, çünkü Paşa'nın otomobili çeşmeye yakın bir yere geleceği sırada Gedikpaşa'dan gelmekte olan bir kadın cenazesıyla karşılaştığından durmaya mecbur olmuş ve katiller de kolay bir şekilde istedikleri fırsatı elde etmişlerdir.¹⁶⁴

Bu duraksamadan istifade ederek Paşa'nın otomobiline silah atmaya başlayan katillerden Nazmi otomobilin arka tarafından; Şevki, Topal Tevfik, Mehmet Ali ön taraftan kurşun yağdırmaya başlamışlardır. Ziya da olanları izlemiştir. Daha sonra Topal Tevfik otomobilin kapısını açarak katillerden diğer birisiyle otomobilin basamağından Paşa'nın başına ateş etmiştir.¹⁶⁵ Bir dakikada sona eren bu hareketin ardından hemen, beklemekte olan otomobile binen katiller, hızla bir müddet Reşit Paşa Caddesi'ni takip ettikten sonra Enfiyeci Sokağı'na sapsmış, oradan da Tramvay Caddesi'ne çıkmışlardır. Caddeyi takiben de Aksaray'a doğru kaçmışlardır. Birisi kahverengi pardesülü diğeri siyah elbiseli olan katiller otomobile biner binmez yüzlerini göstermemek için otomobilin içine eğilmişlerdir. Bu nedenle Enfiyeci Sokağı'ndan geçtikleri esnada oradaki dükkan sahipleri tarafından şahısları teşhis edilememiş ise de şoför görülmüştür.¹⁶⁶

13 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde "*Tafsilat-ı Mütemmime*" başlığı altında verilen haberde, cinayetin gerçekleştirilmesi ile ilgili önemli bilgiler göze çarpmaktadır. Haberde; söz konusu bilgilerin, olay sırasında Mahmut Şevket Paşa'nın otomobiline çok yakın bir yerde bulunan bir şahidin ifadelerinden elde edildiği belirtilmektedir.

Habere göre; suikasttan hemen önce, katillerin kullandıkları otomobil köşe başındaki çeşmenin sağ yanında durmuştur. Toprağın altına döşenmekte olan elektrik tellerinin sarılı olduğu bobinin arkasında da söz konusu otomobili güya tamir etmeye çalışan bazı şahıslar bulunmaktadır. Haberin devamında cinayet planının hangi surette hazırlandığı ile ilgili bilgiler de yer almaktadır. Buna göre; Topal Tevfik Bayezit Meydanı'nın uygun bir yerinde bekleyerek Mahmut Şevket Paşa'nın otomobilinin geldiğini haber verecek, bunun üzerine katiller de hemen otomobille hareket ederek

¹⁶⁴ Tanin Gazetesi, "*Vakanın Suret-i Cereyanı*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

¹⁶⁵ Tanin Gazetesi, "*Katiller Cinayeti Nasıl İrtikab Ettiler?*", 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.1.

¹⁶⁶ Tanin Gazetesi, "*Vakanın Suret-i Cereyanı*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

Paşa'nın bindiği otomobilin geçişine mani olacak, söz konusu bobinin arkasında gizlenen şahıslar da silah kullanmaya başlayacaklardır. Fakat araya bir cenaze girmesi nedeniyle katillerin otomobili hareket ettirmelerine gerek kalmadığı haberde belirtilmiş, bu durumun onların kaçışlarını da kolaylaştırdığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca, her ne kadar söz konusu cenazenin bir düzmece olduğu söylenmiş ise de bu rivayetin doğru olmadığından sonradan ortaya çıktığı haberi de okurlarla paylaşılmıştır.¹⁶⁷

Söz konusu şahidin ifadesinden hareketle suikastın ayrıntıları hakkında bilgi verilmeye devam edilen gazete haberinde, suikast anında hangi gelişmelerin yaşandığı an be an açıklanmaya çalışılmıştır.

Haberde; Mahmut Şevket Paşa'nın otomobilinin planda belirtilen çeşmenin önüne gelince, karşı taraftan gelen cenazenin meydana getirdiği izdiham ve ileriden ve geriden gelen arabaların karşılaşmasından doğan kargaşa nedeniyle yönü Sultanahmet'e dönük olarak durduğu ifade edilmiştir. Haberin devamında belirtildiğine göre; Paşa'nın otomobili durduğu anda arka taraftan iki el silah atılmıştır. Kurşunlardan birisi Mahmut Şevket Paşa'yı kürek kemiğinden yaraladığı için Paşa çırpınırcasına bir hareketle yaveri Yüzbaşı Eşref Bey'in kucağına yığılmıştır. Bu sırada, gözü Paşa'nın silahına ilişen Eşref Bey sağ eli ile silahı çekerek dışarı atılmış, fakat bu kısa süre içinde silah sesleri birbirini takip etmiş ve sağdan, soldan ve arkadan olmak üzere üç yönden Paşa'nın otomobiline aralıksız kurşun yağmaya başlamıştır. Çeşmenin önünden ayrılan dar sokağın kenarında duran şahıs Eşref Bey'in otomobilden fırladığını görerek üzerine iki el ateş etmiştir. Eşref Bey de karşılık vermek istemişse de kurşunların bozulmuş olmasından mı, yoksa tabancanın tetiğinin çalışmamasından mı silah ateş almamıştır. Bunun üzerine Eşref Bey cebinden kendi tabancasını çıkarıp ateş etmek istemiş ancak aradan geçen yirmi otuz saniyelik zamandan yararlanan katillerden ikisi veya üçü o dar sokakta, Mahmut Şevket Paşa'nın otomobilinden yaklaşık on metre kadar mesafede yönü Aksaray

¹⁶⁷ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Cinayetin Suret-i İcrası", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

Semti'ne dönük olan otomobile binmeyi başarmışlardır. Otomobilin hareket etmesiyle Eşref Bey arkasından koşmuş, ancak tabii yetişememiştir.¹⁶⁸

Katillerden birinin, Bayezit Meydanı tarafından ateş ettiği ve sonradan bunun Topal Tevfik olduğunun ortaya çıktığı belirtilen haberin devamında; Topal Tevfik'in, Eşref Bey'in dar sokağa doğru arkadaşlarını takibe başladığını fark ettiği belirtilmiştir. Ayrıca, şoförün yanında oturan Kazım Ağa'nın da katillerden birini yakalamak üzere ileriye atıldığını gören Tevfik'in aradığı fırsatı yakaladığını düşünerek Mahmut Şevket Paşa'nın otomobiline yaklaştığı yazılmıştır. Ardından; Paşa'nın otomobilinin kapısını açarak gayet yakından üç dört el daha silah atan Topal Tevfik'in kurşunlarından birinin, sol şakağından girip sağ şakağından çıkması nedeniyle Mahmut Şevket Paşa'nın şuarsuz bir şekilde otomobilin içine yığılıp kaldığı da yazılanlara eklenmiştir. Ayrıca Topal Tevfik'in, Mahmut Şevket Paşa'ya siper olmaya çalışan yaveri İbrahim Bey'i gözünden vurduğu ve kurşunun beynini baştan sona tahrip etmesi nedeniyle İbrahim Bey'in de Paşa'nın yanına devrildiği bilgisi okurlarla paylaşılmıştır. Cinayetin işlenmesinin ardından, durum her tarafa telefonla haber verilmiş ve katillerin otomobille kaçtıkları bildirilmiştir. Yetkililere, her taraftan geçen otomobillerin renk ve şekline, hangi yöne doğru gittiğine dikkat edilmesi tembih edilmiş, aradan az bir zaman geçtikten sonra Aksaray ve Edirnekapı polis merkezlerinden çeşitli bilgiler gelmeye başlamıştır.¹⁶⁹

Söz konusu bilgilere Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde şu şekilde yer verilmiştir: “(...) Fiil-i katlin irtikabı üzerine merkezden vuku bulan ihbara cevaben Aksaray noktası polis memuru, sabahleyin tarif edilen renk ve şekilde bir otomobilin oradan geçerek Bayezit tarafına gittiği ve otomobil sahibinin miralaylıktan matrud Çerkez Nazmi'nin oğlu Abdurrahman namında bir şahıs olduğu, garajının da Osman Bey Gazinosu karşısında bulunduğu cevabını vermiş ve takibatı bu suretle fevkalade teshil etmiştir. Eyüp Polis Merkezi de kahverenginde bir otomobilin Edirnekapı cihetinden gelerek suyunun tükenmesi üzerine bir han önünde tevakkuf ettiğini, hatta su değiştirilirken karbüratörün vidasını açan şoförün yüzünün, çıkan sıcak buharla yandığı bildirilmiştir. Bu haberler üzerine keyfiyet derhal Beyoğlu Polis Merkezi'ne

¹⁶⁸ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Bir Şahidin İfadatı*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

¹⁶⁹ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Bir Şahidin İfadatı*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

telefon edilmiş ve oradan da otomobilin garaja gelmiş bulunduğu cevabı verilmiştir.”¹⁷⁰

İkdam Gazetesi’ndeki “*Cemal Bey’in Beyanâtı*” başlıklı haberde de La Türki¹⁷¹Gazetesi muhabirlerinden birinin İstanbul Muhafızı Cemal Bey ile yaptığı bir görüşmenin ayrıntılarına yer verilmiştir. La Türki Gazetesi muhabirinin Cemal Bey ile görüşme yapmasının da, Mahmut Şevket Paşa’ya karşı düzenlenen suikast ile ilgili okurlarına en doğru haberleri ulaştırmak ve şehirde dolaşan çeşitli söylentilerin önüne geçmek gibi nedenlerden kaynaklandığından bahsedilmiştir.

İkdam Gazetesi’ndeki sözü edilen haberde, La Türki Gazetesi muhabirine Cemal Bey’in konu ile ilgili olarak şunları söylediği belirtilmiştir: “Sabahleyin Mahmut Şevket Paşa ile birlikte çalışmışım. Müşarünileyh Daire-i Harbiye’den çıktığı zaman henüz orada bulunuyordum. Mahmut Şevket Paşa’nın mufarekatından az sonra birkaç tabanca sesi işittim. Evvel emrde işittiğim seslerin tabanca sesi olmasına ihtimal vermiyordum. Bundan bir kaç dakika sonra Paşa’nın yaveri şaşkın, müteheyyiç bir halde Harbiye Nezareti’ne geldi. Sadrazam’ın vurulmuş olduğunu bana ihbar eyledi. Bunun akabinde Sadrazam Paşa Daire-i Harbiye’ye nakledildi. Kendisinin şakağında bir yarası vardı. Zavallı bir kelime bile söylemeye muktedir olmaksızın yalnız kekeliyordu. Derhal mahal-i cinayete gittim. Lakin katillerden dördü artık firara muvaffak olmuşlardı. Katillerin beşincisi olan Topal Tevfik namındaki şahıs derdest edilmişti.

Cinayet faillerinden diğer dördü şu suretle firar etmişlerdir: Bir kira otomobili kendilerine intizar etmekte idi. Faillerden biri ön tarafta, ikincisi şoförün yanında, diğer ikincisi de otomobil dahilinde ahz-ı mevki etmişlerdir. Otomobil Davutpaşa cihetine doğru hareket etmiştir. Bilahare caniler tarafından terk edilmiş olan otomobili polis memurları bomboş bir halde bulmuşlardır. (...)¹⁷²

Suikast ile ilgili olarak hükümetin bilgi sahibi olup olmadığı konusunda ise Tanin Gazetesi’ndeki “*Malumat Var mı idi?*” başlıklı haberde, suikastı

¹⁷⁰ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Otomobil Hakkında Malumat*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

¹⁷¹ Osmanlı Devleti’nde Fransızca yayın yapan gündelik gazete.

¹⁷² İkdam Gazetesi, “*Cemal Bey’in Beyanâtı*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

düzenleyenlerin kendi içlerinden bazı kişilerin önceden bu hazırlıkların ana hatlarından hükümeti haberdar ettiklerinden bahsedilmiştir. Çarşamba günü bu şahısların uygunsuz bir hareket yapacağını öğrenmiş bulunan hükümet, Babıali’de ve diğer resmi binalarda çeşitli tedbirler almıştır, fakat otomobil ile girişilecek bir hareketten haberdar değildir. Ayrıca Mahmut Şevket Paşa’nın kendisi hakkındaki suikast hazırlığından haberdar olduğu ve teklif edilen koruma önlemlerini kabul etmeyip Allah’a tevekkül ederek gittiğinin rivayet olunduğu da haberin devamında yer almaktadır. Yanındaki yaverleri ile ilgili bilgilere gelince; bunların her an hazır bulunmaları noktasında uyarı aldıkları muhakkak olmasına rağmen, saldırının ansızın olması silahlarını kullanmalarına imkan tanımamış ve sonradan kullanılan silahlar da zamanında ateş alamamıştır.¹⁷³

İkdam Gazetesi’nin Jön Türk Gazetesi¹⁷⁴’nden alıntılıyarak verdiği habere göre de; suikastçılar Mahmut Şevket Paşa’nın takip ettiği yolları büyük bir dikkatle araştırmışlar, Paşa’nın alışkanlık halini almış geçiş güzergahını belirledikleri için de saldırı konusunda gerekli çalışmaları daha rahat yapabilmişlerdir. Suikast hazırlığından hükümetin haberdar olduğu belirtilen haberde; Paşa’nın, güvenlik tedbirleri alınması ve beraberinde bir muhafız kuvveti ile gezmesi tavsiyelerini de reddettiğinden bahsedilmiştir. Haberin devamında, Paşa’nın güvenlik tedbirlerini kabul etmemesi üzerine kendisinin haberi olmaksızın Babıali’de çeşitli önlemler alındığı belirtildikten sonra, Harbiye Nezareti ile Babıali arasındaki yoldan geçtiği sırada yanına muhafız kuvveti almaya ikna edilemediği hatırlatılmış ve katillerin de bu durumdan faydalandıkları bilgisi okurlarla paylaşılmıştır.¹⁷⁵

14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi’nde “*Cinayetin Suret-i İkası*” başlıklı bir haberde, gazetenin iki muhabiri tarafından suikastın meydana geldiği yerdeki dükkan sahipleri ile yapılan ve iki gün süren görüşmeler neticesinde elde edilen bilgiler paylaşılmıştır. Ayrıca bu bilgiler ışığında suikastın nasıl meydana geldiğini gösteren bir kroki¹⁷⁶ de okurlara sunulmuştur.

¹⁷³ Tanin Gazetesi, “*Malumat Var mı idi?*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

¹⁷⁴ 1908-1918 yılları arasında İstanbul’da yayın yapmış olan bir gazete.

¹⁷⁵ İkdam Gazetesi, “*Hadiseden Evvel*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

¹⁷⁶ Kroki için bkz., Ekler, s.193.

Haberde; araştırmalar neticesinde, katillerin olay yerine otomobille saat 10:00'dan önce geldikleri ve otomobili tamir etme bahanesiyle mavi boyalı konağın yanındaki sokağın ağzında beklediklerinin ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bundan sonra katillerin saat 11:00 civarında otomobili bulunduğu yerden kaldırıp çeşmenin yanına getirdikleri, böylece icabında hem Mahmut Şevket Paşa'nın otomobilinin önüne bir engel teşkil edebilecek, hem de Reşit Paşa Caddesi'nden kolaylıkla kaçmayı başarabilecekleri bir nokta seçtiklerinden bahsedilmiştir. Haberde; Paşa'nın otomobilinin geçtiği yerdeki kaldırımın sökük yerlerinin, orada bulunan telefon teli makarasının ve oradan geçmekte olan cenazenin Paşa'nın şoförünü durmaya mecbur ettiği belirtilmiştir. Katillerin otomobilinden kalan yağ izlerine bakarak yorumda bulunulan haberde, eğer yukarıda sayılan etkenler olmasaydı bile otomobilin, durduğu yer itibariyle küçük bir manevra ile Paşa'nın arabasını durdurmayı başarabilecek bir konumda olduğuna dikkat çekilmiştir. Otomobilin; suikast olayından sonra krokide gösterilen yönde hareketle Aksaray, Taşkasap yolunu takip ederek olanca hızıyla Topkapı'ya gitmekteyken iki süvari polisi tarafından, şüphe üzerine, Topkapı içlerine kadar takip edilmişse de bir müddet sonra izini kaybettirdiği de belirtilmiştir.¹⁷⁷

Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde yer alan 16 Haziran 1913 tarihli ve "*Canilerin Otomobili*" başlıklı bir haberde ise, katillerin kullandıkları söz konusu otomobil ile ilgili ayrıntılara ve dikkat çekici bazı bilgilere rastlanmaktadır.

Habere göre; otomobil, olayın iki ay öncesinden bu iş için tahsis edilmiştir ve kafalarda bu zannı uyandıran durum ise otomobilin iki ay kadar önce Merkez Kumandanlığı'na satılmaya çalışılmasıdır. Durumun ayrıntıları hakkında bilgiler verilen haberin devamında belirtildiğine göre; Merkez Kumandanlığı'nın kullanışlı bir araba aradığını işiten otomobil sahipleri, katillerin kullandıkları bu otomobili Merkez Kumandanlığı'na getirip satmak istemişlerdir. Hatta, 320 lira fiyat biçtikleri otomobili bir aylığına tecrübe şoförüyle birlikte kumandanlığa bırakmışlardır. Ancak; kumandanlıkta bir hafta kadar kullanılan otomobilin, yalnızca büyük ve muntazam caddelerde kullanılabilecek lüks nitelikte bir araç olduğunun anlaşılması üzerine satın alınmaktan vazgeçilmiştir. Bunun üzerine otomobilin sahipleri;

¹⁷⁷ Tanin Gazetesi, "*Cinayetin Suret-i İkası*", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.2.

defalarca kumandanlığa gelerek otomobili satmak için ısrar etmişler ve fiyatı da 320 liradan 300 liraya kadar düşürmüşlerdir. Bu durum o zaman doğal olarak dikkati çekmemiş ya da şüpheye sebep olmamıştır. Fiyatta ne kadar indirim yapılırsa yapılsın, söz konusu otomobilin satın alınmayacağına kumandanlık tarafından kesin bir şekilde ifade edilmesinin ardından da otomobil sahipleri mecburen bu alış veriştten vazgeçmişlerdir. Gazetede bu durumla ilgili olarak yapılan yorumda, otomobilin Peugeot fabrikasında üretilmiş olup 300-350 liraya satılacak otomobillerden olmadığı belirtilerek bu durumun, bazı kötü niyetli hareketlere daha o zamandan itibaren girişilmeye başlandığının bir delili olarak kabul edilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.¹⁷⁸

Mahmut Şevket Paşa'dan başka kimlerin aleyhinde suikast tertip edildiği ile ilgili haberler de gazetelerde yer bulmaktadır. Suikast listesinde kimlerin olduğu, diğer suikastların nasıl yapılacağı ve suikastçıların bu suikastları gerçekleştirmek istemekteki amaçları da yine gazetelerde yer bulan önemli konulardır.

Konu ile ilgili bazı önemli bilgiler 13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde yer almaktadır. "*Başlıca Kimler Aleyhinde Suikast Mürettep idi?*" başlığıyla verilen haberde, haklarında suikast hazırlığı yapılan başlıca kişiler olarak; Mahmut Şevket Paşa, Enver Bey, Talat Bey, İstanbul Muhafızı Cemal Bey ile suikasta bir çeşit Yahudi aleyhtarlığı katmak ve halk arasında karışıklık çıkarmak amacıyla Emanuel Karasu ve Nesim Ruso Beyler gösterilmiştir. Haberde belirtildiğine göre; takımlar halinde örgütlenerek amaçlarını gerçekleştirme niyetinde olan suikast hazırlığındakilerin planları işlerse; bu suikastlarla ortalık karışacak, hükümet düşecek böylelikle hem kendileri kurtulacak hem de hizmetlerine karşılık olan ödülleri alacaklardır.¹⁷⁹

Asıl suikast faillerinin sayısı ve bunların kaçının Mahmut Şevket Paşa'nın ve diğer bazı önemli kişilerin katli için görevlendirildiklerine dair bilgiler de İkdam Gazetesi'ndeki "*Failler Kaç Kişi*" başlığı ile verilen bir haberde yer almaktadır.

¹⁷⁸ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Canilerin Otomobili*", 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.2.

¹⁷⁹ Tanin Gazetesi, "*Başlıca Kimler Aleyhinde Suikast Mürettep idi?*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

Söz konusu gazetede ki haberde; yapılan araştırmalar sonucunda asıl suikast faillerinin yetmişi aşkın olduğu, bunlardan on kadarının Mahmut Şevket Paşa'yı ve diğerlerinin de vükeladan bazı kimseleri katletmekle görevlendirildikleri belirtilmiştir. Ayrıca bunların hemen tümünün yakalandığı bilgisi de okurlarla paylaşılmıştır.¹⁸⁰

17 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi, olayla bağlantısı olduğu düşünülerek tutuklanan şahısların ifadelerine dayandırarak verdiği haberde, Mahmut Şevket Paşa'nın ölümüyle cinayetlerine başlayacak olan bir ihtilal çetesinden bahsetmiştir. Habere göre; çete, birkaç grubun birleşiminden oluşmaktadır ve bu çeteler ayrı ayrı ortaya çıkmışlarsa da sonradan kendilerini idare eden şahısların aracılığıyla bir araya gelmişler ve birlikte hareket etmişlerdir. Bunlar; teşkilat olarak farklı, fakat ülkede fitne ve karışıklık çıkarmak noktasında birleşik bir grup halinde bulunmuşlardır.¹⁸¹

Haberin devamında, bu grupların kimlerden oluştuğu ve nasıl bir araya geldiklerine dair bilgiler de yer almaktadır. Haberde, ayrıca Şerif Paşa ve Prens Sabahattin Bey'in isimleri de olayın azmettiricileri olarak geçmektedir.

Habere göre; ilk kurulduklarında adeta birbirinden haberdar olmayarak kendi başlarına bir ihtilal, bir isyan koparmaya çalışmış olan bu gruplardan biri Prens Sabahattin Bey'in özel katibi Satvet Lütfi tarafından kurulduğu bilinen çetedir. Satvet Lütfi; yukarıda ayrıntılarından bahsedilen Taklib-i Hükümet olayında hükümeti devirme girişiminde bulunmuşsa da başarısız olmuş, olayda Prens Sabahattin Bey'in de parmağı olduğunu öğrenen hükümet kendisinin sorgulanmasına lüzum görmüştür. Bu durumda, Prens Sabahattin Bey ise elçiliklerden birine sığınarak kendisini kurtarmıştır. Satvet Lütfi'nin çetesi hükümet tarafından haber alınarak gerekli girişimlerde bulunduğu sırada diğer yandan bazı şahıslar da faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Mahmut Şevket Paşa suikastının önde gelen isimlerinden olan Yüzbaşı Kazım da bu şahıslardan biri olarak Şerif Paşa'nın katibi Pertev Tevfik ile defalarca görüşerek birlikte bazı hazırlıklarda bulunmuşlardır. Hatta Satvet Lütfi Çetesi'nden olup kaçaabilenler de Pertev Tevfik aracılığıyla Kazım'ın

¹⁸⁰ İkdâm Gazetesi, "*Failler Kaç Kişi*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

¹⁸¹ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Tafsilat-ı Mütemmime*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

idare etmekte olduğu gruba katılmışlardır. Bu şekilde birleşmiş olan gruplara artık görünüşte Kazım ile Pertev Tevfik liderlik etmeye başlamışlar ve teşkilatlarının gelişip güçlenmesi için çalışmışlardır. Paris’te bulunan Şerif Paşa, söz konusu hazırlıklar sırasında pek çok maddi yardımlarda bulunmuştur ve bu konuda birçok sağlam delil elde edilmiştir. Diğer taraftan; önce Satvet Lütfi, sonradan da Pertev Tevfik aracılığıyla suikast hazırlıkları Prens Sabahattin Bey’in bilgisi dahilinde gerçekleşmiştir.¹⁸² Haberin devamında Prens Sabahattin Bey ile ilgili olarak; önceden savunduğu adem-i merkeziyet¹⁸³ prensibini bir kenara bırakarak yerine vukuf-u ilmi tabirini kullandığı, Pertev Tevfik ve Yüzbaşı Kazım gibilere de memleketin bu şekilde idaresinden bahsettiği hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca gazete; Sabahattin Bey’in olayın zanlıları ile bu konularda yaptığı görüşmelerin, kendisinin suikast hazırlıkları konusunda bilgi sahibi olduğunu gösteren birçok kanıttan biri olarak değerlendirilebileceğini vurgulamıştır.¹⁸⁴

Gazetede; elde edilen özel bilgilere dayanarak verildiği bildirilen haberde, tutuklanan şahıslar üzerinde yapılan aramalarda özel bir işaret anlamını taşıması muhtemel olan mendillere rastlandığı bilgisi paylaşılmış ve bu mendillerin özelliklerinden de ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir.

Haberde; söz konusu mendillerin ucunda, iki defne dalı arasına alınmış ve birbirini dik olarak kesip bir kenarı eksik bir dikdörtgen oluşturan üç çizginin ortasına konulmuş “K” harfi bulunduğu belirtilmiştir. Fakat bu “K” harfinin neyi simgelediği, Kazım’ın çetesinin üyesi olduğunu mu yoksa başka bir anlamı mı ifade ettiğinin anlaşılamadığı da hatırlatıldıktan sonra, mendillerin çete üyeleri arasında bir parola şeklinde kullanılmakta olduğu bilgisi de okurlarla paylaşılmıştır.¹⁸⁵

Tasvir-i Efkâr Gazetesi’ndeki “*İhtilal Nerede Hazırlanmış?*” başlıklı diğer bir haberde de, İstanbul Gazetesi’ndeki bir habere dayanarak suikast planlarının nerede yapıldığına dair bilgiler paylaşılmıştır.

¹⁸² Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Tafsilat-ı Mütemmîme*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

¹⁸³ Devlet merkezinin gücünü azaltarak, yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasını savunan siyasi bir görüştür.

¹⁸⁴ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Tafsilat-ı Mütemmîme*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

¹⁸⁵ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Tafsilat-ı Mütemmîme*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

Gazete haberinde konu ile ilgili olarak Şu ifadeler geçmektedir: “İstanbul Gazetesi’ne göre; bazı delail ve emarat, ihtilal esasatının Romanya’da ve bilhassa BükreŐ Őehrinde tertip edildiğini göstermektedir. Pire Mehmet Sokağı’ndaki hanede tevkif edilen yüzbaşılıktan matrud Kazım Romanya’ya gitmiş, Mahmut Şevket Paşa’ya vuku bulan tecavüzden birkaç gün evvel avdet eylemiştir. Merkumun zerinde 30 Napolyon ile mtebakisi evrak-ı nakdiye olmak üzere 5.600 Frank zuhur etmiştir. Kazım’ın üzerinde mezkur evrakın bulunması, bunların nakde tahviline vakit bulunamadığını göstermektedir.”¹⁸⁶

16 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi’nde; “*Ecnebilir Takdir Ediyor*” başlıklı haberde, Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmesinin gerçekten ülkenin huzur ve düzenini bozabilecek nitelikte bir olay olmasına rağmen, hükümetin aldığı etkili tedbirler sayesinde daha kötü gelişmelere meydan verilmediği hatırlatılmıştır. Aynı zamanda; cinayetin işlendiği sırada, bazı insanların aklına İstanbul Limanı’ndaki yabancı ülkelere ait gemilerden karaya asker çıkarılması ihtimalinin geldiği ve bu durumun pek çok kiŐide de tereddüt ve endişeye sebep olduğu belirtilmiştir. Hükümetin aldığı ve yabancıların da takdirini kazanan tedbirler sayesinde, bu endiŐelerin yok olduğu ifade edildikten sonra, geçen dört-beş gün zarfında olduğu gibi bundan sonra da üzüntü verecek en ufak bir olaya dahi meydan verilmeyeceğine inanıldığına vurgu yapılmıştır.¹⁸⁷

16 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi’nde ise “*Avusturya Sefirine Gönderilmiş Bir Mektup*” başlığıyla yer alan ve Jn Türk Gazetesi’nden alındığı belirtilen bir haberde, yukarıdaki bazı ifadelere ışık tutar nitelikte bilgilere rastlanmaktadır.

Haberde; Osmanlı Devleti’nde bulunan yabancı ülkelerin elçilerinden en kdemlisi olan Avusturya Elçisi Marki Pallaviçini’nin Mahmut Şevket Paşa’ya karşı düzenlenen suikasttan iki gün önce imzasız bir mektup aldığı belirtilmiştir. Söz konusu mektupta yakında meydana gelecek çok önemli olaylar konusunda Avusturya elçisinin dikkati çekilmekte olduğundan bahsedilmiştir. Haberin devamında

¹⁸⁶ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*İhtilal Nerede Hazırlanmış?*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

¹⁸⁷ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Ecnebilir Takdir Ediyor*”, 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.2.

belirtildiğine göre; mektupta, suikast konusuna değinilmeksizin, diğer ülkelerin elçilerinin de durumdan haberdar edilmesi ve bu suretle İstanbul Limanı'nda bulunan milletlerarası filodan karaya asker çıkarılarak tedbir alınması istenmektedir. Ayrıca, Marki Pallaviçini'nin mektubu ciddiye almadığı ve diğer elçilere de mektubun içeriğinden bahsetmediği düşüncesinde olan Jön Türk Gazetesi'ne göre mektubun, Mahmut Şevket Paşa aleyhine düzenlenen suikastta parmağı olanlar tarafından gönderildiğinin tahmin olunduğundan da haberde bahsedilmiştir.¹⁸⁸

18 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'ndeki "*Cinayet-i Şenia Tahkikatı Devam Ediyor*" başlığını taşıyan haberde; cinayetin işlendiği gün, bunun kuvvetle şahsi bir girişim olması ihtimalinin akıllara geldiği belirtilmektedir. Fakat, büyük bir cüret ve küstahlıkla yapıldığı ifade edilen böyle büyük ve kötü bir suikastın uygulama safhasına geçebilmesi için de ancak üç ihtimal olabileceğinin altı çizilmektedir. Bunlardan biri sırf bir haydutluk ve para arzusu, diğeri intikam hissi ve sonuncusu da bir çeşit ihtilal düşüncesi ve hazırlığıdır. Gazeteye göre; Mahmut Şevket Paşa ne cebindeki para çantası ne de şahsi bir intikam fikri ile öldürülmüştür. Çünkü; Mahmut Şevket Paşa gibi bir kişi ile çoğu çeşitli suçlardan aranan, katil ve kumarbaz takımından olan katiller arasında bir şahsi ilişki olabileceği düşünülmemektedir. Doğal olarak güvenlik güçleri de Paşa'nın öldürülmesi olayının bir çeşit ihtilal hazırlığının sonucu olduğuna hükmetmiş ve bütün tedbirlerini bu ihtimale göre almışlardır. Başta İstanbul Muhafızı Cemal Bey ve Polis Genel Müdürü Azmi Bey olmak üzere güvenlik güçlerinin almış olduğu tedbirler sayesinde katiller ve onları azmettirenler tarafından yapılan hazırlıkların bütün ipuçlarına üç dört gün içinde ulaşıldığı da gazetede belirtilen gelişmeler arasındadır.¹⁸⁹

Yukarıda dönemin önemli İstanbul gazetelerinin suikast ile ilgili verdiği haberlerin ayrıntıları incelendiğinde suikastı düzenleyenlerin; mevcut hükümetin en önemli unsuru durumunda olan Harbiye Nazırı ve Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'yı ortadan kaldırarak bir hükümet darbesi yapmak amacıyla oldukları ortaya çıkmaktadır. Mahmut Şevket Paşa'yı öldürmekle yetinmeyip diğer bazı Müslüman

¹⁸⁸ İkdam Gazetesi, "*Avusturya Sefirine Gönderilmiş Bir Mektup*", 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.2.

¹⁸⁹ Tanin Gazetesi, "*Cinayet-i Şenia Tahkikatı Devam Ediyor*", 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.1.

ya da gayrimüslim devlet adamlarına da suikastlar düzenleyerek oluşacak anarşi ortamından faydalanmayı düşünen suikastçılar icabında İstanbul Limanı'nda demirli bulunan yabancı ülkelere ait savaş gemilerinden karaya asker çıkarılmasını sağlamaya yönelik girişimlerde bile bulunmuşlardır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen gerek İstanbul Muhafızı Cemal Bey ile Polis Müdürü Azmi Bey'in yerinde ve zamanında aldıkları tedbirler, gerekse hükümetin kararlılığı sayesinde suikastçılar ne Mahmut Şevket Paşa'nın katlinden umdukları sonucu elde edebilmişler, ne de planladıkları diğer suikastları gerçekleştirebilmişlerdir.

Suikast hazırlıklarından yetkililerin haberdar oldukları halde Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesine engel olunamaması konusuna da değinen gazete haberlerine bakılırsa; Mahmut Şevket Paşa'nın yapılan uyarıları ciddiye almaması ve güvenlik tedbirlerini kabul etmeyişinin suikastın başarılı olmasında önemli bir etkisi olmuştur. Ayrıca her ihtimale karşı Babıali'de çeşitli önlemler alınmasına rağmen, Harbiye Nezareti ile Babıali arasındaki yolda ve üstelik otomobil ile gerçekleştirilen saldırı Mahmut Şevket Paşa'nın ve adamlarının gafil avlanmasına neden olmuştur.

2.3.5. Katil Zanlılarının Yakalanması ve Mahkemelerine Giden Süreçte Yaşananlar

Mahmut Şevket Paşa'ya suikast düzenleyerek katletmek suçu ile zanlı olarak yakalananlardan ilki Topal Tevfik isimli şahıstır. Gazetelerde Topal Tevfik'in nasıl ele geçirildiğine dair ayrıntılı haberler bulunmaktadır. Gazete haberlerine bakıldığında; Mahmut Şevket Paşa'ya suikast düzenleyenlerin kaçışlarını kolaylaştırmak amacıyla otomobil kullandıkları, fakat Topal Tevfik'in otomobile binmesini beklemeden olay yerinden hızla uzaklaştıkları anlaşılmaktadır. Bir bacağı zaten sakat olan Tevfik'in, olay yerinden yaya olarak kaçmaya çalışmışsa da biraz ileride bir hanın tuvaletinde yakalandığı okuyucularla paylaşılan bilgiler arasındadır.

12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde Tevfik'in yakalanması ile ilgili olarak "*Katil Topal Tevfik*" başlıklı haberde; katillerin kaçtıkları otomobile binmeye fırsat bulamayan ve kendisini tehlikede hisseden Topal Tevfik'in Gedikpaşa'ya doğru kaçmaya başladığı belirtilmiştir. Bu sırada; o civarda bulunan ve olaydan

haberdar olarak koşan bir polis memuru, elindeki silahını saklayarak kaçmakta olan Topal Tevfik'in peşine düşmüştür. Kendisinin “dur” emrine karşılık ateş eden Topal Tevfik'e derhal silahla karşılık veren polis memuru, katilin topallamakta olduğunu görmüş ve kendisini ayağından yaraladığını düşünerek takipte yavaşlamıştır. Bu durumdan faydalanan Topal Tevfik Gedikpaşa Çarşısı'na doğru sapmış ve eczane bitişiğindeki hana girmiştir. Topal Tevfik'in izinin kaybolduğunu gören polis memuru, etrafı araştırmaya başladığı sırada orada bulunan bir jandarmaya durumu anlatmış ve katilin ancak hana girmiş olabileceğine hükmeden ikili handa araştırmaya girişmişlerdir. Yapılan aramanın ardından Topal Tevfik hanın tuvaletinde yakalanmış; kullandığı tabancalardan Smith Wesson marka olanı mermileriyle beraber bulunmuş, Browning marka olanın ise sadece mermilerine rastlanmış silahın kendisi bulunamamıştır. Derhal tutuklanan Topal Tevfik Merkez Kumandanlığı'na götürülmüştür.¹⁹⁰

Mahmut Şevket Paşa'nın katledilmesi olayına karıştığı kesin bir şekilde ortaya çıkan Topal Tevfik, Polis Müdürlüğü'nde yapılan ilk sorgusunda suikast sırasında olay yerinde bulunan bazı tanıklarla yüzleştirilmiştir. Kahvecilikle uğraştığı öğrenilen Tevfik sorgusunda suikast olayı ile ilgisini kesin olarak reddetmiştir.¹⁹¹

İlk sorgusunda olayla ilgisini reddeden Topal Tevfik'in hakkında kesin deliller olmasına rağmen suçunu inkar etmesinin nedeni ise daha sonraki sorgulanmasında belirteceği gibi, hala suikastın hazırlayıcıları ve azmettiricileri olan suç ortaklarının kendisini kurtaracağından ümitli olmasıdır. Tevfik üzerine düşen görevi yerine getirmiş ve Mahmut Şevket Paşa'yı öldürmüştür. Zannınca, meydana gelen kargaşanın ardından hükümet düşecek ve kurulacak yeni hükümette görev alacak suç ortakları onu kurtaracaklardır.

Osmanişer Loyd Gazetesi 192 yazarlarından birinin İstanbul Muhafızı Cemal Bey ile, Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi ve olayın arkasındakiler hakkında

¹⁹⁰ Tanin Gazetesi, “*Katil Topal Tevfik*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1-2.

¹⁹¹ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Müstahberat-ı Mahsusa-Topal Tevfik'in İstintakı*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

¹⁹²1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yayına başlayan ve 1918'e kadar yayın hayatını sürdüren, Almanca yayın yapan günlük gazete.

gerçekleştirdiği bir görüşmeye 13 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nde yer verilmiştir.

Görüşmede Cemal Bey; gazete yazarına, katillerden Topal Tevfik'in yakalandığını ve diğerlerinin de büyük bir titizlikle takip edilmekte olduğunu doğrular nitelikte bir açıklamada bulunmuştur. Ayrıca Cemal Bey, rezil bir cinayet olarak nitelendirdiği bu olaya, ordu ile alakası olan birinin katılması ihtimalini de kesin olarak reddetmiştir. Daha önce kendisinin söylediği; ülkede bir ihtilal yapılmasının mümkün olmadığı fakat bazı cinayet teşebbüsleri olmasının imkan dahilinde olduğu yönündeki ifadelerini gazete yazarına hatırlatan Cemal Bey daha sonra şunları söylemiştir: “Hiç bir şeyin bizi yolumuzdan çeviremeyeceğini size temin ederim. Biz vazifemizi ve tek mil vazifemizi ifa etmek için azmetmişiz. Beni ve daha bazı kimseleri öldürmek kabildir. Fakat vatanperverlerin vazife-i vataniyelerini ifa etmelerine mümanaat edilebilmesi mümkün değildir. Kurban olanların yerine başkaları kaim olacak ve onlar da bizim eserimize iktifa eyleyeceklerdir.”¹⁹³

15 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde belirtildiğine göre; önceki gün, gerekli görülen diğer bazı yerlerde olduğu gibi, hemen olay günü yakalandığı belirtilen Topal Tevfik'in evinde de arama yapılmıştır. Aramada bir mavzer tüfeği ele geçirilmiştir. Evde önemli bazı evrakların da bulunduğu söylenildiğinden bahseden gazete haberinde, henüz bu konunun kesinlik kazanmadığı bilgisi de yer almıştır.¹⁹⁴

Topal Tevfik'in ardından yakalanan ve hakkında gazetelerde çeşitli bilgiler verilen zanlılardan bir diğeri de suikast sırasında katillerin otomobilini kullanan Şoför Cevat'tır. Gazete haberlerinde, otomobilin sahibi Abdurrahman'ın babasının evinde yakalandığı bilgisi yer alan Cevat da tıpkı Topal Tevfik gibi önce suikast ile ilgisini reddetmiştir. Ancak kendisine gösterilen ve reddedilmesi imkansız olan deliller karşısında suçunu kabullenmiş ve itiraflara başlamıştır.

¹⁹³ İkdam Gazetesi, “*Cemal Bey'in Beyanâtı*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

¹⁹⁴ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Topal Tevfik'in Hanesinde*”, 2 Haziran 1329 (M: 15 Haziran 1913), Pazar, s.1.

Cevat ile ilgili olarak; “*Otomobil ve İkinci Katil*” başlığıyla 12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi’nde verilen haberde; katillerin kullandıkları otomobilin önceki gün akşam geç vakit Osman Bey Gazinosu’nun karşısındaki garajda bulunarak polis müdürlüğüne gönderildiği ve burada gerekli incelemelerin yapıldığından bahsedilmiştir. Altıncı Daire195’de 78 numaralı ve Müfit ve Abdurrahman’ın idaresinde bulunduğu belirtilen otomobilin, içinde şoför yamağı olduğunu söyleyen Karamürselli Cevat tarafından kullanılarak Polis Müdürlüğü’ne getirildiği bilgisi verilmiştir.¹⁹⁶

12 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi’nde; cinayetin faillerini taşıyan otomobilin Şişli’deki garajlardan birinde bulunduğu ve Cevat isminde birinin de yakalandığı haberinin basında yer aldığı hatırlatılmıştır. Ayrıca; Cevat’ın otomobilini Bayezit Meydanı’ndan Aksaray’a doğru giden yolda sürdüğünün ortaya çıktığı ve konu ile ilgili itiraflara başlayan Cevat’ın çok önemli açıklamalarda bulunduğundan bahsedilmiştir.¹⁹⁷

Cevat’ın yakalanışı ve yapılan sorgulamanın ardından elde edilen bilgiler ile ilgili olarak 13 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nde yer alan habere göre ise; otomobil sahibinin kim olduğunun anlaşılması olayla ilgili araştırma ve soruşturma işlerini kolaylaştırmıştır. Bu durumdan faydalanılarak otomobilin sahibi olduğu anlaşılan Abdurrahman’ın babası, miralaylıktan uzaklaştırılmış Çerkez Nazmi’nin evi aranmış ve şoför muavini Cevat burada bulunmuştur. Cevat, söz konusu evde yakalanır yakalanmaz polis merkezine götürülmüş ve sorgusuna başlanmıştır. Cevat sorgusunda önce; olay gününün sabahı garaja gittiğini ve otomobilin orada olmadığını görünce biraz sağda solda dolaştıktan sonra eve döndüğünü belirterek başka bir şeyden haberi olmadığını söylemiştir. Otomobil kullanmayı bilmediğini de söyleyen Cevat, bazen ücret karşılığında otomobilleri temizlediğini belirtmişse de sonradan cinayete karıştığını itirafa mecbur olmuştur. Gazete haberinde; onu itirafa mecbur bırakan şeyin polis müdürünün dikkati olduğu belirtilmektedir. Buna göre; Cevat cinayete ilgisini inkar eden sözlerini söylerken,

¹⁹⁵ İstanbul’da modern anlamda ilk kez kurulan, Beyoğlu ve Galata’dan sorumlu belediyeye verilen addır.

¹⁹⁶ Tanin Gazetesi, “*Otomobil ve İkinci Katil*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

¹⁹⁷ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Şoför Yamağı Cevat*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

fesinin kaşlarına doğru çok fazla yıkılmış olduğunu fark eden polis müdürü, Cevat'ın fesini kaldırıncı alnında bulunan yanık izleri ortaya çıkmıştır. Bu şekilde Cevat'ın, (yukarıda suikast ile ilgili ayrıntıların ele alındığı bölümde belirtilen) Edirnekapı'da otomobilin suyunu değiştirirken fişkıran sıcak sudan yanan şoför muavini olduğu ortaya çıkmış, bunun üzerine Cevat da kendisine sorulan sorulara makul cevaplar vermeye başlamıştır.¹⁹⁸

Suikast olayına karıştıklarından dolayı zanlı olarak yakalanan diğeri iki şahıs da Kör Emin ve Şıhlılı Mustafa'dır. 12 Haziran 1913 tarihinde yakalanan söz konusu zanlılarla ilgili haberler gazetelerde yer almıştır.

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nin haberinde; Topal Tevfik ve Cevat'tan başka; otomobildeki katillerin elebaşı olarak nitelenen ve meşhur bir külhanbeyi olduğu belirtilen Kör Emin adlı bir şahsın daha, önceki gün akşam tutuklandığı yazmaktadır. Habere göre Kör Emin'in üstünden 1000 liralık bir senet de çıkmıştır.¹⁹⁹ Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinde fiilen katkısı olduğu düşünülen Şıhlılı Mustafa adlı bir şahsın da 12 Haziran 1913 tarihinde yakalandığı Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde haber verilmektedir.²⁰⁰

14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazete'sinde ise kimlikleri belli katillerden bazılarının daha yakalandığına dair bir haber mevcuttur. Haberde belirtildiğine göre; katiller, saklandıkları Beyoğlu'ndaki bir evde iki saat süren bir çatışmanın ardından teslim olmuşlardır. Haber gazetede, "*Katillerden ve Katillerin Muayyenlerinden Dün de Üçü Beyoğlu'nda Bir Umumhanede Tahassun Ederek Zabıtaya Karşı Silah İstimal Etmişler ve İki Saat Müsademedi Sonra Teslim Olmuşlardır.*" ifadelerinin yer aldığı bir alt başlık şeklinde verilmiştir.

Haberde; katillerin kimlikleri hakkında verilen bilgilere göre; yakalananlardan birisi pehlivan namını taşıyan ve yüzbaşı iken görevinden uzaklaştırılan Kazım, diğeri ise Kazım'ın arkadaşlarından ve cinayetin tertipçilerinden olan Mehmet Ali ile Şevki'dir. Çeşitli suçlardan dolayı askerlikten uzaklaştırılmış olan bu üç şahıs, başlangıçta Paris anarşistlerine özenerek sonuna

¹⁹⁸ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Cevat'ın İsticvabı*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

¹⁹⁹ Tanin Gazetesi, "*Katillerden Kör Emin*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

²⁰⁰ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Şıhlılı Mustafa*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

kadar vuruşmayı düşünmüşler, ancak daha sonra yeterli cesareti kendilerinde bulamayarak yanlarında yüzlerce mermi olmasına rağmen “aman, bizi vurmayınız!” diye yalvararak teslim olmuşlardır. Bu arada üzüntüye neden olan iki olayın meydana geldiği, bunların da İstanbul Muhafızlığı memurlarından Yüzbaşı Hilmi ve Polis Müdürlüğü Adli Kısım Şefi Samuel Bey’in çatışma sırasında yaralanması olduğu belirtilmiştir. Hilmi Bey’in yarasının kötü olduğu, Samuel Bey’in yarasının ise herhangi bir tehlike arz etmediği bilgisi de haberde yer almıştır.²⁰¹

Katillerin saklandıkları yer olan Beyoğlu’nda Pire Mehmet Sokağı’ndaki 1 Numaralı Ev’in nasıl bulunduğu da gazete haberinde yer verilen önemli bir konudur. Söz konusu evin nasıl bulunduğu açıklanmasına yukarıdaki haberin devamında yer verilmiştir.

Buna göre; cinayetin meydana geldiği çarşamba günü saat beş buçuk sıralarında şüphelilerden Alemdar Gazetesi idare müdürlüğü görevinde bulunan Hakkı adlı şahıs İstanbul tarafından köprüye gelmekte olduğu sırada güvenlik güçlerince yakalanmıştır. Hakkı, uğraması gereken bir ev olduğunu belirterek müsaade isteyince görevliler uğrayacağı evin nerede olduğunu öğrenmek için kendisine izin vermişler, o da güvenlik güçleriyle beraber gittikleri Beyoğlu’nda Ağa Camisi’nin arka tarafında bir eve uğramıştır. Hakkı, uğradığı Pire Mehmet Sokağı’ndaki bu Bir Numaralı Hane’den bir süre sonra çıkmış ve Polis Müdürlüğü’ne götürülmüştür. Daha sonra bu Bir Numaralı ve beş katlı apartmanın etrafına hemen sivil memurlar yerleştirilmiş ve giren çıkanlar gözlenmeye başlanmıştır. O gün akşamüzeri Bir Numaralı evden çıkan bir şahıs köşeyi döneceği sırada görevli memurlar tarafından yakalanarak tutuklanmış ve polis merkezine götürülmüştür. İsminin Çerkez Kerim olduğu öğrenilen bu şahsın üstünden birisi Mavzer, diğeri Nagant marka olmak üzere iki tabanca ve bu tabancalara ait yirmi dokuz mermi çıkmıştır. Cinayet ile ilgili önemli bazı itiraflarda bulunmaya başlayan Çerkez Kerim’in anlattıklarından çok önemli ipuçları elde edilmiştir.²⁰²

²⁰¹ Tanin Gazetesi, “*Tahkikat ve Takibat: Birer Birer Yakalandılar!*”, 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.1.

²⁰² Tanin Gazetesi, “*Tahkikat ve Takibat: Birer Birer Yakalandılar!*”, 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.1.

14 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde yer alan ve "Katillerin Firarı Nasıl Keşfedildi?" başlığını taşıyan bir haberde de, Hakkı'nın Bir Numaralı Ev'e uğraması olayı Jön Türk Gazetesi'nden alıntı yapılarak anlatılmıştır.

Haberde belirtildiğine göre; ayağında yemenileriyle yakalanan Hakkı, kaçmayacağına namusu üzerine söz vererek kendisini bir müddetliğine serbest bırakmalarını güvenlik güçlerinden rica etmiştir. Görevliler, bu şekilde bir ipucu elde etmeyi düşündükleri için Hakkı'nın isteğini yerine getirmişler ama aynı zamanda da kendisini yakından takip etmişlerdir. Beyoğlu'na yönelen Hakkı, Pire Mehmet Sokağı'na sapsmış ve Madam Filiç isminde bir İngiliz kadının kiracı olarak bulunduğu binaya girmiştir. Kapı açıldığı sırada sivil memurlardan biri kapıya yaklaşmış ve Hakkı'nın hizmetçi olduğu düşünülen birine, bir parola olduğu düşünülen, Numan'ın burada olup olmadığını sorduğunu duymuştur. Bunun ardından, evet cevabını alan ve eve girdiği görülen Hakkı, 20 dakika sonra çıkıp görevli memurlara teslim olmuştur.²⁰³

"*Tahkikat ve Takibat: Birer Birer Yakalandılar!*" başlığıyla, 14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde yer verilen bir haberde de; katillerin saklandıkları ve yaşanan çatışmanın ardından ele geçirildikleri Bir Numaralı evin bulunduğu yer ve evin geçmişi hakkında okurlarına bilgi verilmeye devam edilmiştir.

Haberde; evin Ağa Camii yanından hafif bir meyille aşağıya doğru inen caddenin sağ tarafından sapan üçüncü sokağın sol tarafında olduğu ve evin bulunduğu sokağa da Pire Mehmet Sokağı denildiği belirtilmiştir. Evin sahibinin Yanko Bey namında birisi olup İngiliz tebaasından Nikola Filiç namında biri tarafından kiralanmakta olduğu yazılmıştır. Kiracının İngiliz tebaası olmasının bu evin her şekilde kullanılmasına imkan tanıdığı ve polisin her hangi bir müdahalede bulunamamasına sebep olduğu hatırlatılmıştır. Hatta cinayetten üç gün önce bu 1 Numaralı Hane uygunsuz bir mesken olması sebebiyle polise yapılan ihbar üzerine basılarak gerekli işlem yapılmak istenilmiştir. Ancak, İngiltere konsolosunun söz

²⁰³ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "Katillerin Firarı Nasıl Keşfedildi?", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.2.

konusu evin İngiliz tebaasından Nikola Filiç adında birine ait olduğunu beyan etmesi üzerine bu işlem gerçekleştirilememiştir.²⁰⁴

Bu konu ile ilgili İkdam Gazetesi'ndeki bir haberde de Hakkı'nın ziyareti ile güvenlik güçlerinin söz konusu evi öğrenmiş oldukları halde orada saklananların neden daha önce yakalanmadıkları sorusuna yanıt verilmiştir.

İkdam Gazetesi'nin Jön Türk Gazetesi'nden alıntılanarak verdiği habere göre; söz konusu evde suikastın faillerinden en önemlilerinin saklandıklarını öğrenen güvenlik güçlerinin harekete geçmesi, evin bir İngiliz kiracının kullanımına verilmesi sebebiyle yapılması gereken bazı muameleler nedeniyle gecikmiştir.²⁰⁵

Katillerin saklandıkları evin basılmasının ayrıntılarından ise yine 14 Haziran 1913 Tarihli Tanin Gazetesi'nde bahsedilmeye devam edilmiştir. "*Tahkikat ve Takibat: Birer Birer Yakalandılar!*" başlıklı haberde; gerek Hakkı'nın bu eve uğraması ve gerek tutuklanan Kerim'in bu evden çıkmış olması ile artık aranılanların burada bulunacağı tahmin edildiğinden baskın hakkında ilgililere gerekli emir ve talimatlar verildiği belirtilmiştir. Haberde belirtildiğine göre; öğleden sonra saat bir buçuğa doğru İstanbul Muhafızlığı memuru Hilmi Bey ile Polis Müdürlüğü Adli Kısım Şefi Samuel Bey ve daha bazı sivil memurlar sessizce Bir Numaralı Hane'nin önüne giderek kapısını yavaşça çalmışlardır. Kapı tedbirli bir şekilde açılır açılmaz, etrafta fırsat kollayan memurlar hemen evin ön kapısından içeriye girmişlerdir. Bu esnada katiller birden bire ateş etmeye başlayınca Samuel Efendi ve İstanbul Muhafızlığı Yaveri Yüzbaşı Hilmi Bey katillerin kurşunlarına maruz kalmışlardır. Bunun üzerine sokaktan katillerin saklanma yerleri olan binaya karşı ateşe başlanmıştır. Hilmi Bey²⁰⁶; ateş ederek yukarı doğru kaçmakta olan katillere karşılık verirken göbeğinin üstünden yaralanmış ve aldığı yaranın etkisiyle evin ön kapısından dışarı fırlamış, içeride kalan Samuel Bey ise sağ bacağından vurularak

²⁰⁴ Tanin Gazetesi, "*Tahkikat ve Takibat: Birer Birer Yakalandılar!*", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.1-2.

²⁰⁵ İkdam Gazetesi, "*Katiller Neden Daha Evvel Tutulmadılar?*", 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.2.

²⁰⁶ Çatışma sırasında göğsünden yaralanan ve Gümüşsuyu Hastanesi'ne kaldırılan Hilmi Bey'in durumu ağırlaşmış ve 13 Haziran 1913 gecesi vefat etmiştir.

olduğu yere düşmüş kalmıştır²⁰⁷. Üçüncü kata çıkan katiller sokakta toplanmış olan polis ve jandarmalar üzerine kurşun yağdırmaya başlamışlardır. Evin giriş kısmı tehlikeli bir hal aldığından, katilleri yakalamak için gerekli girişimlerde bulunularak evin arkasından yukarıya jandarmalar çıkarılmış, arka taraflardaki evlere atlayarak kaçmalarına engel olmak için oradaki evler de asker tarafından kuşatılmıştır. Bu arada komşu evlerin balkonlarına çıkan polis ve jandarmalar tarafından 1 Numaralı Hane'nin balkonuna doğru ateşe başlandığı sırada evin balkonundan ateş etmekte olan katillerden Mehmet Ali elinden vurulmuştur.²⁰⁸

Tanin Gazetesi 15 Haziran 1913 tarihinde “*Samuel Bey ile Mülakat*” başlığı ile verdiği haberde İstanbul Gazetesi başyazarının, Samuel Bey ile yaptığı mülakata yer vermiştir. Haberde; Samuel Bey'in, güvenlik güçlerinin katillerin sığınağına girişleri ve ardından bina içinde yaşananlar hakkında dikkat çekici bilgiler verdiği belirtilmiştir.

Haberin devamında konu ile ilgili olarak Samuel Bey'in: “ (...) Son tedabir ittihaz edilir edilmez şakilere ihtifagah olan hanenin kapısını kırdılar. Ben Mehmet Ali Bey ile içeriye girdim. Yukarıki kattan birkaç el revolver atıldı ve bunlardan biri benim bacağıma isabet etti. O esnada bir tesadüf neticesi olarak kapı kapandı. Bir arkadaşım ile beraber şakilerin ihtifagahında mahpus kalmıştık. Ben yere düşmüştüm. Mehmet Ali Bey de ahz-ı mevki etmişti. Ellerimizde revolver ateş etmeye amade olduğumuz halde gözlerimizi merdivene dikmiş bekliyorduk. İşte o vaziyette iki saatten ziyade kaldık. Nihayet jandarmalar içeriye girdiler ve beni dışarıya çıkardılar.” sözlerine yer verilmiştir.²⁰⁹

14 Haziran Tarihli Tanin Gazetesi'ndeki haberde; katillerin sığınağına sızma konusunda daha çabuk sonuca ulaşma düşüncesinde olan Polis Genel Müdürü Azmi Bey'in bir planından bahsedilmiştir. Plana göre; Azmi Bey'in, katillerin bulunduğu katın üstündeki dairenin tabanının delinerek oradan aşağıya inilmesi için gerekli emirleri verdiği belirtilerek “*Tahkikat ve Takibat: Birer Birer Yakalandılar!*” başlıklı

²⁰⁷ Samuel Bey bir süre içeride kalmış ve katiller aşağıdan yukarıdan sıkıştırılarak ikinci kata çıktıkları zaman polis memurları tarafından dışarı alınarak Fransız Hastanesi'ne gönderilmiştir.

²⁰⁸ Tanin Gazetesi, “*Tahkikat ve Takibat: Birer Birer Yakalandılar!*”, 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.2.

²⁰⁹ Tanin Gazetesi, “*Samuel Bey ile Mülakat*”, 2 Haziran 1329 (M: 15 Haziran 1913), Pazar, s.3.

habere devam edilmiş, böylece katillerin bulunduğu dairenin tavanından içeri sızma imkanı bulunabileceği belirtilmiştir.

Habere göre; Polis Genel Müdürü Azmi Bey'in bu emri üzerine, itfaiye askerleri ve jandarmalar üst kata çıkmış ve baltalarla dairenin damını delerek oradan aşağıya inmeyi başarmışlardır. Tavandaki delikler, evin tahmini planı göz önünde bulundurularak açıldığı için bu sayede katiller bu girişime karşı koyamamışlardır. İçeridekilerden; ilk olarak Mehmet Ali adlı şahıs yaralı olarak ele geçirilmiş, ardından diğer katiller Kazım ile Şevki teslim olmamak için bir süre direnmişlerse de kurtulma çareleri olmadığını anlayarak teslim olmuşlardır. Haberde; Kazım'ın yüzbaşı iken askerlikten uzaklaştırılmış ve pehlivanlığı ile bilinen birisi, Şevki'nin ise Bahriye'de Abdülhamit döneminin en meşhur hafiyelerinden olup 31 Mart'ın başlıca kahramanlarından iken sıkıyönetim hapisanesinden kaçmayı başarmış ahlaksız bir kişi olduğu bilgisi de paylaşılmıştır. Yine haberde belirtildiğine göre; bu şekilde yakalanan katiller o derece telaş ve korkuya kapılmışlar ve o kadar titreşmişlerdir ki bunların götürülmesi sırasında ellerine kelepçe geçirmek vb. tedbirlere bile gerek duyulmamış ve hazırlanan kapalı bir otomobile bindirilerek İstanbul Muhafızlığı'na sevk edilmişlerdir.²¹⁰

Haberin devamında bahsedildiğine göre; katiller sevk edildikten sonra henüz ele geçirilemeyen Nazmi ve Ziya'nın da içeride bulunması ihtimali düşünülmüş ve söz konusu mahalde ayrıntılı bir araştırmaya girişilmiştir. Polis müdürü Azmi Bey, ekibi ile birlikte bütün apartmanı en ücra köşelerine kadar aramış olduğu gibi civarda bulunan evler de araştırılmıştır. Bir Numaralı evde yapılan araştırma neticesinde; uzun süre kuşatma altında kalma ihtimaline karşı tedarik edilmiş bir çok ekmeğe, çeşitli türlerde mermiler, tüfek gibi kullanılır tahta kundaklar, tabancalar; pansuman için pamuk, sargı bezi, eter, kolodyon, kordiyal, ve biri Kazım'a diğeri Şevki'ye ait iki kılıç bulunmuştur. Ayrıca olayın bütün aşamalarında; sadece çatışmaya girenlerden yaralananlar olduğu bunun haricinde başka hiç kimsenin burnunun bile

²¹⁰ Tanin Gazetesi, "Tahkikat ve Takibat: Birer Birer Yakalandılar!", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.2.

kanamadığı, bu hususta polis tarafından gerekli tedbirlerin en iyi şekilde alındığı bilgisi de okurlarla paylaşılmıştır.²¹¹

Yukarıda konu ile ilgili verilen gazete haberlerinden başka, İstanbul Muhafızlığı'ndan gelen ve Basın Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan iki beyanname ile de Beyoğlu'ndaki Bir Numaralı Ev'de çıkan çatışma ve ardından yakalanan Mahmut Şevket Paşa suikastı ile alakalı kişiler hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde yayınlanan söz konusu beyanname, Mahmut Şevket Paşa'nın katillerinden bir kısmının Beyoğlu'nda Ağa Camisi arkasında bir apartmanda olduğunun hükümet tarafından haber alınması üzerine apartmanın abluka altına alındığı bildirilmiştir. İçerideki katillere teslim olmaları teklif olunmasına rağmen buna silahla karşılık verme cüretinde bulunmaları üzerine güvenlik güçleri tarafından hemen karşı ateşte bulunulduğu belirtilmiştir. Apartmanın üst katına kapanmış olan katillerin ölü ya da diri olarak yakalanması için hükümetin her türlü tedbire baş vuracağından dolayı sokak sakinlerinin telaşlanma ve dükkanlarını kapamak gibi heyecan belirtileri göstermelerine gerek olmadığı İstanbul Muhafızlığı tarafından bildirildiğinden de bahsedilmiştir.²¹²

Aynı gazetede yer alan “*İkinci Beyanname*” de ise, yine beyannamenin İstanbul Muhafızlığı'ndan geldiği bildirildikten sonra birinci beyanname belirtilenler özetlenmiş ve ardından da güvenlik güçleri tarafından alınan tedbirler sonucunda katillerin üçünün daha yakalandıkları belirtilmiştir. Katillerin kimliklerinden bahsedilen beyanname Kazım için; “*9.Alay'ın İkinci Bölüğü Yüzbaşısı Çerkez Kazım*”, Şevki için; “*Şerif Paşa'nın özel adamı olduğu ortaya çıkan Bahriye subaylığından uzaklaştırılmış Şevki*” ve Mehmet Ali için ise; “*önceden kendisinden duyulan şüphe üzerine Sivas fırkası açıklarına tayin edilmişken askerlikten istifa ederek İstanbul'a gelen Mehmet Ali Efendi*” ifadeleri kullanılmıştır. Ayrıca, çatışma sırasında Hilmi Bey'in göğsünden, Samuel Efendi'nin

²¹¹ Tanin Gazetesi, “*Tahkikat ve Takibat: Birer Birer Yakalandılar!*”, 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.2.

²¹² Tanin Gazetesi, “*Beyanname-i Resmi*”, 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.3.

dizinden ve katillerden Mehmet Ali'nin de ayağından ve elinden yaralanmaları hakkında bilgi verilmiştir.²¹³

Kazım'ın söz konusu evde, güvenlik güçlerine olabildiğince karşı koyması konusunda 20 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'ndeki bir haberde önemli bilgilere rastlanmaktadır. Ayrıca haberde; söz konusu bilginin bir gazete muhabirinin, çıkan çatışma sonucu 1 Numaralı Ev'de ele geçirilen Mülazım Mehmet Ali ile olan görüşmesinde elde edildiği belirtilmiştir.

“*Hadise-i Cinaiye Failleriyle Bir Mülakat*” başlıklı söz konusu habere göre; Kazım'ın direnme sebebi, özellikle saklandıkları evin sahibinin İngiltere tebaası olmasından dolayı hükümet tarafından eve girilebileceğine ihtimal vermemesidir. Ayrıca Kazım bu hareketiyle; hükümeti çaresiz bırakmak, müzakere için Dahiliye Nazırı Talat Bey'i söz konusu eve getirtip rehin almak ve onun aracılığıyla istediğini yaptırmak istemiştir. Bu olmadığı takdirde de, İngiltere elçiliğinden gelecek memurlar vasıtasıyla kendisini kurtarmayı düşünmüştür.²¹⁴

Suikast olayına karışanlardan Nazmi ve Ziya ile ilgili olarak ise; 15 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde “*Katillerden Ziya ve Nazmi Henüz Derdest Edilemediler. Mamefih Bunların da Derdestleri Karibdir.*” şeklinde büyük başlıkla bir haber verilmiştir.

Haberde; araştırma ve soruşturmanın her yerde devam ettiği belirtilmiştir, yeni tutuklamaların yapıldığı ve güvenlik güçlerinin yaptıkları soruşturmalar ile elde ettikleri neticelerin suikast olayı ve suikastın hazırlanışı ile ilgili yeterince açık bir fikir elde edilmesini temin ettiği bildirilmiştir. Katillerden Ziya ve Nazmi'nin henüz ele geçirilemediği bildirilen haberde önceki gün özellikle gece saatlerinde birçok yerin arandığı ve güvenlik güçlerinin bunların da izine rastladıklarının tahmin olunduğu yazılmıştır.²¹⁵

Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde de Ziya ile ilgili olarak; katillerden bir diğeri olduğu ve kendisinden Hasan Kapudan oğlu Ziya diye bahsedilen kişinin

²¹³ Tanin Gazetesi, “*İkinci Beyanname*”, 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.3.

²¹⁴ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Hadise-i Cinaiye Failleriyle Bir Mülakat*”, 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

²¹⁵ Tanin Gazetesi, 2 Haziran 1329 (M: 15 Haziran 1913), Pazar, s.1.

suikasta bizzat katıldığı, suikastın ardından Altıncı Daire'ye ait 78 Numaralı otomobil ile kaçtığı ve henüz yakalanamadığı bilgisi verilmiştir. Ziya'nın; Şehremini civarında Tatlıkuyu'da bulunan evinde arama yapıldığı ve onunla birlikte suikasta katılanların tamamının da çok yakında adaletin pençesine düşecekleri belirtilmiştir.²¹⁶

“*Katiller Ne Yapıyorlar?*” başlığı ile verilen 15 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'ndeki haberde de yakalanan suçluların durumları ile ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Bunlardan Topal Tefvik'in psikolojik durumunu, sözlerini, tavır ve hareketlerini dikkate değer bulan gazete haberinde onunla ilgili şunlar yazılmıştır:

“(…) Tefvik şimdi, yaptığı cinayetten pek ziyade müteneffir gözükmekte ve: ‘Ah, ben bunun bu kadar fena olduğunu bilseydim (!) hiç o heriflerin narına yanar mıydım?’ demektedir. Tefvik arkadaşlarına ve bilhassa Ziya ve Kazım'a kızıyor ve onları ‘kancık’ olmakla itham ediyor. Bunların Tefvik nazarında kancık olmalarının sebebi de kendisini bırakıp otomobil ile kaçmış bulunmalarındır.”²¹⁷

Haberin devamında, katillerin olayla ilgili itiraflarda bulunmaya başladıkları ve bu itiraflardan anlaşıldığına göre Şevki ve Kazım'ın otomobil içindekilerden olduklarının düşünüldüğü belirtilmektedir. Ancak bunların gerçekten otomobil içinde mi oldukları yoksa diğer suç ortaklarını ele vermemek için mi kendilerini ileri sürdükleri hakkında kesin bir şey söylenemediğinden bahsedilmiştir. Ayrıca; yapılan araştırmalardan, Kazım'ın Romanya'ya kadar gitmiş olduğunun tamamen kesinleştiği ve üzerinden çıkan otuzu Fransız lirası, kalanı da Romanya banknotu olmak üzere toplam iki yüz seksen liranın onun Romanya'dan yeni geldiğini kanıtlar bir delil olduğu belirtilmiştir. Tüm bunlardan hareketle cinayetin bütün hazırlıklarının Romanya'da ve özellikle Köstence'de yapıldığının da artık ortaya çıktığına vurgu yapılmıştır. Katillerden Mehmet Ali hakkında da bilgi veren gazete; Mehmet Ali'nin suçunu inkar ettiğini ve evvelki gün çıkan çatışmaya da zorla dahil edildiğini söylediğini yazmaktadır. Mehmet Ali'nin orada bulunma sebebi ile ilgili olarak da; eline geçen dört mecediye ile kumar oynamaya geldiğini ancak içeridekiler

²¹⁶ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Hasan Kapudanoğlu Ziya*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

²¹⁷ Tanin Gazetesi, “*Katiller Ne Yapıyorlar?*”, 2 Haziran 1329 (M: 15 Haziran 1913), Pazar, s.1.

tarafından zorla hapsedildiğini söylediği gazete haberine yansımıştır.²¹⁸ 15 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde de, Mehmet Ali'nin ifadesinin ayrıntılarına yer verilmiş ve şu açıklamalarda bulunduğu belirtilmiştir: “Ben fevkalade züğürt kaldım. Yalnız birkaç çeyrek param vardı. Bilardo filan oynayarak birkaç mecediye kazandım. Bunları belki artırabilirim diye kumar oynamaya karar verdim ve Pire Mehmet Sokağı'ndaki mahud eve gittim.(...)”. Bu cümlelerin ardından Mehmet Ali; evdekilerin birini beklediklerinden bahsetmiş, bekledikleri kişi olmadığını ve kumar oynamaya geldiğini söyleyince de, kendilerini ele vermek ve casusluk yapmakla suçlayarak onu tuttukları ve yatağa bağladıklarını ifadesine eklemiştir.²¹⁹

Gazete haberlerinde yer alan bilgilere bakıldığında; suikastla alakalı olarak ele geçirilenler zanlıların, konu ile ilgili kurulan araştırma ve sorgulama heyeti tarafından bir yandan sorgularının yapıldığı ve sorgulamalar neticesinde de çok önemli bilgilere ulaşıldığı anlaşılmaktadır.

17 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nde yer alan “*Mehmet Ali ile Şevki*” başlıklı habere göre; kendilerinden Pire Mehmet Sokağı'ndaki söz konusu apartmanda ele geçirilen kişiler olarak bahsedilen Mehmet Ali ile Şevki, suikast konusunda araştırma yapmakla görevli olan araştırma heyeti tarafından uzun uzadıya sorgulanmıştır. Sorgulamanın ardından da olayın zanlılarından olmak sıfatıyla tutuklanan diğer kişilerle yüzleştirilmişlerdir. Mehmet Ali ile Şevki'nin sorgusu sırasında çok önemli aşamalar kaydedildiğinden dolayı İstanbul Muhafızı Cemal Bey ve Merkez Komutanı Refet Bey de sorgulama sırasında hazır bulunmuşlardır.²²⁰

Yine 16 Haziran 1913 İkdam Gazetesi'nde; zanlılardan Kazım'ın da olayla ilgili olarak itiraflarda bulunduğu bahsedilmektedir. “*Kazım'ın Beyanatu*” başlıklı habere göre; kendisinden Pire Mehmet Sokağı'ndaki apartmanda ele geçirilenlerden biri olarak bahsedilen Kazım uzun süre sorgulanmış ve diğer bazı zanlılarla yüzleştirilmiştir. Rivayet edildiğine göre, gerek sorgulama ve gerekse yüzleştirmeler neticesinde çok önemli bazı bilgiler ele geçmiştir.²²¹

²¹⁸ Tanin Gazetesi, “*Katiller Ne Yapıyorlar?*”, 2 Haziran 1329 (M: 15 Haziran 1913), Pazar, s.1.

²¹⁹ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Mehmet Ali Diyor ki*”, 2 Haziran 1329 (M: 15 Haziran 1913), Pazar, s.1.

²²⁰ İkdam Gazetesi, “*Mehmet Ali ile Şevki*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

²²¹ İkdam Gazetesi, “*Kazım'ın Beyanatu*”, 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.2.

17 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'ndeki konu ile ilgili haberde ise; Kazım'ın verdiği ifadede, Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi olayında doğrudan doğruya bir etkisinin olmadığını, sadece suikastın ve suikast teşkilatının hazırlığı ile uğraştığını anlattığından bahsedilmiştir. Habere göre ifadesinin devamında Kazım şunları söylemiştir: “Ben Topal Tefvik gibi insan öldürecek bir adam değilim. Adam öldürtmek gibi mesail daha büyük bir heyetin uhdesine mevdu vezaitendir. Ben yalnız tertibat ile iştigal ederdim.”²²²

Ele geçirilen suikast zanlılarından birisi de Ziya'dır. Ziya ile ilgili gazete haberlerinden anlaşıldığına göre; 15 Haziran 1913 tarihine kadar saklanmayı başaran Ziya, güvenlik güçlerinin sıkı takibi ile etrafındaki çemberin gittikçe daraldığını görerek teslim olmaya karar vermiştir.

14 Haziran 1913 tarihinden itibaren Ziya'nın ele geçirilmesi ile ilgili olarak haberlere rastlanmaktadır. Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'ndeki konu ile ilgili habere göre; Ziya teslim olduğunda, başında siyah bir kalpak bulunmaktadır. Bıyıkların kesen ve siyah bir elbise giyen Ziya, her zamankinin aksine gözlüklerini de takmamıştır. Arkadaşlarıyla birlikte suikastı gerçekleştirdikten sonra, Şişli'de bir garajda ele geçirilen araba ile Şişli'ye kadar gelen Ziya, o dakikadan itibaren tutuklandığı zamana kadar Şişli'deki bir evde saklanmıştır.²²³

Tanin Gazetesi'nde yer alan “*Tahkikat ve Takibat. Dün de Katillerden Ziya Derdest Edildi.*” başlıklı ve 16 Haziran 1913 tarihli haberde ise; önceki gece Beyoğlu'nda ve diğer semtlerde yapılan yoğun aramalar sonucunda katillerden Ziya'nın izine rastlanması üzerine kendisinin yakalanmasının an meselesi olduğunun daha önce yazıldığı hatırlatılmıştır. Bu gelişmelerin ardından da; Ziya'nın sıkı bir şekilde takip edildiğini ve artık kendisi için yapılacak bir şey kalmadığını görünce, aralarında akrabalık bulunan Enis Avni Bey'in aracılığıyla güvenlik güçlerine teslim olduğu belirtilmiştir. Ziya'nın; Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi olayına iştirak ettiğini itiraf ettiği, ancak kendisinin doğrudan doğruya Paşa'nın üzerine ateş

²²² Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Kazım'ın İtirafatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

²²³ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Ziya'nın Tevkifi*”, 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.3.

etmeyerek ahalinin korkup çekilmesini sağlamak için silahını havaya doğru boşalttığını söylediğinden bahsedilmiştir.²²⁴

Zanlılardan Ziya teslim olurken kendisine karşı yapılabilecek olası bir kötü muameleye karşı bir akrabasının aracılığını kullanmayı düşünmüştür. Şair olan akrabası Enis Avni Bey aracılığıyla teslim olan Ziya'yı, Polis Müdürü Azmi Bey teslim almıştır.

Ziya'nın teslim oluşu ile ilgili olarak 16 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nde de çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Gazete haberinde belirtildiğine göre; Ziya akrabasından olan Enis Avni Bey aracılığıyla teslim olacağını yetkililere bildirmiştir. Bunun üzerine Polis Müdürü Azmi Bey, Enis Avni Bey ve diğer yetkililer önceki gün Şişli'de Ziya'nın sakladığı eve giderek kendisini bir otomobile bindirip İstanbul Muhafızlığı'na götürmüşlerdir. Burada bulunan İstanbul Muhafızı Cemal Bey tarafından bizzat sorgulanan Ziya, sorgusunda suikast ile ilgili çok önemli bilgiler vermiştir.²²⁵Gazete'nin 17 Haziran 1913 tarihli nüshasında da; önce Cemal Bey tarafından sorgulanan Ziya'nın önceki gün Polis Genel Müdürlüğü'nde oluşturulan araştırma heyeti tarafından da sorgulandığı ve çok önemli bilgilere ulaşıldığı bilgisi paylaşılmaktadır.²²⁶Jön Türk Gazetesi'nden alıntı yaparak Ziya ile ilgili bilgi vermeye devam eden gazete; Ziya'nın teslim olması ile Mahmut Şevket Paşa'ya karşı yapılmış olan suikast meselesinin yeni bir safhaya girdiğini ve yakında suikast hakkında heyecan verici yeni açıklamaların ortaya çıkacağını bildirmektedir.²²⁷

Soruşturmanın akıbeti ile ilgili genel bilgilerin verildiği Tanin Gazetesi'ndeki haberde ise; henüz soruşturmanın bir sonuca ulaşmaktan çok uzak olduğu, çünkü şimdiye kadar elde edilen güçlü ve somut delillere bakılarak suikast tertibatının çok geniş olduğunun anlaşıldığından söz edilmiştir. Ayrıca Paşa'nın katli olayına dahil olanlarla ilgili olarak da: "(...) Artık iyiden iyiye anlaşılıyor ki otomobil ile fiil-i katle iştirak edenler; Mehmet Ali, Topal Tevfik, Şevki, Ziya, Nazmi ile makinist

²²⁴ Tanin Gazetesi, "*Tahkikat ve Takibat, Dün de Katillerden Ziya Derdest Edildi.*", 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazar, s.1.

²²⁵ İkdam Gazetesi, "*Ziya Tevkif Olundu*", 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.2.

²²⁶ İkdam Gazetesi, "*Ziya'nın Tekrar İsticvabı*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

²²⁷ İkdam Gazetesi, "*Ziya'nın İfşaat-ı Mühimmesi*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

Abdurrahman ve Cevat'tan ibarettir. Kazım; Paşa'nın katline iştirak etmemiş, fakat katilleri sevk ve idare eylemiştir. Takibat devam ediyor, Nazmi'nin derdesti de karibdir." ifadelerine yer verilmiştir.²²⁸

17 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde belirtildiğine göre; önceki gün de suikast olayının aydınlatılmasına yönelik önemli bir adım atılmıştır. Bu adımın atılmasında Polis Müdürlüğü eski Adli Kısım Müdürü Muhip'in itiraflarının payı büyüktür. Gerçekten önemli olan bu itiraflarla Muhip, kendisinin suikastın hazırlanıp gerçekleştirilmesini idare etmekte olduğunu artık açık bir şekilde itiraf etmiş, cinayet ve ihtilal hazırlıkları ile uğraşanların en başta gelenlerinden birisinin kendisi olduğunu söylemiştir. Devam etmekte olan sorgulama neticesinde şimdiye kadar, belli başlı katillerden ve cinayet tertipçilerinden birçoğu sorgulanmış olup bunların anlattıkları sayesinde birçok noktadaki belirsizlikler açıklık kazanmıştır.²²⁹

İkdam Gazetesi'ndeki "*Fotoğraf Ahzı*" başlıklı ve 17 Haziran 1913 tarihli bir haberde de; suikast faili olarak tutuklananlar ile diğer zanlıların yakalarına birer numara konularak fotoğraflarının çekildiğinden bahsedilmiştir. Haberin devamında; fotoğrafların, silsile yoluyla yapılan sorgulama sırasında gereken makamlara gönderilerek o makamlarca kullanıldığı ve talimatlar çerçevesinde gereken araştırmanın yapıldığı belirtilmiştir.²³⁰

Henüz ele geçirilemeyen katillerin suç ortaklarından Nazmi ve Abdurrahman ile ilgili olarak da; 19 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde yer alan bunlara ait fotoğrafların altında, Basın Müdürlüğü'nün bir tebliği yayınlanmıştır. Söz konusu tebliğde; İstanbul Muhafızlığı'ndan bildirildiğine göre, gazeteye gönderilen Nazmi ve Abdurrahman'a ait fotoğrafların mümkün olduğunca çabuk gazetede yayınlanması istenmektedir. Ayrıca; ismi geçen şahısların nerede olduklarını bilip de ihbar etmeyenlerin ve bunları saklayanlarla, yiyecek ve yatacak yer verenlerin suç

²²⁸ Tanin Gazetesi, "*Tahkikat ve Takibat, Dün de Katillerden Ziya Derdest Edildi.*", 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.1.

²²⁹ Tanin Gazetesi, "*Tahkikat*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

²³⁰ İkdam Gazetesi, "*Fotoğraf Ahzı*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

ortağı sayılarak ilgili ceza kanununun 45. maddesi gereğince kürek cezasına çarptırılacaklarının ilan edilmesi istenmektedir.²³¹

18 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'ndeki suikast failleri ve suikastın hazırlayıcıları hakkındaki araştırmanın seyri ile ilgili bir haberde; araştırmalara devam edildiği, konu ile ilgili açık delillerin toplanması ve bunların düzenlenmesiyle uğraşıldığından bahsedilmiştir. Önceki gün dahi gerek Divan-ı Harb-i Örfi, gerekse İstanbul Polis Müdürlüğü'nde birçok tutuklunun ifadelerinin alındığı ve birbirleriyle yüzleştirildikleri bilgisi de habere eklenmiştir.²³²

Suikast olayının ardından hükümet; İstanbul'da ve taşrada gerek siyasi kimlikleri ile ön plana çıkan kişileri etkisizleştirmek ve gerekse çoğulcu siyasi yapıyı sonlandırmaya yönelik olarak çeşitli faaliyetlerde bulunmuş, hükümetin baskıcı tutumu karşısında yurt dışına çıkanlar da uzun bir süre yurt dışından muhalefet hareketlerini sürdürmüşlerdir.²³³

Konu ile ilgili olarak Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde İstanbul Muhafızlığı'ndan geldiği ve Basın Genel Müdürlüğü tarafından tebliğ edildiği belirtilen önemli bir bildiri 18 Haziran 1913 tarihinde yayınlanmıştır. Bildiride, ülkenin huzur ve güvenliğinin bozulmasıyla alakalı görülüp Sinop'a gönderilmesine karar verilen iki yüz-üç yüz kadar kişiden bahsedilmiştir.

Muhalefet adına ülkenin ihtiyaç duyduğu huzuru sözle, hareketleriyle ve yazıyla bozmaya cesaret ettikleri öteden beri bilinen bazı kişiler ile başkentin genel güvenliği için daimi bir tehlike oluşturabilecek hareketlerde bulunan şahısların İdare-i Örfiye Kararnamesi'nin 6. maddesinin 2. fıkrası gereğince Sinop'a gönderilmelerine karar verildiği söz konusu bildiride belirtilmiştir. Bildirinin devamında, isimleri bildiride yer alanlarla beraber serseri ve işsizlerden iki yüz-üç yüz kadar kişinin Polis Genel Müdürlüğü aracılığıyla 17 Haziran 1913 tarihinde Bahr-i Cedit adlı özel bir vapurla Sinop'a gönderildikleri ifade edilmiştir. Sinop'a gönderilenler arasında; çeşitli devlet dairelerinde çalışan müdürler, müfettişler,

²³¹ Tanin Gazetesi, "Matbuat Müdüriyeti'nden", 6 Haziran 1329 (M: 19 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

²³² İkdam Gazetesi, "Hadise Tahkikatı", 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.1.

²³³ Kemal Yakut, "Mahmut Şevket Paşa ve Dönemi", Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Eskişehir, 1998, s.330.

memurlar, katipler, yazar ve gazetecilerden²³⁴ başka bazı Müslüman ve gayrimüslim esnaflar ve hatta mahalle imamları dahi bulunmaktadır.²³⁵

Yine 18 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nin haberinde; oluşturulan bir araştırma heyetinin, Sinop'a gönderilenlerle beraber hareket ettiği, buraya gönderilenlerin sorgulanması işiyle uğraşacağı ve sorgulama sonucunda elde ettiği bilgileri İstanbul'daki Divan-ı Harb'e sunacağı belirtilmiştir.²³⁶

Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde de yer bulan bu haberle ilgili olarak şu satırlara yer verilmiştir: "(...) Sinop'a izam edilecek olan bu zevat ve eşhas evvelki gece otomobillerle Merkez Kumandanlığı'ndan Sirkeci'ye sevk edilerek orada hazır bulunan Bahri Cedit Vapuru'na irkab olunmuşlardır. Menfilerle beraber Sinop'a bir heyet-i tahkikiye gitmekte olup mezkur heyet orada Divan-ı Örfi mıntıkası haricine çıkarılan bu zevat ve eşhasın isticvabatıyla iştilal edecek ve netice-i tahkikiyesini İstanbul Divan-ı Harbi'ne bildirecektir.(...)"²³⁷

2.3.6. Katil Zanlılarının Hayat Hikayelerinden Bazı Kesitler

Mahmut Şevket Paşa'ya yapılan suikast ile alakalı olarak yakalanan ve bizzat Paşa'yı katletmek suçu ile zan altında bulunan şahısların, hangi ruh hali içinde bulduklarını ve bir üst akla maşa görevi ile hizmet eden bu insanların toplumun genelde hangi kesiminden geldiklerini incelemek suikastın ayrıntılarının daha iyi anlaşılmasında etkili olacaktır.

Aşağıda hayat hikayelerinden kesitlere yer verilen katil zanlılarına genel bir bakış atıldığında; suç işlemeye meyilli olan bu insanların giriştikleri suikast olayından önce de çeşitli suçlara adlarının karıştığı ve bazılarının daha okul yıllarından itibaren olumsuz tutum ve davranışlar içinde oldukları görülecektir. Kiminin; düşkünü olduğu gayrimeşru yaşam tarzına devam edebilmesini sağlayacak maddi geliri elde etmek, kiminin de tutkunu olduğu mevki ve makam hırsını tatmin

²³⁴ Refik Halid Karay, Refii Cevad Ulunay gibi isimler de sürgüne gönderilen yazar ve gazetecilerdendir.

²³⁵ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "Tebid Edilenler", 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.3.

²³⁶ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "Heyet-i Tahkikiye İzamı", 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.3.

²³⁷ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "Tebid Edilenler", 6 Haziran 1329 (M: 19 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

etmek amacıyla suikasta ortak oldukları görülen bu şahısların Mahmut Şevket Paşa ile şahsi bir ilişkilerinin olmadığı gibi şahsi bir düşmanlıklarının olmadığı da ilerleyen bölümlerde daha net anlaşılacaktır.

Söz konusu zanlılardan biri olan Topal Tevfik ile ilgili olarak 12 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde bazı bilgiler verilmiştir. Gazetede Tevfik ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır: “Derdest edilen katillerden Topal Tevfik kendisini gören muhabirlerimizden birinin ifadesine göre; orta boylu, esmer renkli, zayıf vücutlu, külhanbeyi kıyafetli, biçimsiz, çirkin bir adamdır. Tevfik, yakından da anlaşılacağı üzere topaldır. Hempası arasında da Kanlı Tevfik namıyla maruf olup, sabıkalı gürhundandır. Vaktiyle rüsumat memurlarından Cemal Bey'in yeğenini öldürmüş ve mahkum olmuş, bilahare af-ı umumiden istifade ederek mahpushaneden çıkmıştır. (...)”²³⁸

İkdam Gazetesi'ndeki 13 Haziran 1913 tarihli “*Topal Tevfik*” başlıklı haberde ise; suikast olayından biraz sonra Gedikpaşa'da bir hanın tuvaletinde yakalandığı belirtilen Topal Tevfik'in kimliği hakkında çeşitli söylentiler bulunduğu bahsedilmektedir. Rumca gazeteleri kaynak gösteren gazete haberine göre, Tevfik daha önceden bir sandalcı tarafından bıçaklanarak yaralanmış ve topallığı bu olayın sonucunda meydana gelmiştir.²³⁹

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi “*Medar-ı İbret Tercüme-i Haller*” başlığıyla verdiği haberde katillerin hayatları hakkında bilgi verirken Topal Tevfik için; okurlardan kimsenin bu ismi bilmediğini ancak Küçük Mustafa Paşa Sementi'nde, Cibali'de az ötede bulunan kahvelerde biraz oturulacak olursa “*Tevfik*” isminin hemen kulaklara geleceğini yazmıştır. Tevfik'in o semtin külhanbeylerinden ve Beyoğlu'nun kabadayılardan olduğu belirtilen gazete haberinde, onun aynı zamanda önceden meydana gelen bir cinayet olayına da isminin karıştığından bahsedilmektedir.²⁴⁰

²³⁸ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Katillerin Eşkal ve Hüviyetleri*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

²³⁹ İkdam Gazetesi, “*Topal Tevfik*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

²⁴⁰ Tanin Gazetesi, “*Medar-ı İbret Tercüme-i Haller*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

Rumca yayın yapan Proodos Gazetesi'nde de Mahmut Şevket Paşa'nın şehit edilmesinde önemli bir rol oynayan Topal Tevfik'in canice geçen hayatı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Söz konusu bilgilere 14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde "*Tafsilat-ı Mütemmime*" başlıklı haberde rastlanmaktadır.

Habere göre; Topal Tevfik 11 Nisan 1909'da Emtia-i Ecnebiye Müdürü Cemal Bey'in kardeşi Şekip Efendi'yi öldürmüş ve Bahriye yüzbaşlarından Adil Bey'i de ağır yaralamıştır. İşlediği bu suçlar nedeniyle on beş sene kürek cezasına mahkum edilmişse de hapisten firar etmiş ve 9 Temmuz 1913'te ilan edilen genel aften yararlanarak İstanbul'a gelmiştir.²⁴¹

Resimli Kitap adlı aylık derginin 47 numaralı ve Şubat-Mart 1329 tarihli baskısında, Mahmut Şevket Paşa suikastına da yer verilmiştir. Söz konusu derginin, kapak kısmında Mahmut Şevket Paşa'nın üniformalı resmi ve resmin altında "*Şehidi Muazzam Mahmut Şevket Paşa*" yazılıdır. Dergide; Mahmut Şevket Paşa'nın katillerinden bahsedilirken "*29 Mayıs Cinayeti'nin Fail ve Müretteplerine Ait İntibalar*" başlığı atılmıştır. Suikast ile ilgili bulunan kişilerin fotoğrafları da yayınlanan dergide, bu fotoğrafların altında o kişilere ait kısa bilgiler de verilmiştir.

Söz konusu dergide Topal Tevfik için; tekrarlı suçlar işlemesiyle bilinen bir katil olup, Mahmut Şevket Paşa suikastına bizzat katılarak Paşa'nın ve yaverinin ölümlerine sebep olan yaraların onun kurşunlarıyla meydana geldiği yazılmıştır. Asılarak idam edildiği bilgisi de yazılanlara eklenmiştir.²⁴²

Katil zanlıları ile ilgili bilgiler incelendiğinde bazı ilginç noktalar da göze çarpmaktadır. Zanlılardan bazılarının Polis Müdürlüğü, Gümrük İdaresi, gazete idaresi, hafiyelik²⁴³ gibi alanlarda görev aldıkları bilinmektedir. Bazılarının ise ordunun çeşitli kademelerinde görev alıp çeşitli olumsuz tutum ve davranışları neticesinde de görevlerinden uzaklaştırıldıkları bilgisi mevcuttur.

²⁴¹ Tanin Gazetesi, "*Tafsilat-ı Mütemmime*", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.2.

²⁴² Resimli Kitap Dergisi, "*29 Mayıs Cinayeti'nin Fail ve Müretteplerine Ait İntibalar*", Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.822.

²⁴³ Sultan II.Abdülhamit döneminde belirli kimseler ve olaylar hakkında gizli bilgi toplamakla görevlendirilme işidir.

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde katiller arasında ismi geçen Nazmi'nin, Küçük Mustafa Paşalı olup dikkate değer kişilerden biri olduğu yazılmıştır. Elinde ustura ile gezen Nazmi'nin evinde, bir gencin intihar ettiğinden bahsedilen gazetede, Sultan Abdülhamit'in en önemli hafiyelerinden birinin de Nazmi'ye yakınlığıyla bilindiği belirtilmiştir. Ancak, bu hafiyenin kötülüğüne Sultan Abdülhamit'in de dayanamayarak Sivas'a sürdüğü hatırlatılmış, bunun yanında polis müdürlüğü evrakları arasında, bir zamanlar Küçük Mustafa Paşalı Nazmi adına düzenlenmiş maaş senetlerinin de bulunduğuna dikkat çekilmiştir.²⁴⁴

Resimli Kitap Dergisi'nde de Nazmi'nin tekrarlı suçlarla adı anılan bir katil olduğu belirtilmekte ve cinayete bizzat katılarak ardından olay yerinden otomobil ile kaçmış olduğu ifade edilmektedir. İdama mahkum edildiği ve henüz yakalanamadığı bildirilen Nazmi'nin yakalanmasına yardımda bulunacaklara hükümet tarafından beş yüz lira ödül vaat edildiğine de dikkat çekilmiştir.²⁴⁵

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde Kör Emin'den bahsedilirken ise; vaktiyle birçok hafiyeliklerde bulunduğu ve meşrutiyetin ilanından sonra Gümrük İdaresi'nden kadro harcı kaldığı belirtilmiştir. Fakat iki yerde kumarhanesi olması nedeniyle gazetede ondan “zengince” diye söz edilmiş ve Beyoğlu'nda, şurada burada birçok metresler ile vakit geçiren biri olarak tanıtılmıştır.²⁴⁶

14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde ise “*Tafsilat-ı Mütemmim*” başlığını taşıyan ve katiller hakkında daha önce verilen bilgileri tamamlayıcı nitelikte açıklamalara yer verildiği belirtilen haberde Kör Emin hakkında ayrıntılı bilgi aktarılmıştır. Haberde Kör Emin'in bazı devlet görevlilerine yakınlığından da söz edilmiştir.

Söz konusu haberde; Adana Vilayeti'ne bağlı bir kasaba halkından olarak tanıtılan Kör Emin'in, bir zamanlar Gümrük İdaresi müsteşarlarından Mehmet Ali'nin hizmetinde bulunurken fikirlerinin birbiriyle uyuşması nedeniyle iki dost

²⁴⁴ Tanin Gazetesi, “*Medar-ı İbret Tercüme-i Haller*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

²⁴⁵ Resimli Kitap Dergisi, “*29 Mayıs Cinayeti'nin Fail ve Müretteplerine Ait İntibalar*”, Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.824.

²⁴⁶ Tanin Gazetesi, “*Medar-ı İbret Tercüme-i Haller*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

olduklarından bahsedilmiştir. Bu dostluk sonucunda Sirkeci Gümrüğü müdür yardımcısı olan Emin'in bu memuriyette birçok devlet adamı ile dostluk kurduğu ve daha o zamandan, henüz damat olmamış olan, Salih Paşa ile sıkı dost olduğu açıklanmıştır. Kamil Paşa Hükümeti'nin iktidara gelmesiyle Emin'in polis müfettişi yapıldığı ve bu memuriyetten iki bin kuruş maaş aldığı, buna ek olarak da Dahiliye Nazırı Reşit Bey tarafından kendisine, özel dostlarından olması nedeniyle, çeşitli masraflara sarf edilmek üzere "müteferrika" adı verilen bin kuruşluk bir ücret daha verildiği hatırlatılmıştır. Sık sık Damat Salih Paşa'ya giderek çeşitli sohbetlerde bulunan Emin'in son iki aydır: "Salih Paşa'dan alacağım var. Damat olurken parası yoktu, dört yüz lira verdim, şimdi fazla koparmaya çalışacağım." diye etrafındaki insanları ileride eline geçecek paradan şüphe etmemeleri için alıştırıldığı söylentilerine de yer verilmiştir. Nitekim, bu bilgilere ek olarak Kör Emin'in yakalandığında cebinden Salih Paşa tarafından imzalanmış bin liralık bir senedin çıktığı hatırlatılmıştır. Bir gözü kör olan Emin'in gözünün kör olmasına sebep olan olaydan da bahsedilen haberde, Emin'in birkaç arkadaşıyla birlikte namuslu bir gence saldırdığı ve bu gencin kendisini korumak amacıyla eline geçirdiği bir çakı ile Emin'in gözünü çıkarmak suretiyle kaçıp kurtulduğu hikaye edilmiştir.²⁴⁷15 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde ise; Emin'in, Gümrük İdaresi Müsteşarı Mehmet Ali Bey ile dost oluşu ve onun hizmetine girişi ile ilgili şu bilgilere rastlanmaktadır: "Hakan-ı sabıkın en be-nam hafiyelerinden biri olan Rüşumat Emaneti Müsteşarı Mehmet Ali'nin bir aralık sahibü'l zevç bir kadını kocasından ayırarak taht-ı nikahına aldığı, beş on sene evveline irca-ı nazar edenlerden bazıları der hatır edebilirler. O zaman Mehmet Ali, böyle bir hale sebep olduğundan dolayı duçar-ı intikam olacağı havfiyle kendisine bir muhafız aramaya başlamış ve bazılarının tavsiyesiyle Rüşumat memurlarından Emin'i nezdine almıştı. Artık Emin daima, arabasında karşısında ahz-ı mevki ederek bir vaziyet-i kahramanane takınır ve onu her beladan muhafaza edecek kadar fedakar, dessay, uçarı bir külhanbeyi olduğunu her türlü evza ve hareketiyle ispat eder görünürdü.(...)"²⁴⁸

²⁴⁷ Tanin Gazetesi, "Tafsilat-ı Mütemmim", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.3.

²⁴⁸ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Katiller Kimlerdir?", 2 Haziran 1329 (M: 15 Haziran 1913), Pazar, s.3.

Kör Emin'den bahsedilen Resimli Kitap Dergisi'nde ise; “*çeşitli suçlara adı karışan kötü bir insan*” ifadeleri geçmekte ve Bayezit'teki cinayet olayına bizzat katıldığı hatırlatılmaktadır. Cinayetin ardından otomobil ile firar ettiği belirtilen Emin'in asılarak idam edildiği de ifade edilmiştir.²⁴⁹

Laz Kapudanoğlu olarak bilinen Ziya ile ilgili olarak gazetelerde yazılanlar da diğer zanlılar hakkında yazılanlarla benzerlik göstermektedir. Onunla ilgili en dikkat çekici bilgi kardeşinin katilini mahkeme edileceği sırada mahkeme salonunda öldürmesidir.

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi yer alan ve katillerden Ziya'nın cinayet mahkemesi ve Beyoğlu kumarhanelerinde çok tanınan bir kişi olduğu belirtilen habere göre; Ziya, ağabeyi Çerkez Arif'in bir birahane de öldürülmesinden sonra mahkemeye sevk edilen katile, yine mahkemede saldırıda bulunarak onu öldürmüş ve hapse girmiştir. Meşrutiyet'in ilanından sonra hapisten çıkan Ziya bundan sonra Beyoğlu'nda kumarhanelerde ve politikacılık yaparken kendisinden yararlanmak isteyenlerin yanında görülmüştür.²⁵⁰ Aslen İstanbullu olan Ziya'nın Aksaray civarında dünyaya geldiği ve dört beş sene önce yüz yaşını aşkın iken evlatlarının kahrından ölen Laz Hasan Kapudan ismiyle bilinen bir hocanın oğlu olduğu da 14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nin okurlarıyla paylaştığı bilgilerdendir.²⁵¹

Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde de Ziya'nın, ağabeyinin katilini öldürmesi ile ilgili ayrıntılı bilgilere rastlamak mümkündür. “*Ziya'nın İkinci Aldanışı*” başlıklı ve 15 Haziran 1913 tarihli habere göre; Ziya, meşrutiyetin ilanından bir sene önce Haseki Mustafa isminde bir Arnavut'u mahkeme koridorlarında alenen bir tabanca ile öldürmüştür. Mustafa adlı bu şahıs; Sultan Abdülhamit'in himayesinde bulunan Tüfenkçi Tahir Paşa'nın adamlarından olup, Ziya'nın ağabeyi Çerkez Arif'i öldürdüğü için mahkemeye sevk edileceği sırada öldürülmüştür. Hatta Tahir Paşa'nın kayırmasıyla Mustafa'nın mahkum edilmeyeceğini hisseden Ziya'nın, kardeşinin

²⁴⁹ Resimli Kitap Dergisi, “*29 Mayıs Cinayeti'nin Fail ve Müretteplerine Ait İntibalar*”, Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.824.

²⁵⁰ Tanin Gazetesi, “*Medar-ı İbret Tercüme-i Haller*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

²⁵¹ Tanin Gazetesi, “*Tafsilat-ı Mütemmim*”, 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.3.

intikamını almak üzere bu cinayeti işlediği bilgisi İstanbul'da yayılmış ve Ziya'nın bu cinayeti bir az da kabadayıcı olarak yorumlanmıştır.²⁵² Aynı gazetenin 16 Haziran tarihli nüshasında, Ziya'nın şahsiyeti ile ilgili bilgilerin okuyucuya sunulduğu belirtilen bir haberde yer alan şu ifadeler de dikkat çekicidir: "(...) Ziya şimdiye kadar meşhud-u güzeran olan tarz-ı hayatına nazaran nev-i şahsına münhasır adamlardandır. Mahalle mektebi kavgacılığından başlayan silsile-i muzafferiyatını büyük biraderi Arif'in katili Matlı Mustafa'yı adliyede kurşunla öldürmek suretiyle ikmal ve nihayetü'l emr Paşa-i merhuma silah atmak cüret-i melunanesini de izhar eylemiştir.(...)"²⁵³

İşlediği çeşitli suçlarla bilinen Ziya'nın; kumarbaz ve kötü bir insan olduğu belirtilen Resimli Kitap Dergisi'nde, kendisinin bizzat cinayet olayına katıldığı yazılmıştır. Cinayetin işlenmesinin ardından otomobil ile kaçtığı belirtilen ve sonradan yakalanan Ziya'nın asılarak idam olunduğu bilgisi de okurlara sunulmuştur.²⁵⁴

Katil zanlılarından Kazım da, ilginç bir hayat hikayesine sahiptir. Kendisine palavracı, pehlivan gibi lakaplar takılan Kazım; yüzbaşı iken yaptığı uygunsuz davranışları nedeniyle yüzbaşılıktan uzaklaştırılmış bir kişidir. Kendisi, Mahmut Şevket Paşa'ya karşı düzenlenen suikastın en önde gelen isimlerinden birisi olarak görülmektedir.

Resimli Kitap Dergisi'nde; şüpheli bir adam olup, kanunun emirlerine uymadığı için bir süre önce yüzbaşılıktan uzaklaştırıldığı belirtilen Kazım'ın da cinayetin azmettiricilerinden ve suikastı hazırlayanlardan olması sebebiyle asılarak idam edildiği ifade edilmiştir.²⁵⁵

14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde yer alan ve "*Tafsilat-ı Mütemmime*" başlığını taşıyan haberin; "*Palavracı Kazım*" başlığı altındaki

²⁵² Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Ziya'nın İkinci Aldanışı*", 2 Haziran 1329 (M: 15 Haziran 1913), Pazar, s.3.

²⁵³ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Bugün Tutulan Katillerden*", 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.1.

²⁵⁴ Resimli Kitap Dergisi, "*29 Mayıs Cinayeti'nin Fail ve Müretteplerine Ait İntibalar*", Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.824.

²⁵⁵ Resimli Kitap Dergisi, "*29 Mayıs Cinayeti'nin Fail ve Müretteplerine Ait İntibalar*", Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.822.

devamında ise katillerden Kazım'dan bahsedilirken, kendisine Çerkez Kazım, Pehlivan Kazım deniliyorsa da asıl lakabının Palavracı Kazım olduğu belirtilmiştir. Harbiye'den üsteğmen olarak çıkan Kazım'ın okul yıllarında pehlivanlığa heves ettiği, palavracılığı da daha o zamandan itibaren huy edindiği ifade edilmiştir.²⁵⁶ 16 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde "*Beyoğlu Hailesi Kahramanları*" başlığı altında yer alan ve zanlılardan Şevki, Mehmet Ali, Hakkı ve Kazım'ın da fotoğraflarının bulunduğu haberde ise Kazım ile ilgili olarak; cinayet tertibatına katılan diğer kişiler gibi onun hayatının da düzensizlikler ve esrarengiz olaylar içinde geçtiği belirtilmiştir. Harp Okulu'ndan çıktıktan sonra Van taraflarında görevlendirilen Kazım'ın, orada bir Ermeni kızına aşık olduğu ve intihara kalkıştığı, ancak yarası hafif olduğu için kurtarıldığından da bahsedilmiştir.²⁵⁷

Söz konusu gazetede Mehmet Ali hakkında ise; sahip olduğu kötü ahlak nedeniyle, küçüklüğünde devam ettiği bütün okullardan kovulduğu ve en sonunda Bursa Askeri Lisesi'nde iken oradan da alaya çıkarılarak Yemen'e gönderildiği bilgisi okurlarla paylaşılmıştır. Ailesi hakkında da bilgi verilen Mehmet Ali ile ilgili olarak yazılan şu satırlar da dikkat çekicidir: "(...) Şayan-ı teessüf olan cihetlerden biri de, merkumun şair meşhur Kazım Paşa gibi hamiyetli ve muktedir bir zatın hafidi ve vaktiyle Kastamonu Fırkası Kumandanı olan Rıza Paşa'nın oğlu olmasıdır. Babası da gayet namuslu bir adam olduğundan seyyiesine tahammül edemeyerek merkumu beş on sene evvel evlatlıktan bile tard eylemişti. İşte memleketimizde bir inkılab-ı siyasi yapmak isteyen simalardan biri...(...)"²⁵⁸

Mehmet Ali konusunda 14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde de "*Tafsilat-ı Mütemmime*" başlığı altında çeşitli bilgiler yer almaktadır. Haberde; Bursalılar ve Edirneliler'den onu tanımayan hemen kimsenin olmadığı, daha okul hayatında iken Bursa'da kötü bir eylemde bulunması dolayısıyla okuldan uzaklaştırıldığı ve o zaman bir şekilde kaydını Edirne Askeri Okulu'na aldırıldığı belirtilmiştir. Fakat kötü huyunu burada da göstermekten uzak durmayan Mehmet Ali'nin, Sabri Efendi isminde bir arkadaşını yaralayınca Ordu'ya sürüldüğü, ancak

²⁵⁶ Tanin Gazetesi, "*Tafsilat-ı Mütemmime*", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.3.

²⁵⁷ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "*Beyoğlu Hailesi Kahramanları*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913),Salı, s.1.

²⁵⁸ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "*Beyoğlu Hailesi Kahramanları*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913),Salı, s.1.

sonradan babası Rıza Paşa tarafından buradan aldırılıp bir süre sonra da zabıtlığe terfi ettirildiği ifade edilmiştir. Son olarak da, Mehmet Ali'nin İstanbul'a dönüşünde Beyoğlu kumarhanelerinde serserilerle bir müddet dolaşmasına ve Balkan Savaşı patlak verip herkes cepheye giderken ise onun İstanbul Muhafızlığı'na yerleştirilmesine dikkat çekilmiştir.²⁵⁹

Resimli Kitap Dergisi'nde fotoğrafı yayınlanan ve kendisi ile ilgili olarak, tekrarlı suçlarıyla ve kötü bir insan olarak bilindiği belirtilen Mehmet Ali'nin cinayet komitesine katılarak Bayezit Olayı'nda bizzat bulunduğu bahsedilmiştir. Firar ederek Pire Mehmet Sokağı'ndaki evde saklanan Mehmet Ali'nin yaralı olarak ele geçirildiği ve asılarak idam edildiği bilgisi de okurlarla paylaşılmıştır.²⁶⁰

Suikast ile alakalı zanlılardan Hakkı'nın da yine tekrarlı suç sahiplerinden ve kötü ahlaklı biri olduğu bildirilen söz konusu dergide, kendisinin Paşa'nın öldürülmesinin ardından köprü üzerinde yakalandığı belirtilmiştir. Alemdar Gazetesi'nin ileri gelenlerinden olması dolayısıyla ülkenin basın hayatına da leke sürdüğü belirtilen Hakkı'nın, cinayetin failleri ve tertipçileri ile beraber asılarak idam edildiği yazılmıştır.²⁶¹

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde "*Hakkı...yahut Hakkı Bey...*" diye başlayan bölümde de; bu kişinin bir zamanlar bir akşam gazetesinin baş tarafında idare memuru olarak isminin çıktığı belirtilmiştir. Fakat asıl Beyoğlu'na çıkıp, bir iki meşhur kumar gazinosuna sorulduğu zaman Hakkı Bey'in daha iyi tanınacağı hatırlatılmıştır.²⁶² Hakkı konusunda 17 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde ise şu satırlara verilmiştir: "(...) bu öteden beri kumarbaz unvanıyla tanınmış eşhastandır. Hakkı, biraderi Çerkez Arif'ten tevarüs ettiği kabadayılık unvanını her vakit Beyoğlu'nun muhtelif muhitlerinde açtığı kumarhane masaları önünde kemal-i maharetle kullanmış, hem semtin ve hem müşterileri arasında kendisine bir mevki-i mahsus ikrazında kendine has muvaffakiyetler göstermişti. İcra

²⁵⁹ Tanin Gazetesi, "*Tafsilat-ı Mütemmim*", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.3.

²⁶⁰ Resimli Kitap Dergisi, "*29 Mayıs Cinayeti'nin Fail ve Müretteplerine Ait İntibalar*", Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.823.

²⁶¹ Resimli Kitap Dergisi, "*29 Mayıs Cinayeti'nin Fail ve Müretteplerine Ait İntibalar*", Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.823.

²⁶² Tanin Gazetesi, "*Medar-ı İbret Tercüme-i Haller*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

edegeldiği habaset ve şenaatlerini ise daima şık ve müeddeb gezmek, kibarane evza ve tavır takınmak suretiyle setretmek hususunda büyük bir melekeye sahipti. Hakkı; malum olduğu üzere Beyoğlu hailesi günü köprü üstünde derdest olunmuş ve hatta mahud hanedeki eşhasın derdestini de, merkumun zabıtaya karşı -bir haneye uğramasına müsaade edilmesi yolunda- dermeyan eylediği bir rica teshil eylemiş idi.(...)”²⁶³

Suikast ile alakalı zanlılardan Şevki ve Muhip’ten bahsedilen Resimli Kitap Dergisi’ndeki konu ile ilgili yazılanlara göre ise; Muhip, daha önceden Polis Müdürlüğü’nün ileri gelenlerinden olup Mahmut Şevket Paşa’ya karşı düzenlenen suikastı hazırlayanlardan birisidir. Asılarak idam edildiği hatırlatılan Muhip genelde kendisinden şüphe edilen bir adamdır ve Pire Şehbenderliği²⁶⁴’ndeki hırsızlıkları da herkes tarafından bilinmektedir.²⁶⁵ Şevki ile ilgili olarak da, Şerif Paşa’nın adamlarından biri olup kötü ahlakından dolayı Bahriye subaylığından uzaklaştırıldığı kendisine ait fotoğrafın altında yazılmıştır. Ayrıca, muhalefeti edepsizlik boyutuna taşımak suretiyle kendisini tanıttığı, Mahmut Şevket Paşa cinayetinin en önemli tertipçilerinden birisi olması nedeniyle de asılarak idam edildiği belirtilmiştir.²⁶⁶

2.3.7. Zanlıların Mahkemesi

Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmesi olayına doğrudan katılanlar ve cinayet olayına katıldıkları kesin bir şekilde ortaya çıkanların Divan-ı Harb-i Örfi’deki mahkemesi 19 Haziran 1913 günü başlamıştır.

Merkez Kumandanlığı’nda toplanmakta olan Divan-ı Harb-i Örfi, 19 Haziran günü öğleden sonra Polis Genel Müdürlüğü’ne nakledilmiş ve burada görev yapmaya başlamıştır. Bu durumun sebebi; tutukluların Polis Müdürlüğü’nde bulundurulmaları ve Polis Müdürlüğü ile Divan-ı Harb-i Örfi Tahkikat Heyeti’nin araştırma ve sorgulamayı aynı zamanda ve ortaklaşa yapmalarındır. Tutukluların mahkeme için

²⁶³ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Beyoğlu Hailesi Kahramanları*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913),Salı, s.1.

²⁶⁴ Ticaret işlerine bakmak ve tüccarlar arasındaki sorunları çözmek amacıyla görevlendirilen memur.

²⁶⁵ Resimli Kitap Dergisi, “*29 Mayıs Cinayeti’nin Fail ve Müretteplerine Ait İntibalar*”, Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.823.

²⁶⁶ Resimli Kitap Dergisi, “*29 Mayıs Cinayeti’nin Fail ve Müretteplerine Ait İntibalar*”, Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.823.

Merkez Kumandanlığı'na kadar götürülmelerinde daima zorluk olacağı için Divan-ı Harb-i Örfi Heyeti Polis Müdürlüğü'ne gelmeyi tercih etmiştir.²⁶⁷

Mahmut Şevket Paşa'ya suikast düzenleyerek ölümüne sebep olan katilleri ve suikastın hazırlanmasında katkısı olanları yargılamakla görevli Divan-ı Harb-i Örfi Heyeti; Erkan-ı Harbiye binbaşlarından Remzi Bey'in başkanlığında, Piyade binbaşlarından Muammer Bey, Yüzbaşı Kemal Bey, Yüzbaşı Abdi Bey, Yüzbaşı Hüsnü Bey, Jandarma Yüzbaşısı Rıza Bey, Çanakkale eski mebusu Yüzbaşı Nail Bey ile Mülazım Rüştü ve Kadri Beyler'in üye olarak katılımlarıyla toplanmıştır.²⁶⁸

20 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde; Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi olayına karışanların Polis Müdürlüğü'ndeki sorgulamalarının neticelenmesi ve olaya karıştığı hükümet tarafından anlaşılanların sayısı ile ilgili haberde, bu sayının otuzu geçtiği belirtilmiştir.

Haberin devamında anlatıldığına göre; birkaç günden beri Polis Genel Müdürlüğü'nde devam eden sorgulama sona ermiş ve sorgulama heyeti tarafından hazırlanan fezleke, yani sorgulamanın sonucunu bildiren belge, 19 Haziran Perşembe günü Divan-ı Harb-i Örfi'ye sunulmuştur. Sayıları otuzu geçen söz konusu şahıslardan yalnız yirmi dördü tutuklu bulunmaktadır ve Divan-ı Harb-i Örfi bu yirmi dört şahıs hakkında yüzlerine karşı hüküm verirken, firari durumda olan on dört kişi hakkında ise gıyaben yargılama yapacaktır.²⁶⁹

Gazetelerde, Polis Müdürlüğü'ndeki tutuklular ve henüz ele geçirilemeyen firarilerin isimleri liste halinde verilmiştir. Polis Müdürlüğü'nde bulunanların yirmi dört kişi olduğu belirtilerek isimleri sıralanmıştır.

Bunlar; Yüzbaşı Kazım, Polis Genel Müdürlüğü eski Siyasi Kısım Müdürü Muhip, Damat Salih Paşa, Kumarbaz Ziya, Gelenbevi İdadisi Baş Gözetmeni Abdullah Safa, Bahriye Mülazımlığından uzaklaştırılmış Şevki, Mülazım Mehmet Ali, Topal Tevfik, Şoför muavini Cevat, Gümrük muayene memurlarından Kara

²⁶⁷ Tanin Gazetesi, "Tahkikat ve Takibat", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

²⁶⁸ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Divan-ı Harb-i Örfi Heyeti", 8 Haziran 1329 (M: 21 Haziran 1913), Cumartesi, s.2.

²⁶⁹ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Müttehimler Divan-ı Harb'de", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

Ahmet, Tophane amelesinden Raif, Kumarbaz Ziya'nın kardeşi Hakkı, Tütün kaçakçısı Ragıp, Jandarma erlerinden Kemal, Şıhlılı Mustafa, Kasabın Fehmi, Jandarma erlerinden Sadık, Eski Polis Müfettişi Kör Emin, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi'ne memur Miralay Kemal Bey, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Özel Şube Müdür Muavini Miralay Fuat Bey, 16.Alayda 3.Bölük Komutanı Yüzbaşı Adil Bey, Mahmut Şevket Paşa'nın şoförü Mehmet, Şoför İsmail, Hukuk Mektebi öğrencilerinden Alaaddin'dir. 270

Gazetelerde; Polis Müdürlüğü'nde bulunan tutukluların isim listesinden başka firarda olanların isimlerine de yer verilmiştir. Eski Dahiliye Nazırı Reşit Bey, Eski Stockholm Elçisi Şerif Paşa ve Prens Sabahattin Bey gibi isimler firarda olanların en dikkat çekicileridir.

Diğer firarilerin isimleri ise; Kumarbaz Nazmi²⁷¹, Hacı Nazmi Paşa'nın oğlu Şoför Abdurrahman, Tütün kaçakçısı Kavaklı Mustafa²⁷², Jandarma Bölük Komutanlığından emekli Mehmet Bey²⁷³, Yüzbaşı Kazım'ın kardeşi Hikmet, Kaymakam Çerkez Ziya Bey, Ziraat Bankası memurlarından Kazak Süleyman Paşazade Adil Bey, komiserlikten uzaklaştırılmış Latif Efendi, Eski Gümülcüne Mebusu Gümülcüneli İsmail Bey, Şerif Paşa'nın özel katibi Pertev Tevfik Bey, Hukuk Mektebi'nden mezun yazarlardan Kemal Midhat Bey olarak gazetelerde sıralanmıştır.²⁷⁴

21 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nin zanlıların mahkemesi ile ilgili haberine göre; 19 Haziran 1913 tarihindeki celse sabah saat 03:00'a kadar sürmüş, Divan-ı Harb-i Örfi sorgu hakiminin kararnamesinin mahkemede okunması yalnız iki saat sürmüş ve bundan sonra savcı da iddiasını okumuştur. 20 Haziran 1913 tarihinde devam edilen mahkemede de katiller, hakimler heyeti önünde önceki itiraflarını

²⁷⁰ Tanin Gazetesi, "*Buradaki Mevkufin*", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2. Tasvir-i Efkar Gazetesi, "*Elyevm Mevkuf Bulunanlar*", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

²⁷¹ Önce Romanya'ya kaçıp, ardından gizlice İstanbul'a dönmüştür. Cibali Semti'nde saklandığı haber alınca polis tarafından evi kuşatılmış, yakalanacağını anlayınca intihar etmiştir.

²⁷² 1913 yılının Ekim ayı ortalarında yakalanarak idam edilmiştir.

²⁷³ 29 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nin 2. sayfasında yer alan "Katillerden Biri Daha" başlıklı haberine göre, Sapanca'da takibine gönderilen müfreze ile giriştiği çatışmada ölü olarak ele geçirilmiştir.

²⁷⁴ Tanin Gazetesi, "*Hal-i Firarda Olanlar*", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2. Tasvir-i Efkar Gazetesi, "*Hal-i Firarda Bulunanlar*", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

yalanlamadıkları gibi daha geniş itiraflarda bile bulunmuşlardır. Zanlılar önce birer birer, ardından da lüzum görüldükçe yüz yüze getirilerek mahkeme edilmişlerdir.²⁷⁵

21 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde belirtildiğine göre de; Divan-ı Harb-i Örfi Heyeti huzurunda 19 Haziran tarihinde mahkemeleri yapılan zanlılar suçu birbirlerine yüklemek için oldukça önemli bilgileri itiraf etmişlerdir. Bunlar; belki kurtuluruz ümidiyle, her ne yapmışlarsa tamamıyla ortaya koymuş ve ülkede karışıklık çıkarmaya yönelik faaliyetleri ile ilgili gayet önemli ve açık bilgileri paylaşmışlardır.²⁷⁶

Gazete haberlerine bakıldığında mahkeme ile ilgili kamuoyundaki genel beklentinin, mahkeme sürecinin çok uzun sürmeyeceği yönünde olduğu görülmektedir. Çünkü; katillerin bir kısmı suçlarını itiraf ettikleri gibi diğer bazı zanlıların suçlu olduklarını gösteren kesin deliller de bulunduğundan Divan-ı Harb'in kararını vermesinin fazla zaman almayacağı düşünülmektedir.

Olayın faillerinin mahkemeye sevk edilmelerinden hemen önce; Polis Müdürlüğü'ndeki sorgularının bitip mahkemelerinin başlaması için Divan-ı Harb'e gönderilecekleri sırada yerli ve yabancı gazete muhabirlerinden bazıları Polis Genel Müdürlüğü'nde, verilen özel bir izinle, bazı zanlılarla görüşme fırsatı bulmuşlardır. Yapılan görüşmeler neticesinde de Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi ve ardından yaşanan gelişmeler ile ilgili önemli bilgilere ulaşılmıştır.

Söz konusu gazetelerden biri olan 20 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde; muhabirlerinden birinin, kendisine verilen izinden yararlanarak katillerden bazılarıyı görüp, verdikleri ifadeleri dinleme fırsatı bulduğu belirtilmiş; suçluların ruh halleri ve verdikleri ifadelerle ilgili aşağıdaki açıklamalar okuyucularla paylaşılmıştır. İfadelerin bazı kısımlarında, gazetenin konuya ilişkin yorumu ya da açıklayıcı bilgiler parantez içinde verilmiştir.

Katiller arasında metanetini en çok koruyanın Topal Tefik olduğu belirtilen gazete haberinde, Tefik'in yaptığına pişman olmuş gibi görüldüğünden de bahsedilmektedir. Kendisinin; cinayet ortaklarının cinayet sırasında ve sonrasındaki

²⁷⁵ İkdam Gazetesi, "Muhakemat", 8 Haziran 1329 (M: 21 Haziran 1913), Cumartesi, s.1.

²⁷⁶ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "İtirafat", 8 Haziran 1329 (M: 21 Haziran 1913), Cumartesi, s.1.

hareketleri nedeniyle hiddetlenmekte olduğu ve yaptığı işin kötü olduğunu bu şekilde anladığı da onunla ilgili yazılanlar arasındadır. Haberin devamında; Tevfik, Nazmi'den on sekiz senelik arkadaşı olarak bahsetmiş, kendisinin rüştiye mezunu Nazmi'nin ise Hukuk Mektebi mezunu ve aydın bir kişi olduğu için onun düşüncelerine itimat ettiğini söylemiştir. Nazmi ile öteden beri görüştüklarini fakat sadece bir buçuk ay önceden itibaren siyasetten konuşmaya başladıklarını belirten Tevfik, Nazmi'nin memleketin felaket içinde yuvarlandığından ve yolsuzluktan bahsederek asil Osmanlı milletinden fedakar kimselerin kalmadığından dert yandığını anlatmıştır. Kendisinin ise; Nazmi'nin ve arkadaşlarının aydın fikirli insanlar olarak ülkenin içinde bulunduğu durumun farkında olduklarını ve eğer bir fedakarlıkta bulunurlarsa onlara katılabileceği yönünde cevap verdiğini ifade etmiştir. Buna karşılık Nazmi'nin de; 'yakın zamanda ülkede bir şeyler yapabiliriz' şeklinde konuştuğunu söyleyen Tevfik, yine de bu işin ayrıntılarıyla uğraşmadığını ve işe karışmadığını belirtmiştir.²⁷⁷

Olaydan bir gün önce kendisine; yarın buluşacaklarını söyleyen Nazmi'ye, arkadaşlarının kim olduğunu sormadığını söyleyen Tevfik, ona da kendisinden arkadaşlarına bahsetmemesini tembih etmiştir. Suikast hazırlığındakilerden sadece Kazım'ı tanıdığını ve onu da fedakar bir adam olarak kendisine tanıttıklarını anlatan Topal Tevfik suikastın ayrıntılarıyla ilgili olarak da: "(...) Çarşamba günü sabahleyin Bayezit'e çıktık, biraz oturduk. Tabii onlar ne gibi vasıtalar kullanacaklarsa hazırlamışlardı. Mahmut Şevket Paşa Hazretleri'nin otomobili karşısında nasıl bir hail çıkarılacağını düşünmüşler. Ben o tertibatı bilmiyor idim. O gün alaturka saat dört, dördü çeyrek geçe sularında otomobil Parmakkapı Caddesi'ne doğru geldi. İleride tesadüfen bir cenaze çıktı. (Şurasını istitraden söyleyelim ki; tertibatın reis-i icrailerinden biri olan Kazım, isticvabında bu cenazeden bahsederken cenazenin otomobilin karşısına çıktığını görünce bu da bir muavenet-i maneviyedir demiş). Cenazenin çıkması üzerine otomobil durdu ve müteakiben vaka baş gösterdi. Ben de attım, başkaları da attı, fakat kimler attığını tayin edemem. Çünkü o komite beni bir partiye almış, diğer komiteler yekdiğerini tefahhus ediyorlar idi. (Teşkilat muhtelif gruplar üzerine idi. Bir grup diğer grubu tanımıyor idi.) Kendimce öyle zannediyor

²⁷⁷ Tanin Gazetesi, "Topal Tevfik'in İfadatı", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.1.

idim ki ben vazifemi yapmazsam beni de öldürecekler. Ateş ettik. Orada komiteye mensup olanlar da ateş ettiler. Mahal-i vakada Nazmi'yi gördüm. Ziya da orada idi. Herkes orada istimal-i silah etti.

Arkadaşlarım hesapça beni bekleyecekler idi, beni bırakıp gitmeyecekler idi. Ben hepimiz netice itibarıyla beraber olacağız zannettim. Arkadaşlarımın beni bırakıp gitmemeleri elzem idi. Bence bu namussuzluktur. (...)” şeklinde açıklama yapmıştır.²⁷⁸

İfadesinin devamında iki tabancasından birinin çalışmadığını diğerinin de kurşununun bittiğinden bahseden Topal Tevfik, polislerin kendisini takibe başladıklarını ve üzerinde mermiler olduğunu söyledikten sonra tutuklanışı ile ilgili ayrıntıları tek tek açıklamıştır. Tutuklanmasının ardından cinayeti inkar etmesinin sebebinin sorulması üzerine de: “Efendim, insanlar namusu üzerine hareket etmelidirler. Onlar yemin etmişler idi. Ben (36) saat geçinceye kadar sabredip itiraf ettim. Çünkü tertibatları mükemmel olduğunu ve muvaffak olacaklarını zannediyordum. Bu kadar müddet geçtikten sonra bir şey çıkmayınca hakikati anladım. Onlar yapmadılar, yapamadılar, sözlerinde durmadılar. Sözünde durmayan namusunu muhafaza edemeyen kimselerin burada değil dünyanın hiçbir yerinde durmaya hakları yoktur.” cevabını vermiştir.²⁷⁹

Topal Tevfik ve diğer bazı suç ortakları ile görüşme imkanı bulan muhabirlerden birisi de Tasvir-i Efkâr Gazetesi muhabiridir. 20 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nde, “*Hadise-i Cinaiye Failleriyle Bir Mülakat*” başlığıyla verilen haberde söz konusu görüşmeden notlara rastlamak mümkündür.

Haberde; Topal Tevfik ile yapılan görüşmeden bahsedilen bölümde, Tevfik’in hal ve tavırlarından, suikast olayından dolayı o kadar üzüntülü olmadığı ve metanetini kaybetmediğinin anlaşıldığı belirtilmiştir. Gazete muhabirinin, kendisinin suikasta nasıl karıştığı sorusunu ayrıntılı bir şekilde cevaplayan Topal Tevfik, suikastın nasıl gerçekleştiğini de detaylarıyla açıklamıştır. Görüşmenin ilerleyen bölümlerinde ise muhabirin “ilk önce ateş eden kim idi?” sorusunu, Tevfik şöyle

²⁷⁸ Tanin Gazetesi, “*Topal Tevfik’in İfadatı*”, 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.1.

²⁷⁹ Tanin Gazetesi, “*Topal Tevfik’in İfadatı*”, 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.1.

cevaplamıştır: “Onu bilmiyorum. Hep birden ateş başlamıştı. Revolver sıkınlardan birkaçını tanıyıordum. Tanıdıklarımın mahal-i vakada yalnız Nazmi ve Ziya vardı. Ben silahımda fişek bitinceye kadar ateş ettim. Ondan sonra bizim otomobile binmek istedim. Otomobil kaçmış gitmiş idi. Halbuki arkadaşlarım beni bekleyecekler, böyle bırakmayacaklar idi. Biz madem ki bir komite idik ve kanımızın son damlasına kadar beraber akıtmaya yemin etmiştik, böyle yekdiğerimizi bırakmamak lazım gelirdi. Nazmi Bey de bana böyle söz vermişti. Ondan sonra ben o civardaki تنها sokağa saptım ve bir hana girdim. Polis memurları beni orada gelip tevkif ettiler.”²⁸⁰

Gazetede, görüşme ile ilgili verilen bilgilerin ardından yapılan yorumda; Topal Tevfik’in kabadayılık ve mertlik iddiasında bulunan bir adam olduğu ve suikasta karışmasının da para hırsından çok arkadaşlarının tahrik ve teşvikine kapılmaktan ileri geldiği ifade edilmiştir. İtirafına başlayarak arkadaşlarını ele vermesinin de, kendisine ihanet edildiği fikrine kapılmasından kaynaklanmış olabileceğinden bahsedilmiştir.²⁸¹

Olayın faillerinden Mehmet Ali de, gazetelerin kendisi ile görüşme imkanı bulduğu kişilerden biridir. Yapılan görüşmede Mehmet Ali; gerek suç ortakları, gerekse suikastın ayrıntıları ile ilgili çok önemli bilgiler paylaşmıştır.

Mehmet Ali ile görüşme fırsatı bulan gazetelerden biri olan 20 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi’nde; kendisi için, “Beyoğlu’nda Pire Mehmet Sokağı’ndaki Bir Numaralı Hane’de yaralı ve bağılı olarak bulunan şahıs olup aldığı yaradan dolayı ayağı sargılıdır” denilmiştir. Arkadaşlarına karşı çok öfkeli olduğu ve onların namussuzluğuna, yalancılığına, şarlatanlığına Topal Tevfik’ten çok inanmış bulunduğu belirtilen Mehmet Ali’nin özellikle Kazım’dan bahsederken “yırtıcı bir kaplan” benzetmesini yaptığına dikkat çekilmiştir. Suikast işini gerçekleştirmek için Avrupa’da rahat rahat hazırlık yapanlar için de “deni alçaklar” ifadesini kullandığı belirtilmiştir. Haberin devamında Mehmet Ali’nin; Kazım’ın İttihat ve Terakki’yi mahvetmek istediğini anladığını ve bu amaçla insanlar arasında propaganda yaparak

²⁸⁰ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Hadise-i Cinaiye Failleri ile Bir Mülakat*”, 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.1.

²⁸¹ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Hadise-i Cinaiye Failleri ile Bir Mülakat*”, 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.1.

bazı kişileri masonlukla suçladığını ve konuştuğu insanların zihinlerini zehirlediğini söylediğinden bahsedilmiştir. Haberde belirtildiğine göre; Kazım'ın, kendisini de zehirlediğini iddia eden Mehmet Ali, kendisi gibi akıllı bir insanın zihnini çelerlese başka insanlara neler yapmazlar diye de sormaktan kendini alamamıştır. Kazım'ın kimine Harbiye Nazırlığı kimine de müsteşarlık vaat ettiğini belirten Mehmet Ali, suikastı düzenleyenlerin yapacakları atama listesini bile hazırladıklarını ancak Pire Mehmet Sokağı'nda teslim olmadan önce bu listeyi yaktıklarını söylemiştir. Bu kişilerin büyük bir çete oluşturduklarını iddia eden Mehmet Ali, bu çetenin bir alet olduğunu ve bu aleti idare eden kişinin de Muhip olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Mehmet Ali, birden çok çete oluşturulmuş olduğunu ve hatta bazı çetelerin birbiri ile çatışma içinde bile olduklarını da eklemiştir.²⁸²

Mehmet Ali; ifadesinin devamında Kazım ile olan ilişkisi ve suikastın finansmanı hakkındaki ayrıntılara değinmiş ve bu sırada Prens Sabahattin Bey, Şerif Paşa ve Reşit Bey gibi önemli kişilerin isimleri geçmiştir.

Mehmet Ali; okul yıllarından itibaren Kazım ile ilişkisinin olduğunu, bir ara kendisi subay iken Kazım ile görüştiklerini ve onun vatanın elden gitmekte olduğundan bahsettiğini anlatmıştır. Bir defasında da Kazım firarda iken, Muhip'in evinde buluştuklarından, Kazım'ın sonradan İstanbul'a döndüğünden bahsetmiş ve Kazım'ın kiminle görüşse yakında inkılap olacağını söylediğini belirtmiştir. Kazım'ın bu işi yapmak için paraya ihtiyaç duyduğunu da hatırlatan Mehmet Ali, en çok para veren ve bu işi gerçekleştirmeye en çok istek duyan kişinin de Reşit Bey olduğunu söylemiş ve Kazım'ı Romanya'ya davet edenin de o olduğunu tahmin ettiğini söylemiştir. Ardından Mehmet Ali ifadesine şu sözlerle devam etmiştir: "(...) Bunlar vaktiyle para tedariki için Prens Sabahattin Bey'e de müracaat etmişler. Prens Sabahattin Bey'in de bu iş için (1700) lira sarf ettiği mevsuktur. Şerif Paşa da o kadar mühim bir meblağ verdi. Biz de İstanbul sokaklarına atılan bu paralardan hissemend olmak için öteye beriye koşuyor idik. Şerif Paşa kendi katibi Pertev Tevfik vasıtasıyla para göndermiş idi. Onların asıl arkadaşları vaktiyle hükümetin

²⁸² Tanin Gazetesi, "Mülazım Mehmet Ali'nin İfadatı", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.1.

sürdüğü adamlar idi. Kazım bir aralık Pertev Tevfik'in Glovani Sokağı'ndaki odasında ihtifa eylemiş idi.

Kazım'ın Damat Salih Paşa ile mühim münasebeti var idi. Bir defa Salih Paşa'yı davet etmek üzere beni onun yanına gönderdi. Bu davet vakadan iki gün evvel oldu. Hatta araba parası namıyla bana yarım Fransız lirası verdiler. Salih Paşa'yı gittim gördüm: 'Kazım'ın mahsus selamı var. Falanca yerde (Bir Numaralı Hane'de) dir. Sizinle görüşmek istiyor' dedim. Salih Paşa cevaben: 'Ben tanınmış bir adamım. Gündüz oraya kadar gidemem. Sonra gider görüşürüm.' (Mehmet Ali, Salih Paşa'nın o sırada yine bu maksat ve tertibat için sabırsızlıkla mühim bir zat beklemekte olduğunu söyledi.) Salih Paşa şu sözleri de ilave etti: 'Ben erkeğim. Kazım benden emin olsun. Verdiğim vaatten tekavvül etmem. Doğru söylerim.' (Salih Paşa Kazım'a her suretle itimat eder idi. Hatta onun mektubuyla ve kefaletiyle Reşit Bey Paris'ten Romanya'ya kadar gelerek Kazım'a beş yüz lira vermiştir.)

Reşit Bey Kazım için suret-i mahsusada Romanya'ya gelmiş hatta Abdullah Zühtü Efendi namında bir muharrir de yanında imiş. Kazım'ı Reşit'e prezente eden Muhip olmuş.(...)". Bu ifadelerin ardından Mehmet Ali, Pire Mehmet Sokağı'ndaki çatışma hakkında verdiği bilgilerle görüşmeye devam etmiştir.²⁸³

Tasvir-i Efkâr Gazetesi muhabirinin de görüşme imkanı bulduğu Mehmet Ali ile ilgili, söz konusu gazetenin 20 Haziran 1913 tarihli nüshasında yer alan haberde, Mehmet Ali'nin gayet önemli açıklamalarda bulunduğu ve suikastla alakalı olan bazı şahıslardan bahsettiği belirtilmiştir.

Mehmet Ali'nin gerek cinayetin hazırlanmasında, gerekse tatbikinde parmağı olan yüksek mevkilerdeki insanların isimlerini verdiği bahsedilen haberde; özellikle suikastın önde gelen isimlerinden Kazım ile olan ilişkisini detaylarıyla anlattığı belirtilmiştir. Mehmet Ali'nin; suikast hazırlıklarına maddi destek sağladıklarını belirttiği eski Dahiliye Nazırı Reşit Bey, Prens Sabahattin Bey ve Damat Salih Paşa ile ilgili bilgiler verdiği de bahsedilmiştir. Gazete haberinde geçen, Mehmet Ali'nin konu ile ilgili ifadelerine göre; Kazım, ihtilal girişimi için

²⁸³ Tanin Gazetesi, "Mülazım Mehmet Ali'nin İfadatı", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.1.

lazım olan parayı kısmen eski Dahiliye Nazır Reşit Bey'den, kısmen Sabahattin'den ve kısmen de Şerif Paşa'dan almaktadır. Hatta Prens Sabahattin ile Şerif Paşa'nın verdiği para miktarını da açıklayan Mehmet Ali; Prens'in 1700 lira verdiğini; ikincisinin, katibi Pertev Tevfik aracılığıyla 1500 lira kadar gönderdiğini söylemektedir. İfadesinin devamında Mehmet Ali; Kazım'ın Reşit Bey'den para almak için Romanya'ya gideceği sıralarda hükümetçe takip edildiği ve tutuklanması için tedbirler alınması nedeniyle vapura ancak yabancı ülke elçiliklerine mensup ateşe militerlerden birinin yardımıyla binebildiğini belirtmiştir.²⁸⁴

Tasvir-i Efkar Gazetesi muhabiri ile olan görüşmesinde suikastın gerçekleştiği gün olay yerinde olmadığını da iddia eden Mehmet Ali, çıkan çatışmanın ardından ilk ele geçirilenlerden biri olduğu Beyoğlu'ndaki 1 Numaralı Ev'de bulunmasının sebebinin de anlatmıştır.

Haberde belirtildiğine göre; Mehmet Ali çatışmadan bir az önce Beyoğlu'ndaki eve geldiğinde Kazım da orada bulunmaktadır ve bir az sonra da Şevki gelmiştir. Mehmet Ali; saklanmakta oldukları bu evin kuşatma altına alınması üzerine hiç karşı koymaya çalışmadığını ve silah kullananlara da katılmadığını iddia etmiştir. Hatta bir aralık yandaki evin damına atlayarak kaçmaya çalıştığını, arkasından gelen Kazım'ın onu korkaklık ve alçaklıkla suçlayarak üzerine ateş açtığını belirtmiştir. Ayağından da bu yüzden yaralandığını belirten Mehmet Ali; Kazım'ın, kendisini elinden tutarak yeniden içeri aldığını ve dördüncü kattaki bir karyolanın demirine bağladığını da eklemiştir.²⁸⁵

Muhabirlerin kendisi ile görüşme imkanı bulduğu zanlılardan biri olan Ziya da, başta Kazım olmak üzere suikast işinde parmağı olan belli başlı kişilerle ilgili açıklamalar yapmıştır.

Ziya 20 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde yer alan ifadesinde; Kazım ile görüşmesinin Muhip'in evinde olduğunu, bu görüşme için kendisini Mehmet Ali'nin çağırmaya geldiğini ve Kazım ile rüştiye mektebinden itibaren arkadaşlığının

²⁸⁴ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "*Hadise-i Cinaiye Failleri ile Bir Mülakat*", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.1-2.

²⁸⁵ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "*Hadise-i Cinaiye Failleri ile Bir Mülakat*", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

sürdüğünü belirtmiştir. Kazım'ın kendisine sunduğu beraber çalışma teklifini kabul ettiğini söyleyen Ziya, bu olaydan sonra Beyoğlu'ndaki Bir Numaralı Hane'de birkaç defa birleştiklerini de sözlerine eklemiştir. Salih Paşa'nın yanına gitmediğinden fakat Muhip Bey'in Paşa'nın yanına birkaç defa gidip geldiğini söylediğinden bahseden Ziya, para konusunda da çeşitli açıklamalarda bulunmuştur. Önce Kazım'ın; üç gün sonra da Muhip'in Romanya'ya gittiklerini, geldiklerinde de kendisi, Mehmet Ali ve Şevki ile görüştiklerini belirtmiştir. Kazım ve Muhip'in Romanya'da Reşit Bey ile görüştiklerini söyleyen Ziya, ondan mı yoksa başkasından mı para aldıklarını ise bilmediğini ifade etmiştir. Şerif Paşa ile ilgili olarak da; Paşa'nın adamı Pertev Tevfik'in İstanbul'da olmadığını, Romanya'ya gitmeden önce ise Glovani Sokağı'nda bir ev tuttuğunu ve Kazım'ın da üç dört gün burada saklandığını anlatmıştır.²⁸⁶

Ziya ifadesinin devamında, Mahmut Şevket Paşa'ya karşı düzenlenen suikastın yapılışı ile ilgili olarak şunları söylemiştir: “Bir gün evvel Şevki, Mehmet Ali, Nazmi, Tevfik, bendeniz bir de Çerkez Sarı Sakallı Kemal buluşmuş idik. Görüştük, söz verdik. Ertesi günü alafranga saat sekiz buçukta Bayezit'te buluşacak idik. Mahal-i vakanın üst tarafında bir sokak var, ben orada idim. Bize mahsus olan otomobilin yanında Nazmi Efendi duruyor idi. Mehmet Ali ile Şevki kahvede oturuyorlar idi.(Mehmet Ali, mahal-i vakaya gitmediğini ve yalnız Beyoğlu'ndaki hanede bulunduğunu iddia ediyor ise de diğer arkadaşları ve şahitler bunun aksini iddia ediyorlar) Mahmut Şevket Paşa merhumu hamil olan otomobil tevakkuf etti ve orada silah patladı. Bize mahsus olan otomobile atladım. Nazmi de atladı hareket ettik. (...)”²⁸⁷

Olayların merkezinde olan ve zanlıların hemen tümünün ismini zikretmeden geçemediği Yüzbaşı Kazım da gazetecilerin görüştüğü zanlılardan biridir. Kazım'ın ifadesini büsbütün dikkat çekici bulan 20 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'ndeki “*Yüzbaşı Kazım'ın İfadatı*” başlıklı haberde, Kazım'ın suikasta dair çok önemli bilgiler paylaştığı görülmektedir.

²⁸⁶ Tanin Gazetesi, “*Ziya'nın İfadesi*”, 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.1-2.

²⁸⁷ Tanin Gazetesi, “*Ziya'nın İfadesi*”, 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

Kazım'ın gazete muhabiri ile yaptığı görüşmede, kendisinin takip edildiğinden haberdar olduğunu söylediğinden bahsedilmiştir. Bir aralık İzmit'e giden ve oraya tutuklanması için emirler gelmesi üzerine İstanbul'a dönen Kazım'ın Prens Sabahattin Bey ile olan ilişkisini de tamamen itiraf ettiği de hatırlatılmıştır. Habere göre; Kazım, Prens Sabahattin'in kesinlikle güvenilir bir insan olmadığını ve bu nedenle de para konusunda çok sıkıntı çektiklerini belirtmiştir. Prens Sabahattin Bey'in ısrarlı ricası üzerine yanına gittiğini söyleyen Kazım, Prens'e kendisine beş yüz lira nakit ve bin lira da bankaya ismine para yatırmasını teklif ettiğini söylemiştir. Prens'in ise cevap olarak; daha önce borç aldığı üç bin liranın bin üç yüz lirasını Taklib-i Hükümet olayı sırasında kullandığını, geri kalanının da çeşitli şeylere gittiğini söyleyerek yine de bir çaresine bakacağını söylediğini anlatmıştır.²⁸⁸

20 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde; kargaşa çıkarmaya yönelik girişimin en başta gelen isimlerinden biri olarak tanımlanan eski Polis Müdürlüğü Siyasi Kısım Müdürü Muhip'te, bazı cinnet belirtilerine şahit olduğundan "*Muhip'in İtirafatı*" başlıklı haberde bahsedilmiştir. Ayrıca haberde, Muhip'in çeşitli faaliyetleriyle ilgili bilgiler verilmiştir.

Haberde; bu durumun çok sürmediği ve doktorlar tarafından yapılan geniş bir muayene sonucunda bunun bir cinnet belirtisi olmadığını anlaşıldığı vurgulandıktan sonra bu durumun, kurtulmak için her çareye başvuran Muhip'in bir uydurması olma ihtimalinin de göz önünde bulundurulduğu belirtilmiştir. Haberin devamında, Muhip'in itiraflarına devam ettiği ve birçok açıklamada bulunduğu söylendikten sonra onun faaliyetleriyle ilgili şunlar söylenmiştir: "(...) Evvelce de söylemiş olduğumuz vechile tertibat-ı ihtilalkaranenin başlıca müretteplerinden biri Muhip idi. Zabıta ahiren mühim bir keşifte daha bulunmuştur. Filhakika Muhip, Kısım-ı Siyasi Müdürlüğü'nde bulunduğu sıralardaki sıfatını esna-i ihtilalde de tatbik etmek için Nişantaşı civarında büyük bir bina tutulmuş ve altı aylığı peşin verildiği gibi büyük masraflar ihtiyarı suretiyle bina mükemmelen tefriş edilmiştir. Burada Muhip hususi

²⁸⁸ Tanin Gazetesi, "*Yüzbaşı Kazım'ın İfadatı*", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

bir polis idaresi tesis etmek ve bu suretle icra-i faaliyet eylemek arzusunda bulunmuştur. (...)²⁸⁹

Diğer yandan, mahkemenin seyri ile ilgili haberler gazetelerde yer almaya devam etmektedir. 21 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'ndeki haberde; 20 Haziran tarihinde Divan-ı Harb-i Örfi Heyeti'nin, Remzi Bey'in başkanlığında toplanarak katiller ve onları teşvik edenlerin mahkemelerine devam ettiği belirtilmiştir. Katillerden Kazım ve diğerleriyle Muhip, Salih Paşa, Miralay Kemal ve Fuat Beyler'in Divan-ı Harb'in akşam saat altıya kadar aralıksız devam eden iki celsesinde sorgulandıkları yazılmıştır. Ayrıca 21 Haziran günü öğleden önce saat dokuzda Divan-ı Harb'in üçüncü celsesinin toplanarak mahkemeye devam edileceği de hatırlatılmaktadır.²⁹⁰

22 Haziran'da ise suçluların mahkemeleri ile ilgili basında yer alan açıklamalarda, 19 Haziran tarihinden beri Polis Genel Müdürlüğü'nün üçüncü kat salonunda devam eden mahkemenin önceki gün de devam ettiği belirtilmiştir. 22 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'ndeki haberde; önceki gün sabahleyin Divan-ı Harb'in toplanmasıyla birlikte zanlıların derhal birer birer hakim heyeti huzuruna getirildikleri bilgisi okurlarla paylaşılmıştır. Suçluların durumları ile ilgili olarak da; perişan bir yüz, buruşuk alınlar, kararmış ve bulanmış gözlerle merdivenleri çıktıklarının görüldüğü ve bu hallerinin de görenlerde derin bir etki bıraktığından bahsedilmiştir. Mahkemenin öğleden sonra saat bir buçuğa kadar sürdükten sonra gerek hakim heyetinin gerekse zanlıların yemek yemeleri için celseye ara verildiği, saat üçte mahkemeye yeniden başlandığı ve akşam geç vakte kadar devam ettiği ifade edilmiştir. Bazı duyumlara göre Damat Salih Paşa'nın kısmen suçunu itiraf ettiği bilgisine de haberde yer verilmiştir.²⁹¹

Yine; 21 Haziran tarihindeki mahkeme ile ilgili olarak Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde yer alan bilgilere göre, saat bir buçuğa kadar zanlıların çoğunun savunması dinlenmiş ve ifadeleri arasında çelişkili görülen noktalar gösterilerek bu konuda kendilerinden açıklamada bulunmaları istenmiştir. Ayrıca haberde,

²⁸⁹ Tanin Gazetesi, "*Muhip'in İtirafatı*", 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

²⁹⁰ Tanin Gazetesi, "*Katillerin Muhakemesi*", 8 Haziran 1329 (M: 21 Haziran 1913), Cumartesi, s.1.

²⁹¹ Tanin Gazetesi, "*Mücrimlerin Muhakemeleri*", 9 Haziran 1329 (M: 22 Haziran 1913), Pazar, s.1.

zanlılardan Damat Salih Paşa'nın doğrudan doğruya itirafta bulunmayarak olayı farklı yönler çekmeye çalıştığı ifade edilmiştir. Topal Tevfik, Kazım, Kumarbaz Hakkı ile Damat Salih Paşa'nın mahkemede yargılanmaları sırasında oldukça metanet göstermelerinden bahsedilen haberde, Mülazım Mehmet Ali'nin ise hissettiği korkuyu telaşlı ve umutsuz tavırlarıyla ortaya koyduğuna dikkat çekilmiştir. Habere göre; saat bir buçukta mahkemeye ara verilmiş, üçe doğru yeniden toplanan Divan-ı Harb-i Örfi'de zanlıların yargılanmasına devam edilmiştir. Akşam saat sekize kadar devam eden mahkemede; Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi sırasında tesadüfen olay yerinde bulunan kimselerin şahitlikleri dinlenmiş, gece tekrar toplanan mahkeme heyeti geç vakte kadar zanlıların muhakemesi işi ile uğraşmıştır.²⁹² 22 Haziran 1913 tarihli haberin devamındaki "Hükümün İnfazı" başlıklı kısımda da; Divan-ı Harb-i Örfi'nin, kamuoyunda beklendiği şekilde 21 Haziran gecesi zanlılar hakkında hükmünü verdiği takdirde, 22 Haziran'da Padişah'a sunulacak olan mahkeme kararı ile ilgili Padişah iradesinin çıkarılarak 23 Haziran'da hükmün infazının gerçekleşmesinin umulduğu belirtilmiştir.²⁹³

Mahkemenin son bulması ile ilgili gazete haberlerine ise 23 Haziran 1913 tarihinden itibaren rastlamak mümkündür.

23 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde konu ile ilgili olarak; zanlıların mahkemesinin 22 Haziran sabahı sona erdiği, mahkeme dosyalarının birleştirilmesi, kararnamelerin yazılıp temize çekilmesinin zaman alacağı için kabul edilen kararların Padişah'a sunulmasının ertesi güne (23 Haziran) kaldığı duyurusu yapılmaktadır.²⁹⁴ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde ise bu konuda 23 Haziran 1913 tarihinde şu ifadeler yer almaktadır: "Divan-ı Harb-i Örfi Heyet-i Hakimesi'nce müttehimplere tefhim edilen hükm-ü karar bazı esbap dolayısıyla nihayet bugün öğleden sonra arz-ı atabe-i ulya kılınmıştır.(...)"²⁹⁵

²⁹² Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Divan-ı Harb-i Örfi'de", 9 Haziran 1329 (M: 22 Haziran 1913), Pazar, s.1.

²⁹³ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Hükümün İnfazı", 9 Haziran 1329 (M: 22 Haziran 1913), Pazar, s.1.

²⁹⁴ Tanin Gazetesi, "Muhakemenin Hitamı", 10 Haziran 1329 (M: 23 Haziran 1913), Pazartesi, s.1.

²⁹⁵ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "Divan-ı Harb-i Örfi'de-İdam Edilecekler", 10 Haziran 1329 (M: 23 Haziran 1913), Pazartesi, s.1.

23 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde de; “*Son Celse-i Muhakeme*” başlıklı haberle bu konuya yer verilmiştir. Divan-ı Harb-i Örfi Hakim Heyeti'nin üç gündün beri hemen hiç ara vermeden geceli gündüzlü devam eden yoğun çabaları sayesinde, cinayet olayını düzenleyenler ve cinayetin azmettiricilerinin yargılanmalarının 22 Haziran'ı 23 Haziran'a bağlayan gece sabaha karşı tamamlandığı belirtilmiştir. Haberin devamında; hükümetin aldığı güvenlik tedbirleri sayesinde daha kötü durumların ortaya çıkmasının engellendiği ifade edilmiş, meselenin daha fazla gecikmeye imkan vermediğini takdir eden Divan-ı Harb-i Örfi Heyeti'nin de, gece uykularını bile terk edecek derecede çaba göstererek adil bir şekilde süren yargılama sürecini neticelendirdiği hatırlatılmıştır. Konu ile ilgili haberde son olarak; Divan-ı Harb-i Örfi Heyeti'nin önceki gece mahkumların savunmasını ve şahitlerin ifadelerini dinleyip mahkemeye son vermesinin ardından kararın görüşülmesine başlandığı, görüşmelerin sabaha kadar devam ettiği bilgisi okurlarla paylaşılmıştır.²⁹⁶

Yine 23 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde belirtildiğine göre; Divan-ı Harb-i Örfi'deki yargılanma süreçlerinin sona ermesi üzerine, zanlıların yakınları ile görüşmelerini engelleyen yasağın devam etmesine gerek kalmamış ve çoğunun aile bireyleri Polis Müdürlüğü'ne gelerek kendileri ile görüşmüşlerdir. Söz konusu görüşmeler sırasında yanlarında güvenlik görevlileri de hazır bulundurulmuşlardır.²⁹⁷

2.3.8. Mahkemenin Sonucu ve Cezaların İnfazı

23 Haziran 1913 tarihinde zanlıların Divan-ı Harb-i Örfi'deki mahkemelerinin sona ermesinin ardından basında konu ile ilgili haberler yer almaya başlamıştır. 24 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde, Divan-ı Harb-i Örfi'nin Hüküm Kararnamesi²⁹⁸ yayınlanmış ve zanlıların hangi suçtan dolayı hangi cezalara çarptırıldıklarına da açıklık getirilmiştir.

²⁹⁶ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Son Celse-i Muhakeme*”, 10 Haziran 1329 (M: 23 Haziran 1913), Pazartesi, s.1.

²⁹⁷ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Mücrimlerin Yanında*”, 10 Haziran 1329 (M: 23 Haziran 1913), Pazartesi, s.2.

²⁹⁸ Tanin Gazetesi, “*Mazbata-i Hükmiyye*”, 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.1-2.

Yine 24 Haziran 1913 tarihli ve “*Suikast Mahkumları*” başlıklı habere göre; yargılamalar neticesinde suikast işine adı karışanlardan Sabahattin Bey, Reşit Bey, Gümülcineli İsmail Efendi, Damat Salih Paşa, Şerif Paşa, Miralay Fuat Bey, Kemal Midhat, Pertev Tevfik, Kaymakam Zeki Beyler ile yüzbaşılıktan uzaklaştırılmış Kazım Efendi ve Eski Siyasi Kısım Müdürü Muhip Bey mevcut düzeni değiştirmeye yönelik kötü niyetli girişimin başlıca hazırlayıcıları ve azmettiricileri sıfatıyla; Ziya, Topal Tevfik, Şevki, Mehmet Ali, Abdullah Safa, Nazmi, Abdurrahman ve Cevat’ın da Mahmut Şevket Paşa ve İbrahim Bey’in doğrudan doğruya katilleri olmak suçuyla mahkumiyetlerine karar verilmiştir.²⁹⁹

25 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nin haberinde belirtildiği kadarıyla da; Damat Salih Paşa, Muhip Bey, Miralay Fuat Bey, Yüzbaşı Kazım Efendi, Şevki, Mehmet Ali, Ziya, Ziya’nın kardeşi Hakkı, Topal Tevfik, Abdullah Safa, Cevat, Jandarma Kemal idam cezasına çarptırılmışlardır. Sabahattin Bey, Reşit Bey, Gümülcineli İsmail Efendi, Şerif Paşa, Kaymakam Zeki Bey, Yüzbaşı Kazım’ın kardeşi Hikmet, Kemal Midhat, Pertev Tevfik, Nazmi, Abdurrahman, Kavaklı Mustafa, Jandarma yüzbaşılığından emekli Mehmet adlı kişiler firari halde buldukları için gıyaben idama mahkum edilmişlerdir.³⁰⁰

Ayrıca yargılama neticesinde Kara Ahmet, Raif ve Ragıp on beş sene kürek cezasına; Kör Emin ve Süleyman Paşazade Adil isimli şahısların ise müebbet kalebentliğe mahkum olduklarına dair haberler 24 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi’nde yer almıştır.³⁰¹

24 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi’ndeki “*Suikast Mahkumları*” başlıklı haberde ise; diğer zanlılardan Erkan-ı Harp Miralayı Kemal ve Hukuk Mektebi öğrencilerinden İzzettin, Yüzbaşı Adil ve Şoför İsmail, Şoför Mehmet ve Jandarma Sadık, Kasabın Fehmi ve Şihlîli Mustafa’nın da suça iştirakleri sabit olmadığından beratlarına karar verildiği bilgisi okurlarla paylaşılmıştır.³⁰²

²⁹⁹ Tanin Gazetesi, “*Suikast Mahkumları*”, 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.1.

³⁰⁰ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Mahkumin/ İdama Mahkum Olanlar*”, 12 Haziran 1329 (M: 25 Haziran 1913), Çarşamba, s.2.

³⁰¹ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Hükm-ü İdamın İnfazı*”, 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.1.

³⁰² Tanin Gazetesi, “*Suikast Mahkumları*”, 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.1.

İdam cezasına çarptırılanlar için, hükmün infazı ile ilgili olarak da İstanbul basınında ayrıntılı bilgiler yer almıştır. İdam mahkumlarının; Polis Müdürlüğü'nden Merkez Kumandanlığı'na ve oradan idamların gerçekleşeceği yer olan Bayezit Meydanı'na getirilmeleri, hükmün hangi saatte infaz edildiği ve boyunlarına asılan yaftalarda neler yazdığı gibi bilgiler gazetelerde yer alan konu ile ilgili bilgilerden bazılarıdır.

Gazetelerde belirtildiğine göre; idama mahkum olanlar, 23 Haziran 1913 gecesi henüz Polis Müdürlüğü'nde Araştırma Dairesi'ndeki odalarda ikişer üçer kişi bulunurlarken, idamlarıyla ilgili Padişah iradesinin çıkmasının ardından kelepçe takılarak dairenin alt katına alınmışlardır.³⁰³ Saat 00:20'de ise Polis Müdürlüğü önünde beklemekte olan üç otomobile bindirilmişlerdir. Birinci ve ikinci otomobilde muhafızlarıyla beraber katiller ve suç ortakları, üçüncü otomobilde ise Miralay Fuat Bey ve Salih Paşa bulunmaktadır. Mahkumlar bu üç otomobil ile beşer dakika ara ile Harbiye Nezareti'nde Merkez Kumandanlığı Dairesi'ne getirilmişlerdir.³⁰⁴

Merkez Kumandanlığı'na getirildikten sonra orada kendilerine ayrılan odalara ikişer üçer yerleştirilen mahkumlara saat 01:15'te idam kararları ayrı ayrı bildirilmiştir. Mahkumlardan bazıları vasiyetlerini yazmış, bazıları da abdest alıp namaz kılmışlardır ve yanlarına gönderilen imam efendiler tarafından yapılan dini nasihatleri dinlemişlerdir.³⁰⁵ Mahkumlar vasiyetnamelerinde genellikle kaderin böyle tecelli ettiğinden bahsetmişlerdir. Ayrıca, ailelerinin gelecekleri hakkında düşüncelerini ortaya koymuş ve bazı isteklerini ailelerine bildirmişlerdir.³⁰⁶

Saat 03:20 civarlarında ise elbiselerinin üzerine beyaz idam gömlekleri giydirilen mahkum kfilesi süngülü askerlerin eşliğinde Bayezit Meydanı'na ilerlemeye başlamışlardır. Meydanda eğri bir hat üzerinde idam sehpaları hazırlanmış ve meydanın etrafı süngülü asker, jandarma ve polis memurları tarafından çevrilmiştir.³⁰⁷ Mahkumların Bayezit Meydanı'na getirilişleri ile ilgili olarak Tasvir-i Efkar Gazetesi'ndeki 25 Haziran 1913 tarihli ve "Siyasetgahta" başlıklı

³⁰³ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "Polis Müdüriyeti'nde", 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.1.

³⁰⁴ Tanin Gazetesi, "Hükm-ü İdamın İcrası", 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.1.

³⁰⁵ Tanin Gazetesi, "İcra-i Hükm-ü İdam", 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.5.

³⁰⁶ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "Vasiyetnameler", 12 Haziran 1329 (M: 25 Haziran 1913), Çarşamba, s.2.

³⁰⁷ Tanin Gazetesi, "İcra-i Hükm-ü İdam", 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.5.

haberde Şu satırlara yer verilmiştir: “(...) Saat de üç buçuğa takarrüb ediyordu. Mahkumlara suret-i mahsusada imal ettirilen gömlekler tevzi olunmuş, onlar da bu son libaslarını hiçbir söz söylemeyerek kendi kendilerine iktisa eylemiŐlerdir. Gömlekler giyildikten sonra mahkumin Merkez Kumandanlığı Dairesi’nden hep birden çıkarılmış ve muhafızların taht-ı nezaretinde olarak Harbiye Nezareti’nin Taht Kapısı’na getirilmişlerdir. O zamana kadar mahkumların ellerindeki kelepçeler çıkarılmış, fakat siyasetgaha sevk olunmazdan evvel de cümlesinin elleri arkalarına baĐlanmıŐtır.”³⁰⁸

Saat 03:50’de Őafak sökerken Kazım beyaz gömleğiyle dar ağaçlarının önüne getirilmiş ve idam fermanı okunmuştur. İdam fermanı; Polis Müdürü, Merkez Kumandanı, Jandarma Kumandanı, polis merkezi memurlarından bir kısmı, halk, yerli ve yabancı gazetecilerin hazır bulunduğu bir kalabalığın önünde okunmuştur. Fermanın beş dakikada okunmasının ardından Kazım sehpanın altındaki iskemleyle çıkarılmış ve boynuna ip geçirilmıŐ ve idamı gerçekteŐtirilmiŐtir. Ardından Kumarbaz Hakkı, Abdullah Safa Kazım’ın sağına; Salih Paşa, Kumarbaz Ziya, Mehmet Ali, Muhip, Miralay Fuat, Topal Tefvik ve Şevki ise soluna asılmıŐtır. Jandarma Kemal ve Şoför Cevat da Hakkı’nın sağ tarafına asılarak idamları 20 dakikada gerçekteŐtirilmiŐtir.³⁰⁹

Kendilerine beyaz gömlek giydirilen idam mahkumlarının boyunlarına asılan yaftalarında; kim oldukları, hangi suçlardan dolayı ve ceza kanununun hangi maddesine dayanarak idam cezasına çarptırıldıklarına dair bilgiler yer almaktadır.

Boynuna asılan yaftada Kazım’ın; gayrimeşru yollardan ve zor kullanarak hükümeti devirmeyi kararlaştırarak gizli bir ihtilal rgt kurmak, Mahmut Şevket Paşa cinayetini gerçekteŐtirmek ve yabancı devletlerin Osmanlı topraklarına asker çıkarmalarını sağlamak için, başka milletten bir kişinin evine sığındıkları ve yakalanmalarını görevini yerine getiren Yüzbaşı Hilmi Efendi’yi katlettikleri Divan-ı Harb-i rfi tarafından yapılan yargılama sonucunda sabit olarak, Ceza Kanunu’nun

³⁰⁸ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Siyasetgahta*”, 12 Haziran 1329 (M: 25 Haziran 1913), arŐamba, s.2.

³⁰⁹ Tanin Gazetesi, “*İcra-i Hükm- İdam*”, 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.5. Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*İnfaz-ı Hüküm: İdam!*”, 12 Haziran 1329 (M: 25 Haziran 1913), arŐamba, s.2.

57. maddesi gereğince alınan karar Padişah tarafından onaylanan mahkumlardan olduğu yazılmıştır. 310

Damat Salih Paşa'nın yaftasında ise kendisinin; zor kullanarak ve gayrimeşru yollardan hükümeti devirmek için kurulan ve Mahmut Şevket Paşa cinayetini gerçekleştirdikleri bilinen şahıslardan oluşan gizli örgütü para tedariki ve diğer yollarla kışkırtarak, bu sayede söz konusu suikastı bizzat hazırladığı Divan-ı Harb-i Örfi tarafından yapılan yargılama sonucunda sabit olarak idamına yönelik karar Padişah tarafından onaylanan mahkumlardan olduğu belirtilmiştir.³¹¹

Kumarbaz Hakkı, Abdullah Safa, Mülazım Mehmet Ali, Topal Tevfik, Jandarma Kemal ve Şevki'nin yaftalarında da, adlarının bulunduğu kısımlar dışında aynı ifadeler yazılmıştır.

Kumarbaz Hakkı'nın boynuna asılan yaftada; Hakkı'nın gayrimeşru yollardan ve zor kullanarak hükümeti devirmeyi kararlaştırarak gizli bir ihtilal örgütü kurmak, Mahmut Şevket Paşa cinayetini gerçekleştirmek ve yabancı devletlerin Osmanlı topraklarına asker çıkarmalarını sağlamak için, başka milletten bir kişinin evine sığındıkları ve yakalanmaları görevini yerine getiren Yüzbaşı Hilmi Efendi'yi katlettikleri Divan-ı Harb-i Örfi tarafından yapılan yargılama sonucunda sabit olarak, Ceza Kanunu'nun 57. maddesi gereğince alınan karar Padişah tarafından onaylanan mahkumlardan olduğu yazılmıştır.³¹²

İdam edilenlerden Miralay Fuat Bey'in yaftasında da; kendisinin zor kullanarak ve gayrimeşru yollardan hükümeti devirmek için kurulan ve Mahmut Şevket Paşa cinayetini gerçekleştirdikleri bilinen şahıslardan oluşan gizli örgütü para tedariki ve diğer yollarla kışkırtarak, bu sayede söz konusu suikastı bizzat hazırladığı

³¹⁰ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Meydan-ı Siyasette*", 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.2. Tasvir-i Efkar Gazetesi, "*İfa-i Hükümden Sonra*", 12 Haziran 1329 (M: 25 Haziran 1913), Çarşamba, s.2.

³¹¹ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Meydan-ı Siyasette*", 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.2. Tasvir-i Efkar Gazetesi, "*İfa-i Hükümden Sonra*", 12 Haziran 1329 (M: 25 Haziran 1913), Çarşamba, s.2.

³¹² Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Meydan-ı Siyasette*", 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.2.

Divan-ı Harb-i Örfi tarafından yapılan yargılama sonucunda sabit olarak idamına yönelik karar Padişah tarafından onaylanan mahkumlardan olduğu belirtilmiştir.³¹³

İdamların gerçekleşmesinden bir süre sonra, cenazeleri alıp götürmek için iki büyük nakliye otomobili meydana getirilmiştir. Muhip'in vasiyeti gereği cenazesi ailesine verilmiş, Salih Paşa'nın vasiyeti üzerine de cenazesi Eyüp'te babasının yanına defnedilmiştir. Cenazelerin kaldırılmasına rağmen uzun bir süre meydanda kalan halk bir süre sonra dağılmıştır.³¹⁴

Saat 10:00'da, idam edilenlerin cenazeleri darağaçlarından indirilerek otomobillerle Gülhane Hastanesi'ne nakledilmiştir. Cenazeler hastanede muayene olunduktan sonra gereken rapor çıkarılmış ve defnedilmelerine ruhsat verilmiştir. Vasiyeti gereği Eyüp'te babası Tunuslu Hayrettin Paşa'nın yanına defnedilen Salih Paşa'nın cenazesi dışındakilerin cenazeleri Edirnekapı dışındaki mezarlığa defnedilmişlerdir.³¹⁵

2.4. Suikastın Farklı Basın Kuruluşlarındaki Yankıları

2.4.1. Mahmut Şevket Paşa Suikastı ve Alman Basını

Mahmut Şevket Paşa'nın ölümü üzerine; başta Berliner Tageblatt, Norddeutsche Allgemeine Zeitung, Neue Freie Presse, Frankfurter Zeitung gibi o dönemde Almanya'nın önde gelen basın organlarında çeşitli haber ve makaleler yayınlanmıştır. Söz konusu haber ve makaleler de İstanbul basınında kendilerine yer bulmuştur.

13 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde; 12 Haziran 1913'te Berlin'den bildirildiği belirtilen habere göre, Almanya basını Mahmut Şevket Paşa'ya yönelik makaleler ayırmıştır. Makalelerde; Paşa'nın mertliği ve namusluluğuna yönelik övgüler sıralanmış, ayrıca askerlik haysiyeti ve vatanseverliğinden bahsedilmiştir. Aynı zamanda söz konusu basın organlarında;

³¹³ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Meydan-ı Siyasette*", 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.2.

³¹⁴ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Cenazeler*", 11 Haziran 1329 (M: 24 Haziran 1913), Salı, s.2.

³¹⁵ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "*Muayene ve Defin*", 12 Haziran 1329 (M: 25 Haziran 1913), Çarşamba, s.2.

yeni iç mücadelelerin artık Türkiye'nin hayatına kast etmek demek olacağı hatırlatılarak bunların bir son bulması temennisinde bulunulduğu da ifade edilmiştir.³¹⁶

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde yer alan "*Fiilin Berlin'de Tesirati*" başlıklı haberde ise; Berliner Tageblatt Gazetesi'nin, pek feci bir şekilde öldürüldüğü bildirilen Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın çok büyük vasıflara sahip olduğunu yazdığı belirtilmiştir. Yine aynı haberde; General İmhof'un, Mahmut Şevket Paşa'dan, memleketine pek büyük hizmetler eden ve vatani için her şeyini feda eden büyük bir adam olarak bahsettiği ifade edilmiştir. Fon der Goltz Paşa'nın ise makalesinde Mahmut Şevket Paşa'nın, Türkiye'nin şimdiye kadar gördüğü devlet adamlarından en zekisi ve en etkili bakışlısı olduğunu yazdığından bahsedilmiştir. Haberin devamında, yarı resmi Şimali Almanya Gazetesi'nde; Mahmut Şevket Paşa gibi seçkin bir devlet adamının nadiren böyle feci bir kadere sahip olduğunun yazıldığı ifade edilmiştir. Bunun yanında söz konusu Alman gazetesinde, yüce sadrazam olarak vasıflandırılan Mahmut Şevket Paşa'nın kaybindan dolayı Türkiye'ye samimi başsağlığı dilekleri ile halkın, başlanan ve devam etmekte olan düzenlemelere başarıyla devam etmesi temennisinin de yer aldığı bilgisi okurlarla paylaşılmıştır.³¹⁷

12 Haziran tarihinde Berlin'den bildirilen ve gecikmeyle 13 Haziran'da Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde yayınlanan haberde ise, yine yarı resmi Alman gazetesi Norddeutsche Allgemeine Zeitung'un suikast olayı ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

Alman gazetesine göre, Türkiye için felaketle sonuçlanan Balkan Savaşı'nın en önemli zamanlarında bir takım siyasi engeller Mahmut Şevket Paşa'yı savaş sahnesinden uzak durmak mecburiyetinde bırakmıştır. Eğer; Paşa'nın uzmanlık ve çabuk kavrayışından faydalanabilmek için zamanında kendisine başvurulmuş olsaydı, Mahmut Şevket Paşa savaşı büyük ihtimalle ülkenin çıkarlarına en uygun şekilde idare edebilirdi. Alman gazetesinde ayrıca, Bulgarlar'ın ileri hareketlerinde

³¹⁶ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Almanya'da Tesirat*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

³¹⁷ Tanin Gazetesi, "*Cinayetin Hariçte Tesirati*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.5.

başarılı olmuş olsalardı, kendisinden yiğit ve gayretli asker diye bahsettiği, Mahmut Şevket Paşa'nın teslim olmaksızın başkentini harabeleri altına cansız bedenini sermeyi tercih edeceği yorumunda da bulunulmuştur. Gazete; Mahmut Şevket Paşa'nın büyük devletler tarafından teklif edilen aracılığı kabul edip ön anlaşmayı imzalamasının, Türkiye'nin şimdiye kadar maruz kaldığı sıkıntıların hepsinden daha tehlikeli bir durumdan kurtulması ve ülkenin daha emin bir geleceğe yönelmesi için sadaret makamında kalmasının kendisinin fedakarlığından ileri geldiği düşüncesindedir. Alman gazetesine göre, Paşa'yı bu görevlerin yerine getirilmesine yöneltten sebeplerin başında onun karakteri, tecrübesi ve Avrupa'daki şöhreti gelmektedir. Haberin sonunda; Mahmut Şevket Paşa'nın kaybı dolayısıyla Türkiye'ye samimi taziye hisleri arz edilmiş ve yerine geçecek kişinin Paşa'nın başlattığı canlandırma ve yenilik hareketlerine başarıyla devam edebilmesi temennisinde bulunulmuştur.³¹⁸

Almanya'nın yarı resmi gazetesi olan Norddeutsche Allgemeine Zeitung'un az çok Alman İmparatorluğu'nun resmi anlayışının göstergesi sayılabileceği düşüncesinde olan Tanin Gazetesi, bu gazetenin ortaya koyduğu hissiyatın dikkate değer olduğunu yazmıştır.

14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nin konu ile ilgili haberine göre; 12 Haziran'da Berlin'den bildirildiği kadarıyla, söz konusu Alman gazetesi, kaderin korkunç bir darbesi olarak nitelendiği bu olay karşısında üzüntülerini ortaya koymuştur. Mahmut Şevket Paşa'nın Balkan Savaşı sırasında ordu ile beraber bulunmamasının daha önceden kaybedilmiş bir fırsat olarak nitelendiği gazetede, bir emrivaki haline gelmiş olan Balkan Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında yapılan barış anlaşmasını imzalamasının bir fedakarlık olduğundan söz edilmiştir. Ayrıca; Mahmut Şevket Paşa'nın Avrupa diplomasi çevrelerinde oluşturduğu olumlu etkinin felaketin hafifletilmesine önemli katkı sağlayacağı bir sırada Paşa'nın kaybının barış görüşmelerine kötü etki etmemesi temennisinde bulunulmuştur.³¹⁹

³¹⁸ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Hariçte Tesirat*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

³¹⁹ Tanin Gazetesi, "*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Hariçte Tesirat*", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.3.

..... Zeitung’da da, Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmesi ile ilgili olarak söz konusu gazetenin İstanbul muhabirinden gelen ve İstanbul’daki psikolojik durumu anlatan bir telgraf yayınlanmıştır. Yayınlanan telgrafa 20 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi’nde de yer verilmiştir ve telgrafta, Mahmut Şevket Paşa’nın ölümü üzerine farklı fikirlerdeki yayın organları ve insanların olaya yaklaşımları ile ilgili ilginç bilgiler bulunduğu belirtilmiştir.

Söz konusu telgrafta muhabir, Mahmut Şevket Paşa’nın ölümüne İstanbul’daki yabancıların üzüldüğü kadar başkalarının üzülmeyeceğini büyük bir esefle söylemek gerektiğini belirtmiştir. Muhabir, kendisinden “*merhum gibi mükemmel bir adam*” diyerek bahsettiği Mahmut Şevket Paşa için gösterilen üzüntünün İttihat ve Terakki Cemiyeti ve cemiyetin çevresiyle sınırlı kaldığını düşünmektedir. Muhafız fikirde olanların ise Paşa’nın kaybının ardından edebe ve ahlaka aykırı yayın yapmakla yetindiklerini söylemiş ve bununla ilgili birkaç örnek de vermiştir. Vazife Gazetesi’nin, Paşa’nın katledilmesine dair kullandığı kaba bir dilden dolayı kapatıldığından ve suikast olayından haberdar olmamış gibi hareket eden İktidam Gazetesi’nin de bu konuda Vazife’yi geçtiğinden bahsetmiştir. Muhabir; Türkiye’nin pek az miktarda sahip olduğu insanlardan birinin kaybının ve Avrupa’nın Osmanlı Devleti’ne karşı gösterdiği güvenin en zor bir tecrübe karşısında bulunmasının bu tip insanlara hiçbir etki etmediğinden dert yanmıştır.³²⁰

Mahmut Şevket Paşa’nın katledilmesi münasebetiyle; Alman ordusu subaylarından olup, daha önce Osmanlı Ordusu’nun ıslahı ile görevlendirildiği belirtilen General İmhof Paşa’nın Neue Freie Presse Gazetesi’nde yayınlanan bir makalesine 17 Haziran 1913 tarihli İktidam Gazetesi’nde yer verilmektedir. İmhof Paşa, Mahmut Şevket Paşa’nın ölümü ve ardından ülkenin içine düştüğü durum ile ilgili düşüncelerini makalesinde şu şekilde ortaya koymuştur:

“Mahmut Şevket Paşa, Hükümet-i Osmaniye’nin malik olduğu en muktedir ve en fedakar ricalinden biri idi. Vücudu deri ve kemikten ibaret olduğu halde gece gündüz vatanın selameti için çalışmaktan geri durmazdı. Eğer Türkiye’nin malik olduğu muktedir adamlar böylece birer birer mahvedilecek olursa memleketin idaresi

³²⁰ Tanin Gazetesi, “*Düşündürecek Sözler*”, 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

hangi ellerde kalacaktır. Artık memlekette firka mücadelatına nihayet verilmeli ve millet de sükunet bulmalıdır.”³²¹

Ayrıca; 17 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nin “*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Avrupa Matbuatı*” başlıklı haberinde, Neue Freie Presse Gazetesi'nde yer alan ve gazetenin bir yazarının Osmanlı Devleti'nin Viyana elçisi Hüseyin Hilmi Paşa ile olan röportajına yer verilmiştir. Haberde; Neue Freie Presse Gazetesi yazarının içeri girdiğinde oldukça kederli bulunduğunu söylediği Hüseyin Hilmi Paşa'nın, Mahmut Şevket Paşa'nın ölümü ile ilgili düşüncelerini röportaj sırasında ortaya koyduğunu söylediği belirtilmiştir.

Röportaj ile ilgili haberde belirtildiğine göre; Mahmut Şevket Paşa'nın ölümünün tarifi imkansız derecede üzüntü verici bir kayıp olduğunu söyleyen Hüseyin Hilmi Paşa, Mahmut Şevket Paşa'nın kendisine kardeşçe bir sevgi ile bağlı bulunan bir dostu olduğunu hatırlattıktan sonra katledilmesinden dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Hüseyin Hilmi Paşa; kendisinin, Makedonya'da Genel Müfettiş olarak bulunduğu sırada Mahmut Şevket Paşa'nın Kosova Valisi olduğunu, ardından da Üçüncü Ordu Kumandanı olarak Paşa'yı Selanik'e aldırıldığını ifade etmiştir. Böylece, uzun süre birlikte çalıştığı ve bu müddet zarfında Mahmut Şevket Paşa'nın hiç yorulmak bilmeyen azmine, sebatına ve iktidarına hayran olmaya fırsat bulunduğunu da eklemiştir. Paşa'nın öncelikle birinci sınıf bir asker olduğunu itiraf eden Hüseyin Hilmi Paşa; askeri eğitimini Almanya'da tamamladığını belirttiği Mahmut Şevket Paşa'nın sahip olduğu kalem gücüyle de kıymeti büyük askeri eserler yazdığından övgüyle söz etmiştir. Yalnız askerlikte değil; birçok konuda, özellikle dış siyasette bilgi ve birikim sahibi olan Mahmut Şevket Paşa'nın büyük bir adam olduğunu da sözlerine eklemiştir.³²²

Gazeteciye Mahmut Şevket Paşa'dan aldığı ve Paşa'nın sadarete geçtiği zaman gönderdiğini belirttiği bir mektup da gösteren Hüseyin Hilmi Paşa, mektubun bir bölümünde geçen bazı dikkat çekici ifadeleri gazeteciye Fransızca'ya çevirerek okumuştur. Bu satırlarda Mahmut Şevket Paşa şöyle demektedir: “Arzularıma ve

³²¹ İkdam Gazetesi, “*Alman Gazeteleri'nin Mütalaatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

³²² Tanin Gazetesi, “*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Avrupa Matbuatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

kanaat-ı siyasiyeme muhalif olarak idare-i hükümeti deruhde ediyorum. Vatanın selameti için kendimi feda etmekliğim lazım geldiğini takdir ediyorum.”³²³

Görüşmeye devam eden Hüseyin Hilmi Paşa büyük bir üzüntüyle muhabire şunları söylemiştir: “Mahmut Şevket Paşa’nın hiç şüphesiz ki Nazım Paşa’nın katlinde bir kabahati yoktur. Muharebenin hitamı ile keyfiyet-i katl arasında hiçbir münasebet olamaz. Müşarünileyhin vefatı siyaset-i hariciyeyi tebdil etmeyecektir.”³²⁴

17 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi’nde, yine Neue Freie Presse Gazetesi’nde Mahmut Şevket Paşa’nın ölümü nedeniyle yayınlanan bir baş makale ile ilgili haber bulunmaktadır.

Söz konusu makalenin bir bölümünde şu ifadeler geçmektedir: “Sadrazam Mahmut Şevket Paşa bugün katledilmiştir. Bundan altı ay mukaddem; Harbiye Nazırı Nazım Paşa Babıali’de katledilmiş olduğu gibi, bu defa da Hükümet-i Osmaniye’nin en kuvvetli bir rical-i siyasi ve askerisini ve düşmanı Çatalca’da tevkif etmeye muktedir olan en ciddi bir askerini kaybetmiş oluyor. Mahmut Şevket Paşa; iktidar ve liyakati sayesinde ric’at eden bir orduyu tevkif etmiş ve ona yine kuvve-i maneviyesini iade eylemişti.(...)”³²⁵

18 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi’nin “*Teesür ve Telakkiler*” başlıklı kısmında, Avrupa basınında yer alan makalelerin en önemli kısımlarından alıntılar yapılarak Osmanlı Devleti için neler düşünüldüğüne dair bir fikir oluşturulmaya çalışıldığından bahsedilmektedir.

Bu bağlamda 12 Haziran 1913 tarihli Berliner Tageblatt Gazetesi’nde, Mahmut Şevket Paşa’nın talihinin, bir düşman değil bir katil tarafından atılan kurşuna bağlı olmasından dolayı duyulan üzüntü dile getirilmiştir. Suikastın ardından meydana gelecek olayları endişe ile beklediklerini belirten gazete; Bayezit

³²³ İkdam Gazetesi, “*Alman Gazeteleri’nin Mütalaatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

³²⁴ İkdam Gazetesi, “*Alman Gazeteleri’nin Mütalaatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

³²⁵ İkdam Gazetesi, “*Alman Gazeteleri’nin Mütalaatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

Meydanı'nda patlayan kurşunun yeni iç karışıklıkların bir işareti olmasından ve henüz Balkan Savaşları'nın iyileşmeyen yaralarına, bir de ölümle sonuçlanacak bir cerrahi ameliyatın eklenmesinden korktuklarını eklemiştir.³²⁶

Konu ile ilgili olarak aynı tarihli Frankfurter Zeitung Gazetesi'nde şu satırlar yer almıştır: “Mahmut Şevket Paşa'ya karşı icra edilen suikast Türkiye'de bir tebdil-i siyasi husule getirecek kadar bir ehemmiyeti haiz olmayabilir. Fakat, bugüne kadar mevki-i iktidarda bulunan Sadrazam'ın ziyai neticesinde onun takip ettiği usul-ü siyasetin tebdil etmesi ihtimali vardır. Mahmut Şevket Paşa'nın şehadeti, netayic-i vahime tevlit etmeyecek olsa dahi ortada, kaybedilen vücudun yerine diğer birinin tayin edilip edilemeyeceği gibi mühim bir mesele vardır. (...)”³²⁷

22 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde yer verilen Berliner Tageblatt Gazetesi'nin bir başka haberinde ise; gazetenin İstanbul muhabirinin Mahmut Şevket Paşa'nın ölümüne dair gazetesine gönderdiği bir mektupta, Paşa'nın ölümünün öncesinde ve ölümünün hemen ardından İstanbul'da yaşananlar ile ilgili bilgiler mevcuttur.

Mektupla ilgili Tanin Gazetesi'ndeki habere göre; Berliner Tageblatt Gazetesi muhabiri Mahmut Şevket Paşa'nın, etrafındaki tehlikelerin bilincinde olduğu ve mevcut şartlarda sadareti kabul etmesinin de vazifesinin nelerden ibaret olduğunu gayet iyi bilmesinden ileri geldiği düşüncesindedir. Ayrıca haberde; o dönemde Mahmut Şevket Paşa'nın, Kamil ve Nazım Paşa taraftarları ile Balkan Savaşı'nın ardından yapılması beklenen barış görüşmelerini bir yana bırakarak savaşa devam edilmesini isteyenler gibi muhalifler tarafından çevrilmiş durumda olduğu bilgisinin mektupta yer aldığı da belirtilmiştir.³²⁸

Haberde belirtildiğine göre; muhabir mektubunun devamında, Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinden bir saat sonra Karaköy Köprüsü'nü geçtiği sırada köprü'nün karşısındaki manzara ile Bayezit Meydanı ve Harbiye Nezareti'nin

³²⁶ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Teessür ve Telakkiler*”, 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.1.

³²⁷ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Teessür ve Telakkiler*”, 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.2.

³²⁸ Tanin Gazetesi, “*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti*”, 9 Haziran 1329 (M: 22 Haziran 1913), Cuma, s.1.

manzarasını karşılaştırmaktadır. Mahmut Şevket Paşa'nın öldüğü haberinin henüz karşıya ulaşmamış olması ihtimalinden dolayı Köprü ile Büyük Çarşı arasındaki geliş geçişin her günkü gibi olduğunu; halbuki Bayezit Meydanı ve Harbiye Nezareti'nin manzarasının büsbütün farklılık arz ettiğini belirten muhabir, buradaki insanların tavır ve hareketlerinden de olağanüstü bir durumun meydana geldiğinin anlaşıldığına dikkat çekmiştir. Muhabir; kapısının önünde bir piyade müfrezesinin nöbet beklediğini ve içeriye girmenin kesinlikle yasak olduğunu belirttiği Harbiye Nezareti yakınında tanıdık bir subaya rast geldiğinden de bahsetmiştir. Subayın; bir az önce Mahmut Şevket Paşa'nın yaralı olarak yatırıldığı bir odada bulunmuş olduğunu ve üzeri beyaz bir örtü ile örtülen cesedi gördüğünü söylediğini eklemiştir. Mektubun kalan kısımlarındaki şu yazılanlar da dikkat çekicidir: “(...) Bayezit'ten Sultan Ahmet Meydanı'na giden cadde pek kalabalık idi. Bu caddeden mürur ettiğim esnada bir çok kimselerin müteessif olduklarını fark ettim. Bazıları tebessüm ile dostlarının ellerini sıkıyorlardı. Acaba bunlar için tebessüm edecek ortada bir sebep mi vardı? Bunu teşhise cesaret edemedim. Hakiki olan bir şey varsa o da maktulün muhaliflerinden bazılarının katilden dolayı izhar-ı memnuniyet ettikleri ve İtilaf Fırkası aza-i malumesinin bunu bir intikam olarak telakki eyledikleridir. (...)”³²⁹

2.4.2. Mahmut Şevket Paşa Suikastı ve Fransız Basını

13 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nde bildirildiğine göre; Paris'ten 12 Haziran'da gelen haberlerde, Fransa'da bütün basının hatta iktidarda bulunan partiye muhalif olan gazetelerin bile Türkiye için istikrarlı bir hükümetin gerekli oluşundan ısrarla bahsettikleri belirtilmektedir.³³⁰

14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nin “*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Hariçte Tesirat*” başlıklı haberine göre; 12 Haziran'da Paris'ten gelen haberlerde Aksiyon Gazetesi'nin sadrazamın şehit edilmesi olayından dolayı şiddetli üzüntülerini beyan ettiği, Jurnal Gazetesi'nin de Mahmut Şevket Paşa'nın yüksek vasıflarından ve vatanperverliğinden bahsettiği bildirilmektedir..... Gazetesi ise; muhalif meslekleri, geçmişleri ve kıymetleri itibariyle hükümette bulunabilecek devlet adamlarının sırayla kanlı karşı girişimlere kurban olarak

³²⁹ Tanin Gazetesi, “*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti*”, 9 Haziran 1329 (M: 22 Haziran 1913), Cuma, s.1.

³³⁰ İkdam Gazetesi, “*Fransız Matbuatı*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.4.

gittiklerini belirtmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin her zamankinden çok muhtaç olduğu, idare kuvvetlerinin tükendiğini de eklemektedir.³³¹

Fransa Parlamentosu üyesi Mösyö Fransuva Dölonfal'ın, Pari Jurnal Gazetesi'ne Mahmut Şevket Paşa hakkındaki düşüncelerini beyan ettiğini haber veren 17 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde söz konusu beyanatın ayrıntılarına da yer verilmiştir.

Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinin her yönüyle felaketlere sebep olabilecek bir olay olduğunu belirten Fransız parlamentere göre; Türkiye en seçkin devlet adamlarından birini, Genç Türk Partisi en çalışkan liderlerinden birisini ve Avrupa da barışın en samimi bir dostunu kaybetmiştir. Fransız parlamenter; Fransa Dışişleri Bakanı Mösyö Pişon'un, Paşa'nın katlini haber aldığı zaman, kendisinin kaybindan dolayı kederli olduklarını söylediğinden bahsetmiştir. Ayrıca, Mahmut Şevket Paşa'nın bütün manasıyla iyi bir insan olduğunu söyleyen Pişon'un, Mahmut Şevket Paşa'nın sorunların çözümünü güzel surette halletmenin yolunu bilen bir insan olduğunu hatırlattığını da söylemiştir. Yazının devamında; bir Osmanlı devlet adamı için bunlardan daha iyi, takdir ifade eden kelimeler bulunamayacağını hatırlatan parlamenter; Mahmut Şevket Paşa'nın işlerde büyük bir tecrübe kazanmış olduğunu ve kendisiyle tanışıklığı bulunan herkesin, bu tecrübe ve olaylara hakim oluşu takdir etmekte olduğunu belirtmiştir. Paşa'nın vatanseverliğine de değinilen beyanatta, Mösyö Dölonfal'ın suikastı hazırlayanlarla ilgili sözlerine de yer verilmiştir. Dölonfal; Avrupa'daki başkentlerden birinde gizlenerek Mahmut Şevket Paşa'nın katillerini silahlandırmış olan sefillerin hiçbir zaman Türkiye'nin geleceğine hakim olamayacaklarını iddia etmiştir.³³²

Yine 17 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde, Pari Jurnal Gazetesi'nin Mahmut Şevket Paşa ile ilgili bir başka haberine yer verilmiştir. Buna göre; Pari Jurnal Gazetesi 13 Haziran 1913 tarihli baskısında Mahmut Şevket Paşa'nın cenaze töreninden övgü dolu bir dille bahsedildikten sonra, Genç Türkiye'nin Mahmut Şevket Paşa'dan sonra da yaşayacağı ve önceki Padişah Abdülhamit taraftarlarının

³³¹ Tanin Gazetesi, "*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Hariçte Tesirat*", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.3.

³³² Tanin Gazetesi, "*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Avrupa Matbuatı*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

tozlarından oluşan diğer eski ve ihtiyar Türkiye'nin ise artık kesin bir şekilde öldüğü yazılmıştır.³³³

17 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nde; Matin Gazetesi başyazarı Mösyö İstefan Luzan'ın Mahmut Şevket Paşa için bir baş makale ayırdığı belirtilmektedir. Makalede, Fransalı gazetecinin, “*iyi bir asker ve güzel söz söyleyen bir adam*” olarak tanımladığı Mahmut Şevket Paşa'nın simasından bahsettikten sonra Mahmut Şevket Paşa ile yaptığı mülakata yer verdiğinden bahsedilmiştir. Mülakatta Paşa'nın gazeteciye; ordudaki komutanların gevşekliğinden bahisle, ordunun üst kademesinde kuvvet ve gayret olmadığı zaman erlerde de bu gibi özelliklere rastlanamayacağını hatırlattığına vurgu yapılmıştır.³³⁴

Fransız gazeteci baş makalesine Paşa ile ilgili olarak şunları da eklemiştir:

“(…) Müşarünileyh mevki-i iktidarda bulunduğu zaman pek titiz bir rical-i siyasiye idi. Abdülhamit'i ıskat etmek için orduyu Ayastefanos'a kadar getiren müşarünileyh olduğu gibi, aynı zamanda Genç Türk Fırkası'nın da ruhu ve ümidi idi. Bununla beraber, 1909 senesinde mevki-i iktidara geldiği Harbiye Nezareti'ni deruhde ettiği zaman ilk işi parlamentoya ve alem-i siyasete dahil olan herkese Harbiye Nezareti kapılarını kapatmak olmuştu. Mahmut Şevket Paşa Harbiye Nazırı iken Sadrazamın, kendisini Meclis-i Vükela'da hazır bulunmaya daveti mutazammın tezkirelerini yırtıyor ve diyordu ki: ‘Meclislerde her zaman lüzumundan fazla ve pek o kadar şayan-ı dikkat olmayan lakırdı söylenir’. (...)”³³⁵

Figaro Gazetesi'nin dış siyaset yazarı Mösyö Rekoli; Mahmut Şevket Paşa'nın mesleki hayatına ayırdığı bir makalesinde 31 Mart İsyanı'ndan bahsettikten sonra Hareket Ordusu'nun İstanbul'a sevk edilmesine dair düşüncelerini ortaya koymuştur. Mösyö Rekoli'nin söz konusu makalesine 17 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi de “*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Avrupa Matbuatı*” başlığı altında yer vermiştir.

³³³ Tanin Gazetesi, “*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Avrupa Matbuatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

³³⁴ İkdam Gazetesi, “*Avrupa Matbuatı'nın Teessürü-Fransız Matbuatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

³³⁵ İkdam Gazetesi, “*Avrupa Matbuatı'nın Teessürü-Fransız Matbuatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

Rekoli makalesinde; irticacıların zaferinin çok kısa sürdüğünden, Mahmut Şevket Paşa'nın isyanı haber alır almaz derhal Selanik'teki bütün askerleri trene bindirmekten çekinmediğinden ve askerlerin Çatalca'da toplanmasının inanılmaz bir hızla ve düzenli bir şekilde gerçekleştiğinden bahsetmiştir. Paşa'nın İstanbul üzerine bu yürüyüşünün alkışlanarak, kendisine birçok takdir kazandırdığı ifade edilen makalede, Hareket Ordusu'nun bu şekilde idaresinin Mahmut Şevket Paşa'nın karar alma konusunda büyük bir kudret ve metanet sahibi olduğunu gösterdiği yazılmıştır. Yine bahsedilen bu durumların; Paşa'nın, olayların tesiri altında kalmak şöyle dursun tehlike karşısında büsbütün metanet kazanan bir azim ve irade sahibi olduğunu teyit eder nitelikte olduğu belirtilmiştir.³³⁶

17 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nin yine "*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Avrupa Matbuatı*" başlıklı haberine göre; Jil Blas Gazetesi korkunç olayı haber alır almaz "*Zavallı Türkiye*" başlığını atmış, başlığın altında yer alan makalede de Mahmut Şevket Paşa'nın sadarete tayin oluşu anlatıldıktan sonra Paşa ile ilgili düşüncelere yer verilmiştir.

Balkan Savaşı'nda daha uygun şartlarla barış yapmayı başaramayan Mahmut Şevket Paşa'nın sonuna kadar direnerek savaşı uzatmakla, hiç olmazsa Osmanlılar'ın kahramanlıklarını Avrupa'ya karşı göstermelerini sağladığından söz konusu makalede bahsedilmiştir. Ayrıca; Kamil Paşa'nın iktidarda kalması durumunda Rumeli'nin hiçbir noktasının kurtulamayacağına dikkat çekilen makalede, Mahmut Şevket Paşa ve Edirne'yi savunanların Osmanlılığın namusunu kurtarmayı başardıkları belirtilmiştir.³³⁷

Makalede, Mahmut Şevket Paşa'nın İstanbul'da şehit edildiği ve bu talihsiz olayın Osmanlı Devleti'nin tarihinde benzerine rastlanır bir gelişme olduğundan bahsedilmiştir. Makale'nin devamında; Osmanlı topraklarında hükümet krizinin genellikle acıklı bir şekilde halledildiği hatırlatılmış, ancak bugün katillerin kurşunları altında hayatını kaybeden kişinin Mahmut Şevket Paşa gibi tanınmış bir

³³⁶ Tanin Gazetesi, "*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Avrupa Matbuatı*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

³³⁷ Tanin Gazetesi, "*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Avrupa Matbuatı*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

kişi olduğuna dikkat çekilmiştir. Paşa'nın seçkin kişiliğinin ve mevcut durumun bu cinayete özel bir önem kattığı da vurgulanmıştır.³³⁸

Tanin Gazetesi'nin "*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Avrupa Matbuatı*" başlıklı haberinde yer verilen bir başka Fransız gazetesi de Ekselsiyor Gazetesi'dir. Habere göre; Mahmut Şevket Paşa'nın vatanseverliğini hürmet ve takdirle anan Ekselsiyor Gazetesi'nde, Paşa'nın ölümünün ardından kurulacak yeni hükümet ve Sadrazam Sait Halim Paşa ile ilgili düşüncelere yer verilmiştir. Ekselsiyor Gazetesi'nde konu ile ilgili olarak şunlar yazılmıştır:

"Mahmut Şevket Paşa'nın şehadeti, Türkiye'de vaziyet-i siyasiye-i dahiliyece ne gibi tesirat husule getirecektir? Vasi miyasta kanlı bir irtica vukua geleceğini zannetmediğimiz gibi kabinenin tarz-ı teşkilinde tebdil vukuuna bile ihtimal vermiyoruz. Şimdiki kabinede Sait Halim Paşa gibi zeka ve fetanet ve hüsn-ü niyet sahibi adamlar vardır. Bu devlet adamları şimdiye kadar Türkiye'de tatbik edilmiş ıslahat layihalarının en hürriyet perveranesi olan bir ıslahat programı tanzimi suretiyle Vatan-ı Osmaniye'nin maddeten ve manen hayatına ne derece taraftar olduklarını ispat etmişlerdir. Binaenaleyh gayret ve hamiyetle başlanmış olan emr-i ıslahatı ihlal edecek hiçbir netice tahaddüs etmeyeceğini ümit edelim."³³⁹

19 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde de; Figaro Gazetesi'nde yayınlanan ve Jöroz Burdon tarafından yazılmış olan Mahmut Şevket Paşa hakkındaki bir makalenin en önemli kısımlarına yer verildiğinden bahsedilmektedir.

Söz konusu makalede Mahmut Şevket Paşa için; ince, zarif ve utangaç bir Arap tanımlamasının yanında dış görünüşü ile ilgili olarak, ilginç bir şekilde, "*hoşluk ve güzellik kını içinde çelikten bir vücut*" benzetmesi yapılmıştır. Ayrıca; genç ve güzel bir çocuk endamıyla kabarık göğsünden, kadın el ve ayaklarını andıran el ve ayaklara ve narin bileklere sahip oluşundan bahsedilmiş, fakat aynı zamanda duruşunda ve yürüyüşünde hiçbir kadınsılık olmadığını altı çizilmiştir. Gözlerinin gayet keskin, uzun bir sakalın genişlettiği başının uzun olduğu belirtilen Paşa'nın;

³³⁸ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Zavallı Türkiye*", 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.1.

³³⁹ Tanin Gazetesi, "*Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Avrupa Matbuatı*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

güzel Arap ırkının kuvvet, zarafet, hoşluk, ihtişam ve sevimlilik gibi bütün özelliklerini tümüyle kendisinde topladığına dikkat çekilmiştir.³⁴⁰

Burdon; Mahmut Şevket Paşa'yı 1911 tarihinde Mayıs ayında; alay elbisesi, çizmesi, koyu renkli setresi ve başında uzun bir fesle selamlıkta gördüğünü ve kendisinden bir saniye hareketsiz kalmasını rica ederek bir fotoğrafını çektiğini de anlatmaktadır. Paşa'dan; hürmetle anmaya değer, namuslu bir insan olarak bahsedilen makalede yazarın belirttiğine göre, kendisi ile Harbiye Nezareti'ndeki çalışma odasında yaptığı bir görüşme sırasında Mahmut Şevket Paşa, sırf askeri bir Harbiye Nazırı olmak ve politika ile zerre kadar alakadar bulunmamak istediğini söylemiştir. Kendisinin bu arzusunda hiç şüphesiz samimi olduğunu ve subayları da politika işlerinden uzaklaştırmak arzusu taşıdığını belirten Burdon, Paşa ile yaptığı bu görüşmeden bir ay sonra subayların politika ile uğraşmalarını yasaklayan emrin yayımlandığını hatırlatmıştır. Ayrıca, Mahmut Şevket Paşa'nın yazılı bir metin ile politikayla uğraşmanın askerlik sıfatı ile bağdaşmaz bir durum olduğunu subaylara ilan etmekten çekinmediğini de söylemeden geçmemiştir.³⁴¹

2.4.3. Mahmut Şevket Paşa Suikastı ve İngiliz Basını

İkdam Gazetesi'nin 13 Haziran 1913 tarihli baskısında belirtildiğine göre; Londra'dan 12 Haziran'da gelen haberlerde Daily Mail, Daily Telegraph, Times ve hemen tüm gazeteler bir asker ve devlet adamı olması dolayısıyla Mahmut Şevket Paşa'nın sahip olduğu seçkin vasıfları anmakta ve Paşa'nın katlinden lanetle bahsetmektedirler.³⁴²

Daily Telegraph Gazetesi'nin İstanbul muhabirinin; 11 Haziran tarihinde gazetesine bildirdiği, İstanbul Muhafızı Cemal Bey ile olan görüşmesi ise 17 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Görüşmede Cemal Bey, Mahmut Şevket Paşa suikastının ayrıntıları hakkında bilgi vermiştir.

Söz konusu görüşmede; Sadrazam Paşa'nın zamanını ikiye ayırdığını, sabah saat sekizden öğleye kadar Harbiye Nezareti'nde çalıştığını, sonra Babıali'ye

³⁴⁰ Tanin Gazetesi, "*Mahmut Şevket Paşa*", 6 Haziran 1329 (M: 19 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

³⁴¹ Tanin Gazetesi, "*Mahmut Şevket Paşa*", 6 Haziran 1329 (M: 19 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

³⁴² İkdam Gazetesi, "*İngiliz Matbuatı*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.4.

gittiğini söyleyen Cemal Bey, cinayetin işlendiği sabah Mahmut Şevket Paşa ile beraber Harbiye Nezareti'nde bulunduğunu ifade etmiştir. Kendisini pek keyifli bulunduğunu söylediği Mahmut Şevket Paşa ile uzun bir süre çalıştıklarını belirten Cemal Bey, Paşa'nın on bir buçuğa doğru kendisine otomobilinin hazır bulundurulmasını emrettiğini söylemiştir. Bundan sonra yaşanan gelişmelerle ilgili olarak da şunları anlatmıştır: "(...) Otomobile bindi ve Babıali'ye gitti. Yanında iki yaver bulunuyordu. Süvari Zabiti Eşref Bey ve Bahriye Zabiti İbrahim Bey. Otomobil Harbiye Nezareti önünde bulunan Bayezit Meydanı'nı hemen terk etmiş idi ki meydandan bir cenaze alayı geçiyordu. Bu sebepten otomobil tevakkuf etti. Bu sırada Aksaray cihetine teveccüh eden diğer bir otomobil gözüktü. Otomobil, Sadrazam'ın otomobili yanına geldiği zaman içerisinde oturmuş olan iki kişi, iki ellerinde birer revolver olduğu halde ayağa kalkarak otomobilin açık kapısından şiddetle ve birbirini müteakib Mahmut Şevket Paşa'nın üzerine ateş etmeye başladılar. İlk mermiler Mahmut Şevket Paşa ile İbrahim Bey'e tesadüf etti. Eşref Bey mukabele etmek maksadıyla hemen revolverini cebinden çekti, aldı. Fakat silah ateş almadı. O zaman Paşa'nın revolverini cebinden çekti, aldı. Fakat bu da ateş almadı. Bu sırada katillerin otomobili hareket etmiş, Aksaray'a doğru bütün süratiyle koşmaya başlamıştı. Katillerden ikisinin hüviyetinin sabit olduğu zannediliyor. Fakat doğru olan cihet katillerin hal-i firarda olup henüz tevkif edilememiş olmalarıdır. Şimdiye kadar bir kişi tevkif edilmiştir ki o da vaka esnasında oralarda bulunan katillere muavenet etmiş görünen Topal Tevfik'tir. (...)"³⁴³

Yine Daily Telegraph Gazetesi'nin, 17 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde yer verilen ve Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesine yönelik olarak yaptığı yorumları içeren bir haberi de dikkat çekicidir. Bu yorumlarda; cinayetin, Babıali Baskını ile Kamil Paşa hükümetinin düşürülmesi ve Nazım Paşa'nın öldürülmesine karşı bir tepki olarak ve intikam almak amacıyla işlenmiş olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır.

Söz konusu yorumlar şu satırlarla ifade edilmektedir: "(...) Dün Mahmut Şevket Paşa'nın katli hakkında alınan haberler, zaten müşevveş olan ahvale bir unsur

³⁴³ Tanin Gazetesi, "Mahmut Şevket Paşa'nın Şehadeti ve Avrupa Matbuatı", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

ilave etmiş bulunuyor. Malumdur ki Mahmut Şevket Paşa; Nazım Paşa'nın katlinden ve geçen Kanun-i Sani nihayetinde, Kamil Paşa'nın sukutunu intac eden darbe-i hükümetten sonra mevki-i iktidara gelmiş idi. Binaenaleyh bu cinayet-i leimanenin Nazım Paşa'nın katlinden dolayı saika-i intikam ile irtikab edilmiş olması muhtemeldir. Bu cinayet, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin aleyhinde mevcut bir husumetin neticesi de addolunabilir.(...)³⁴⁴

İkdam Gazetesi'nin 17 Haziran 1913 tarihli baskısında da Daily Mail Gazetesi'nde yer alan Mahmut Şevket Paşa ile ilgili bir makale dikkati çekmektedir. Londra'dan Tan Gazetesi'ne bildirildiği belirtilen habere göre; Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi ile ilgili olarak Daily Mail Gazetesi'nde yayınlanan söz konusu makalede, Paşa'nın ölümü yeni ve eski Türkiye arasında yeniden başlayan çatışmanın bir göstergesi sayılmıştır. Ayrıca makalede, bu çatışmanın Osmanlı topraklarının kalan kısmının korunması için herkesin birlik olması gereken bir zamanda meydana gelmesinden de üzüntüyle bahsedilmiştir.³⁴⁵

Daily Graphic Gazetesi'nin ibret verici ve önemli bir soru ile başladığı Mahmut Şevket Paşa'nın ölümü ile ilgili bir haberine ise 18 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde rastlanmaktadır. Osmanlı Hükümeti'nin komşularıyla barış anlaşması imzaladığı hatırlatılan Daily Graphic Gazetesi'nin haberinde, Türkler'in kendi aralarında ne zaman barış anlaşması imzalayacakları sorusu sorulmuştur.

Mahmut Şevket Paşa'nın ölümünün bu sorunun açık bir cevabı olduğu belirtilen gazetede, Türkler'in uğradıkları yenilgilere rağmen aralarındaki düşmanlıkları unutmak istemedikleri ve bu durumda ülkenin geleceğini de zor günlerin beklediğini düşünmenin doğal olduğu belirtilmiştir.³⁴⁶

17 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nin de “İngiliz Matbuatı” başlığıyla ele aldığı Daily Graphic Gazetesi'nin haberinde yer alan ibret verici söz konusu satırlar şu şekilde yayınlamıştır: “Türkiye müttefiklerle akd-i sulh etti. Fakat

³⁴⁴ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “İngiliz Matbuatı”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.3.

³⁴⁵ İkdam Gazetesi, “Avrupa Matbuatı'nın Teessürü”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

³⁴⁶ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “Zavallı Türkiye”, 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.1.

bizzat Türkler arasında ne zaman sulh akdolunacaktır? Mahmut Şevket Paşa'nın fecia-i katli bu suale gayet vazih bir cevaptır. Bu cinayetin esbab ve avamili maalesef, evvelce olduğu gibi bugün de zahir oluyor. Türkler her zamandan ziyade birbirine muhasım görünüyorlar. Son defa düçar oldukları hezimet önünde ne husumetlerini, ne de ihtiraslarını feda edemiyorlar. Bu sebeple memleketin atisini mazlum görüyoruz.”³⁴⁷

İkdam Gazetesi'nin 17 Haziran 1913 tarihli baskısında ise Times Gazetesi'nin Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi ile ilgili olarak yayınladığı ve “*Nazik Bir Zaman*” başlığı taşıdığı belirtilen bir habere yer verilmiştir. Haberde; bu cinayetin Türkiye'nin durumunu daha karanlık bir şekle sokan ikinci feci olay olduğu ve aynı zamanda zaten belirsiz olan Yakın Doğu meselesine böylece, yeni bir sorunun daha eklendiği yorumunda bulunulmuştur. Mahmut Şevket Paşa'nın da, Nazım Paşa'nın akıbetine uğradığı belirtildikten sonra haberin devamında şu dikkat çekici ifadeler yer verilmiştir: “(...) Hadisenin mahiyet-i siyasiyesi hakkında şüpheyne meydan kalmamıştır. Bu cinayetin faileri ve sevaiki her ne olursa olsun Türkiye'de istikrar-ı hükümete yeni bir darbe olduğuna ve memleketin haiz-i itimadı olan pek az rical-i mühimme ve muktedirinin birinden daha memleketi mahrum ettiğine şüphe yoktur.(...)”³⁴⁸

2.4.4. Mahmut Şevket Paşa Suikastı ve Rum Basını

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde “*Rumca Gazeteler*” başlığı altında, Neologos Gazetesi'nin Mahmut Şevket Paşa'nın şehit edilişi olayı ile ilgili verdiği bilgilerden bahsedilmiştir ve gazetenin Mahmut Şevket Paşa için sarf ettiği övgü dolu sözler okuyucularla paylaşılmıştır.

“Dün vakt-i zuhura doğru İstanbul'un merkez caddelerinden birinde menfur bir cinayet irtikab olunmuştur. Mahmut Şevket Paşa şehit edilmiştir.” cümleleri ile başlayan Neologos Gazetesi'ndeki haberde; cinayetin sebebini ne bildikleri ne de öğrenmek istediklerinden bahseden gazete, özellikle cinayetin zamanlamasına dikkat çekmiştir. Sebep ister siyasi, ister şahsi olsun Balkan Savaşı'nın felaketlerinden vatanın uzak kalması için herkesin hükümete destek olması ve vatanın ilerlemesine

³⁴⁷ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*İngiliz Matbuatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.3.

³⁴⁸ İkdam Gazetesi, “*İngiltere Matbuatı*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

çalışması gerektiği bir sırada bu cinayetin gerçekleştirilmesinin cinayete daha menfur bir özellik kattığı vurgulanmıştır. Zamanın eleştirme ve azarlama zamanı olmadığından hatırlatılmasından sonra, sadaret makamının Mahmut Şevket Paşa'ya verildiği dakikadan beri kendisinin ülkenin namus ve şerefine korunması için yorulmak bilmez bir gayret ile çalıştığı itiraf edilmiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinin çoğunluk partisinde hayret uyandırdığı ancak bu durumun partiyi bir ümitsizliğe sevk etmediği; partinin, cinayetin işlenmesi üzerine başkentte güvenliği korumak ve devam ettirmek için gereken bütün tedbirleri aldığı belirtilmiştir.³⁴⁹

Yine Tanin Gazetesi'nin 13 Haziran 1913 tarihli baskısında, Proodos Gazetesi'nin de Mahmut Şevket Paşa'nın katledilmesi ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir. Proodos Gazetesi'nin, olay karşısında duyduğu üzüntü ve Mahmut Şevket Paşa ile ilgili düşünceleri okuyuculara aktarılmıştır.

Proodos Gazetesi'nin düşüncesine göre; işlenen cinayetin, diğer siyasi cinayetler gibi kesin adımlarla ülkenin gelişmesi yoluna katılmak isteyenlerde üzücü bir etki uyandırmaması mümkün değildir. Mahmut Şevket Paşa Genç Türkiye'nin en seçkin şahıslarından birisi olup, Hareket Ordusu'nun başında 31 Mart Olayı'ndan sonra İstanbul'a gelerek meşrutiyeti sağlamlaştırmayı başarmıştır. Gazetede; tarihin Mahmut Şevket Paşa'nın o zaman yaptığı hizmetleri belirtme ve saymada tereddüt göstermeyeceği gibi gerek Harbiye Nazırı gerekse ordu komutanı olarak Osmanlı Ordusu'nda yaptığı düzenleme ve yenilikleri uzun seneler zikredeceğinden bahsedilmiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın, kendisini diktatör ilan ettirebilecek fırsatlar bulmasına rağmen bu gibi şöhret hırslarından kendisini koruduğuna dikkat çekilmiştir. Paşa'nın henüz kapanmamış mezarı önünde, hizmetlerinin tartışılmayacağı belirtilmiş ve geçen zamanın Paşa'nın kadir ve kıymetini ispat edinceye kadar, bu temiz vicdanlı vatanseverin kaybına ve kendisinden daha pek çok hizmet ümit ederken bu şekilde ölümüne üzülmekten başka yapılacak bir şey olmadığı söylenmiştir.³⁵⁰

³⁴⁹ Tanin Gazetesi, "Rumca Gazeteler", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.4.

³⁵⁰ Tanin Gazetesi, "Rumca Gazeteler", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.4.

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nin "*Rumca Gazeteler*" başlığı altında Mahmut Şevket Paşa'nın ölümü üzerine duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktardığı bir başka Rumca gazete de Tahidromos Gazetesi'dir.

Tanin Gazetesi'nin haberine göre Tahidromos Gazetesi'nde Mahmut Şevket Paşa suikastı ile ilgili olarak; Türk-Balkan faciasının son bulmak üzere olduğu bir sırada, son seneler Osmanlı Tarihi'ni şan ve şerefle doldurmuş olan seçkin bir şahsiyet olarak tanımlanan Mahmut Şevket Paşa'nın, sefil bir cinayete kurban gitmesinin takdir olunduğu yazılmıştır. Paşa'nın az sayıda insanın ulaşabildiği talihin zirvesine yükseldikten sonra öldüğü, ancak gerçek bir asker gibi vatani görevini yerine getirirken hayata gözlerini yumduğu belirtilmiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın gerıcilik ve keyfi idare zincirlerini nasıl silah kuvvetiyle kırmışsa, kana bulanmış vatanın ilerleme ve yenilenmesi işini de siyaset yoluyla gerçekleştirmek için çalıştığından bahsedilmiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın; Hareket Ordusu kahramanı olarak o tarihi başarısından sonra topladığı defineler üzerinde dinlenerek siyaset kavgasına atılmayabileceği, ancak siyasete atılmasının vatanseverlik ve fedakarlık hislerinden ileri geldiği açıklanmış, onun Genç Türkiye'yi kuvvetlendirmek için çalıştığı vurgulanmıştır. Mahmut Şevket Paşa'nın gayet önemli ve zor bir zamanda şehit olduğu ve bu nedenle ülkenin idare kuvvetinden önemli bir gücün eksildiği belirtilmiştir. Buna rağmen idarede hiçbir karışıklığın görülmediği ve bu olay karşısında idarecilerin soğukkanlılıklarını koruyarak güvenlik ve sükuneti sağlamada büyük gayret ve metanet gösterdiklerinden söz edilmiştir.³⁵¹

Tanin Gazetesi'nin 14 Haziran 1913 tarihli baskısında "*Tevkifat*" başlığıyla yer verilen Patris Gazetesi'ndeki bilgilere göre; Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi olayıyla ilgili olarak bazı Rumlar tutuklanmış, ilk sorgulamanın ardından bunların bir kısmı salıverilmiş ve şüpheli görülen diğer bir kısmı da Polis Genel Müdürlüğü'ne sevk edilerek tutuklanmışlardır. Tutuklananlar arasında; Büyükdere İdare Heyeti Başkanı Doktor Yordapulos, önceden Büyükdere Belediye Başkanlığı'nda bulunmuş olan yeni Üsküdar Belediyesi Başkanı Mehmet Ali Bey,

³⁵¹ Tanin Gazetesi, "*Rumca Gazeteler*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.4.

Posta ve Telgraf Müdürü Dimitri Çemberli, Leandros Hurmuzos, Buvanini Oharidis, Dimitri Cevaripulos, Suturi Akmezopulos gibi isimlerin olduğu belirtilmiştir.³⁵²

14 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'ndeki "*Tevkifat*" başlıklı haberde ise, Neologos Gazetesi'nin Mahmut Şevket Paşa cinayeti konusundaki bir haberine yer verilmiştir. Neologos Gazetesi'ndeki söz konusu haberde de, cinayetle ilişkisi olduğundan şüphelenildiği için tutuklanan bazı Rumlar'dan bahsedilmiştir.

Haberde; hükümetin Büyükdere, Kuzguncuk ve Üsküdar'da Mahmut Şevket Paşa suikastında parmağı olduğunu tahmin ettiği çok sayıda Rum'u tutuklattığından bahsedilmiştir. Habere göre tutuklananlar; Kuzguncuk'ta Hacı Yorgi, Hacı Simonidi, Pandali Mitrotizi, Lazar Papasoğlu, Vinkopulos, Çungupulos ve Hacı Konstantin'dir. Bunların büyük çoğunluğu Rum ihtiyar heyeti üyesidir. Üsküdar'da ise Hacı Dimitri Mavropulos, Teodoros, Vireopulos tutuklanmıştır. Ayrıca bunların hepsinin Divan-ı Harb-i Örfi Hapishanesi'ne gönderildikleri, ancak tahliye olmalarının da umulmakta olduğu bilgisi okurlarla paylaşılmıştır.³⁵³

14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'ndeki bir haberde de; Neologos Gazetesi'nin, Mahmut Şevket Paşa'nın kurban gittiği cinayetin sebeplerinden bahsettiği belirtilmiştir.

Tanin Gazetesi'ndeki habere göre; Neologos Gazetesi'nde, hükümetin sürdürmekte olduğu soruşturmanın çok gizli tutulması nedeniyle cinayetin sebepleri hakkında kesin hiçbir bilgi olmadığı ifade edilmiştir. Fakat; sağlam ve güvenilir kaynaklardan aldıkları bilgilere dayanarak haber yaptıklarını belirten Neologos Gazetesi'ne göre, bu cinayette kesinlikle şahsi bir intikam fikri yoktur. Aksine bu cinayetle, olayın mevcut hükümete karşı olanların veya muhalif bir partinin siyasi bir suikastı olduğu kanaati güçlenmiştir. Neologos Gazetesi'nde; suikastı hazırlayanların, işlerine alet olmak üzere toplumun en aşağı tabakalarında bulunan bazı alçakları, daha doğrusu bazı kumarbazlar ile genelevi müdavimlerini kullandıkları yazılmıştır. Ayrıca suikastı hazırlayanların; emellerine alet ettikleri bu

³⁵² Tanin Gazetesi, "*Tevkifat*", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.4.

³⁵³ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Tevkifat*", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.2.

şahısların, mevcut hükümetin kumarhaneleri sıkı takibe alması ve kapatmasından dolayı hükümete karşı besledikleri düşmanlıktan istifade ettiklerinden de bahsedilmiştir. Katilleri ve cinayette parmağı olanları yakından tanıyanların; bu kişilerin, meşhur kumarbazlardan ve Kör Emin'in idaresi altında bulunan caniler ve dolandırıcılar çetesi üyelerinden olduklarını beyan ettiklerinin de altı çizilmiştir.³⁵⁴

15 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde ise “*Canilerin Tevkifi ve Gazeteler*” başlıklı haberde; bütün Rumca gazetelerin önceki gün Beyoğlu'nda yakalanan katillerin ele geçirilmesi sırasında güvenlik görevlilerinin ortaya koydukları soğukkanlılık ve cesareti tekrar dile getirdiklerinden ve katillerin korkaklıkları konusunda alaycı ifadeler kullandıklarından bahsedilmiştir. Ameroliptos Gazetesi'nin de bu konu ile ilgili olarak; subaylardan erlere hatta itfaiye erlerine kadar tüm güvenlik güçlerinin takdire değer bir cesaret, soğukkanlılık ve beceri gösterdiklerini beyan ettiği belirtilmiş ve haberin sonunda bütün diğer gazetelerin de güvenlik güçlerinin gösterdiği dirayet ve başarıyı alkışladıkları hatırlatılmıştır.

³⁵⁴ Tanin Gazetesi, “*Cinayetin Esbabı*”, 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.4.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL BASINI'NDA SUİKASTA İLİŞKİN YORUMLAR ve DEĞERLENDİRMELER

3.1. Suikastın Başlıca Azmettiricileri Olarak Görülenler İle İlgili Değerlendirmeler

3.1.1. Damat Salih Paşa ile İlgili Değerlendirmeler

Dönemin İstanbul Muhafızı Cemal Bey hatıralarında; içinde önemli deliller bulunan bir rapor aldığından ve rapora göre Damat Salih Paşa'nın suikast olayında işin başında bulunduğundan bahsetmiştir. Hatıralarında belirttiğine göre; Hürriyet ve İtilaf Fırkası'ndan olduğunu bildiği Damat Salih Paşa'nın böyle bir suikasta karışacağına ihtimal vermeyen Cemal Bey onu muhafızlığa çağırması ve durumu anlatmıştır. Kendisine, yaşanacak gelişmelerden olumsuz etkilenmemesi için bir süreliğine İstanbul'u terk edip Avrupa'ya gitmesini tavsiye etmesine karşılık Paşa'dan olumsuz cevap almıştır.³⁵⁵

O günden itibaren Salih Paşa, Cemal Bey tarafından çok yakından izlenmeye başlanmış ve suikastın ardından da ele geçen deliller ışığında olayın önemli azmettiricilerinden biri olarak yargılanmıştır. Salih Paşa'nın aleyhinde ortaya çıkan önemli delillerden biri, suikast faillerinden olan Kör Emin'in üzerinden çıkan ve kendisinin imzasını taşıyan 1000 liralık bir senettir.

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde "*Kimler Tevkif Olundu?*" başlığıyla verilen haberde de tutuklananlar arasında en çok dikkat çeken simaların başında Damat Salih Paşa'nın geldiği belirtilmiştir. Diğer isimler de Salih Paşa'nın kardeşi Tahir Hayrettin Bey ve Hacı Nazmi Paşa'dır.³⁵⁶

13 Haziran 1913 tarihinde Tanin Gazetesi'nde "*Katillerden Kör Emin*" başlıklı haberle suikast faillerinden Kör Emin'in üzerinden, yakalandığı sırada 1000

³⁵⁵ Cemal Paşa, *a.g.e.*, s.69-70.

³⁵⁶ Tanin Gazetesi, "*Kimler Tevkif Olundu?*", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

liralık bir senet çıktığına dair verilen haberin hatırlatılmasından sonra, aynı tarihli gazetenin “*Müşevvikler Meydana Çıkıyor*” başlığı altında verilen haberinde ise K r Emin gibi serseri türünden bir şahsın üstünden böyle bir senedin çıkmasının şaşırtıcı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca senetteki imzanın ise büsbütün çekici olduğundan söz edilmiş ve bunun sebebi olarak da; senetteki imzanın rahmetli şehzade Kemalettin Efendi'nin damadı ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın önde gelen isimlerinden Salih Paşa'ya ait olması gösterilmiştir. Salih Paşa'nın söz konusu senetteki imzası ile ilgili açıklaması olarak da, Nişantaşı'ndaki konağı hakkında düşünülen işlem gerçekleştiği takdirde K r Emin'e 1000 lira vereceği şeklindeki ifadelerine yer verilmiştir. Ardından konu ile ilgili olarak; K r Emin'in emlakçı ya da avukat olmadığı, olsa bile böyle bir senedin ilgili kanunun herhangi bir yerine temas etmediği için olağan bir durum olmadığından bahsedilmiştir. Araştırma derinleştirildik e de, bu bin liranın suikast başarıyla sonuçlandığı takdirde verilecek ödül anlamını taşıdığının anlaşıldığından söz edilmiştir.³⁵⁷

Tasvir-i Efkaz Gazetesi'ndeki bu konu ile ilgili haberde ise, K r Emin'in üzerinden çıkan senet hakkında Salih Paşa'nın lehine sayılabilecek açıklamalar bulunmaktadır.

Habere göre; Emin'in üzerinden çıkan bin liralık senedin hakikaten bir konak meselesi ile ilgili olduğuna dair bazı işaretler mevcuttur. Gerçekten;  nceki hükümdar döneminde Salih Paşa'nın konağını sultanlardan biri on bin liraya satın almıştır. Meşrutiyetin ilanının ardından Salih Paşa, konağın kırk bin lira değerini olduğunu ve kendisinden zorla alındığını iddia ederek ilgilileri dava etmiştir. Paşa'nın Emin'e de meşrutiyetten önceden kalma iki, üç yüz lira kadar borcu bulunmaktadır. Bunun için bu davanın takibini o zaman Emin üstlenmiş ve alacağı olan üç yüz lira ile komisyonculuk hakkı olmak üzere Salih Paşa'dan davanın sonucuna bağlı olarak 1000 liralık bir senet almıştır.³⁵⁸

³⁵⁷ Tanin Gazetesi, “*Müşevvikler Meydana Çıkıyor*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

³⁵⁸ Tasvir-i Efkaz Gazetesi, “*Katiller Kimlerdir?*”, 2 Haziran 1329 (M: 15 Haziran 1913), Pazar, s.3.

3.1.2. Prens Sabahattin Bey ile İlgili Değerlendirmeler

16 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde "*Makus Vukuat*" başlıklı haberde, tutuklananların ifadeleri ve elde edilen delillere bakılarak suikast olayına eski sadrazamlardan Kamil Paşa ve Prens Sabahattin Bey'in de isimlerinin karıştığı belirtilmiş ve konu ile ilgili yorumlarda bulunulmuştur.

Haberde Sabahattin Bey ile ilgili olarak; aleyhindeki delillerin Kamil Paşa'ya göre daha kuvvetli olduğu ve kendisinin bir süreden beri hakkındaki şüpheleri artıracak bir hareket tarzı benimsediği ifade edilmiştir. Bu nedenle tutukluların bu konudaki itiraflarına ayrı bir önem vermemenin ve bir dereceye kadar gerçek olduğu nazarıyla bakmamanın mümkün olmadığı da belirtilmiştir. Hatta bazı ihbarlara bakılacak olursa Sabahattin Bey'in suçlu bile sayılabileceği hatırlatıldıktan sonra, yine de kanunun vereceği kararı beklemekten yana olmanın daha faydalı olacağı yorumunda bulunulmuştur.³⁵⁹

İkdam Gazetesi'nde; 16 Haziran 1913 tarihli Jamanak Gazetesi³⁶⁰'nin Prens Sabahattin ile ilgili bir haberine yer verilmiştir. Habere göre; Jamanak Gazetesi'nde, Prens Sabahattin'in Rusya elçiliğine iltica ettiği ve bu durumun hükümetçe haber alınması üzerine kendisinin teslimi için söz konusu elçilik ile bağlantıya geçildiği belirtilmiştir. İkdam Gazetesi ise, yaptıkları araştırma neticesinde ortada böyle bir durum olmadığı bilgisini habere ekleyerek okuyucularını bilgilendirmiştir.³⁶¹

18 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde de; "*Sultanzade Sabahattin Bey*" başlıklı haberde, basında çıkan Prens Sabahattin Bey'in kaçtığına yönelik haberlerden ve haberlerin ne derece doğru olduğundan bahsedilmiştir.

Haberde yer alan ifadeler şunlardır: "Geçen gün limanımızdan hareket eden bir İtalyan vapuruyla dört kişinin firar eylediği ve bunların meyanında Prens Sabahattin Bey'in dahi bulunduğu bazı gazeteler tarafından yazılmış ise de, Sultanzade Sabahattin Bey'in henüz mufarakat etmediği hükümetçe malum olduğundan bu babdaki havadisın doğru olamayacağı tabiidir. Diğer cihetten,

³⁵⁹ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "*Makus Vukuat*", 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.1.

³⁶⁰ 1908'den itibaren İstanbul'da yayına başlayan ve Ermenice yayın yapan günlük siyasi gazetedir.

³⁶¹ İkdam Gazetesi, "*Sabahattin Bey Hakkında*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

Çanakkale’de mezkur İtalyan vapurunun taharri edilerek bazı eşhasın derdest olduğu hakkındaki rivayet de bi asıl ve esastır.”³⁶²

23 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi’nde ise Prens Sabahattin Bey hakkında; İstanbul Muhafızlığı’na gönderdiği bir mektup ile ilgili bir haber yer almaktadır. Haberde; söz konusu mektubun içeriği ve gazetenin bu konudaki yorumu şu satırlarla ifade edilmiştir:

“Sabahattin Bey kardeşi Latif Abdullah Bey vasıtasıyla İstanbul Muhafızlığı’na bir mektup göndermiş, bunda bu gibi canilerle bir münasebeti olmadığını, yalnız canilerden bazıları suikast için para talep etmek üzere kendisine müracaat etmişlerse de cevab-ı red verdiğini beyan etmiştir. Halbuki caniler itiraflarında bunun aksini söylemişlerdi. Sabahattin Bey’in mücrimler hakkında muhakkirane olan bu mektubu heyet-i hakime tarafından Divan-ı Harb’de kendilerine kıraat olduğu zaman mücrimler üzerinde amik bir hiddet ve infial tevhit eylemiştir. Hakikatte Sabahattin Bey Kazım’a müracaat etmiş, Kazım da kendisinden para istemişti. Fakat vaad hilafına para almaya muvaffak olamadığı için onu bir yalancı addettiğini söylemişti. Acaba hiçbir şey yok da Sabahattin Bey haftalardan beri ilticahında oturarak neden dolayı zuhurata intizar ediyordu?”³⁶³

Prens Sabahattin Bey’in gönderdiği öne sürülen söz konusu mektup ile ilgili olarak Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nde de “*Sabahattin Bey’in Mektubu*” başlıklı bir haber yer almaktadır.

Habere göre; Prens Sabahattin Bey, emin bir yerde gizlendiğini belirterek sözlerine başladığı bir mektup yazarak özellikle, Mahmut Şevket Paşa cinayeti ile alakası olmadığını belirtmek istemiştir. Kendi siyaset yolunu takip etmekten başka bir şey yapmadığını ve böyle aşağılık insanlarla birleşerek kanlı ve menfur cinayetlere ortak olmadığını beyan etmiştir. Haberin devamında şu satırlara yer verilmiştir: “(...) Sultanzade katillerle hiç münasebeti olmadığını söyledikten sonra, galiba ulu orta inkarın pek açık olacağını düşünmüş olmalı ki biraz aşağıya doğru katillerden bazılarının, bilhassa Kazım’ın, kendine müracaat ederek tabii taklib-i

³⁶² Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Makus Vukuat*”, 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.1.

³⁶³ Tanin Gazetesi, “*Sabahattin Bey’in Mektubu*”, 10 Haziran 1329 (M: 23 Haziran 1913), Cumartesi, s.2.

hükümet namına para istediklerini, fakat kendisi tarafından bu arzuları isaf edilmemiş olduğunu dermeyen eylemektedir.(...)”³⁶⁴

Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nde yer alan yukarıdaki satırların ardından, konu ile ilgili ek bilgi olarak Kazım’ın Prens Sabahattin Bey ile ilgili ifadelerinin de hatırlatıldığı bir bölüm daha yer almıştır. Kazım bu bölümde; suikast olayında Prens Sabahattin Bey ile aralarında geçen, özellikle suikastın finansmanı konusundaki konuşmaların ayrıntılarından bahsetmiştir.

Burada; Sabahattin Bey tarafından davet edildiğini iddia eden Kazım’ın, bu ilk daveti ‘bırakın şu yalancıyı’ diyerek reddettiği, fakat davetin tekrarlanması üzerine Sabahattin Bey’in yanına gittiğini itiraf ettiği belirtilmiştir. Kazım’ın anlattığına göre; Sabahattin Bey ile buluştuğunda, ne istediğini sorması üzerine Sabahattin Bey Kazım’a bu günlerde ne lazımsa yapılarak ve her vasıtaya başvurarak mutlaka hükümetin devrilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bundan sonra aralarında bu iş için gereken planlama ve paraya yönelik konuşmalar geçmiş; Kazım’ın kendisinden bu iş için beş yüz lirası peşin ve bin lirası da bankaya yatırılmak üzere bin beş yüz lira istemesi üzerine Sabahattin Bey şu cevabı vermiştir: “Benim o kadar param yok. Üç bin lira istikraz etmişim. Onun bin yedi yüz lirasını biliyorsunuz ki boşa çıkan Taklib-i Hükümet teşebbüsünde çocuklar sarf ettiler. Geriye kalan kısmı da şöyle böyle elden çıktı.”³⁶⁵

Haberin devamında; Kazım’ın, ifadesine devamla para meselesinin çözülmesi için sonradan Muhip ve Damat Salih Paşa’nın aracılığıyla Paris’te bulunan eski Dahiliye Nazırı Reşit Paşa’ya mektup yazıldığını söylediği belirtilmiştir. Bunun üzerine, Köstence’ye kadar gelen Reşit Bey’in Kazım ile Muhip’e beş yüz lira teslim ettiğinin anlaşıldığı bilgisi de habere eklenmiştir.³⁶⁶

Kazım’ın ifadeleri ile ilgili satırların ardından gazete haberinde, Sabahattin Bey’in mektubu konusuna geri dönmüştür. Haberde; Sabahattin Bey’in, cinayet

³⁶⁴ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Sabahattin Bey’in Mektubu*”, 10 Haziran 1329 (M: 23 Haziran 1913), Pazartesi, s.1.

³⁶⁵ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Sabahattin Beyin Mektubu*”, 10 Haziran 1329 (M: 23 Haziran 1913), Pazartesi, s.1-2.

³⁶⁶ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Sabahattin Beyin Mektubu*”, 10 Haziran 1329 (M: 23 Haziran 1913), Pazartesi, s.2.

olayında parmağı olduğu iddialarını reddettiği söz konusu mektubundan haberdar edildiklerinde, başta Kazım olmak üzere mahkemede yargılanan zanlıların çok sert tepkiler verdiklerinden bahsedilmiştir. Zanlıların, Sabahattin Bey ile ilgili özetle şu ifadeleri kullandıkları belirtilmiştir: “Alçak! Bu işlerin başlıca mürettibi kendisidir. Başımıza ve memleketin başına bu kadar gaile getirdikten sonra bir de bak ne yalanlar irtikab ediyor. Lanet olsun!”³⁶⁷

3.1.3. Şerif Paşa ile İlgili Değerlendirmeler

Suikastı teşvik edenlerden biri olarak görülen önemli bir isim de eski Stocholm Büyükelçisi Kürt Şerif Paşa’dır.

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi’ndeki “*Şerif*” başlığıyla verilen ve kesinliği doğrulanmamış olduğu belirtilen bir habere göre, Şerif Paşa tarafından çok yakın bir zamanda otomobildekilerden Kazım namına önemli bir miktarda para havale edilmiştir.³⁶⁸

Neologos Gazetesi’nde yer alan ve doğruluğu teyit edildiği belirtilen bir haberde ise Mahmut Şevket Paşa cinayetinin azmettiricisi olan Şerif Paşa ve arkadaşlarının, amaçlarına ulaşmak için yirmi bin lira harcadıkları, yalnız katillerin kiraladıkları otomobil sahibinin üç yüz elli, diğer katillerin ise beşer yüz lira aldıkları ifade edilmiştir.³⁶⁹

16 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi’nde de, Jön Türk Gazetesi kaynak gösterilerek Şerif Paşa ile ilgili bir haber verilmiştir. Jön Türk Gazetesi’nin güvenilir bir kaynaktan elde ettiği belirtilen bilgilere göre; Şerif Paşa suikastın azmettiricilerinden biri olmasa bile olacıklardan haberdar olduğunu düşündürecek bazı işaretler mevcuttur. Bunların en başında, aleyhinde yapılan suçlamalar daha başlamadan önce Havas Ajansı’nda olaylarla ilgisini reddeden bir tekzib yazısı yayımlanması gösterilmiştir.³⁷⁰

³⁶⁷ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Sabahattin Beyin Mektubu*”, 10 Haziran 1329 (M: 23 Haziran 1913), Pazartesi, s.2.

³⁶⁸ Tanin Gazetesi, “*Şerif*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

³⁶⁹ Tanin Gazetesi, “*Cinayetin Esbabı*”, 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.4.

³⁷⁰ İkdam Gazetesi, “*Şerif Paşa*”, 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Çarşamba, s.1.

Mahmut Şevket Paşa'yı öldürenler hakkında sürdürülen soruşturmaya ek olarak bazı özel duyumlara sahip olduklarını belirten 17 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde Şerif Paşa ile ilgili bilgiler verilmeye devam edilmiştir.

Suikast olayından beş on gün önce Paris'te Şark Kumpanyası tarafından verilen bir yemekte Şerif Paşa'nın da bulunduğu bahsedilen gazetede, Paşa'nın o akşam etrafındakilere büyük bir gururla bir haftaya kadar İstanbul'da hükümet değişikliği meydana geleceğini söylediği yazılmıştır. İttihat ve Terakki taraftarlarının da yok edileceği konusunda kesin ifadeler kullanan Paşa'ya yanındakilerden birisinin "*bundan emin misiniz?*" sorusu üzerine, Paşa'nın da karşılık olarak, bu gibi durumlarda kesin bir emniyet mümkün olmasa da bir haftaya kadar önemli olayların meydana geleceğini söylediği belirtilmiştir.³⁷¹

3.1.4. Reşit Paşa ile İlgili Değerlendirmeler

17 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde, Eski Dahiliye Nazırı Reşit Paşa'nın Paris'te bulunduğu dönemde etrafındakilere İstanbul'daki hükümetin bir haftalık ömrü kaldığına yönelik teminat vererek sevinç gösterdiği konusunda bilgiler verilmiştir. Son zamanlarda İstanbul'dan Paris'e giden, ancak isimleri verilmeyen iki kişiden bahsedilen gazetede; bunların Mahmut Şevket Paşa ve İttihat ve Terakki Partisi'nin ileri gelenlerinden bazılarını katletmek üzere hazırlık yapıldığını gizli bir şekilde söyledikleri yazılmıştır. Bu sözleri duyanların şüphe göstermeleri üzerine, kendilerinin de bu hazırlık faaliyetlerinin içinde olduklarını iddia eden bu adamlar karşılarındakileri inandırmaya çalışmışlardır.³⁷²

Gazetede ayrıca; İstanbul'da cinayetin işlendiği günün akşamı Paris'teki Osmanlılar'a Reşit Paşa tarafından zarflar içinde dağıtılmış olan bir mektuptan ve mektubun içeriğinden de bahsedilmiştir.

Mektupta; İttihat ve Terakki mensuplarını parça parça etmenin vatani bir vazife olduğunun yazıldığı belirtilmiştir. Ayrıca gazetede, Şerif Paşa'nın özel

³⁷¹ Tanin Gazetesi, "*Paris'teki Tertibat*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

³⁷² Tanin Gazetesi, "*Paris'teki Tertibat*", 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

durumlarına vakıf olan bir kişinin de Paşa'nın sadece son ay zarfındaki harcamasının yüz bin Frangı geçmiş olduğu konusunda teminat verdiğiinden de söz edilmiştir.³⁷³

18 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nde ise, 16 Haziran'da Paris'ten bildirildiği belirtilen bir haber yer almıştır. Haberde; kendisinden eski Osmanlı Dahiliye Nazırı Reşit Bey olarak bahsedilen Reşit Paşa'nın, Mahmut Şevket Paşa aleyhindeki suikast meselesinde kendisinin parmağı bulunduğu dair yayılan haberlerin kesin bir dille tekzibini Ajans Havas'tan rica ettiği belirtilmiştir. Ayrıca Reşit Paşa'nın; kendisinin Köstence'ye ailesini götürmek üzere gittiğini ve ne Muhip Bey, ne de siyasetle alakalı olan diğer bir kişi ile görüşmediğini söylediği de haberde yer almıştır.³⁷⁴

Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde ise; 19 Haziran 1913'te yayınlanan bir haberde, Reşit Paşa'nın hayat hikayesi özetlendikten sonra Paşa'nın içinde bulunduğu ruh hali açıklanmıştır.

Reşit Paşa'nın, özellikle son dönemlerde ülkenin huzur ve güvenliğini bozacak nitelikte olduğu bilinen bütün girişimlere ve faaliyetlere katılmaktan kendini alamadığını kamuoyu nazarında ispatladığından bahsedilen haberde konu ile ilgili olarak şu ifadeler geçmektedir: “(...) Şerif Paşa, dört beş seneden beridir vatanın emniyet ve selametini ihlal edebilecek bir istidat ve mahiyette olan bütün teşebbüsât-ı malume ve mahudeye iştirak eylemiş bulunmak suretiyle, bir fırka veya heyete karşı olan husumet-i siyasiyesine vatan aleyhinde bir cereyan vermekten ictinab ve ihtiraz eylemediğini efkar-ı umumiye nazarında da ispat etmiştir. Malum olduğu üzere, Şerif Paşa'nın son hadise-i cinaiyede dahi zimedhal olduğu anlaşılmiş ve suret-i katiyede tahakkuk etmek üzere bulunmuştur.(...)”³⁷⁵

3.2. Basında Suikast Olayına İlişkin Çeşitli Yorumlar

Osmanişer Loyd Gazetesi'nden alıntı yapılarak hazırlanan; Tanin Gazetesi'ndeki “*Karşı Gazetelerin Mütalaatı*” başlıklı yazıda, Mahmut Şevket Paşa'nın ölümü üzerine duyulan üzüntünün yanı sıra Paşa'nın zor günler geçirmekte

³⁷³ Tanin Gazetesi, “*Paris'teki Tertibat*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

³⁷⁴ İkdam Gazetesi, “*Reşit Bey'in Tekzibi*”, 5 Haziran 1329 (M: 18 Haziran 1913), Çarşamba, s.1.

³⁷⁵ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Makus Vukuat*”, 6 Haziran 1329 (M: 19 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

olan devleti ve milletine yaptığı hizmetlerden bahsedilmiş, suikast karşısında duyulan öfke ve şaşkınlık hislerine de yer verilmiştir.

Yazıda; vatanına bu kadar geniş oranda bir hizmet ile lekesiz bir hayat geçirdiği belirtilen Mahmut Şevket Paşa'nın bir alçak tarafından atılan kurşunla hayata veda ettiği ve bu durumun tamiri imkansız bir kayıp olduğu hatırlatılmıştır. Bu tehlikeli dönemde bir Osmanlı insanının; hükümet başkanını nasıl olup da feda edebildiğini ve bu cesaretin sebeplerini araştırmak isteyenlerin boşa zahmete girmemeleri tavsiye olunan yazıda, bu durumun sebebi olarak bu işe girişen şahsın, toplumun en alçak tabakasına üye olan kötü bir insan olması gösterilmiştir. Yazının devamında; Gedikpaşa Mahallesi'nde tutuklanan Topal Tefvik isimli bu külhanbeyinin elinde taşımakta olduğu iki tabanca ile kendi fikrinin savunucusu olamayacağına ve bu cinayetin, yüksek makamlardaki kişileri tehdit eden bir kötülükten ileri geldiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca yazıda, bir memlekette durumdan memnun olmayanların her zaman bulunabileceği ve bu durumun kabul edilebilir olduğundan bahsedildikten sonra anlaşılması zor olan şeyin bu tür insanların, karşısında oldukları kişiye saldırı için böyle bir zamanı seçmeleri gösterilmiştir.³⁷⁶

11 Haziran 1913 gününün Türk memleketinin en çok zulme uğradığı günlerden biri olduğu belirtilen söz konusu yazıya göre; ordunun esaslı bir şekilde yenilenmesi sırf Mahmut Şevket Paşa'ya aittir ve Balkan Savaşları ile geri gelen yeniden yapılandırma fikri onun sayesinde canlanma imkanı bulmuştur. Mahmut Şevket Paşa memleketine büyük gayretler ve vaatler vermiş ancak bunlar gerçekleşmemiştir. Bu tarihten dört sene önce 31 Mart Olayı'nda başkente giren ve "vatanın kurtarıcısı olarak alkışlanan kahraman" namını alan büyük vatan evladı görevi uğrunda kurban gitmiştir. Artık Mahmut Şevket Paşa, büyük sıkıntılardan sonra ortaya çıkacak olan Türk memleketinin uyanışında hazır bulunamayacak ve harap olmaktan kurtarmaya uğraştığı ülkesinin gelişmesine yardım edemeyecektir.³⁷⁷

³⁷⁶ Tanin Gazetesi, "Karşı Gazetelerin Müतालaati", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

³⁷⁷ Tanin Gazetesi, "Karşı Gazetelerin Müतालaati", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

Jön Türk Gazetesi'nde, Mahmut Şevket Paşa'nın şehit edilişi üzerine ayrılan ve olaydan dolayı üzüntülerini dile getirmek amacıyla yazıldığı belirtilen makaleye, 13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde yer verilmiştir.

Makalede belirtildiğine göre; siyasi suikastlar hiçbir zaman, hiçbir yerde yeni bir politika veya yeni fikirlerin milletin zihnine aşılması için bir çare olarak görülmemiştir. Vatanın geçirmekte olduğu ahlaki sıkıntı sırasında sadrazamın katledilmesi de ülkeye karşı işlenmiş gerçek bir cinayettir. Sadık bir asker olan Mahmut Şevket Paşa'nın sağlam karakteri herkesçe takdir olunmaktadır. Ayrıca, ülkenin idaresi gibi zor bir görevi üzerine aldığı zamandan beri hükümet işlerinin yerine getirilmesi için giriştiği temkinli ve sağlam anlayışlı faaliyet, Mahmut Şevket Paşa'ya Avrupa'nın diplomasi aleminin hürmet ve itibarını kazandırmıştır. Makalenin devamında ise, mevcut hükümetin, bir an önce yapılması gereken düzenlemeleri hayata geçirmek için almış olduğu tedbirlerin Mahmut Şevket Paşa'nın girişimciliği ve uyanıklığına borçlu olduğuna vurgu yapılmıştır. Paşa'nın ciddi ve esaslı yenilik taraftarı olduğu ve Türkiye'nin ancak bu sayede kurtuluşa ulaşabileceği düşüncesine sahip olduğu bilgisi de söz konusu makalede okurlarla paylaşılmıştır.³⁷⁸

Makalede; Mahmut Şevket Paşa'nın yenilikler konusundaki gayretli çabaları sayesinde etkili ve verimli sonuçlar alınacağına dair, Avrupa kamuoyunda güçlü bir kanaat oluşturulmasının başarılı olduğu belirtilmiştir. Ancak, Paşa'nın katliyle Avrupa'da önemli bir etkinin meydana geldiğinden söz edilmiş, bu etkinin millet için çok kötü sonuçlar doğurmasının akla geldiği hatırlatılmıştır. Bu şartlar altında hükümetin, ülkenin tehlikelerden korunması için gerekli olan bütün tedbirleri alması gerektiği belirtildikten sonra yeni hükümeti kurmakla görevli Sait Halim Paşa'nın azimli birisi olduğu ve mevcut durum karşısında işlerin yürütülmesi için gereken yeterliliğe sahip olduğuna emin olduğundan söz edilmiştir. Memleketin; sükunet ve huzura ihtiyacı olduğu böyle bir dönemde, bütün milletin karışıklık çıkarma amacında olanların faaliyetlerini neticesiz bırakması gerektiğinin önemine vurgu yapılmıştır. Ayrıca; bütün vatanperverlerin, millete sükunet ve huzur ile beraber geleceğe ait

³⁷⁸ Tanin Gazetesi, "Karşı Gazetelerin Müतालatu", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma,s.3.

teminat getirecek kuvvetli bir hükümetin etrafında toplanmakta tereddüt göstermeyeceğine olan inanç da ortaya konulmuştur.³⁷⁹

Tasvir-i Efkar Gazetesi'nin 12 Haziran 1913 tarihli baskısında ise konu ile ilgili olarak; Mahmut Şevket Paşa'nın en zor ve tehlikeli bir dönemde bütün sorumlulukları üzerine alarak görev başına geçmek suretiyle vatanına olan sonsuz sevgisinin açık bir delilini ortaya koyduğu hatırlatılmıştır. Gazeteye göre; önceki gün hain birkaç kurşunun hedefi olarak hayatını kaybeden Paşa'nın öldürülmesi hakkında yayınlanan resmi tebligattan da anlaşılmaktadır ki, cinayet yalnız yakalanan ve kaçan şahısların eseri değildir. Muhtemelen, vatanın tehlikelerle ve zorluklarla karşı karşıya kalmasından faydalanmak isteyenlerin düzenledikleri bir faciadır. Ayrıca haberin devamında; Mahmut Şevket Paşa gibi önemli bir siyaset adamını kaybettiği belirtilen millete, Paşa'nın muhterem ailesine ve kardeşlerine en içten dileklerle taziyede bulunulduğu ifade edildikten sonra, olayın henüz yakalanamayan tertipçileri lanetle anılmıştır.³⁸⁰

20 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde, La Türki Gazetesi'nden alındığı belirtilen yazıda; Mahmut Şevket Paşa'nın ölümüne neden olanların amaçlarından bahsedildikten sonra, kurulan yeni hükümet ve bundan sonra yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur.

Yazıda suikast faillerinin; Mahmut Şevket Paşa'ya karşı İstanbul'un en alçak tabakasına mensup rezil insanların hain elleriyle hareket etmekle, başkent İstanbul'da bir karışıklık çıkarmak amacıyla oldukları belirtilmiştir. Ayrıca, çıkaracakları karışıklıkla hükümeti düşürmek, belki de yabancı ülkelere ait savaş gemilerinden karaya asker çıkarılmasına sebep olmak ve böylece ülkeyi anarşi içinde bırakarak iktidarı ellerine almak istediklerine dikkat çekilmiştir. Ancak; alınan hızlı ve sert tedbirler sayesinde suikastçıların bu düşüdüklerinin hiç birinin olmadığı belirtilmiş ve yapılan görüşmeler nedeniyle birkaç gün süren gecikmenin ardından da,

³⁷⁹ Tanin Gazetesi, "Karşı Gazetelerin Mütalaatı", 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.4.

³⁸⁰ Tasvir-i Efkar Gazetesi, "Mahmut Şevket Paşa'nın Fecia-i Şehadeti", 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

öncekinden daha homojen ve daha kuvvetli yeni bir kabinenin kurulduğu hatırlatılmıştır.³⁸¹

Mahmut Şevket Paşa suikastına yer verilen İstanbul'daki basın kuruluşlarından birisi de Resimli Kitap adlı dergidir. Derginin kurucusu ve müdürü olan Ubeydullah Esat'ın, Mahmut Şevket Paşa'ya karşı girişilen suikasta ve bundan sonra milletin üzerine düşen görevlere ilişkin "*İmha-i Azim Tarikatı*" başlıklı yazısında konu ile ilgili dikkate değer ifadeler yer almaktadır.

Trablusgarp Savaşı ile başlayıp Balkan Savaşı'na kadar sürüp gelen ve sonlanmayacakmış gibi görünen kara bir dönemden bahsederek yazısına başlayan Esat, bu dönemin isyanlar, ihtilaller, didişmeler, boğuşmalar ve vuruşmalarla geçtiğine dikkat çekmiştir. Esat'a göre; Trablusgarp faciası, halkın bütün aydın kesimlerine bir bütün haline gelerek din ve vatan düşmanlarına karşı milli bir savunma yapmak görevini net bir şekilde göstermiştir. Bu facianın; şerefle, namusla ve bağımsız bir şekilde yaşamak için artık gereksiz gürültülere bir son vermek gerektiğini ispatlamasına rağmen maalesef, felaketlerden ders almak özelliği kazanılamamıştır. İnsanlar hala, yüzyıllardır baltalanıp duran hükümet gemisini daha büyük sıkıntılara ve tehlikelere maruz bırakmaktan çekinmemekte, utanmamaktadırlar.³⁸²

Kaleme aldığı yazısında; dönemin muhalefet anlayışına da değinen Ubeydullah Esat, yapıcı muhalefetin özellikleri ve faydalarına dikkat çekmiştir.

Lafla peynir gemisi yürümez diyen Esat; sırf muhalefetle bir ülkenin kurtulamayacağını, vatana sevgiyle ve sadakatle bağlı olan güç ve tecrübe sahibi insanların diğerlerine yardım etmeleri, onları desteklemeleri gerektiğini ifade etmiştir. Eğer yanlış yollara girilirse; kişilerin birbirlerini kardeşçe, arkadaşça ve samimiyetle ikaz edip aydınlatmaları gereğini vurgulamıştır. İşte ancak bu sayede vatanın, evlatlarına verdiği fikri terbiye karşılığında istemekte haklı olduğu hürmeti, sevgiyi ve sadakati bulmuş olacağını hatırlatmıştır. Bu konu ile ilgili satırlarına devam eden yazarın şu ifadeleri oldukça dikkat çekicidir ve dönemin muhalefet

³⁸¹ Tanin Gazetesi, 7 Haziran 1329 (M: 20 Haziran 1913), Cuma, s.5.

³⁸² Resimli Kitap Dergisi, "*İmha-i Azim Tarikatı*", Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.798.

anlayışına ışık tutmaktadır: “(...) Kesemizle vatanımızı ayrı ayrı düşündüğümüz dakikada, cümlemiz iman ve itikat edelim ki, hem kesemiz hem vatanımız selamet bulacaktır. Siyasiyatı, vadi-i muhalefeti vesile-i maişet bilmekten sarf-ı nazar etmek büyüklüğünü gösteremezsek vatanın şeref ve selametinden, hürriyet-i şahsiye liyakatimizden kat-ı ümit etmeliyiz. Elyevm, bir mekteb-i alide bir rahle-i tedris işgal eden iyi kalpli bir arkadaşım vadi-i muhalefete geçtiği bir sırada ‘bu muhalefet ne için?’ sualime karşı hakikati itiraf etmek büyüklüğünü göstererek bana ‘çünkü, karnım aç!’ demişti. Bu faciayı yüzde doksana teşmil edebilirsiniz! (...)”³⁸³

Söz konusu yazıda yer alan, yukarıdaki satırlar ve benzerlerinin ardından Ubeydullah Esat; sözü, son yaşanan feci olaylara ve bu olayların sonuçlarını gözden geçirmeye getirdiğini belirtmektedir.

Çıkarlar ve hırslar üzerine kurulmuş bir muhalefetin çeşitli gelişim basamaklarını tamamlayarak artık sözlerden fiillere geçme aşamasında olduğunu belirten Esat; son zamanlarda yaşandığını belirttiği bazı olayların, bu muhalefet anlayışının gelişiminin sonucu olduğunu kabul etmek gerektiğini söylemektedir. Bu olayların ise; “İşkodra’nın Kahraman Savunucusu” dediği Hüsnü Rıza Paşa’nın, “Hürriyet Kahramanı” olarak tanımladığı Niyazi Bey’in ve son olarak da “Fedakar Sadrazamımız” diye ifade ettiği Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmeleri olduğunu belirtmiştir. İlerleyen satırlarda sözü Mahmut Şevket Paşa’ya getiren Esat, Paşa ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “Mahmut Şevket Paşa, hadise-i irticaı silip süpürerek Kanun-i Esasi’yi teyit eden, gecesini gündüzünü vatanın hayır ve nefine hasrederek çalışan, bugünkü hukuk-u siyasiye ve içtimaiyemizi bize bahşeden bir kahraman idi. O’nun ismi ve vücudu başlı başına münevver bir kuvvet; ihtiras ve menfaat, kin ve garaza karşı derin bir abide-i ulviyet idi. Millettin bir hizmetinden diğer bir hizmetine koşarken Harbiye Nezareti’nden Daire-i Sadaret’e giderken şehit edildi.(...)”³⁸⁴

³⁸³ Resimli Kitap Dergisi, “*İmha-i Azim Tarikatı*”, Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.802.

³⁸⁴ Resimli Kitap Dergisi, “*İmha-i Azim Tarikatı*”, Şubat-Mart 1329, No:47, c. 8, s.805.

3.3. Mahmut Şevket Paşa'nın Şahsiyeti ve Faaliyetleri İle İlgili Basında Yazılanlar

Mahmut Şevket Paşa'nın; sevmek ve büyük hürmet gösterilmek için her ne lazımsa hepsine sahip olduğunu ve uğradığı suikastın ardından derin bir manevi kutsiyet ile artık tarihe geçtiğini belirterek başlayan “*Büyük Şehit*” başlıklı yazı, Tanin Gazetesi'nin 12 Haziran 1913 tarihli baskısının 3.sayfasında yer almaktadır.

Yazıda; Paşa'nın aslında şehit edilmişinden önce, daha sağlığında sonsuzluk alemine intikal ettiği ve orada en büyük insanların sırasında yer tuttuğu ifade edilmiştir. Buna dayanak olarak da onun hizmet ve mesaisinin ülkede en sıradan kimselerden en yüksek makamda bulunan kişilere kadar herkesin hafızasına bir nakış gibi işlenmiş oluşu gösterilmiştir. Paşa'nın şahsiyeti ile ilgili olarak da; kendine has özellikleri olan büyük devlet adamlarından biri olduğu, en yüksek şahsiyetlere özgü faziletlerin hepsini kendisinde topladığı, eğer kusurları varsa şüphesiz onların da ancak parlak kusurlar denebilecek cinsten kusurlar olduğu söylenmiştir. Onun aşırıya kaçtığı noktalardan biri olarak Sadrazam ve Harbiye Nazırı olarak yirmi dört saatin on altı saatini çalışmayla geçirmesi örnek gösterilmiş ve bunun da ancak parlak bir kusur ve imrenilecek bir aşırılık olabileceği belirtilmiştir.³⁸⁵

Söz konusu yazıda, Mahmut Şevket Paşa'nın en önemli hizmetlerinin 31 Mart gibi uğursuz bir tarihten sonra başladığı ifade edilmiştir. Bu tarihte İstanbul'daki irtica hareketi, masum kanıyla beslenmeye başlayan bir ejderhaya benzetilmiş ve bu durum karşısında Selanik'te bulunan Mahmut Şevket Paşa'nın bunun varlığını derhal sona erdirmek için azmettiği belirtilmiştir. Onun; hanımının mevcut olan bütün zinet eşyalarını dahi hazırlamakta olduğu ordunun ihtiyaçları için feda etmekten çekinmediğine dikkat çekilerek, İstanbul'a gelişi, keyfi idareyi sonlandırışı ve bundan sonra İstanbul'da yaptığı çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın iç siyasetle alakalı sebeplerden dolayı Harbiye Nezareti'nden çekilmesiyle müthiş felaketlerin başladığı söylenmiştir. Buna örnek olarak da Arnavutluk isyanı ve o sırada isyana katılan taburların durumları gösterilmiş ve bunların Harbiye Nezareti'nin artık Mahmut Şevket Paşa gibi parlak

³⁸⁵ Tanin Gazetesi, “*Büyük Şehit*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.3.

bir zeka ve güçlü bir el tarafından idare edilmediğinin ispatı olduğu belirtilmiştir. Paşa'nın Harbiye Nezareti'ne ve Sadaret'e tayini ile yeniden vatani için gayretle çalışmaya başladığı, ancak bir meşguliyetten diğer bir çalışma alanına giderken (Harbiye Nezareti'nden Sadaret'e) hayata veda ettiği ifade edilmiştir. Bundan sonra da Padişah'a ve bütün Osmanlı milletine baş sağlığı dileklerinde bulunulmuştur.³⁸⁶

Babanzade İsmail Hakkı 12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde, "*Milleti Dağdar Edecek Bir Vakıa*" başlığıyla, suikast olayı ve Mahmut Şevket Paşa'nın kişiliği ve faaliyetleriyle ilgili olarak bir yazı kaleme almıştır.

Mahmut Şevket Paşa'nın katledildiği 11 Haziran gününün bedbaht vatanın ve zavallı milletin lekeli, feci ve uğursuz bir günü olarak nitelendiği yazıda; hain, pis ve alçak ellerin bir millet için sığınılacak yer olarak kabul edilmesi lazım gelen kıymetli ve mukaddes bir hayata kıydıklarından bahsedilmiştir. Yazının devamında Mahmut Şevket Paşa'nın kaybı nedeniyle ortaya çıkan duygulardan söz edilirken:

"(...) Onların kurşunu Mahmut Şevket Paşa'yı öldürebildi; fakat onun ruhu, onun fikri ebedidir. Onun hizmet-i bergüzidesi bir takım serserilerin hücumuyla yıkılamayacak derecede metin ve yüksek bir abide-i tarihiyemizdir. Merhumun fezail-i ahlakiesini, iktidar-ı fevkaladesini, fedakarlığını bildiğimiz için haber-i feci bizi hüngür hüngür ağlattı. Merhuma acıdık, fakat vatanın da bu hal-i perişanisi gözlerimizi yaşarttı. (...)" ifadelerine yer verilmiştir.³⁸⁷

Özel hayatının bir saflık, ilim ve irfan hayatı olduğu belirtilen Mahmut Şevket Paşa'nın; milletin kendisine verdiği vazife için huzur ve rahatını hatta, fiilen kanıtı ortada olan, hayatını bile fedaya azmettiği yazılmıştır. Yazıda Mahmut Şevket Paşa için; "*hayatını meşrutiyete, vatanın ilerlemesine adanmış temiz ve yüce gönüllü Sadrazam, 31 Mart İsyanı'nı bastırarak canilere haddini bildiren adil fakat kahredici bir el*" ifadeleri kullanılmıştır. Babanzade'ye göre; zulme uğrayanların hakkını savunmak için uğraşan böyle bir kahramanın; bir gün, baskı yönetiminden yana olan zalimlerin kurşunlarının hedefi olacağı tabii bir durumdur. O'na göre hain

³⁸⁶ Tanin Gazetesi, "*Büyük Şehit*", 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.3.

³⁸⁷ Tanin Gazetesi, "*Milleti Dağdar Edecek Bir Vakıa*", 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

kurşunlar Mahmut Şevket Paşa'yı yalnız Mahmut Şevket Paşa olduğu için değil; Paşa, bir fikir, bir ruh ve hayatı temsil ettiği için öldürmüşlerdir.³⁸⁸

Mahmut Şevket Paşa'nın kaldırılacak olan cenazesi ile ilgili duygularını da ortaya koyan Babanzade konu ile ilgili olarak şunları yazmıştır:

“(…) Bugün cenaze mesken-i ebedisine teşyi olunacak. Millet eğer hakikat-ı kadirdan ise, eğer cidden yaşamak azminde ise en kıymetli, en sadık bir oğlu olan Mahmut Şevket Paşa'nın şan ve şerefine layık bir ihtifal yapmaya mecburdur. Hakiki caniler ve hakiki canilerden şen'i olan müşevvikleri ihtifagahlarında bar-ı hacalet altında ezmek istiyorsak milleti defaatle tehlike-i inkırazdan siyanet etmiş olan bu şehide hürmet edelim. Bizi 31 Mart'tan kurtaran ceset öldü, fakat ruh baki, üzerimizde uçuyor. O ruhu tazim ve terkim ile şad edelim. 11 Nisan kahramanını; Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ne is'ad ederken tabutunu elimizin, başımızın üzerinde taşıyalım.”³⁸⁹

17 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde Cemil Süleyman imzasını taşıyan ve “*Büyük Kumandan*” başlığıyla verilen yazıda, Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi karşısında duyulan şaşkınlıktan ve Paşa'nın şahsiyetinden bahsedilmiştir.

Yazıda, Mahmut Şevket Paşa'dan bahsedilirken; “1909'da meydana gelen askeri ihtilalde, ülkeyi tehlikeli bir irtica cereyanının tahribat selinden kurtarmak için hayret edilecek bir hız ve fedakarlıkla sevgili milletinin imdadına koşan büyük kalpli ve yüce kumandan” ifadeleri kullanılmıştır. Mahmut Şevket Paşa'nın; ellerine silah verilen sefiller tarafından sokak ortasında öldürülmesine kimsenin ihtimal vermeyeceği ya da böyle bir durumu hatırına bile getiremeyeceğinden bahsedilmiş, O'na kurşun atanların; ömürlerinde bir kez olsun kalpleri din, namus ve vicdan hisleriyle çarpmış kişiler olmadıkları hatırlatılmıştır. Bunların; bir an olsun insafli davransalardı, Mahmut Şevket Paşa'nın ilan ettiği genel aftan yararlanarak hayata

³⁸⁸ Tanin Gazetesi, “*Milleti Dağdar Edecek Bir Vakıa*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

³⁸⁹ Tanin Gazetesi, “*Milleti Dağdar Edecek Bir Vakıa*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

döndükleri için, bütün milletle birlikte kendilerinin de kurtarıcısı olan bu insanı ortadan kaldıracabilecek kuvveti kendilerinde bulamayacakları belirtilmiştir.³⁹⁰

Yazının devamında Mahmut Şevket Paşa'nın şahsiyeti, vatan ve milletine duyduğu sevgi ile ilgili olarak da şu satırlar kaleme alınmıştır:

“(…) O; herkese büyük iyilikler etmiş, bilhassa sevgili memleketinin asayiş ve selameti uğrunda hatta servetini feda ederek bütün milleti tehlikeli cereyanlara sevk eden o müthiş anarşi içinde, kuvvetli bir hükümet tesis etmek suretiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun temin-i bekasına çalışmıştı. Mahmut Şevket Paşa'yı o zaman milletin nazarında birden bire yükselmiş görenler, daha doğrusu onun kuvvet ve nüfuzundan endişeye düşenler, Osmanlılar'ın bu gayur ve hamiyetli kumandanını memlekette bir diktatör olmak emeliyle itham ediyorlardı. Filhakika; eğer Mahmut Şevket Paşa, isminin etrafında dolaşan bu tahminlere nazaran hakiki bir ikbalperest olsa idi belki o da bir Napolyon olabilirdi. Fakat o, fedakarlığı mukabilinde milletinden bir ücret talep etmeyecek kadar büyük bir eser-i hamiyet gösteren vicdanının üzerinde, yalnız bir endişe taşıyordu. Milletinin endişe-i istikbali... Bunu, bütün ef'al ve hareketiyle ispat etti. Vatani, milleti için gece gündüz çalıştı ve öleceği dakikaya kadar sevgili milletine, muhterem padişahına tamamıyla sadık kaldı. (...)”
391

Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nin 12 Haziran 1913 tarihli baskısında ise; Mahmut Şevket Paşa'nın ölümünün ardından hissedilen duygular ve Paşa'nın milleti için yaptıklarının anlatıldığı bir yazıda kendisine karşı yapılan suikastın zamanlamasına da dikkat çekilmiştir.

Mahmut Şevket Paşa'dan bahsedilirken; “Osmanlı milletini pek çok ölümlerden, bir sürü tuzaklardan kurtaran ve hayatında hiçbir dakika cihana meydan okuyan o alçak gönüllülüğünden ödün vermeyen Büyük Mahmut Şevket Paşa” ifadeleri kullanılmış, Paşa'nın ölümü çok üzüntü verici milli bir kayıp olarak nitelenmiştir. Yazının devamında; 31 Mart Olayı'nda beraberindeki askerlerle milletini büyük bir tehlikeden kurtaran Mahmut Şevket Paşa'nın öldürüldüğü

³⁹⁰ Tanin Gazetesi, “Büyük Kumandan”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.3

³⁹¹ Tanin Gazetesi, “Büyük Kumandan”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.3

dönemde ülkenin içinde bulunduğu hassas dönemden bahsedilmiş ve kendisini öldürenler için de şiddetli ifadeler kullanılmıştır.³⁹²

Mahmut Şevket Paşa'nın uğradığı suikastın millette hangi hisleri uyandırdığı hakkında açıklamaların yapıldığı, Paşa'nın siyaset ve askerlikteki üstün vasıflarının ve yaptığı hizmetlerin sıralandığı bir yazıya yine Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde rastlanmaktadır.

13 Haziran 1913 tarihli ve “*Teessürat ve İhtisat*” başlıklı bu yazıda; Mahmut Şevket Paşa'nın sayılan bütün hizmetlerinin üç kelime ile özetlenemeyeceği belirtilmiştir. Bunların her bir sayfasında ortaya çıkan fikir ve ruhun ayrı ayrı milletin takdirine sunulmasının ve bu kahraman şehidin yüce isminin tarihin ve milletin huzurunda daha kuvvetli hale getirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Milletin, meşrutiyeti Mahmut Şevket Paşa'ya borçlu olduğu hatırlatıldıktan sonra Paşa'nın kendi elleriyle yükselttiği ve nice tehlikelerden kurtardığı bir milletin fertlerinden bu karşılığı görmesi karşısında duyulan şaşkınlık ortaya konulmuştur. Yazının devamında; Mahmut Şevket Paşa'nın son aylarda giriştiği yenileşme ve çağdaşlaşma görevinin çok büyük bir öneme sahip olduğu ve yüzyıllardır yenileşme çabası içinde olanların bu sayede bir nefes alma fırsatı buldukları belirtilmiştir. Fakat, Mahmut Şevket Paşa'nın karşısına çıkan ölümün hiçbir Osmanlı'nın aklına bile gelemeyeceği ve kendisinin de bu gibi ölümlerle hiçbir alakasının olmadığı söylendikten sonra bu, düşüncesi bile imkansız olan suikastın milli bir facia haline dönüştüğü ifade edilmiştir.³⁹³

12 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde ise; “*Zavallı Vatan*” başlıklı yazısında Yunus Nadi; Mahmut Şevket Paşa'nın ölümü üzerine duyulan hislerden bahsettikten sonra Paşa'nın şahsiyeti ve faaliyetleri ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur.

Yunus Nadi; ülkenin geçirmekte olduğu zor ve sıkıntılı bir dönemde vatansever Osmanlılar'ın akıllarından bile geçirmedikleri bir facia ile, yani Mahmut

³⁹² Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Ziya-ı Milli ve İhtisat*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

³⁹³ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Teessürat ve İhtisat*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

Şevket Paşa'nın öldürüldüğü haberi ile karşılaştıklarını belirterek sözlerine başlamıştır. Bu felaket haberi karşısında bir süre duyduklarına inanamayan insanların daha sonra işittikleri olumsuz haberler karşısında hayretler içinde, hissiz ve dilsiz bir şekilde kaldıklarını da dile getirmiştir. Cinayetin sebebini; şahsi düşmanlık ve intikam hissi veya ekmek kavgası niteliğinden bir türlü sıyrılamamış olduğunu belirttiği partacılık gayreti olarak gören Yunus Nadi, bu iki şıkkın dışında bir ihtimal bulunmadığını ifade etmiştir. Yazısının devamında Mahmut Şevket Paşa'nın şahsiyetinden bahseden Yunus Nadi'ye göre; Paşa tecrübesi ve zekası, gayreti ve vicdanı ile tanınmış bir kişidir. Özellikle 31 Mart tarihinde İstanbul'u ve bütün ülkeyi dağılmaya götürecektir bir tehlikeden kurtaran Mahmut Şevket Paşa, ordu için sonsuz bir aşkla çalışmış ve son olarak da sadaret makamını kabul ederken vatanına karşı hissettiği fedakarlık duygusunun gerektirdiği gibi hareket etmiştir. Harbiye Nazırlığı görevini de sırtındaki bu büyük yüke eklemesine rağmen, çok önemli bir zamanda üzerine aldığı görev ve sorumluluğun büyüklüğünü ve ağırlığını unutarak şevkle çalışmalarına başlamıştır. Yunus Nadi yazısında; Mahmut Şevket Paşa'nın kabineyi kurma çalışmaları sırasında geceleri Harbiye Nezareti'nde kalıp nezaretin işleriyle uğraşarak uykularını feda ettiğinden bahsetmiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın; öldüğü güne kadar Harbiye Nezareti işleri ile uğraşmadığı bir tek gün bile olmadığını iddia eden Nadi, Paşa'nın ölümünün de yine nezaretin işleri ile uğraştıktan sonra Harbiye Nezareti'nden dönerken gerçekleşmesini talihin garip bir tecellisi olarak yorumlamıştır.³⁹⁴

14 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde de Ahmet Ağaoğlu'nun, Mahmut Şevket Paşa'nın ölümünün ardından yazdığı ve yaşananlar karşısında milletin içinde bulunduğu durumu ve Paşa'nın vatanı ve milleti için yaptıklarını özetleyen bir yazısı yayınlanmıştır.

“*Asıl Acınacak Millettir*” başlıklı yazıda Ahmet Ağaoğlu bir seneden beri devletin ve İslamiyet'in son sığınağı olan Hilafet'in; cinayetler, ihanetler, katiller, yangınlar, hıyanetler içinde tarihin ta insanlığın başlangıcından beri göstermemiş olduğu bir alçalma ve zavallılık seli ile yokluk alemine doğru sürüklenmekte olduğunu belirtmiştir. En alçak hıyanetlerin, en rezil cinayetleri sahiplendiği böyle

³⁹⁴ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Zavallı Vatan*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

bir dönemde devletin bu rezil cinayetler ve ihanetler arasında sarsıldığına dikkat çekmiş; milyonlarca müslümanın evlerinin berbat ve ailelerinin perişan edildiklerini ifade etmiştir. Bu kötü gidişatı durduracak kimse yok mu diye de seslenen Ağaoğlu; bunun böyle gitmeyeceğini, ya genel bir yok olmayla sonuçlanacağını ya da Allah'ın takdiri ile bu perişanlığa son verecek birinin ortaya çıkacağını yazmıştır.³⁹⁵

Mahmut Şevket Paşa'ya acımadıklarını, çünkü bir insanın arzu edebileceği her şeye kavuşan Paşa'nın acınacak bir durumu olmadığını belirten Ahmet Ağaoğlu; Mahmut Şevket Paşa'nın Padişahına, vatanına, milletine bütün hayatını vakfederek son nefesine kadar hizmet ettiğini ifade etmiştir. Kendi makamını, kendi çıkarlarını dikkate almayarak millet ve devleti yolunda görevini yerine getirmiş olan bir kişinin, sonu ne kadar kötü olsa da, bütün manası ile mutlu olacağını dolayısıyla acınacak olanın o olmadığını belirtmiştir. Herkesin bir şekilde bu fani dünyayı terk etmeye mecbur olduğunu söyleyen Ağaoğlu, Mahmut Şevket Paşa'nın da bir gün öleceğini hatırlattıktan sonra onun bu şekilde ölmesinin büyüklüğünü ve şanını daha da yükselttiğine dikkat çekmiştir. Ardından da sözlerine şöyle devam etmiştir: "(...) Binaenaleyh o merhum ve mağfura acımayalım. Kendimize, kendi halimize acıyalım. Öyle bir zatı öldürecek denileri sinesinde, içinde yetiştiren muhite, millete acıyalım. Hakikat-i halde ölen Mahmut Şevket Paşa değildir. O daima yaşayacaktır. Yalnız bizim evlat ve ahfadımız için değil bütün diğer akvam ve mülkün evlat ve ahfadı için bir numune-i hamaset, sadakat, hamiyet, gayret, his-i vatanperveri fedakari olacaktır. Asıl ölen millettir, asıl öldürülen yine o millettir. Millettin haline ağlayalım! Ona matem turalım! (...)"³⁹⁶

3.4. Avrupalı Elçilerin Taziyelerinin İstanbul Basımında Ele Alınışı

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde "*Avrupa'da Tesirat*" başlığıyla verilen ve 11 Haziran'da Paris'ten bildirildiği belirtilen habere göre; Mahmut Şevket Paşa'nın şehit edilmesi pek acı bir etki ortaya çıkarmıştır. Avrupa'nın büyük başkentlerinden gelen telgraflar da Paşa'nın bütün Avrupa'da zamanın önemli bir

³⁹⁵ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Asıl Acınacak Millettir*", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.1.

³⁹⁶ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "*Asıl Acınacak Millettir*", 1 Haziran 1329 (M: 14 Haziran 1913), Cumartesi, s.1.

devlet adamı olarak tanındığını göstermektedir. Ayrıca Avrupa basınında, mevcut zorluklardan dolayı yeni bir kabine teşkilinin gerekli olduğu yönünde ifadeler yer aldığı belirtilmiştir.³⁹⁷ Haberin devamında “*Fiilin Berlin’deki Tesirati*” başlığı altında ise; 12 Haziran’da Berlin’den bildirildiğine göre, Sadrazam Mahmut Şevket Paşa’nın katli çok büyük bir heyecana sebep olmuş ve istisnasız bütün gazeteler olay hakkında açıklamalar ve Mahmut Şevket Paşa hakkında övgüler içeren makaleler ile dolmuştur.³⁹⁸

Tercüman-ı Hakikat Gazetesi’nde belirtildiğine göre ise; 12 Haziran 1913 tarihinde Viyana’dan gelen haberlerde buradaki basın kuruluşları, Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmesinin Türkiye için çok önemli bir kayıp olduğu noktasında ortak fikirdedirler. Buna rağmen, bu olayın ülkenin dış siyaseti üzerinde önemli bir etkisi olacağına ihtimal de vermemektedirler.³⁹⁹

13 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nde “*Memalik-i Ecnebiyede*” başlığı altında suikast ile ilgili olarak, Avrupa’nın Roma, Paris, Berlin gibi önemli merkezlerinden gelen haberlerden bahsedilmiştir.

Gazetede; Roma’dan 11 Haziran tarihinde gelen haberde, askeri ve siyasi vasıfları ile tanınan Mahmut Şevket Paşa’nın katledildiği haberinin İtalya’da son derece büyük bir etki meydana getirdiği belirtilmiştir. Olayın Fransa’da meydana getirdiği etki ile ilgili olarak ise, yine 11 Haziran tarihinde Paris’ten bildirilen haberde; Paşa’nın katlinin çok kötü bir etki yaptığı ve Avrupa merkezlerinden gelen telgraflarda, Avrupa’nın Mahmut Şevket Paşa’yı yerine ve duruma göre hareket eden biri olarak tanıdığı ifade edilmiştir. Ayrıca; Avrupa basınıının üzerinde hemfikir olduğu nokta olarak, mevcut sıkıntılı durum nedeniyle kalıcı bir hükümetin kurulmasının gerekliliği gösterilmiştir. Bunun yanında; Sadrazam Mahmut Şevket Paşa’nın katlinin Almanya’da çok büyük bir heyecan uyandırdığı haberinin de 12 Haziran tarihinde Berlin’den bildirildiği Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nde yer almıştır.

³⁹⁷ Tanin Gazetesi, “*Avrupa’da Tesirat*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

³⁹⁸ Tanin Gazetesi, “*Fiilin Berlin’deki Tesirati*”, 30 Mayıs 1329 (M: 12 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

³⁹⁹ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Hariçte Tesirat*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

İstisnasız bütün gazetelerin, suikast hakkında ayrıntı ve Paşa ile ilgili olarak övgüler içeren makaleler ile dolu olduğu bilgisi de okurlarla paylaşılmıştır. 400

17 Haziran 1913 tarihli İkdâm Gazetesi'ndeki bir haberde de Mahmut Şevket Paşa'nın bir suikast sonucu öldürülmesinin Almanya'da meydana getirdiği etkiden bahsedilmiş ve Paşa'nın ölümünün Almanya için ne anlama geldiği açıklanmıştır.

Tan Gazetesi'nden alıntılanan ve Berlin'den Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi hakkında yazıldığı belirtilen söz konusu habere göre; Paşa'nın katli haberi Berlin'de oldukça şiddetli bir üzüntü meydana getirmiştir. Haberde, bu üzüntünün anlaşılabilir olduğunu savunan Tan Gazetesi, Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi ile Almanya'nın en iyi dostlarından birini kaybetmesini hissedilen üzüntünün temel sebebi olarak açıklamıştır. Haberin devamında; sabahleyin çıkan Berlin gazetelerinin Paşa'nın katlinden dolayı derin üzüntü hislerini ifade etmelerinin yanında, özellikle Türkiye'nin mevcut durumunun vehameti konusunu ısrarla yazdıkları bilgisi de okurlarla paylaşılmıştır. 401

Bir suikast neticesinde Mahmut Şevket Paşa'nın hayatını kaybetmesi nedeniyle başsağlığı dileklerinde bulunan Almanya sefiri, Alman Başvekili ve Hariciye Nazırı'nın da olaydan dolayı üzüntü hislerine ortak olduklarını Hariciye Nezareti'ne bildirmiştir. Almanya sefiri Wangenhaim'ın ve diğer bazı sefirlerin başsağlığı dilekleri 13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde “*Taziyet*” başlığı altında verilmiştir.

Almanya sefiri Wangenhaim şöyle başsağlığında bulunmuştur:

“Mahmut Şevket Paşa Hazretleri'nin vefatını mucip olan cinayet-i merdudadan müteallim ve müteessir olduğu halde hükümet-i metbuamın hissiyat-ı amika-i taziyetkaranesini teessürat-ı zatiyemle beraber zat-ı fehimanelerine ve hükümet-i seniyye takdime müsaraat ederim. Yeniden düçar-ı musibet olan

⁴⁰⁰ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Memalik-i Ecnebiye'de*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

⁴⁰¹ İkdâm Gazetesi, “*Avrupa Matbuatı'nın Teessürü*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.2.

memleketiniz hakkında hissettiğim his-i merhameti hakipay-i şahaneyeye arz etmenizi de ayrıca rica ederim.”⁴⁰²

Avusturya sefiri Pallaviçini ise başsağlığı mesajında şu sözlere yer vermiştir:

“Türkiye’nin kaybettiği mümtaz ve müstesna devlet adamı aleyhinde ifa olunan menfur cinayet haberinden derin bir surette müteessir olduğum halde hissiyat-ı samimiye-i taziyetkaranemi zat-ı fehimanelerine arz eyler ve hissiyat-ı mezkürenin hakipay-ı hümayuna lütfen takdimini rica ederim.”⁴⁰³

Amerika sefiri Rockhill ise:

“Bu meşum haberi hükümet-i metbuama arz ettim. Bunun Washington Hükümeti nezdinde fevkalhad mucip-i teessüf olacağına şüphe yoktur. Mahmut Şevket Paşa gibi namdar bir devlet adamının ve askerinin ziya-ı eliminden dolayı zat-ı fehimanelerine ve hükümet-i seniyyeye hissiyat-ı şahsiye-i taziyetkaranemi arza müsaraat ederim.” şeklindeki sözleriyle taziyede bulunmuştur.⁴⁰⁴

Mahmut Şevket Paşa’nın ölümü nedeniyle Fransa Hükümeti’nin başsağlığı dileklerine ise Paris Sefiri Rıfat Bey aracılık etmiştir. Rıfat Bey; Fransa Hariciye Nazırı Mösyö Bişon’un, bizzat tanıdığı ve hakkında derin bir hürmet beslediğini ifade ettiği Sadrazam Mahmut Şevket Paşa Hazretleri’nin korkunç ölümünden dolayı ortaya çıkan en samimi başsağlığı hislerinin hükümete arz edilmesini kendisinden rica ettiğini ifade etmiştir.⁴⁰⁵

16 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi’nde ise “*Fransa Maslahatgüzarı’nın Taziyeti*” başlığı altında, Osmanlı Ajansı tarafından tebliğ edildiği belirtilen; Fransa Maslahatgüzarı Mösyö Bob’un aşağıda yazıldığı şekilde baş sağlığı dileklerinde bulunduğu belirtilmiştir:

⁴⁰² Tanin Gazetesi, “*Almanya Sefareti’nden*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

⁴⁰³ Tanin Gazetesi, “*Avusturya Sefareti’nden*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

⁴⁰⁴ Tanin Gazetesi, “*Amerika Sefareti’nden*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

⁴⁰⁵ Tanin Gazetesi, “*Fransa Hükümeti Namına Paris Sefirimiz’den*”, 31 Mayıs 1329 (M: 13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

“Mahmut Şevket Paşa'nın keyfiyet-i vefatını müş'ir olan dünkü tarihli mektub-u alilerini ahz ettim. Devlet-i Aliye'yi en be-nam bir rical-i hükümetinden mahrum kılan hadise-i faciayı elim bir his-i teessürle istihbar eyledim.

Tekmil Fransa milleti, millet-i Osmaniye'nin matemine amik bir his-i teessürle iştirak edecektir. Fransız milletinin teessüratını hükümet-i imparatoriyeye isale delalet buyurmaklığınız benim için mucib-i minnetdari olacağını arz eder ve Mösyö Bompar'ın hissiyat-ı taziyetkarisine terdifen hissiyat-ı amika-i muhadenetkaranemin kabulünü istirham eylerim.”⁴⁰⁶

İngiltere Sefiri Gerard Lowther'ın 13 Haziran 1913 tarihli baş sağlığı dileklerine de Tanin Gazetesi'nin 15 Haziran 1913 tarihli baskısında ve “*İngiltere Sefiri'nin Taziyesi*” başlığı altındaki haberde rastlamak mümkündür. Gazete haberinde İngiltere sefirinin taziyeleri ile ilgili olarak:

“ Fehametli, Devletli Sait Halim Paşa Hazretleri'ne;

Hükümetim, Sadrazam hazretlerinin katli keyfiyetini pek amik bir teessürle istihbar eylemiş ve Zat-ı Şevket-i Şehriyari ve tebaa-i hümayunlarının bu vesile-i müessife ile his eyledikleri teessürata kemal-i samimiyetle iştirak eylediğini Zat-ı Ali-i Sadaretpenahlarına iblağa beni memur etmiştir.

Zat-ı Fahimanelerine arz-ı ihtiramata eylerim.” ifadelerine yer verilmiştir.⁴⁰⁷

İspanya Sefiri Jerman Duvavri, 16 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde yayımlanan taziye dileklerinde şunları söylemiştir:

“Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın kurbanı olduğu vaka-i feciayı bildiren mektubunuzu aldım.

Daha hadiseyi haber aldığım vakit, Hükümet-i Osmani'ye gerek kendim ve gerekse hükümetim namına şifahen vuku bulan en samimi beyanat-ı taziyetkaranemi

⁴⁰⁶ İkdam Gazetesi, “*Fransa Maslahatgüzarı'nın Taziyeti*”, 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.2.

⁴⁰⁷ Tanin Gazetesi, “*İngiltere Sefiri'nin Taziyesi*”, 2 Haziran 1329 (M: 15 Haziran 1913), Pazar, s.3.

tekrara ve Harbiye Nazırı Navarroverter tarafından dahi bu beyanata iştirak edildiğini arza müsaraa ederim.”⁴⁰⁸

Tanin Gazetesi'nin 17 Haziran 1913 tarihli baskısında Rusya Sefiri Dukiris'in Mahmut Şevket Paşa'nın vefatı ile ilgili olan baş sağığı mesajında aşığıdaki ifadeleri kullandığı belirtilmektedir:

“Menfur bir suikast neticesinde Mahmut Şevket Paşa Hazretleri'nin vuku-u vefatı haber-i elimini teyid eden name-i fahimanelerini amik bir his-i teessürle telakki eyledim. Münasebatında daima asar-ı nezaketperveri meşhud olan o büyük vatanperverin, o necib askerin ziya-ı na-behengamından mütevellid ve sefaret baş tercümanı vesatetiyle zat-ı fahimanelerine arz ettiğim hissiyat-ı taziyetkaranemi kemal-i samimiyetle tekrar eylerim.

Muhafaza-i asayiş emrinde müttehiz tedabir hakkındaki teminat-ı fahimanelerini nazar-ı itibara alır ve ihtisasat-ı ihtiramkaranemin lütfen kabulünü rica eylerim.”⁴⁰⁹

Mahmut Şevket Paşa'nın vefatı dolayısıyla diğerk ülkelerin yukarıdaki başsağığı dilekleri karşısında Sadrazamlık makamından elçiliklere gönderilen mektuplarda, hükümet ve Padişah Mehmet Reşat adına teşekkür beyan edildiği yönünde Osmanlı Ajansı tarafından verilen bir haber de 16 Haziran 1913 tarihli İkdam Gazetesi'nde “*Makam-ı Sadaret'in Teşekkürü*” başlığı altında yer bulmuştur.⁴¹⁰

⁴⁰⁸ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “*Taziyetler*”, 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.3.

⁴⁰⁹ Tanin Gazetesi, “*Taziyetname*”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.1.

⁴¹⁰ İkdam Gazetesi, “*Makam-ı Sadaret'in Teşekkürü*”, 3 Haziran 1329 (M: 16 Haziran 1913), Pazartesi, s.4.

SONUÇ

Mahmut Şevket Paşa, Osmanlı sadrazamları içinde bir yönüyle farklılık arz eden bir asker ve devlet adamıdır. Paşa, İmparatorluğun günlük tutmuş ve hayatı bir suikast ile noktalanmış tek sadrazamıdır. Paşa'nın sadareti 1913'te 4 ay 19 gün devam etmiş ve bu süreçte tuttuğu günlük, çökmek üzere olan bir imparatorluğun içinde bulunduğu iç ve dış sorunları yansıtan bir çeşit ayna vazifesi görmüştür. Mahmut Şevket Paşa'yı suikastın hedefi haline getiren sürecin başlangıcı ise hükümet başkanı olarak iş başına geçmesi olmuştur. Edirne'nin düşmanlara teslim edildiği iddiası da önemli bir gerekçe olarak gösterilerek 23 Ocak 1913 tarihinde gerçekleşen Babıali Baskını ile düşürülen Kamil Paşa hükümetinin ardından, Mahmut Şevket Paşa hükümeti kurulmuştur. Ancak bu durum; hükümeti bir darbe ile düşürme fikrinin diğer iktidar namzetleri ve özellikle İttihat ve Terakki muhalifleri tarafından, iktidara geçmenin önemli bir yolu olarak görülmesine sebep olmuştur.

Bu gelişmeler, devletin içinde bulunduğu zor şartlara rağmen içinde iktidar mücadelesinin henüz sona ermediğini göstermektedir. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinde; İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı gelişen muhalefetin, Paşa'yı iktidarın önemli bir dayanağı olarak görmesinin payı büyüktür. Osmanlı Tarihi'ndeki bu suikastın gerçek azmettiricileri ve hedefleri tam anlamıyla ortaya çıkarılmış değilse de, Babıali Baskını sırasında öldürülen Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın mensubu olduğu Halaskar Zabitan grubunun karşı hamle fikrinde olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla, benzer bir baskın yaparak İttihatçıları iktidardan uzaklaştırıp Prens Sabahattin Bey'i başa geçirmek düşüncesi etrafında bir araya gelen Kürt Şerif Paşa, Gümülcineli İsmail, Müdür Muhib, Miralay Fuad, Yüzbaşı Kazım, Pertev Tevfik, Kemal Midhat Bey gibi isimlerin başını çektiği bir komitenin varlığından da söz edilmektedir.

Yeni kurulan hükümetin en önemli dayanağı olarak gördükleri Harbiye Nazırı ve Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın ortadan kaldırılması ile hükümeti düşürerek kendilerine iktidar yolunu açma düşüncesinde olanlar, 11 Haziran 1913'te gerçekleştirdikleri bir suikast ile Paşa'nın hayatına son vermişlerdir. Söz konusu kişiler Mahmut Şevket Paşa'nın; otomobili ile Harbiye Nezareti'nden Babıali'ye

doğru yol aldığı sırada gerçekleştirilen suikasttan başka, dönemin önde gelen devlet adamlarına da suikast yapılmasını ve oluşacak kargaşa ortamından yararlanarak hükümetin düşürülmesini dşnmşlerse de başarılı olamamışlardır. Gerek İstanbul Muhafızı Cemal Bey ve Polis Müdürü Azmi Bey'in etkili çabaları, gerekse hükümetin aldığı sert tedbirler ile Mahmut şevket Paşa'nın katlinde rol oynayanların büyük kısmı kısa sürede yakalanmış ve diğer suikastların da gerçekleşmesine imkan tanınmadan bir kargaşa ortamının doğmasının önüne geçilmiştir.

Mahmut şevket Paşa'ya karşı girişilen suikastın yurt içinde ve yurt dışında meydana getirdiği etki İstanbul Basını'nda geniş yankı bulmuştur. Konu ile ilgili haberler, araştırma kapsamında ele alınan, dönemin önde gelen ve tirajı yüksek İstanbul gazetelerinden; *Tanin*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Tasvir-i Efkar* ve *İkdam* gazetelerinde önemli yer tutmuştur. Bunun yanında söz konusu gazetelerde; gerek yabancı ülkelerde yayın yapan, gerekse İstanbul'da yayınlanıp Türkçe'den farklı dillerde basılan ve Mahmut şevket Paşa suikastını satırlarına taşıyan gazetelerden alıntı haberlere de rastlanmaktadır. Bu yabancı ülkelerde yayınlanan gazetelerden başlıcaları; Almanya'da yayın yapan *Berliner Tageblatt*, *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, *Neue Freie Prese* ve *Frankfurter Zeitung*, Fransa'da yayın yapan *Aksiyon*, *Pari Jurnal*, *Matin*, *Figaro*, *Jil Blas* ve *Ekselsiyor*, İngiltere'de yayınlanan *Daily Mail*, *Daily Telegraph*, *Daily Garaphic* ve *Times* gazetesidir. Ayrıca; Fransızca yayın yapan *La Türki Gazetesi*, Ermenice basımı yapılan *Jamanak Gazetesi* ve Rumca yayın yapan *Neologos*, *Proodos* ve *Tahidromos* Gazetesi de bu dönemde, İstanbul'da yayınlanıp Türkçe'den farklı dillerde basılan ve suikast ile ilgili haberlerinden alıntı yapılan gazetelerdir. Suikast olayının ayrıntıları ve suikasttan sonra yaşanan gelişmeler yukarıda adı geçen ve Türkçe yayın yapan dönemin önemli İstanbul gazetelerinde uzun uzadıya açıklanmış; Mahmut şevket Paşa'nın katlinde fiilen görev alanlardan, suikastı azmettirenlere kadar olayla bağlantısı olanların yakalanması ve bu şahısların zamanın sıkı yönetim mahkemesi olan Divan-ı Harb-i rfi'de yargılanmaları sırasında yaşanan gelişmeler ile ilgili haberler gazetelerde günü gününe yer bulmuştur. Gerek yurt dışında yayınlanan, gerekse İstanbul'da farklı dillerde yayın yapan gazetelerde ise daha çok suikasta ilişkin yorumlara ve olaydan duyulan üzüntülere yer verilmiştir. Basında yer alan bilgilere göre; mahkeme sürecinin kısa sürede tamamlanmasının ardından, bir kısmı yurt dışına kaçtığı için

gıyaben olmak üzere, toplam 24 kişi hakkında idam kararı çıkmıştır. Bundan başka üç kişinin on beş sene kürek cezası, iki kişinin müebbet kalebentlik cezası almasına ve sekiz kişinin de olayla ilgisi olmadığı gerekçesi ile beratına karar verilmiştir. Bu sırada birçok kişi de ülkede ve özellikle başkentte huzur ve güvenliğin sağlanması gerekçe gösterilerek sürgüne gönderilmiştir.

Mahmut Şevket Paşa'nın katillerinin hayatlarından bazı kesitlere de yer veren İstanbul gazeteleri, söz konusu katillerin Mahmut Şevket Paşa ile herhangi bir şahsi ilişkilerinin bulunmadığını belirtmiş ve cinayetin siyasi bir boyutu olduğu fikrini ileri sürmüşlerdir. Soruşturma derinleştirildikçe suikastın azmettiricileri olarak Prens Sabahattin Bey, Damat Salih Paşa, Reşit Bey ve Şerif Paşa gibi isimler ön plana çıkmıştır. Gazetelerde Rusya'ya iltica ettiği, bir İtalyan vapuru ile kaçtığı ve katil zanlılarının suikastın başlıca tertipçisi olarak ismini verdiklerinden bahsedilen Prens Sabahattin Bey; İstanbul Muhafızlığı'na gönderdiği bir mektupla hakkındaki iddiaları reddetmiş ise de firari bir zanlı olarak gıyaben idam cezasına çarptırılmaktan kurtulamamıştır. Suikastın en güçlü azmettiricilerinden biri olarak görülen Damat Salih Paşa da; suikasttan önce dönemin İstanbul Muhafızı Cemal Bey tarafından, suikast olayında kendisinin işin başında bulunduğu hakkındaki raporlardan bahsedilerek uyarılmasına rağmen olumsuz bir tavır sergilemiştir. Suikast faillerinden Kör Emin adlı şahsın üzerinden Damat Salih Paşa imzasını taşıyan bin liralık bir senet çıkması da Paşa'yı idama götüren önemli delillerden biri sayılmıştır. Paris'te hayatını sürdürmekte olan Eski Dahiliye Nazırı Reşit Paşa ile ilgili olarak ise; gazete haberlerinde yer alan en dikkat çekici noktalar, Paşa'nın İttihat ve Terakki'ye olan düşmanlığı ve mevcut hükümetin düşürülmesi ile ilgili faaliyetlere katılmaktan kaçınmadığıdır. Suikastın önde gelen azmettiricilerinden bir olarak görülen eski Stockholm büyükelçisi Kürt Şerif Paşa ismi de, özellikle eylemin finansal olarak desteklenmesi konusunda ön plana çıkmıştır.

Balkan Savaşı'nın tehlikelerinin ülkenin toprak bütünlüğünü tehdit ettiği bir dönemde iktidar hırsıyla yapılan bu tür girişimler; Avrupa'da bile şaşkınlık yaratmış ve bu duruma en çarpıcı örnek olarak gösterilebilecek Daily Graphic Gazetesi'nin konu ile ilgili "Osmanlı Hükümeti'nin komşularıyla barış anlaşması imzalamasına

rağmen Türkler'in kendi aralarında ne zaman barış anlaşması imzalayacakları” şeklindeki ibret verici ve önemli bir sorusu⁴¹¹ ile bizleri baş başa bırakmıştır.

⁴¹¹ Tasvir-i Efkar Gazetesi, “İngiliz Matbuatı”, 4 Haziran 1329 (M: 17 Haziran 1913), Salı, s.3.

KAYNAKÇA

Gazeteler ve Dergiler

İkdam Gazetesi

Resimli Kitap Dergisi

Tanin Gazetesi

Tasvir-i Efkâr Gazetesi

Tercüman-ı Hakikat Gazetesi

Kitaplar ve Makaleler

Ahmad, Feroz, *İttihat ve Terakki 1908-1914*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2007.

Akşin, Sina, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2014.

Alkan, Ahmet Turan, *II. Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*, İstanbul, Ufuk Kitap, 2006.

Artuç, Nevzat, “Bir Siyasal Cinayet Örneği: Mahmut Şevket Paşa Suikastı”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2005, S.12, ss.73-101.

Babacan, Mehmed Talat Paşa 1874-1921, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

Bardakçı, Murat, *Mahmut Şevket Paşa'nın Sadaret Günlüğü*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Bayar, Celal, *Ben de Yazdım, Milli Mücadeleye Gidiş*, İstanbul, Sabah Kitapçılık, 1997.

Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi*, c.2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.

Birbudak, Togay Seçkin, “Osmanlı Basınında Mahmut Şevket Paşa Suikastı”, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar 2013, S.65, ss.69-94.

Birinci, Ali, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası-II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar*, İstanbul, Dergah Yayınları, 1990.

Bleda, Mithat Şükrü, “İmparatorluğun Çöküşü”, İstanbul, Destek Yayınevi, 2010.

- Cemal Paşa, *Hatırat (Yayına Hazırlayan: Ahmet Zeki İzgöer)*, İstanbul, Dün Bugün Yarın Yayınları, 2012.
- Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c.4.*, Doğu Yayınevi, 2011.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Sadrazamlar, c.4*, İstanbul, Dergah Yayınları, 1982.
- Kabacalı, Alpay, *Tanzimat'tan 12 Mart'a Türkiye'de Siyasal Cinayetler*, İstanbul, Güner Yayınları, 2007.
- Karal, Enver Ziya, *Büyük Osmanlı Tarihi, c.5*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Kutay, Cemal, *Örtülü Tarihimiz, c.1.*, İstanbul, Hilal Matbaası, 1975.
- Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara, Arkadaş Yayınları, 2013.
- Nur, Rıza, *Cumhuriyet Öncesinin Perde Arkası, Hayat ve Hatıratım*, Editör: Ö.Andaç Uğurlu, İstanbul, Örgün Yayınevi, 2010.
- Şakir, Ziya, *Mahmut Şevket Paşa (Yayına Hazırlayan: Serkan Erdal)*, İstanbul, Akıl Fikir Yayınları, 2011.
- Tansu, Samih Nafiz, *İttihat ve Terakki İçinde Dönerler*, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1960.
- Tansu, Samih Nafiz, *İki Devrin Perde Arkası*, İstanbul, Sebil Yayınevi, 1996.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler, c.3*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.
- Türkgeldi, Ali Fuat, *Görüp İştittiklerim*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.
- Yakut, Kemal, "Mahmut Şevket Paşa ve Dönemi", Eskişehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Eskişehir, 1998.
- Yalman, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve geçirdiklerim (Yayına Hazırlayan: Erol Şadi Erdinç)*, İstanbul, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., 1997.
- Zürcher, Eric Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi (Çeviren: Yasemin Saner Gönen)*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.
- Yakut, Kemal, "Mahmut Şevket Paşa ve Dönemi", Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmış Doktora Tezi), Eskişehir, 1998.

Elektronik Kaynaklar

gazeteler.ankara.edu.tr/ Erişim: 15.11.2015

www.askerimuze.tsk.tr Erişim: 20.11.2015

www.mkutup.gov.tr Erişim: 08.07.2016

www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/ Erişim: 15.11.2015

EKLER

N° 47 .

Mahmoud Chevket Pacha.

Prix 5 Francs

Mahmut Şevket Paşa
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,cilt:8,numara:47

صدر فدا كارك وياورى شهيد مغدور ابراهيم بكك تابوتلری ایا صوفیه جامع شریفنده مصلا
طاشی اوزرنده پولنورکن

Mahmut Şevket Paşa ve yaveri İbrahim Bey'in tabutları Ayasofya Camii'nde
musalla taşı üzerinde bulunurken
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.801

۲۹ مایده بایزید وقعه خجعه سنده احراز رتبه شهادت ایدن صدر اعظم و حربیه ناظری
محمد شوکت پاشانک نغش مبارکی اوکنده صوک دعا — حربیه نظارتنده

Harbiye Nezareti'nde Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın naaşı
önünde son dua ediliyor
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.800

Mahmut Şevket Paşa'nın cenaze alayı Harbiye Nezareti Meydanı'nda
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.802

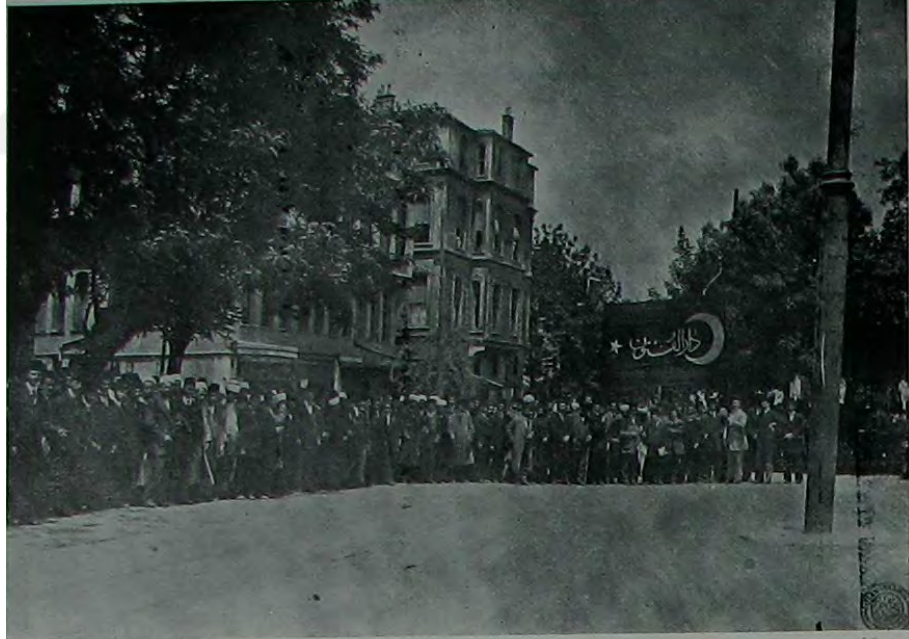

Cenaze alayını takip eden vükela ve hükümet erkânı ile padişah tarafından
gönderilen şehzadeler
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.803

شهيد معظامك جنازه آلاي ايا صوفيه دن كچركن

Mahmut Şevket Paşa'nın cenaze alayı Ayasofya'dan geçerken
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.804

دارالفنون هيئتي رسم تعطيجي ايفا ايتك اوزره ايا صوفيه ميدانده . انتظارده بولوركن

Darülfünun heyeti merasime katılmak üzere Ayasofya Meydanı'nda beklerken
Resimli Kitap,Şubat ve Mart 1329,s.805

Muhterem şehitlerin cenaze alayının Sirkeci’de alınan resmi(1-Mahmut Şevket Paşa’nın tabutu,2-Yaveri İbrahim Bey’in tabutu)
Tasvir-i Efkar 12 Haziran 1913

Şehzadeler, vükela, hükümet erkânı ve diğer memurların cenazeyi takiben
Divanyolu’ndan geçmesi
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.806

جنازه آلاينك برقسمنك كورونشي

Cenaze alayının bir kısmının görünüşü
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.808

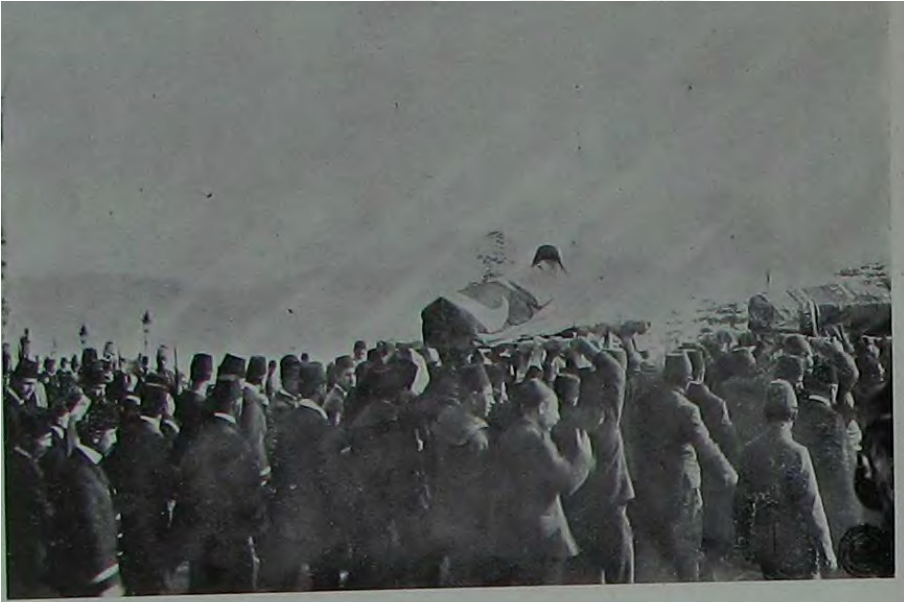
جنازه آلاينك « حریت ابدیه » تپهسنه مواصلتی

Cenaze alayının Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ne varışı
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.809

حزین برمنظره — قهرمان حریت محمود شوکت پاشا ناک نعتش مبارکی ۱۱ نیسانک شانلی خاطرہ سی
اولان آبدۂ حریت اوکنده اللراوزرنده کچریلیرکن فوطو : فرید

Mahmut Şevket Paşa'nın naşı Abide-i Hürriyet önünde eller üzerinde geçirilirken
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.810

شہید مغفور ابراہیم بک جنازہ سی آبدۂ حریت اوکندن کچریلیرکن

İbrahim Bey'in cenazesi Abide-i Hürriyet önünden geçirilirken
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.811

جنازه آلاينه اشتراك ايدن سفائن حربيه اجنبيه مرتباتدن برقم

Cenaze alayına katılan yabancı devletlerin savaş gemilerinin mürettebatından bir kısmı Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.814

پيره محمد سوقاڭی وقعہ سنده مجروح اوله رق بالا آخره وفات ايدن استانبول محافظلنی باوری شهيد
فداکار حلی بکک جنازه آلاینی — ایاصوفیه میدانده

Pire Mehmet Sokağı olayında yaralanan ve ardından vefat eden İstanbul Muhafızlığı Yaveri, Şehit Hilmi Bey'in cenaze alayı-Ayasofya Meydanı'nda Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.818

یوزباشی -لمی بک جنازه آلابی — کوپردن مهرو ائسانده

Hilmi Bey'in cenaze alayı-köprüden geçişi esnasında
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.820

قورباغ : فری
جنازه آلابی بک اوغلی جاده کیردن کچرکن

Hilmi Bey'in cenaze alayı Beyoğlu Caddesi'nden geçerken
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.821

“Sadrazam ve Harbiye Nazırı Hazretleri Dün Bayezit’te Otomobil İçinde Bir Yaveri ile Beraber Şehit Edilmişlerdir. Katillerin İkiisi Topal Tefvik ve Otomobil Makinisti Cevat Birbirini Müteakip Derdest Edilmişlerdir.” şeklindeki manşetin altında, sol başta fotoğrafı ile beraber verilen “Merhumun Tercüme-i Halı”.

Tanin 12 Haziran 1913

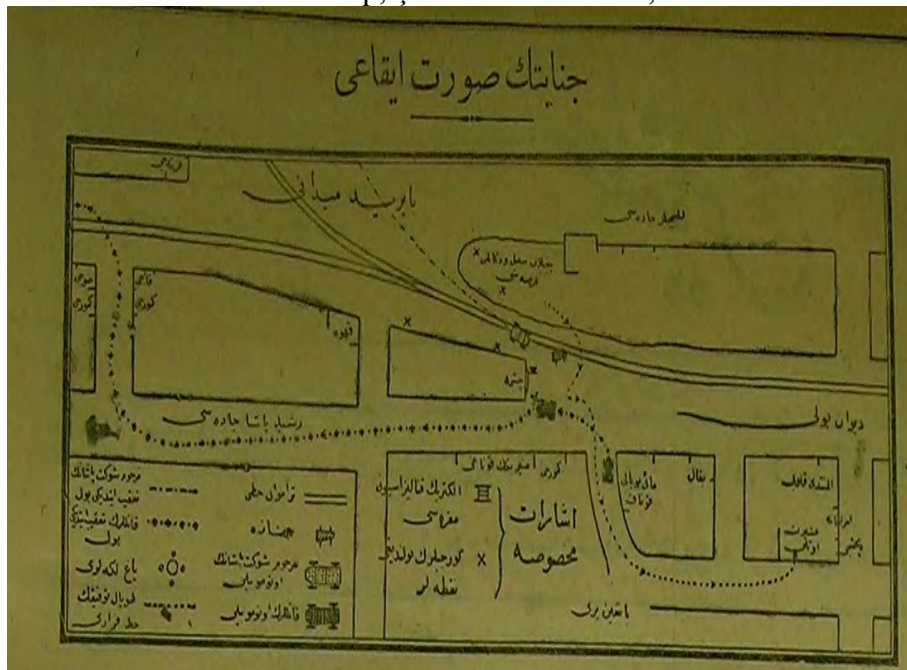

Katillerin Bindikleri Otomobil

Tanin 14 Haziran 1913

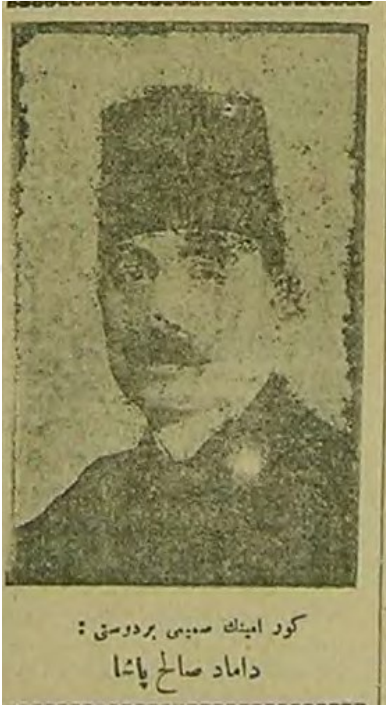

Katillerin kaçışlarını kolaylaştıran,6.Daire'de kayıtlı 78 numaralı otomobil
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1329,s.816

Cinayet olayının meydana geldiği yer ve cinayetin işlenişini gösteren plan
Tasvir-i Efkar 12 Haziran 1913

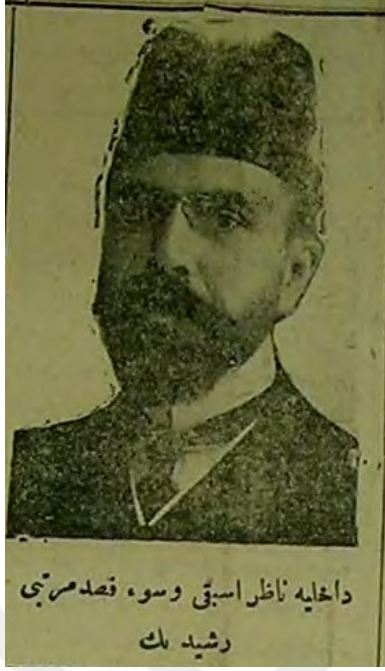
کور امینک صمیمی بردوستی :
داماد صالح پاشا

Kör Emin'in samimi bir dostu: Damat
Salih Paşa Tanin 15 Haziran 1913

طاہر خیر الدین بک

Soruşturma kapsamında tutuklanan
Damat Salih Paşa'nın kardeşi Tahir
Hayrettin Bey Tanin 18 Haziran 1913

Eski Dahiliye Nazırı ve Suikast
Tertipçilerinden Reşid Bey

Prens Sabahattin Bey Tasvir-i Efkar
16 Haziran 1913

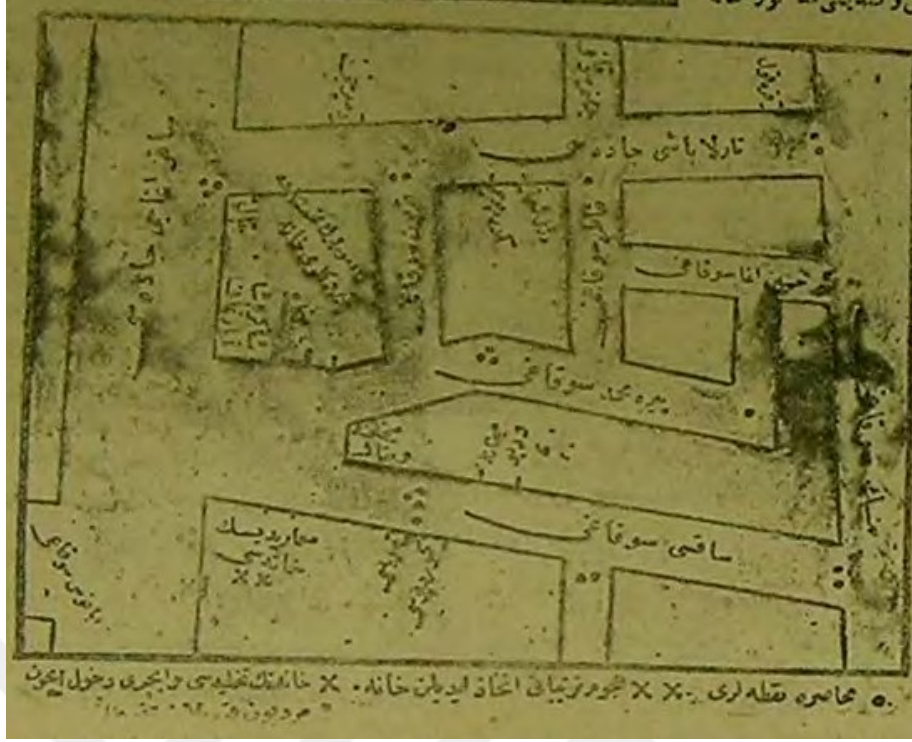
Mahmut Şevket Paşa'nın Gömleği(Harbiye Askeri Müze)

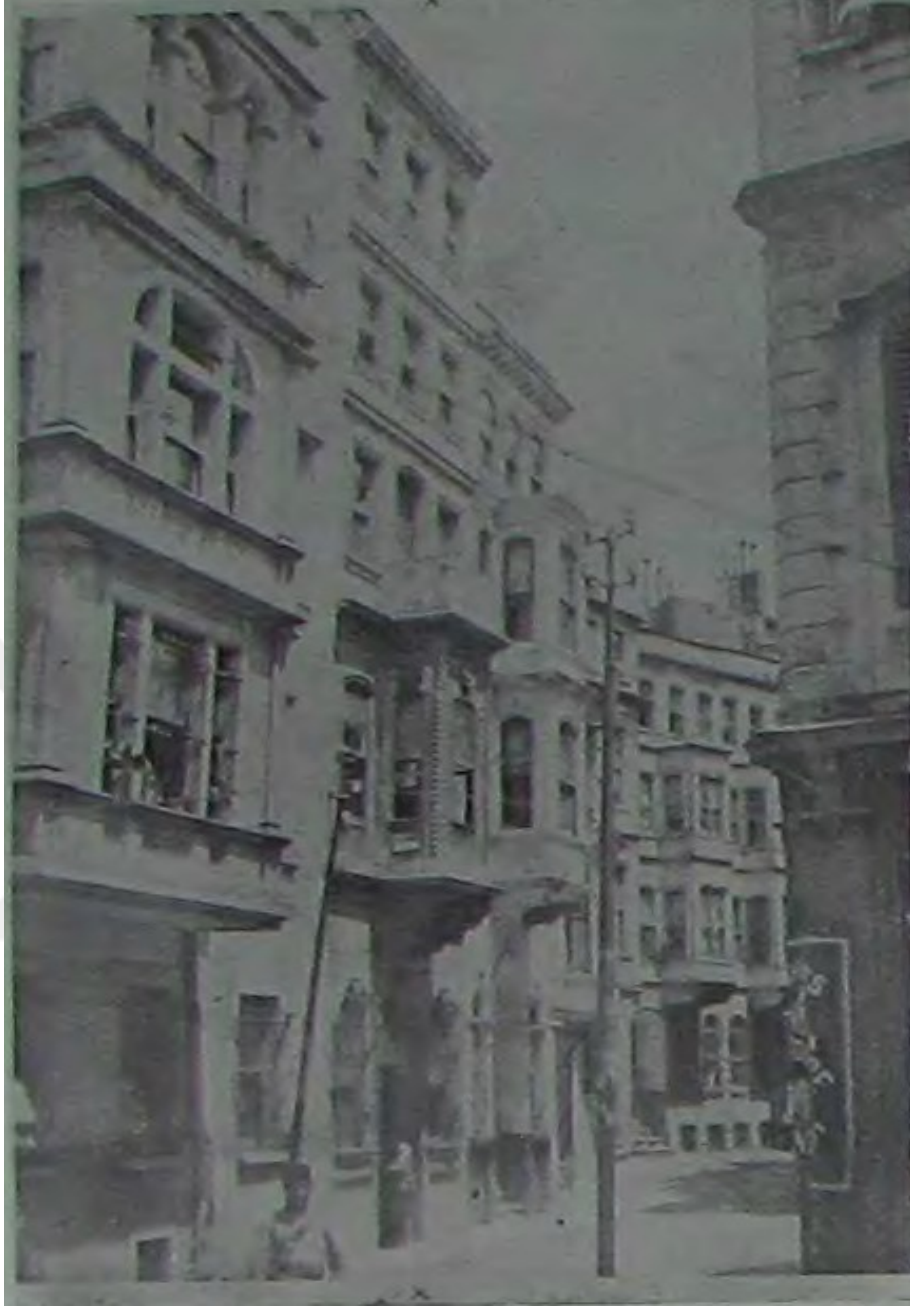
Mahmut Şevket Paşa'nın katillerine ait tabancalar(Harbiye Askeri Müze)

Mahmut Şevket Paşa'nın içinde suikasta uğradığı araba(Harbiye Askeri Müze)

Katillerle girişilen çatışmanın meydana geliş şeklini gösteren Kroki
Tanin 15 Haziran 1913

Katillerden bir kısmının saklanma yeri olarak kullandıkları ve girişilen çatışmanın ardından katillerin yakalandığı Bir Numaralı hane(X İşareti sözü geçen haneyi göstermektedir.)

Resimli Kitap,Şubat ve Mart 1329,s.817

Katillerin yakalanması sırasında göğsünden yaralanan ve şehit düşen
Hilmi Bey
Tanin,15 Haziran 1913

Saldırıda Mahmut Şevket Paşa'nın yaveri İbrahim Bey
Tasvir-i Efkar,12 Haziran 1913

Divan-ı Harb-i Örfi Reis Vekili
Kaymakam Remzi Bey
Tanin,22 Haziran 1913

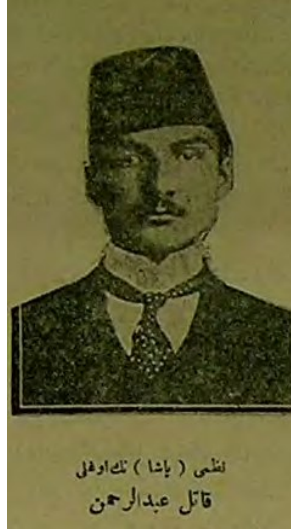
Polis Müdürü Azmi Bey ve İstanbul Muhafızı Cemal Bey
Tasvir-i Efkar,21 Haziran 1913

Katillerden (sağdan sola) Mehmet Ali, Şevki ve Kazım'ın fotoğrafları
Tanin,17 Haziran 1913

Katillerden (soldan sağa) Kör Emin, Muhib ve Nazmi'nin fotoğrafları
Tanin,18 Haziran 1913

Katillerden Abdurrahman Tanin,19
Haziran 1913

Katillerden Kör Ziya
Tanin,14 Haziran 1913

Katillerden Topal Tüfeyk ve Hakkı
Resimli Kitap, Şubat ve Mart 1320,s.822-823

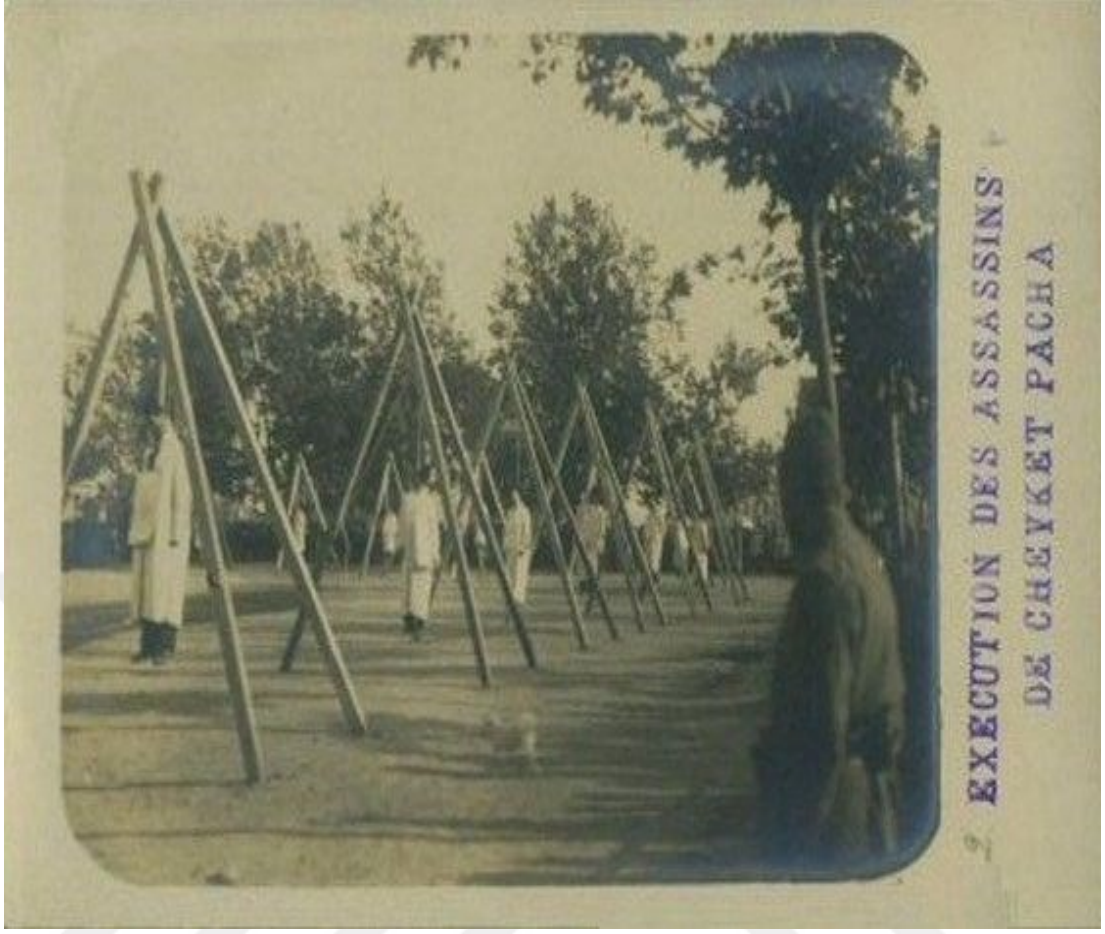
مضبطة حكيمه

حکومت حاضرین وسائط جبریه وغیر
وعدایه قلب واسقاط وعلکتده مرغلیان
بی احضار ایدرک و متعدد اشخاصه سوه
ترتیب ایله ریک مقصد قلبی استحصال
ک اوزره تشکل ایدن بر جمعیت شقاوت
وماهیتمده بولگان جمعیت خفیه بی تشکل
میت مد کوره ایتمساب ایله کوری و جمعیت
کوره تک موقع تطبیق و اجرا یه قوتیلان
مد اختلال کارانه سنک اجرا سته دخی بدأ
اشرت ایدرک ۱۳۲۹ سنه سی مایسک
بی طووزنجی چهارشنبه کونی بازیدده
چشمه سی جوارنده صدر اعظم و حریبه
بری محمود شوکت پاشا حضرت ناری بی
مد محندن و باوری ابراهیم بی ایلی محندن
رح و قتل و پاشای مشارالیه ک اغسی کاظم
کری بی بر محندن جرح ایدرک بو صوره
ری ، اوزوی متجاوز سلاح انداخت
سکری وینه ترتیبات وانه وچسایت
ختلال واقف سور اجراهی سته متعلق اولاق
زوه عین زمانده طلعت وجمال و عزمی
رله قره سو و نسیم روسو اقتدی لری
د فساد و انقلابیک تأمین ظهوری ضمتده
مقرار و پروردک صورت مختلفه کندی لری
نیب و ترسد ایله کوری و بالاخره مقلونلرد
طم و شوقی و محمد علی اقتدی لری محسن ایله کوری
میتک مرکز اجرا آتی اولان یک اوغلنده
ما جامتمده بره محمد سواقتمده بر نومرولی
باده در دستلری ضمتده تشبثات قانونیه
لکان مأمورین عسکریه و انضباطیه قارش
تالفت و استعمال سلاحه مبادرتله بونلرد
ستابول خانقاهی باورلکنده مستخدم بوزباشی
علی اقتدی بی رولور قورشوتله جرح و قتل
بولیس مدیریت عمومی سی قسم عدلی مدیری
ساموئل اقتدی بی کذلک رولور قورشوتله
جرح ایله کوری ادعا یله مقلون علیهم اولوب
ولیس مدیریت عمومی سته سته صورت
مخصوصه سده تجری ایتدی لری کوری حاله
در دستلریه امکان حاصل اوله مامسی حسبیه
حقلرتمه غیاباً محاکمه اجرا سته قرار و برلمتر
اولان شریف پاشا ، پرنس سباحت الدین ،
کوملجته لی اساعیل ورشید و کال مدحت
بکار و پرتو توفیق و قائم مقام ذکی و نظمی
و عبدالرحمن و قوائلی مصطفی و رائف
وزاندارمه قوماندانمندن متقاعد محمد و حکمت
وسلیان پانزاده عادل یک و اقتدی لری در دست
ایدلری نه بنا و جاهاً محاکمه لری اجرا فلنا

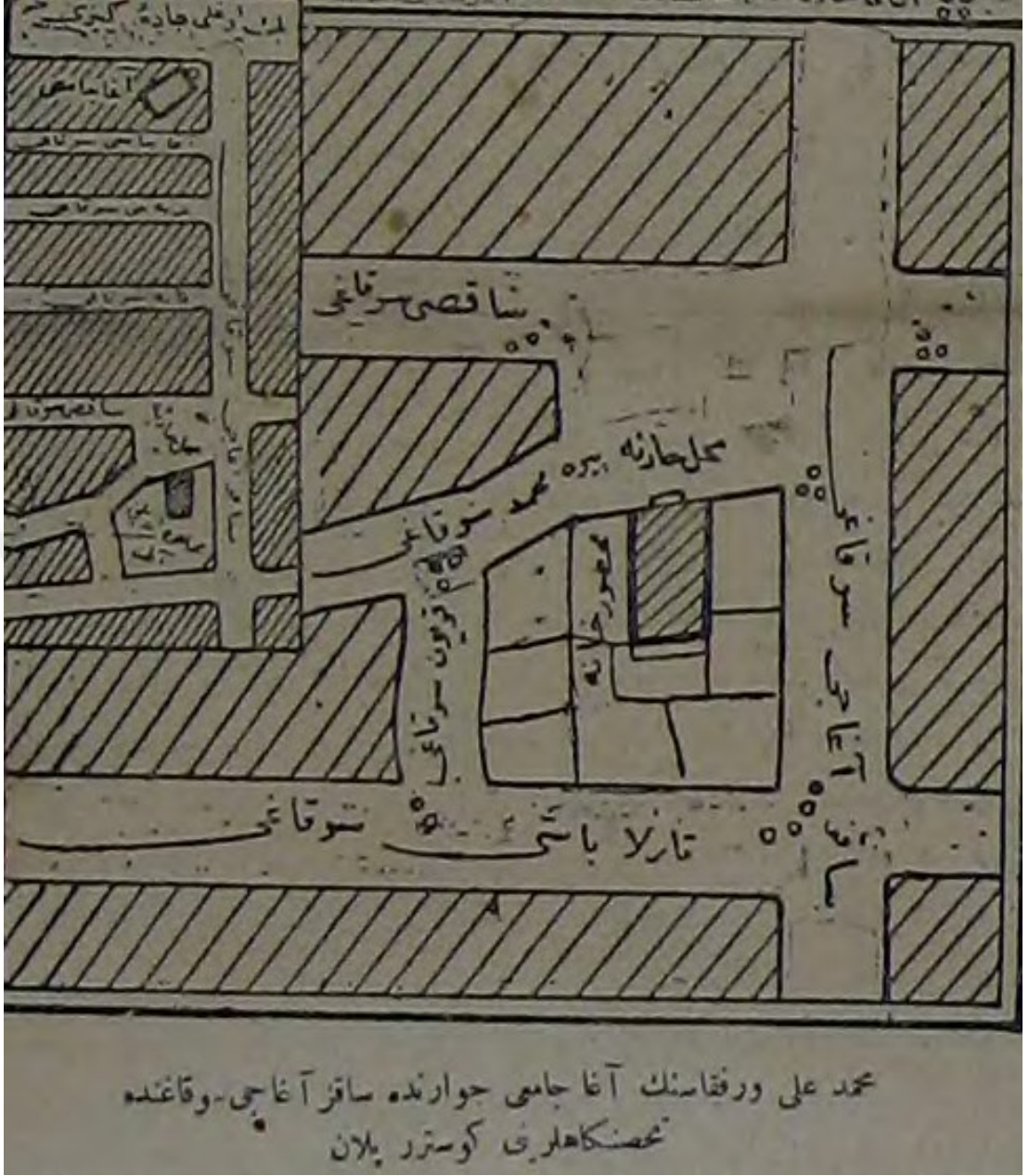
داماد حضرت پادشاهی صالح پاشا و بوزباشی کاظم
و محب و ضیا و توفیق و میر آلائی نژاد و کال
بکارله بوزباشی عادل اقتدی ، عبدالله صفا
وشوقی و محمد علی و جواد و قره احمد و حق
وراعب و زاندارمه کال و عزالدین و کوزلکلی
امین و شوقور اساعیل و دیگر شوقور محمد
و شیخلی مصطفی و زاندارمه صادق و قصابک
فهی حقلرتمده دیوان حرب صرف مدعی
عمومی بی بدری یک حضور یله اجرا قلسان
محاکمه نتیجه سنده اوراق دعوائک بالاطراف
معالله و تدقیقتمده مدعی عمومی ک مضبطنامه
بر تفصیل مندرج بولسان نتیجه ادعا سنک
و معتقون علیهم ک بالجه مدافعات و اقا دانتک
و صباح الدین یک طرفندن اخیراً کوندرلش
اولان مکتوبک مطالعه و تدقیقندن سوکره
کیفیتک مذاکره سته لدی الایتدار مقلون
علیهمدن بوزباشی کاظم اقتدی طرفندن مقدا
پرنس صباح الدین یک نزدنده ابتدار ایدلش
اولان و پرتو توفیق و کوملجته لی اساعیل
و کال مدحت و محب و محمد علی اقتدی لری اشتراک
مساعیسیله بر شکل جدیدت ایلدن تشبثات
انقلابیه بر مدحت یک اوغلتمده غلاوانی
سواقتمده پرتو توفیق یک اقامتکاهنده
دوام اولتهرق بو صوره لره کوملجته لی اساعیل
بک اردو ایله تماس و مناسبتی نتیجه سنده
بر درجه دهسا کسب جدیدت ایتمش اولان
تشبثات مذکور به بالاخره صباح الدین بکله
کاظم و محب بکارک مومی الیه صباح الدین
بک و قوع بولان دعوتی اوزریشیه جریان
ایدن هذا کرانده بر شکل قطعی یه افتراق
ایتدی لری مبوب ازجه صراحتاً هدف غایبی
موضوع بحث و تذکر ایدیلان تشبثات انقلابیه
بر صوره لره صباح الدین بک (۱۷۰۰) لیرا
در بر باره صرفه مجبور اولمش بولنسی کبی
اسباب تحتله دوچار عطلات اولمش اولوب
وتندن سوکره پاره تدارکی ضمتتمده کاظم
محب و محمد علی اقتدی لری طرفندن مصروف
بولان مساعی نتیجه سنده داماد صالح پاشا ایله
تماس و مناسبتیه کیریشیله ریک یته عین مقصد
ختلالک تأمین اجراسی ضمتتمده آروپاده
بولتان رشید یک نزدنده تشبثات بولنسی
تخرر ایتمش و بوزباشی تدارکنه توسل ایدمجه
اولان محب بک مقدا اتحاد و ترقی جمعیته
تألی حقتده شیوع بولان و رشید یک نزدنده
بر درجه یه قدر جای قبول بولان روایاتک
تکذیبته و عین زمانده بو صوره لره بوزباشی

تدارکی ضمتتمده رومانیاده بولسان کاظم
اقتدی یه و محب بک تماماً امنیت و اعتماد
اولتهرق بر مقصد اختلال ایله تدارکی تشبثات
بولنده قری پاره تک کندی لری نه اعطاسی توصیه
ایدلمکله برابر بوتوصیه و اعتماد نامه یه استناداً
رومانیایه عزیمت ایدن محب بک دخی اوراده
کاظمه ملاقی اولمشه سده رشید بک حاله سی
آلماق اوزره بو صوره لره بکرشته کلوب عودت
ایتمسی ملا یسه سیله کندی سیله طوغری بدین
طوغری یه تماس و مناسبتیه امکان حاصل
اوله میدهرق بو سورتله بر مدحت دخی مومی الیه ک
آدرستک تحریسه یله مشغول بولنده قری سروده
پارنده بولتان دو قوتور توارالدین یک طرفندن
محب نزدنده بولسان آسف معمر بک
ورود ایدن بر مکتوبدن رشید بک پارنده
توتیشات سمال اوزاننده بولنده قری خبر آلیری
اوزرینه مومی الیه نایس مناسبت و غایب
شستاب ایدلش و بو صوره در سادته عود
ایتمش اولان محب یک رومانیاده بولتان کاظم
اقتدی ن اخذ ایله بکی مکتوبلر اوزرینه یه
صالح پاشانک و ساطتیه مراجعت ایدرک حکوم
عسکریه طرفندن شدتله تعقیب ایدلمکله اول
کاظم اقتدی نک بر سفارت پاش تر جانک دلاک
استان بوله خفياً ادخالی ضمتتمده تشبثات بولنله
ایسه ده بو صوره کاظم اقتدی نک رومانی
در سادته کلن هیئت سیاحتی ایله و باشنده ش
اولدینی حاله رومانیایه سیاحتیه مخصوص روز
حامللاً در سادته عودتی وقوع بولر
واوچنجه دفعه اولتهرق یته صالح پاشا
وساطتیه مراجعت اولتهرق کاظم اقتدی
رومانیاهن سالف الذکر واسطه ایله شرد
پاشان تدارک ایتمش اولدینی پاره تک انکالی شته
بوز لیرا ده اعطاسی خصوص سنده کندی
درجاده بولندینی و بو صوره کاظم اقتدی و
جنا یه تک طرفندن ترتیبات و اجرا آتته میاش
ایدی لری بونک ایچونده سورت مخصوص
ارز میتدن بر طاقم چرکسلر تدارک اولندینی
در سادتمده دخی مقلونلردن ضیا ، نظم
طوبال توفیق ، قره احمد ، حق و راعب و زاندا
کال کبی شرکای جرملری ایله تماس و مناس
بولتهرق بونلردن هر برتی جمعیتک مقصد مقدا
استحصالی ضمتتمده قانلری نک سوک دامله
قدر دو کچکرلریه بین ایتدی لری مکه بر
حسن تعصب و انتقام لری تحریک ای
تجاهدانه و بر طرفندن کاظم پاشانک و قده
و دیگر طرفندن قره ماسونلق و سیوتیستک
مملکتده انتشاری ادعا سنده بولندینی ه
حقتده بر طاقم تلقینات اسناد کارانه ده یو
برابر شکل بینه بونلرک علیه حرکت اید

Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi olayına katılanların yargılandığı Divan-ı Harbi-
i Örfi'nin Hüküm Kararnamesi'nin bir bölümü
Tanin, 24 Haziran 1913

Mahmut Şevket Paşa'nın idam edilen katilleri/Bayezit Meydanı

Mehmet Ali ve arkadaşlarının Ağa Camisi civarında Sakız Ağacı Sokağı'nda saklandıkları yeri gösteren plan
Tasvir-i Efkar,15 haziran 1913

Katillerin saklandıkları evin üst katındaki odanın temsili resmi. Güvenlik güçleri bu odanın tavanını delerek eve girmeyi başarmışlardır.

Tasvir-i Efkar, 15 Haziran 1913

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Mustafa ÇADIRCI

Doğum Yeri ve Yılı : Isparta 1979

Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Erzurum Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir
Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi :Süleyman Demirel Üniversitesi, Tarih anabilim
dalı

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi : İngilizce: YDS 2014(67.50)

İş Deneyimi : Milli Eğitim Bakanlığı'nda Öğretmen